Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

Δημιουργία - Εξέλιξη - Προοπτική

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

JE-05-14-044-EL-N

Published by: European Commission Representation in Cyprus
30 Byron Avenue, CY-1096 Nicosia – Cyprus
Tel: +357 22 81 77 70 | Fax: +357 22 76 89 26
E-mail: comm-rep-cy@ec.europa.eu

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον Σύγχρονο Κόσμο, Δημιουργία - Εξέλιξη - Προοπτική»,
Οδηγός για τις Ευρωπαϊκές Πολιτικές

Linguistic version	ISBN	DOI
EL (pdf)	978-92-79-43303-0	10.2775/2042

© European Union, 2014
Reproduction of the text of this publication is authorised subject to acknowledgement of the source. Reuse or reproduction of the pictures or illustrations included herein is expressly forbidden without the prior authorisation of the respective rights-holders.

Printed in Cyprus

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΕΥΡΩΠΗ, Η ΚΥΠΡΟΣ, Ο ΚΟΣΜΟΣ ΓΥΡΩ ΜΑΣ 5

Πρόλογοι

Ιωάννης Κασουλίδης, Υπουργός Εξωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας 10
Γιώργος Μαρκοπουλιώτης, Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο 12
Κώστας Καδής, Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού 13

1. ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 15
2. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ 23
3. Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ, ΑΛΛΑΖΕΙ... 37
4. Η ΕΥΡΩΠΗ ΒΑΘΑΙΝΕΙ, ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ... 57
5. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ, ΤΙ ΚΑΝΕΙ;....75
6. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ 97
7. Ο ΑΒΕΒΑΙΟΣ 21ος ΑΙΩΝΑΣ 115
8. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ 135
9. Η ΕΥΡΩΠΗ ΖΩΝΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ 143
10. Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ 157

Επίλογος

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, 10 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ 195

ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 203

Σχέδια μαθήματος

ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ 205
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ 211

Συνθετικές εργασίες

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ «ΕΥΡΩΠΗ 2020» 222
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΜΑΣ ΖΩΗ 229
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ, ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ 235

Παράρτημα Α

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ 244

Παράρτημα Β

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 250

Ο Οδηγός για Εκπαιδευτικούς για τη μελέτη της δημιουργίας, της εξέλιξης και της σύγχρονης πορείας της ΕΕ «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον Σύγχρονο Κόσμο, Δημιουργία - Εξέλιξη - Προοπτική» είναι μια πρωτοβουλία την οποία ανέλαβε η Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο με τη συμβολή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού.

Την εκπόνηση του Οδηγού ανέλαβε το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας.

Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Λευκωσίας Μιχάλης Ατταλίδης, κάτοχος έδρας «ad personam» Jean Monnet, είχε τη συνολική επιστημονική εποπτεία του έργου.

Ο δημοσιογράφος Κυριάκος Πιερίδης, με μακρά εμπειρία στις πολιτικές της ΕΕ, ανέλαβε τη συγγραφή του θεωρητικού μέρους του οδηγού.

Ο φιλόλογος Γιάννος Σωκράτους συνεργάστηκε για την ετοιμασία των σχεδίων μαθήματος και των συνθετικών εργασιών ως προτάσεις για τους εκπαιδευτικούς, τα οποία περιλαμβάνονται στον Οδηγό.

Ο γραφίστας Γιάννος Χριστοφόρου είχε την ευθύνη του σχεδιασμού της έκδοσης, του εξωφύλλου, των λογοτύπων και της σελίδωσης.

Η φιλόλογος Κατερίνα Στεφάνου έκανε τη γλωσσική επιμέλεια της έκδοσης.

Ευχαριστίες

Για τη συνολική προσέγγιση στο έργο βοήθησαν με ιδέες και εισηγήσεις τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Λευκωσίας καθώς και μάχιμοι εκπαιδευτικοί που προωθούν ενεργά στα σχολεία τα ευρωπαϊκά θέματα και προγράμματα Comenius και Erasmus+.

Η διεθνολόγος Έλενα Φιλιππίδου και η πολιτική επιστήμονας Νικόλ Ανδρέου διεκπεραίωσαν την έρευνα για τον εντοπισμό οπτικοακουστικού και άλλου βοηθητικού υλικού κατά τη διάρκεια της ετοιμασίας της έκδοσης.

Ο επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας Αλέξανδρος Αντωναράς έκανε τον συντονισμό της διαχείρισης του έργου.

Η ΕΥΡΩΠΗ, Η ΚΥΠΡΟΣ, Ο ΚΟΣΜΟΣ ΓΥΡΩ ΜΑΣ

Ο κόσμος γύρω μας γίνεται ολοένα και πιο πολύπλοκος. Τα προβλήματα διαπερνούν τα σύνορα των κρατών. Οι εξελίξεις επηρεάζουν και αλληλεπιδρούν στις σχέσεις και τα συμφέροντα των κυβερνήσεων. Όλα όσα συμβαίνουν στον σύγχρονο αλληλοεξαρτώμενο κόσμο επηρεάζουν άμεσα, και μερικές φορές απρόβλεπτα, τη ζωή των ανθρώπων.

Χρειάζεται μια παραδοχή στον 21ο αιώνα! Κανένα κράτος, ανεξαρτήτως μεγέθους και δυνατοτήτων, δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα μόνο του.

Πώς να ερμηνεύσουμε, λοιπόν, αυτόν τον κόσμο που συνεχώς αλλάζει;

Ποιος είναι ο προσανατολισμός μας ως πολιτείας και κοινωνίας;

Πώς μπορούμε να καθορίσουμε το μέλλον για μας και τη νέα γενιά των Κυπρίων;

Σε αυτό τον βασικό προβληματισμό, η Κύπρος και οι πολίτες της χρειάζεται να έχουν απαντήσεις.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η δραστήρια συμμετοχή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια αποτελούν τη στέρεα βάση για να διαμορφωθούν απαντήσεις.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει στον πυρήνα τής δημιουργίας και της ύπαρξής της την εδραίωση του μέγιστου αγαθού για τα κράτη μέλη της: την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεργασία.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια ζώνη σταθερότητας που αγκαλιάζει τα κράτη μέλη της, σε έναν κόσμο που στον 21ο αιώνα, παραμένει δύσκολος, με παλιές και νέες προκλήσεις, κινδύνους και απειλές.

Μια ιστορική επισκόπηση του 20ού αιώνα υπενθυμίζει στις νεότερες γενιές ότι η ΕΕ είναι περισσότερο απ' όλα ένα «σχέδιο ειρήνης». Έκανε φίλους και εταίρους λαούς που, στο παρελθόν, συγκρούστηκαν ανελέπτα στα πεδία των μαχών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκροτεί μια ισχυρή ομάδα εταίρων στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από διαρκή και έντονο ανταγωνισμό.

Σήμερα, φέρνει μαζί τους λαούς από 28 κράτη με περισσότερους από 500 εκατομμύρια πολίτες για να διασφαλίσουν τα κοινά συμφέροντά τους, να αυξήσουν τον πλούτο τους και να μοιραστούν την ευημερία τους.

Έξι δεκαετίες μετά την ίδρυσή της, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί τη σταδιακή συνένωση των κρατών μελών της, μέσα από τη βήμα με βήμα οικονομική και, κατά συνέπεια, πολιτική ενοποίηση. Εφαρμόζει επίσης κοινές πολιτικές για να χειριστεί διασυνοριακά ζητήματα. Διαμορφώνει, δηλαδή, συνθήκες μιας κοινής πορείας.

Ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ, χρησιμοποιείται σήμερα στα περισσότερα κράτη μέλη.

Στη σαρωτική επίδραση των παγκόσμιων εξελίξεων –στην πολιτική, την οικονομία, το εμπόριο, την τεχνολογία– η επιλογή μας να συμπορευόμαστε με την Ευρώπη δεν συνεπάγεται την κατάργηση του κάθε κράτους που είναι μέλος της. Αυτό δεν θα συμβεί για πολλά χρόνια ακόμα, ή αν συμβεί θα είναι στο πλαίσιο μιας μελλοντικής Ομοσπονδίας. Σήμερα, η οικειοθελής μετάθεση αρμοδιοτήτων των κρατών μελών σε υπερεθνικά όργανα της ΕΕ και η διακυβερνητική συνεργασία θωρακίζουν την ύπαρξη και την κυριαρχία των κρατών μελών της, ιδίως των μικρότερων σε δύναμη, έκταση και πληθυσμό. Μια μοναχική πορεία στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης είναι εξαιρετικά δυσχερής για μεγάλα κράτη, πόσο μάλλον για κράτη με τα δεδομένα που χαρακτηρίζουν την Κύπρο, με πληθυσμό που δεν ξεπερνά το ένα εκατομμύριο κατοίκους.

Η ΕΕ είναι ένας υπερεθνικός οργανισμός που ενθαρρύνει τη διασφάλιση της ταυτότητας κάθε κράτους μέλους της. Οι γλωσσικές και άλλες ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με την εθνική ταυτότητα, η έννοια της ενότητας μέσα από την πολυμορφία αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η Κύπρος ανήκει ιστορικά και πολιτικά στον ευρωπαϊκό χώρο. Υιοθετεί και μοιράζεται με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη κοινές δημοκρατικές αξίες, τη λειτουργία κράτους δικαίου και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πάνω σε αυτή τη βάση εδράζεται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Η ΕΕ προωθεί δεσμούς συνεργασίας και αλληλεγγύης ανάμεσα στα κράτη μέλη της. Στο εσωτερικό της, διασφαλίζει την ασφαλή διαβίωση των πολιτών, δημιουργώντας έναν ενιαίο εσωτερικό χώρο δικαιωμάτων και προστασίας.

Η ΕΕ καθορίζει και προς τα έξω τις σχέσεις των κρατών μελών της με τον υπόλοιπο κόσμο. Σε έναν κόσμο δύσκολο, με πολλούς πόλους ισχύος, αντιφατικές επιδιώξεις και συνεχείς εστίες αστάθειας, το πλαίσιο πορείας της ΕΕ μπορεί να ορίζεται από έναν ελάχιστο κοινό παρονομαστή και να μην επαρκεί. Είναι, όμως, ένα διαρκές πεδίο αναζήτησης, μια κορυφαία πρόκληση για την ΕΕ στον 21ο αιώνα.

Εμείς τι αναζητούμε στην Ευρώπη;

Η Κύπρος είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την 1η Μαΐου 2004. Η προσχώρηση στην ευρωπαϊκή οικογένεια ήταν μια συνειδητή επιλογή που εξασφάλισε τη στήριξη όλων των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων του τόπου.

Μια βασική παράμετρος της ένταξης ήταν η διασύνδεσή της με την προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού και η εξασφάλιση της βιωσιμότητας της επανενωμένης Κύπρου εντός της ευρωπαϊκής οικογένειας. Σε αυτό υπήρξε ομοφωνία στο επίπεδο των πολιτικών δυνάμεων.

Μεγάλη κοινωνική πλειοψηφία συμφώνησε επίσης στην προσχώρηση στην ΕΕ ως στρατηγική επιλογή της χώρας μέσα στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης.

Τέλος, μερίδα της κυπριακής πολιτικής και κοινωνικής ζωής αντιλήφθηκε την ευρωπαϊκή συμμετοχή και ως εργαλείο για τον εκσυγχρονισμό του κυπριακού κράτους και των θεσμών.

Η τριπλή αυτή αναζήτηση παραμένει επίκαιρη στο πλαίσιο του δημοσίου διαλόγου, υπό το πρίσμα της εμπειρίας της πρώτης δεκαετίας της συμμετοχής της Κύπρου στην ΕΕ. Μάλιστα αποκτά ολοένα και πιο εμπλουτισμένο περιεχόμενο στον 21ο αιώνα, καθώς ο νέος αιώνας ανέδειξε σημαντικές νέες προκλήσεις. Τα βασικά σημεία ενός σύγχρονου προβληματισμού είναι τα ακόλουθα:

Ο «καταλύτης» στο Κυπριακό

Η ένταξη στην ΕΕ παραμένει καταλύτης της επίλυσης γιατί βοηθά ώστε να καταλήξουμε σε έναν βιώσιμο συμβιβασμό στο Κυπριακό που θα διέπεται από τα ψηφίσματα του ΟΗΕ και τις αρχές και τις αξίες της ΕΕ. Το περιεχόμενο της λύσης πρέπει να συνάδει με το ευρωπαϊκό κεκτημένο και θα εμπεδώνει τη συμφιλίωση ανάμεσα στις κοινότητες της Κύπρου. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα συμφωνεί και αντιλαμβάνεται το όφελος από την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η σταθερότητα σε μια ρευστή περιοχή του κόσμου

Η ενσωμάτωση της Κύπρου με το σύνολο της επικράτειάς της στην ευρωπαϊκή ζώνη ασφάλειας και σταθερότητας δεν μπορεί παρά να είναι επωφελής. Μια διερευνητική ματιά στην περιοχή γύρω μας το αποδεικνύει. Χώρες της Μέσης Ανατολής και της βόρειας Αφρικής, μερικές μόνο εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά μας, ταλανίζονται από προβλήματα αποσταθεροποίησης, απουσίας δημοκρατικών θεσμών, εμπόλεμων διενέξεων. Η Κύπρος, παρά την ύπαρξη του πολιτικού προβλήματος, αναγνωρίζεται διεθνώς ως μια σταθερή και δημοκρατική χώρα, ένας βατήρας για ανάπτυξη των σχέσεων της ΕΕ στη γειτονιά μας.

Η κλιμάκωση του παγκόσμιου ανταγωνισμού

Η προσαρμογή στο ιδιαίτερα σκληρό και ανταγωνιστικό παγκόσμιο περιβάλλον που σηματοδοτείται από ραγδαίες μετατοπίσεις ανάμεσα στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες και καίριες προκλήσεις που δεν γνωρίζουν σύνορα είναι απαραίτητη. Η παρούσα κρίση, που ξέσπασε το 2008 από τις Ηνωμένες Πολιτείες, επηρέασε τους παγκόσμιους συσχετισμούς και επέδρασε βαθιά στην Ευρώπη. Στα πολλά ανοιχτά ζητήματα που προϋπήρχαν, προστέθηκαν νέες προκλήσεις: η ανταγωνιστικότητα των οικονομιών της Ευρώπης, η βιωσιμότητα των κοινωνικών προτύπων, η στροφή της παγκόσμιας παραγωγής προς την Ασία, η γήρανση του πληθυσμού, η αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, η απειλή της τρομοκρατίας και του διεθνούς οικονομικού εγκλήματος, η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής. Οι πολίτες της προσβλέπουν σε μια ΕΕ που είναι ικανή να θωρακίζει τα κράτη μέλη της και να παραμένει μια ανοικτή κοινωνία.

Η συνοχή της Ευρώπης

Η οικονομική κρίση αποκάλυψε τον μεγάλο βαθμό αλληλεξάρτησης αλλά και τις διαρθρωτικές αδυναμίες και την ανισοσκέλεια στην ανάπτυξη μεταξύ κρατών και περιοχών της Ευρώπης. Χώρες με οικονομικό βάθος, ισχυρή παραγωγική βάση και περισσότερη επάρκεια στη δημόσια διοίκηση και πιο ισχυρούς θεσμούς άντεξαν την πίεση της συγκυρίας. Αντίθετα άλλες χώρες αντιμετωπίζουν σοβαρές επιπλοκές και πιέσεις σε έναν φαύλο κύκλο ύφεσης. Η κρίση έθεσε επί τάπητος το ζήτημα των μεταρρυθμίσεων και του συγχρονισμού των οικονομιών, ιδίως της Ευρωζώνης. Η ευρωπαϊκή οικονομική διακυβέρνηση ενισχύθηκε, νέοι μηχανισμοί στήριξης δημιουργήθηκαν, αλλά ο κοινωνικός αντίκτυπος των μέτρων δεν υπολογίστηκε στον βαθμό που έπρεπε, στις χώρες που δοκιμάστηκαν περισσότερο.

Η μεταρρύθμιση και η ανάπτυξη

Η σύγχρονη ατζέντα της Ευρώπης θέτει ενώπιόν μας ένα εκτενές και φιλόδοξο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων σε όλα τα κράτη μέλη. Ο μετασχηματισμός που απαιτείται συνδέεται με την απελευθέρωση των αγορών και την αναβάθμιση της δημόσιας διοίκησης των κρατών μελών. Για την Κύπρο η διαδικασία αυτή έφερε στο προσκήνιο, επιτακτικά, ζητήματα που είχαν από καιρό διαγνωστεί, αλλά δεν αντιμετωπίστηκαν εγκαίρως στα δέκα χρόνια της συμμετοχής της στην ΕΕ. Τώρα μια κεντρική προτεραιότητα στο εκσυγχρονιστικό εγχείρημα είναι η ενίσχυση της παραγωγικής βάσης της οικονομίας και η αξιοποίηση του κυπριακού ανθρώπινου δυναμικού της, ώστε να εξασφαλίζει την αειφόρο ανάπτυξη και την κοινωνική προστασία του πληθυσμού.

Πρόλογος από τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Ιωάννη Κασουλίδη

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε αναμφίβολα έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς της σύγχρονης κυπριακής ιστορίας, που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την πολιτική διαδρομή της πατρίδας μας. Μια δαιδαλώδη διαδικασία, που προσμετρώντας τις δυσκολίες και τα δεδομένα της εποχής, καθώς και την επιτακτική ανάγκη ευόδωσης του εγχειρήματος, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια μεγάλη διπλωματική επιτυχία. Ένα γεγονός που προσέδωσε ξεκάθαρο στίγμα στον προσανατολισμό της εξωτερικής μας πολιτικής, επιφέροντας παράλληλα και μια σειρά από αλλαγές. Κάποιες θεσμικές που απορρέουν από την εναρμόνιση της χώρας με το κοινοτικό κεκτημένο και άλλες κοινωνικές που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες προσαρμόζονται στο περιβάλλον της ΕΕ.

Παρά την απογοήτευση που προκάλεσε ο τρόπος με τον οποίο η ΕΕ επέλεξε να χειριστεί την υπόθεση της κυπριακής οικονομίας τον Μάρτιο του 2013 με την επιβολή κουρέματος καταθέσεων, η ένταξη στην ΕΕ έχει επιτύχει έναν από τους πρώτιστους στόχους της, που δεν είναι άλλος από την εξυπηρέτηση των δικαιωμάτων των πολιτών. Η ΕΕ επέτρεψε στον Κύπριο πολίτη να αξιοποιήσει σημαντικά ευρωπαϊκά οφέλη, συμπεριλαμβανομένης της απρόσκοπτης διακίνησης και απασχόλησης σε όλη την επικράτειά της. Βελτίωσε την ποιότητα ζωής του, εφαρμόζοντας συγκροτημένες πολιτικές για θέματα περιβάλλοντος, υγείας και ασφάλειας. Όσον αφορά στην Κύπρο ως κράτος, τα οφέλη είναι αδιαμφισβήτητα, αφού η δυνατότητα που μας δίνεται ως μικρό κράτος να συμμετέχουμε στη διαμόρφωση και λήψη ευρωπαϊκών πολιτικών αναβαθμίζει τον ρόλο και την υπόστασή μας.

Ωστόσο, πολλά είναι τα ζητήματα που χρήζουν βελτίωσης, όπως η ανάγκη αποτελεσματικής αξιοποίησης των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των δυνατοτήτων που παρέχουν, η καταπολέμηση της ανεργίας και η βελτίωση της απασχόλησης καθώς επίσης και η αναβάθμιση της εξοικείωσης των Κυπρίων πολιτών με την ίδια την ΕΕ.

Η γνωσιολογική εκμάθηση του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της ΕΕ ήταν και παραμένει μια σημαντική πρόκληση για την κυπριακή κοινωνία. Δέκα χρόνια μετά την ένταξη, η ανάγκη ενημέρωσης των πολιτών για τον τρόπο λειτουργίας, αλλά και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που ενέχει η ιδιότητά τους ως πολίτες της ΕΕ γίνεται σήμερα ακόμα πιο επιτακτική. Θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι το επίπεδο ενημέρωσης των Κυπρίων για την ΕΕ, παρόλο που βελτιώνεται με την πάροδο του χρόνου, χρήζει ποιοτικής και ποσοτικής αναβάθμισης, κάτι που καταδεικνύουν και οι διάφορες έρευνες και οι μετρήσεις του ευρωβαρόμετρου.

Είναι για αυτό ακριβώς τον λόγο που η εκπόνηση ενός εκπαιδευτικού Οδηγού για την Ευρωπαϊκή Ένωση από την ομάδα του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, υπό την επιστημονική εποπτεία του πρύτανη Μιχάλη Ατταλίδη και την κύρια ευθύνη της σύνταξης των κειμένων του δημοσιογράφου Κυριάκου Πιερίδη, σε έργο που τους ανέθεσε η Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο ενημέρωσης. Ο Οδηγός έχει στόχο να μεταδώσει στον εκπαιδευτικό, τον μαθητή και σε όσους θέλουν να γνωρίζουν και έχουν καθήκον να γνωρίζουν, τις βασικές παραμέτρους λειτουργίας της ΕΕ, της ιστορίας, της εξέλιξης και της σύγχρονης πολιτικής της. Μέσα από μια διαθεματική και κριτική προσέγγιση, το βιβλίο αποτελεί προϊόν εμπεριστατωμένης έρευνας με πρωτότυπη μεθοδολογία και άριστη επιμέλεια.

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου, ο αναγνώστης καλείται να κατανοήσει, μεταξύ άλλων, τη σχέση μεταξύ Διεύρυνσης και Εμβάθυνσης, να γνωρίσει τον τρόπο λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, να αντιληφθεί τον ρόλο που επιθυμεί η ΕΕ να διαδραματίσει στον κόσμο μέσω της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, να κατανοήσει τις κοινοτικές προκλήσεις στα θέματα οικονομίας, όπως επίσης και τις ευκαιρίες και τα ωφελήματα που παρέχει η ΕΕ στους πολίτες της.

Συγχαίρω τους συντελεστές της εκπόνησης του Οδηγού που αποτελούνται από πρόσωπα που συνδυάζουν την επιστημονική γνώση, την έρευνα, την τεκμηρίωση και τη μάχιμη εκπαιδευτική εμπειρία του σχολείου στη Μέση Εκπαίδευση. Είμαι πεπεισμένος ότι τέτοιου είδους συγγραφικές συνεισφορές συμβάλλουν στην αναβάθμιση της ενημέρωσης των πολιτών για θέματα της ΕΕ, ενώ παράλληλα αποτελούν και ένα σημαντικό εργαλείο για όσους επιθυμούν να γνωρίσουν επιμέρους πτυχές του τρόπου λειτουργίας και των πολιτικών της ΕΕ.

Πρόλογος από τον Επικεφαλής της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο κ. Γιώργο Μαρκοπουλιώτη

Εδώ και πενήντα χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλάζει την καθημερινότητα εκατοντάδων εκατομμυρίων Ευρωπαίων – και όχι μόνο. Οι πολιτικές προστασίας του καταναλωτή, από τις πιο αυστηρές παγκοσμίως, διασφαλίζουν πως τα προϊόντα που αγοράζουμε είναι ασφαλή. Το ευρώ, το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα που μοιράζονται 18 (και σύντομα 19) χώρες, μας προστάτεψε από τα χειρότερα της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος δωρητής ανθρωπιστικής βοήθειας στον κόσμο. Το βιοτικό επίπεδο των Ευρωπαίων έχει ανεβεί τις τελευταίες δεκαετίες ακριβώς λόγω της ειρήνης για την ύπαρξη της οποίας η ΕΕ έπαιξε –και συνεχίζει να παίζει– καταλυτικό ρόλο.

Παρ' όλα αυτά, σε όλη την ήπειρο τα τελευταία χρόνια βρίσκουν ερείσματα οι φωνές που λένε όχι στην Ευρώπη και σε ό,τι έχουμε καταφέρει να δημιουργήσουμε τα τελευταία πενήντα χρόνια. Την ίδια στιγμή, υπάρχει συνεχής μείωση της συμμετοχής των πολιτών στις εκλογές για την ανάδειξη των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ένας βασικός λόγος και για τα δύο αυτά φαινόμενα είναι η ελλιπής ενημέρωση των πολιτών για την Ευρώπη. Για την ιστορία της, για τους θεσμούς της, για τη λειτουργία της και για τα επιτεύγματά της. Μάλιστα, οι έρευνες του ευρωβαρόμετρου δείχνουν πως οι Ευρωπαίοι –και ιδιαίτερα οι Κύπριοι– θέλουν αυτήν την ενημέρωση.

Αυτή είναι μία από τις βασικές αποστολές της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο. Μέσα από ημερίδες, εκδηλώσεις, αλλά και απευθείας επαφή με τους Κύπριους, φέρνουμε στο προσκήνιο τις πολιτικές της Ένωσης και όσα διαδραματίζονται στις Βρυξέλλες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο συνεργαστήκαμε με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου για την εκπόνηση του παρόντος εκπαιδευτικού Οδηγού.

Φιλοδοξούμε αυτό το έργο να δώσει στους εκπαιδευτικούς τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να μεταδώσουν στους μαθητές θεμελιώδεις πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη θέση της στον κόσμο. Στόχος είναι οι πολίτες του αύριο να είναι ενεργοί Ευρωπαίοι. Και αυτό προϋποθέτει να κατέχουν τις γνώσεις για το τι είναι η Ευρώπη, το πώς αλλάζει και βελτιώνει τη ζωή τους.

Πρόλογος από τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου κ. Κώστα Καδή

Με ιδιαίτερη ικανοποίηση χαιρετίζουμε την έκδοση του παρόντος Οδηγού, που φωτίζει με έναν ιδιαίτερο τρόπο, μέσα από τη συνύπαρξη θεωρίας και πράξης, σημαντικές πτυχές που αφορούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ό,τι συνθέτει τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Το όραμα της οικοδόμησης μιας ενιαίας Ευρώπης μετουσιώνεται μέσα από την πεποίθηση ότι οι λαοί, πέρα από τη δική τους σημαντική και ξεχωριστή εθνική συνείδηση, έχουν μια ευρύτερη κοινή πατρίδα, ότι είναι πολίτες της Ευρώπης. Αντιλαμβάνονται ότι είναι φορείς ενός ενιαίου πολιτισμού, κοινού για όλους, του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Βιώνουν την Ευρώπη ως σύνθετη ολότητα, ως χώρο συνάντησης και αλληλεπίδρασης πολιτισμών.

Αναμφισβήτητα η βάση και η αφετηρία για την πραγμάτωση του οράματος αυτού είναι η Παιδεία. Γι' αυτό και ο κύριος προσανατολισμός ενός σύγχρονου ευρωπαϊκού κράτους πρέπει να οδηγεί στη θωράκιση του ανθρώπινου δυναμικού με την κατάλληλη εκπαίδευση, που θα του επιτρέψει να αποκτήσει ευρωπαϊκή συνείδηση και ευρύ τρόπο σκέψης. Θα του δίνει τη δυνατότητα να μπορεί να προσαρμόζεται στις ταχύτατες εξελίξεις των επιστημονικών και τεχνολογικών δεδομένων, να είναι παραγωγικό και να προάγει τη γνώση, την έρευνα και την καινοτομία.

Στην προσπάθεια κατανόησης του ευρωπαϊκού πολιτισμού και εμβάθυνσης σε διάφορα πεδία του, καθίσταται ευνόητο πως απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί μια σφαιρική γνώση της ιστορίας του. Από αυτήν την άποψη ο Οδηγός αυτός καλύπτει αυτήν την ανάγκη, εστιάζοντας σε συγκεκριμένα πεδία ή σημαντικά γεγονότα και παράλληλα, μέσα από συγκεκριμένες υποενότητες, η θεματολογία του εμπλουτίζεται και με ζητήματα που αφορούν στην κοινωνική, την πολιτική και την οικονομική ιστορία. Από την άλλη στόχος σημαντικός του εγχειρήματος θεωρείται η οικοδόμηση της γνώσης, κατά τη διαδικασία της μάθησης, με τρόπο ελκυστικό και με την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/τριών μέσα από διεπιστημονικές και διαθεματικές προσεγγίσεις. Η αξιοποίηση, έτσι, του Οδηγού κρίνεται ως ευκαιρία για τους μαθητές για αυτομόρφωση και προβληματισμό, για επέκταση των πνευματικών τους οριζόντων.

Ευχαριστώ όλους όσοι συνέβαλαν με οποιονδήποτε τρόπο στην έκδοση του Οδηγού αυτού. Η διεκπεραίωση μιας τέτοιας προσπάθειας αποτέλεσε πρόκληση, όχι γιατί έπρεπε να υλοποιηθεί μέσα σε προκαθορισμένα πλαίσια, αλλά γιατί πέτυχε τον στόχο της: να αναδειχθούν τα στοιχεία εκείνα που συνθέτουν τον χαρακτήρα του ευρωπαϊκού πολιτισμού και αναδεικνύουν τη σημαντική αποστολή του στα εκπαιδευτικά δρώμενα του πλανήτη μας. Κυρίως, όμως, γιατί ενισχύει την προσπάθεια για μύηση των νέων ανθρώπων στα ευρωπαϊκά δρώμενα με έναν τρόπο άμεσο και αποτελεσματικό.

1

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι ένας υπερεθνικός οργανισμός που εκφράζει σήμερα την πιο προωθημένη συνένωση κρατών και λαών στην Ευρώπη, βασισμένη σε κοινές αρχές, αξίες, συμφέροντα και επιδιώξεις στον σύγχρονο πολύπλοκο κόσμο.

Η ευρωπαϊκή ιδέα υπήρχε και σε προηγούμενους αιώνες. Χρειάστηκε, όμως, να μεσολαβήσουν πολλά γεγονότα για να γίνει πράξη και να αποκτήσει τη μορφή που έχει σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση. Μάλιστα αυτή η μορφή εξελίχθηκε μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες ύστερα από δύο καταστρεπτικούς παγκόσμιους πολέμους τον 20ό αιώνα. Και πάλι! Όταν τέθηκαν τα θεμέλια της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρώπη βρέθηκε ξανά διχοτομημένη σε δύο αντίπαλους ιδεολογικούς και στρατιωτικούς συνασπισμούς. Την πραγματική δυνατότητά της να απλώσει και να καλύψει γεωγραφικά το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης, σαν μια ήπειρος ειρήνης και συνεργασίας, απέκτησε η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά το 1990.

Η ιδέα μιας ειρηνικής Ευρώπης

Η ιδέα της ενοποίησης της Ευρώπης πάει πίσω αρκετούς αιώνες. Την εντοπίζει κανείς στα φιλελεύθερα ρεύματα που αναπτύχθηκαν μετά τον Διαφωτισμό και ανέδειξαν ιδεολογικά και πολιτικά τις έννοιες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισοπολιτείας και του κοινοβουλευτισμού.

Στο μυαλό των ευρωπαίων φιλοσόφων μια ενωμένη ήπειρος θα τερμάτιζε τη συνεχή αντιπαράθεση των αναδυόμενων ευρωπαϊκών εθνών κρατών. Ορισμένοι, όπως ο Εμμανουήλ Καντ (Immanuel Kant) και ο Τζέρεμι Μπένθαμ (Jeremy Bentham), τόλμησαν από νωρίς να σκεφτούν μια μορφή ευρωπαϊκής συνομοσπονδίας ή ομοσπονδίας για να υπηρετήσει τη δημοκρατία και τη διαρκή ειρήνη.

Ανάμεσα στις πιο οραματικές φυσιογνωμίες της ευρωπαϊκής διανόησης του 19ου αιώνα, ο Βίκτωρ Ουγκό (Victor Hugo) είναι ο άνθρωπος που επιγραμματικά διατύπωσε μια ολόκληρη ιδεολογία που παραμένει επίκαιρη έως τις ημέρες μας: τις Ηνωμένες Πολιτείες Ευρώπης!

Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Η ευρωπαϊκή ιδέα γεννήθηκε αλλά δεν προχώρησε εξαιτίας του οξύτατου ανταγωνισμού των ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών και αποικιοκρατικών δυνάμεων, που οδήγησε τελικά στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στις αρχές του 20ού αιώνα.

Ακολούθησε η περίοδος του Μεσοπολέμου. Τότε έγιναν οι πρώτες απόπειρες για την πραγμάτωση της ευρωπαϊκής ιδέας ενοποίησης. Ορισμένοι ιδεαλιστές

Η έμπνευση

Η Συνθήκη της Λισαβόνας είναι το σημερινό υπόβαθρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τη συνυπογράφουν 28 ευρωπαϊκά κράτη, που είναι σήμερα κράτη μέλη της ΕΕ. Στο προοίμιο της Συνθήκης, οι ηγέτες των κρατών μελών αναφέρονται στην απόφασή τους να ιδρύσουν την Ευρωπαϊκή Ένωση,

«εμπνεόμενοι από την πολιτιστική, τη θρησκευτική και την ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης, από την οποία αναπτύχθηκαν οι παγκόσμιες αξίες των απαράβατων και αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και του κράτους δικαίου...»

Ο «προφητικός» Ουγκό

«Θα έλθει μια μέρα που όλα τα έθνη αυτής της ηπείρου, χωρίς να χάσουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους ή την ένδοξη ατομικότητά τους, θα συνενωθούν σε μια ανώτερη οντότητα και θα συναποτελέσουν την ευρωπαϊκή αδελφότητα. Θα έλθει μια μέρα που δεν θα υπάρχουν πια άλλα πεδία μαχών εκτός από τα πεδία των ιδεών. Θα έλθει μια μέρα που οι σφαίρες και οι βόμβες θα αντικατασταθούν από τις ψήφους. Θα έλθει μια μέρα που θα δούμε τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης πρόσωπο με πρόσωπο, να απλώνουν το χέρι τους η μια προς την άλλη κατά πλάτος της θάλασσας ...»

Βίκτωρ Ουγκό, 1849

δημιούργησαν τα πρώτα ευρωπαϊκά κινήματα, όπως η Πανευρωπαϊκή Ένωση με πρόεδρό της τον Αριστίντ Μπριάντ, πρωθυπουργό της Γαλλίας στην Τρίτη Γαλλική Δημοκρατία. Οι ευρωπαϊκές ιδέες εστίασαν τότε ξανά στην αποφυγή των καταστρεπτικών πολέμων και, παράλληλα, εμπλουτίστηκαν από την ανάγκη για οικονομική συνεργασία.

Όμως, ο ιδεαλισμός δεν αρκεί για να καθορίσει τις εξελίξεις στις διεθνείς σχέσεις. Γρήγορα η ευρωπαϊκή ιδέα υποχώρησε και παραχώρησε τη θέση της στην ωμή επιθετικότητα ορισμένων ευρωπαϊκών δυνάμεων εναντίον των υπολοίπων που βύθισε ξανά την Ευρώπη στη δίνη μιας νέας, ακόμα πιο βάναυσης και αιματηρής σύγκρουσης: τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι συνθήκες της μεταπολεμικής Ευρώπης

Η πολιτική ιδέα για την ανάγκη συνένωσης των κρατών της Ευρώπης ωρίμασε μόνο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κάτω από το βάρος των ολέθριων συνεπειών του. Ο πόλεμος αυτός ήταν ο πιο καταστρεπτικός στην ιστορία της Ευρώπης, στην ουσία ένας ολοκληρωτικός σπαραγμός για τα ευρωπαϊκά έθνη. Άφησε πίσω του εκατομμύρια νεκρούς, ανείπωτη δυστυχία, κατεστραμμένες πόλεις και διαλυμένες οικονομίες και κοινωνίες.

Όπως ακριβώς έθρεψε το πιο επιθετικό πρόσωπο του εθνικισμού, του ναζισμού και του φασισμού, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος γέννησε τη θέληση και τις αντικειμενικές συνθήκες για την ευρωπαϊκή ενότητα.

Ο Ουίνστον Τσόρτσιλ (Winston Churchill) είναι ο πολιτικός που ανταποκρίθηκε πρώτος το 1946 στο ρεύμα της αλλαγής, θέτοντας μεταπολεμικά με εξαιρετική τόλμη και διορατικότητα την ανάγκη για μια ιστορική κίνηση της Ευρώπης προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση.

«Υπάρχει μια θεραπεία που θα μπορούσε μέσα σε λίγα χρόνια να κάνει όλη την Ευρώπη ελεύθερη και ευτυχισμένη. Η θεραπεία αυτή είναι να δημιουργήσουμε ξανά την ευρωπαϊκή οικογένεια, στον βαθμό που μπορούμε, και να της δώσουμε μια δομή ικανή να της εξασφαλίσει την ειρήνη, την ασφάλεια και την ελευθερία. Πρέπει να δημιουργήσουμε ένα είδος Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης...»

Η πιο μεγάλη παραδοξότητα του Τσόρτσιλ ήταν ότι δεν συμπεριλάμβανε στην Ευρώπη τη χώρα του, τη Μεγάλη Βρετανία!

Είναι όμως και ο ίδιος άνθρωπος που γρήγορα διαπίστωσε τη νέα πραγματικότητα στη Γηραιά Ήπειρο. Τον αλληλοσπαραγμό στα πεδία των μαχών είχε διαδεχθεί μια νέα κάθετη πολιτική και ιδεολογική διαίρεση που ονομάστηκε «Ψυχρός Πόλεμος».

Η ιδέα που οδήγησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο Ψυχρός Πόλεμος

Το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ήταν ταυτόχρονα και το τέλος μιας εποχής για τα μεγάλα ευρωπαϊκά κράτη. Εξασθενημένα στρατιωτικά και εξαντλημένα οικονομικά, έχασαν την παγκόσμια ισχύ και επιρροή τους. Νέες δυνάμεις κυριάρχησαν ανάμεσα στους νικητές του πολέμου: οι Ηνωμένες Πολιτείες (ΗΠΑ) και η Σοβιετική Ένωση (ΕΣΣΔ), δύο εκτός Ευρώπης χώρες με τεράστιο πληθυσμό και έκταση, με εξαιρετικά ανεπτυγμένη βαριά βιομηχανία και με μεγάλες στρατιωτικές δυνατότητες.

Η ευρωπαϊκή ιδέα ξαναγεννήθηκε, αλλά αυτή τη φορά πάνω σε έναν παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη, που αντανακλούσε νέες ντε φάκτο ισορροπίες επί του εδάφους ως αποτέλεσμα της προέλασης των συμμαχικών στρατευμάτων από δύο μέτωπα –την ανατολή και τη δύση– έως την τελική συμμαχική νίκη επί των ναζί.

Η γραμμή για τη διαίρεση της Ευρώπης έχει φανεί προτού λήξει ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Μπροστά στην προδιαγραφόμενη ήττα της ναζιστικής Γερμανίας οι συμμαχικές δυνάμεις συναντήθηκαν και υπέγραψαν τη Συνθήκη της Γιάλτας που χώρισε τον κόσμο σε σφαίρες επιρροής. Έτσι διχοτομήθηκε και η Ευρώπη. Στην ύστατη φάση του πόλεμου, καθώς οι γερμανικές δυνάμεις κατέρρεαν, οι αμερικανικές και οι σοβιετικές δυνάμεις αγωνίζονταν για την απελευθέρωση, αλλά ταυτόχρονα ανταγωνίζονταν για τον έλεγχο όσο περισσότερου ευρωπαϊκού εδάφους.

Ο παγκόσμιος ενθουσιασμός για τη συμμαχική νίκη το 1945 γρήγορα αντικαταστάθηκε από την κλιμάκωση του ανταγωνισμού ανάμεσα στην καπιταλιστική Δύση και την κομουνιστική ΕΣΣΔ. Σταδιακά μια σειρά από επίμαχα ζητήματα της μεταπολεμικής Ευρώπης, όπως η αποδυνάμωση της Γερμανίας, η τύχη της Ελλάδας, η διεξαγωγή πολυκομματικών εκλογών στην Πολωνία, υποτάχθηκαν στους σχεδιασμούς της κλιμακούμενης αντιπαράθεσης ΗΠΑ-ΕΣΣΔ. Τα ρήγματα έγιναν βαθύτερα έως τα τέλη της δεκαετίας του ’40, με τη συγκρότηση των δύο αντίπαλων στρατιωτικών συνασπισμών. Η μοίρα των ευρωπαϊκών κρατών χωρίστηκε. Το κάθε κράτος τράβηξε τον δρόμο του, επιλέγοντας εθελούσια ή αναγκαστικά ένα από τα δύο στρατόπεδα. Ο Ψυχρός Πόλεμος είχε αρχίσει...

ΝΑΤΟ και Σύμφωνο της Βαρσοβίας

Η Δύση υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ συγκρότησε το 1949 τη Βορειοατλαντική Συμμαχία, το ΝΑΤΟ. Η

Το σιδηρούν παραπέτασμα

«Σκιά έπεσε επί των πεδίων, τα οποία τόσο πρόσφατα φωτίστηκαν από τη συμμαχική νίκη. Ουδείς γνωρίζει τι προτίθενται να πράξουν στο άμεσο μέλλον η Σοβιετική Ρωσία και η κομουνιστική της διεθνής οργάνωση...
Γνωρίζουμε ότι η Ρωσία έχει ανάγκη ασφάλειας επί των δυτικών συνόρων της από ενδεχόμενη αναζωπύρωση της γερμανικής επιθετικότητας... Εντούτοις, είναι καθήκον μου να θέσω ενώπιόν σας ορισμένα γεγονότα, τα οποία αφορούν την παρούσα κατάσταση στην Ευρώπη. Από το Στετίνο στη Βαλτική μέχρι την Τεργέστη στην Αδριατική, ένα σιδηρούν παραπέτασμα έχει πέσει κατά μήκος της ευρωπαϊκής ηπείρου. Πίσω από αυτή τη γραμμή βρίσκονται όλες οι πρωτεύουσες: Βαρσοβία, Βερολίνο, Πράγα, Βιέννη, Βουδαπέστη, Βελιγράδι, Βουκουρέστι και Σόφια. Όλες αυτές οι περίφημες πόλεις και οι κάτοικοί τους βρίσκονται ήδη στη σοβιετική σφαίρα...»

Ουίνστον Τσόρτσιλ, 1946

Η «ισορροπία του τρόμου»

Η μεταπολεμική διαίρεση της Ευρώπης σε δυτική, υπό την επιρροή των ΗΠΑ και ανατολική, υπό την επιρροή της ΕΣΣΔ αποτέλεσε μια εξέλιξη στο παγκόσμιο πολιτικό σύστημα που έμελλε να καθορίζει τη μοίρα της μεταπολεμικής Ευρώπης για σχεδόν όλο το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα.
Οι δύο υπερδυνάμεις διέθεταν στρατιωτική δύναμη που δεν περιοριζόταν πια στα συμβατικά όπλα, αλλά στις απίστευτες δυνατότητες των νέων πυρηνικών όπλων, ικανών να διαλύσουν χώρες ολόκληρες στη στιγμή. Αμέσως μετά τον πόλεμο μπήκαν στην «κούρσα των εξοπλισμών». Όσο ανέπτυσσαν τις πυρηνικές δυνατότητές τους, τόσο περισσότερο εξέθεταν τον πλανήτη στον κίνδυνο ολοκληρωτικής καταστροφής. Το στρατιωτικό δόγμα της αναμέτρησης ΗΠΑ-ΕΣΣΔ στηριζόταν στην αύξηση της ικανότητας «αμοιβαίας αποτροπής», δηλαδή στην προσπάθεια να καταστήσουν αδύνατο στον αντίπαλο να αποτολμήσει πρώτος πυρηνικό πλήγμα. Οι πρώτοι στόχοι σε πιθανό πλήγμα ήταν οι... ευρωπαϊκές πόλεις.
Ο Ψυχρός Πόλεμος υπήρξε έντονος και επηρέασε βαθιά τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και στις δύο πλευρές. Άλλαξε την πολιτική, οικονομική και κοινωνική οργάνωσή τους. Καθήλωσε για μισό αιώνα την προοπτική για μια κοινή ευρωπαϊκή πορεία. Ο Ψυχρός Πόλεμος χάραξε επίσης βαθιά τις ιδεολογικές και πολιτικές κατευθύνσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και κομμάτων.

Ψυχρός Πόλεμος

Το σιδηρούν παραπέτασμα

Το σιδηρούν παραπέτασμα - Ομιλία Ουίν-

Συμμαχία αυτή καθόρισε ρητά ότι σε περίπτωση που ένα ή περισσότερα μέλη του δεχόταν επίθεση, τα υπόλοιπα θα συνέδραμαν αυτόματα, ως να ήταν επίθεση εναντίον τους. Πρόκειται για τη σχετική ρήτρα αμοιβαίας στρατιωτικής συνδρομής στη συνθήκη ίδρυσης του ΝΑΤΟ.

Η ΕΣΣΔ αντέδρασε μεθοδικά και μερικά χρόνια αργότερα, το 1955, προχώρησε στη συγκρότηση του «αντιπάλου δέους», του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Η συνθήκη του Συμφώνου προνοούσε επίσης ρήτρα αμοιβαίας στρατιωτικής συνδρομής και αποσκοπούσε στη θεσμική υπαγωγή των ενόπλων δυνάμεων των κρατών-δορυφόρων της ΕΣΣΔ στη σοβιετική στρατιωτική διοίκηση.

ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη

Η υλοποίηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης, όπως σήμερα εκφράζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ιστορικά δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από τις συνθήκες του Ψυχρού Πολέμου. Από την ίδρυση της πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και για μισό αιώνα, αφορούσε εκ των πραγμάτων τη Δυτική Ευρώπη και τις πολιτικές διεργασίες στη Δύση γενικότερα. Μάλιστα αποτελεί γεγονός ότι η ευρωπαϊκή ιδέα έκανε το πρώτο ουσιαστικό βήμα της με αμερικανική πρωτοβουλία για τη χρηματοδότηση ενός γιγαντιαίου προγράμματος ανοικοδόμησης της Δυτικής Ευρώπης, το Σχέδιο Μάρσαλ. Το σχέδιο αυτό πήρε το όνομά του από τον αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ (George Marshall) και αποσκοπούσε παράλληλα στην αναχαίτιση της σοβιετικής επέκτασης και επιρροής στην Ευρώπη.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Την ιδέα της ευρωπαϊκής ενοποίησης καλλιεργούσαν επίσης τα κράτη και προσωπικότητες της Δυτικής Ευρώπης. Σε συνέδριο στη Χάγη το 1948, περισσότερες από 800 προσωπικότητες από 19 ευρωπαϊκά κράτη, έθεσαν το πλαίσιο για την ίδρυση μιας Ευρωπαϊκής Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, τη σύνταξη ενός Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ενός Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ήταν το πολιτικό πρόκριμα για την ίδρυση του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1949.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έθεσε στην καρδιά των δραστηριοτήτων του την εδραίωση των δημοκρατικών αρχών, του κράτους δικαίου και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αποτέλεσε, όμως, έναν οργανισμό με χαρακτήρα διακυβερνητικής, διακρατικής συνεργασίας, κι όχι έναν υπερεθνικό οργανισμό που θα μπορούσε να ενώσει σταδιακά τα κράτη. Γρήγορα φάνηκε καθαρά ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης, με τις δομές που δημιούργησε, δεν μπορούσε να ακολουθήσει τον βηματισμό που απαιτούσε ένα συγκροτημένο ενοποιητικό εγχείρημα για τη Δυτική Ευρώπη, ιδίως δε τη Γαλλία και τη νεοσύστατη Δυτική Γερμανία.

Οι αντίπαλοι συνασπισμοί δεν έφτασαν ποτέ σε θερμή πολεμική αναμέτρηση. Συχνά τέντωναν το σχοινί δοκιμάζοντας τις αντοχές της «ισορροπίας του τρόμου», δηλαδή τη διολίσθηση σε ένα πυρηνικό ολοκαύτωμα, μια μόνιμη απειλή πάνω από τις ευρωπαϊκές πόλεις.

Σχέδιο Μάρσαλ και Κομινφόρμ

Οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, ως οι δύο νέες υπερδυνάμεις σε έναν αυστηρά διπολικό κόσμο, καθόριζαν τις τύχες της Ευρώπης. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Χάρι Τρούμαν διακήρυξε ότι η χώρα του διεκδικεί λόγο στις παγκόσμιες υποθέσεις και ιδίως στην Ευρώπη για αναχαίτιση του σοβιετικού επεκτατισμού. Το «Δόγμα Τρούμαν» για την Ευρώπη ανέλαβε να υλοποιήσει ο αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ, ο οποίος εξήγγειλε το 1947 το σχέδιο για την αμερικανική χρηματοδότηση της κατεστραμμένης Ευρώπης. Η υλοποίηση προέβλεπε την ίδρυση ενός ευρωπαϊκού οργανισμού για την εκπόνηση και διαχείριση του προγράμματος ανοικοδόμησης. Τα ευρωπαϊκά κράτη της Δυτικής Ευρώπης ανταποκρίθηκαν και συγκρότησαν τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας ΟΕΟΣ, τον τωρινό Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης ΟΟΣΑ.
Η αμερικανική βοήθεια απευθύνθηκε και προς τα ανατολικά ευρωπαϊκά κράτη, αλλά κάτω από την επιρροή της ΕΣΣΔ την αρνήθηκαν και προχώρησαν στην ίδρυση δικού τους ξεχωριστού οικονομικού οργανισμού για την Ανατολική Ευρώπη, την Κομινφόρμ.

ΝΑΤΟ και ευρωπαϊκή ενοποίηση

Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν μια μάχη έως εσχάτων για τα αντίπαλα στρατόπεδα. Το σοβιετικό πρότυπο οργάνωσης κατέρρευσε το 1989 και ο ανατολικός συνασπισμός διαλύθηκε. Το ΝΑΤΟ έχει σήμερα ως κράτη μέλη του τα πλείστα κράτη μέλη της ΕΕ. Οι ΗΠΑ και η ΕΕ έχουν επίσης πολύ ισχυρούς οικονομικούς και εμπορικούς δεσμούς. Στην επίσημη ιστοσελίδα του ΝΑΤΟ αναγράφεται σήμερα: «Λέγεται συχνά ότι η Βορειοατλαντική Συμμαχία ιδρύθηκε ως απάντηση στην απειλή της ΕΣΣΔ. Αυτό είναι μερικώς μόνο αληθές. Στην πραγματικότητα, η συγκρότηση της Συμμαχίας ήταν μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας για να υπηρετηθούν ταυτόχρονα τρεις σκοποί:
- Αναχαίτιση του σοβιετικού επεκτατισμού
- Αποκλεισμός της αναβίωσης του εθνικιστικού μιλιταρισμού στην Ευρώπη μέσω μιας ισχυρής βορειοαμερικανικής παρουσίας στην ήπειρο και
- Ενθάρρυνση της πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης».

Γέφυρες στα πέτρινα χρόνια

Η Ευρώπη για περισσότερο από τέσσερις δεκαετίες παρέμεινε διχοτομημένη, έχοντας περάσει προηγουμένως δύο παγκόσμιους πολέμους. Ο ψυχροπολεμικός διπολισμός επηρέασε βαθιά όχι μόνο τις διεθνείς σχέσεις αλλά και τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και τους πολίτες.

Τα ευρωπαϊκά κράτη πέρασαν τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου με ιώβεια υπομονή για να επιτύχουν ανοικοδόμηση και ανάπτυξη. Η παρουσία του σοβιετικού στρατού στην ανατολική Ευρώπη από τη μια και η οικονομική εξάρτηση της δυτικής Ευρώπης από τις ΗΠΑ από την άλλη, ήταν πραγματικότητες που δεν μπορούσαν να αγνοήσουν. Όμως η αντίληψη ότι τα ευρωπαϊκά κράτη θα έπρεπε να λύσουν τις πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές τους μέσα από έναν νέο γύρο πολέμου δεν είχε ποτέ ιδιαίτερη απήχηση.

Αντίθετα, ορισμένες φωτισμένες πολιτικές ηγεσίες και μαχητικά πολιτικά, εργατικά και κοινωνικά κινήματα βρήκαν τον τρόπο ακόμα και στα πιο δύσκολα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου να εκπέμψουν μηνύματα που κράτησαν ζωντανό το όραμα για ένα κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι.

Στην ανατολική Ευρώπη οι λαοκρατικές δημοκρατίες υστερούσαν πολύ σε ζητήματα δημοκρατικής οργάνωσης, πολυφωνίας και ατομικών ελευθεριών. Σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ξεχώρισαν θαρραλέα πολιτικά κινήματα υπέρ της δημοκρατίας στην Ουγγαρία το 1956, στην Τσεχοσλοβακία το 1968 και στην Πολωνία με το εργατικό σωματείο «Αλληλεγγύη» το 1980, αμφισβητώντας το σοβιετικό μοντέλο οργάνωσης και απαιτώντας τον πολυκομματισμό, τον

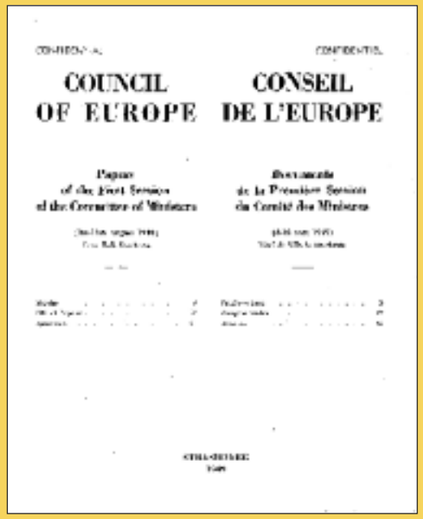
CONFIDENTIAL
COUNCIL OF EUROPE
CONFIDENTIEL
CONSEIL DE L'EUROPE

κοινοβουλευτισμό, την ελευθερία έκφρασης και την ανοιχτή οικονομία και αγορά.

Στη δυτική Ευρώπη ο πολυκομματισμός και η ελευθερία έκφρασης εδραιώθηκαν μέσα από συνεχείς αγώνες για τη διεύρυνση της δημοκρατίας. Ξεχώρισαν τα πολιτικά, εργατικά και κοινωνικά κινήματα που έδωσαν έμφαση στην κοινωνική πρόνοια και την κοινωνική δικαιοσύνη, αμφισβητώντας τον αμιγώς καπιταλιστικό τρόπο οργάνωσης. Υπήρξαν επίσης μαχητικά φοιτητικά κινήματα εναντίον του πολέμου, της πυρηνικής απειλής και της οικολογικής καταστροφής. Η δημοκρατία δεν ήταν δεδομένη παντού. Αποκαταστάθηκε με μεγάλη δυσκολία και καθυστέρηση στον ευρωπαϊκό νότο (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα).

Αυτά τα γεγονότα διαπερνούσαν τα τείχη που χώριζαν τη δυτική από την ανατολική Ευρώπη. Ήταν μια μακρά περίοδος αναμονής μέχρι να ξαναβρούν τα ευρωπαϊκά κράτη τον τρόπο να πάρουν την ιστορία στα χέρια τους.

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου - Η ανατολική Γερμανία ανοίγει τα σύνορα (Ρεπορτάζ BBC News)

Το τείχος του Βερολίνου

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου - μαρτυρίες

2

Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ!

Έως το τέλος της δεκαετίας του ’40 ο μεταπολεμικός διπολικός κόσμος και η πολιτική διαίρεση της Ευρώπης εδραιώθηκαν. Η καθεμιά πλευρά της Γηραιάς Ηπείρου ακολούθησε διαφορετικό δρόμο. Όμως τα στρατηγικά «κενά» των χωρών της Δυτικής Ευρώπης δεν είχαν κλείσει. Το μεγαλύτερο ήταν ο φόβος του γερμανικού μιλιταρισμού.

Το 1949 διαιρέθηκε η Γερμανία σε δύο κράτη. Το ένα κράτος, η Δυτική Γερμανία περιέλαβε τα εδάφη που βρισκόταν στη ζώνη κατοχής των ΗΠΑ, της Βρετανίας και της Γαλλίας και ονομάστηκε Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Το άλλο κράτος, η Ανατολική Γερμανία περιέλαβε τη ζώνη κατοχής της ΕΣΣΔ και ονομάστηκε Λαοκρατική Δημοκρατία της Γερμανίας. Τη διαίρεση και αποδυνάμωση της Γερμανίας ήθελαν όλοι οι νικητές του πολέμου. Στη δυτική Ευρώπη υπήρχε ωστόσο διάχυτος ακόμα ο φόβος ότι μια στρατοκρατούμενη και επιθετική Γερμανία, ακόμα και διαιρεμένη, θα μπορούσε κάποια στιγμή να επανέλθει. Ιδίως η Γαλλία επέμενε ότι θα έπρεπε να εξευρεθούν μόνιμες ρυθμίσεις συνεργασίας με τη Δυτική Γερμανία που να μην επιτρέπουν κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες την αναβίωση της προαιώνιας γαλλογερμανικής έχθρας. Η ανάγκη αυτή έγινε ακόμα πιο επιτακτική όταν οι ΗΠΑ έθεσαν επί τάπητος την πιθανότητα επανεξοπλισμού της Δυτικής Γερμανίας, δεδομένης της σαρωτικής υπεροχής των σοβιετικών χερσαίων δυνάμεων στην ανατολική Ευρώπη και της κλιμάκωσης της ψυχροπολεμικής κρίσης στην Κορέα. Μέσα σε εκείνες τις συνθήκες περί τα τέλη της δεκαετίας του ’40 και λόγω της ανάγκης να εξευρεθεί ασφαλής εναλλακτικός τρόπος για

την πλήρη επανένταξη της Δυτικής Γερμανίας στο διεθνές πολιτικό και οικονομικό γίγνεσθαι αναπτύχθηκε μια δυναμική πολιτική αναζήτηση για τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

Πρωταγωνιστές στη συζήτηση ήταν τα κράτη και οι πολιτικές ελίτ που είχαν ζωτικό συμφέρον να τα βρουν μεταξύ τους. Η Γαλλία βρήκε στο πρόσωπο του καγκελαρίου της Δυτικής Γερμανίας Κόνραντ Αντενάουερ (Konrad Adenauer) τον δημοκράτη ηγέτη που ήταν πλήρως αφοσιωμένος στον αγώνα να αλλάξει την εικόνα και τον χαρακτήρα της μεταπολεμικής Γερμανίας στην Ευρώπη και τον κόσμο. Ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής Αντενάουερ ήταν η απαλλαγή της χώρας του από το ναζιστικό στίγμα και η ιστορική συμφιλίωση με τη Γαλλία. Άλλα τρία μικρότερα γειτονικά κράτη, το Βέλγιο, η Ολλανδία και το Λουξεμβούργο ένιωθαν την ίδια αδήριτη ανάγκη για συμφιλίωση, τόσο με τους Γερμανούς όσο και με τους Γάλλους. Η γεωγραφία τα είχε καταδικάσει μέσα σε μισό αιώνα να αποτελούν το πεδίο των μαχών για τις αντιμαχόμενες στρατιές των ισχυρών γειτόνων τους, καταβάλλοντας βαρύτατο τίμημα. Έχοντας προωθήσει ήδη τη μεταξύ τους οικονομική συνεργασία, την Benelux, τα τρία κράτη αδημονούσαν να συμπράξουν σε έναν ευρύτερο συνασπισμό με τη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία, μετατρέποντας τους άλλοτε εχθρούς σε μόνιμους εταίρους. Τέλος η μεταπολεμική Ιταλία, με ηγέτη τον Αλτσίντε ντε Γκάσπερι (Alcide De Gasperi), χάραξε τη δική της σταθερή πορεία υπέρ της ευρωπαϊκής ενοποίησης, έχοντας κορυφαία προτεραιότητα την επούλωση των πληγών του πολέμου και τη σύσφιγξη των οικονομικών σχέσεων με τις ευρωπαϊκές χώρες, ιδίως με τη Γαλλία. Και οι «6» ήθελαν να αμβλύνουν τις νωπές εφιαλτικές μνήμες, να κλείσουν οριστικά το κεφάλαιο των πολέμων στην ιστορία τους και να γυρίσουν σελίδα.

Όταν πυροδοτήθηκαν οι διεργασίες για τη συγκρότηση της πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας, οι πολιτικές ελίτ των «6» φαίνεται να είχαν πλήρη επίγνωση ότι χρειάζονταν μια νέα προσέγγιση που θα έβαζε σε ποιοτικά διαφορετική βάση τις μεταξύ τους σχέσεις. Μαζί με την κεντρική στρατηγική επιδίωξη της ειρήνης και της συμφιλίωσης, οι χώρες αυτές αναζήτησαν επίσης τον τρόπο να εξυπηρετήσουν τις λειτουργικές οικονομικές ανάγκες τους στην προσπάθεια ανοικοδόμησης. Ιδιαίτερα τη διετία 1948-1950 η συζήτηση επικεντρώθηκε στην ανάγκη για εγκαθίδρυση μιας θεσμοθετημένης μορφής γαλλογερμανικής συνεργασίας σε βασικούς βιομηχανικούς κλάδους. Αυτή η προσέγγιση απηχούσε με πραγματισμό ένα κοινό σημείο αναφοράς για να υπάρξει η ιστορική κίνηση προς τα εμπρός.

Οι ευρωπαϊκές σχολές σκέψης
Η ευρύτερη συζήτηση για τη συγκρότηση της Κοινοτικής Ευρώπης, δηλαδή του ενοποιητικού εγχειρήματος της Ευρώπης στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εξελίχθηκε στο πλαίσιο διαφόρων σχολών σκέψης, που συμπύκνωναν όλο το πλέγμα των πολιτικών και ιδεολογικών τάσεων της εποχής. Η πρώτη σχολή σκέψης, η «ομοσπονδιακή», υποστήριζε την άμεση ίδρυση μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας με εκχώρηση κυριαρχίας από τα κράτη μέλη της.
Η δεύτερη, η «διακρατική - ενωσιακή», εισηγήθηκε μια ένωση ανεξαρτήτων κρατών με ελάχιστους περιορισμούς στην κυριαρχία των μελών της.
Η τρίτη, η «λειτουργική», έθεσε την ιδέα για μια εξελικτική ομοσπονδία μέσω σταδιακής ολοκλήρωσης και εκχώρησης κυριαρχίας κατά τομείς, στους οποίους υπήρχε πρόσφορο έδαφος, απαιτήσεις και πολιτική βούληση.
Η «λειτουργική» σχολή σκέψης ήταν εκείνη που κέρδισε έδαφος στη Γαλλία και τη Γερμανία, γιατί τη διέπνεε μεγαλύτερος πραγματισμός.

Η διακήρυξη Σουμάν

Ο Γάλλος Ζαν Μονέ (Jean Monnet) είναι ο πολιτικός που συνέλαβε και αποτύπωσε την πολιτική ανάγκη σε ένα πρακτικό σχέδιο για τη γένεση και «βήμα με βήμα» εξέλιξη του κοινού ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

Ο Μονέ εκπόνησε το σχέδιό του για λογαριασμό της κυβέρνησης της Γαλλίας και του υπουργού Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν (Robert Schuman), οι οποίος το εξήγγειλε στις 9 Μαΐου 1950, πέμπτη επέτειο του τερματισμού του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Η διακήρυξη Σουμάν είναι αυτή που έθεσε τις βάσεις γι' αυτό που σήμερα ονομάζεται Ευρωπαϊκή Ένωση. Στη διακήρυξη περιλαμβάνονταν τρία βασικά σημεία:

- Η ειρήνη στην Ευρώπη θα εξασφαλιστεί μόνο μέσα από τη συνένωση των ευρωπαϊκών κρατών

- Η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία είναι ο απώτερος στόχος. Δεν μπορεί να γίνει αμέσως, αλλά μέσα από κοινά επιτεύγματα των ευρωπαϊκών εθνών και με σταδιακά βήματα

- Τα πρώτα κοινά επιτεύγματα αφορούν την οικονομική ανάπτυξη και σχετίζονται με την υπαγωγή των πρώτων υλών της βαριάς βιομηχανίας –τον άνθρακα και τον χάλυβα– σε μια κοινή υπερεθνική αρχή.

Η «νόμιμη συνωμοσία»

Το σχέδιο Μονέ προκάλεσε πυρετό εμπιστευτικών διαβουλεύσεων που έμεινε στην ιστορία ως «νόμιμη συνωμοσία». Η γαλλική πρωτοβουλία βρήκε ισχυρή υποστήριξη από την κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας. Ο καγκελάριος Αντενάουερ ήταν άλλωστε ο μόνος ευρωπαίος ηγέτης που είχε γίνει κοινωνός της πρότασης προτού δημοσιοποιηθεί, γιατί χωρίς τη δική του συναίνεση δεν θα είχε κανένα νόημα. Το αποδέχθηκαν επίσης η Ολλανδία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Ιταλία.

Ο Μονέ πέτυχε τον συγκερασμό των οραματικών στόχων για μια μελλοντική Ομοσπονδιακή Ευρώπη με τις εφικτές επιδιώξεις μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας που θα εξακολουθούσε για δεκαετίες ακόμα να στηρίζεται σε κυρίαρχα έθνη κράτη, αλλά θα έφτιαχναν συγκεκριμένους ποιοτικούς δεσμούς μεταξύ τους.

Μία βασική συνιστώσα της συμμαχικής νίκης κατά των δυνάμεων του Άξονα, ήταν η Βρετανία. Στη μεταπολεμική Ευρώπη η Βρετανία παρέμενε επίσης μια υπολογίσιμη δύναμη στον νέο δυτικό κόσμο. Κι όμως η Γηραιά Αλβιώνα επέλεξε να απέχει από το νέο ευρωπαϊκό εγχείρημα και να το παρακολουθεί από μακριά. Η Βρετανία απέρριψε το σχέδιο Μονέ, εκτιμώντας λανθασμένα ότι δεν συνιστούσε παρά μόνο μια επιμέρους

Η ιστορική διακήρυξη
«Η παγκόσμια ειρήνη δεν μπορεί να διαφυλαχθεί αν δεν αναληφθούν δημιουργικές προσπάθειες ανάλογες των κινδύνων που την απειλούν.
Η συμβολή που μπορεί να έχει μια οργανωμένη και ζωντανή Ευρώπη στον πολιτισμό είναι απαραίτητη για τη διατήρηση ειρηνικών σχέσεων. Διαδραματίζοντας για περισσότερα από είκοσι χρόνια τον ρόλο πρωτεργάτη για μια ενωμένη Ευρώπη, η Γαλλία είχε πάντα ως ουσιαστικό στόχο να υπηρετεί την ειρήνη. Επειδή δεν επιτεύχθηκε η ενοποίηση της Ευρώπης, είχαμε πόλεμο.
Η Ευρώπη δεν θα δημιουργηθεί διαμιάς, ούτε ακολουθώντας ένα και μόνο συνολικό σχέδιο: θα οικοδομηθεί μέσα από συγκεκριμένα επιτεύγματα που κατ' αρχάς θα δημιουργήσουν μια πραγματική αλληλεγγύη. Η συνένωση των ευρωπαϊκών εθνών απαιτεί να εξαλειφθεί η μακραίωνη διαμάχη μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Η δράση που θα αναλάβουμε πρέπει να αφορά κατά πρώτο λόγο τη Γαλλία και τη Γερμανία.
Για τον σκοπό αυτό, η γαλλική κυβέρνηση προτείνει να αναληφθεί αμέσως δράση σε ένα περιορισμένης εμβέλειας αλλά καίριο σημείο.
Η γαλλική κυβέρνηση προτείνει να τεθεί το σύνολο της γαλλογερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα υπό μια κοινή Ανώτατη Αρχή της οποίας η οργάνωση θα δίνει δυνατότητα συμμετοχής και σε άλλες χώρες της Ευρώπης.
Η από κοινού διαχείριση της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα θα εξασφαλίσει αμέσως την εγκαθίδρυση κοινών βάσεων οικονομικής ανάπτυξης, πρώτο στάδιο μιας Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας, και θα αλλάξει το πεπρωμένο αυτών των περιοχών που επί πολλά χρόνια αφιερώθηκαν στην κατασκευή όπλων για πολέμους των οποίων υπήρξαν πάντα τα πρώτα θύματα.
Η αλληλεγγύη κατά την παραγωγή, που θα διαμορφωθεί με αυτόν τον τρόπο, θα αποδείξει ότι κάθε πόλεμος μεταξύ της Γαλλίας και της Γερμανίας είναι όχι μόνον αδιανόητος αλλά και υλικά αδύνατος. Η εγκαθίδρυση

Η διακήρυξη Σουμάν

εξέλιξη στην ευρωπαϊκή διακρατική συνεργασία. Η βρετανική κυβέρνηση είχε εστιάσει αλλού τις προτεραιότητές της, επενδύοντας στην ενίσχυση της διατλαντικής σχέσης της με τις ΗΠΑ. Το υπουργείο Εξωτερικών της Βρετανίας ενδιαφερόταν για την εξουδετέρωση της πιθανότητας αναβίωσης του γερμανικού μιλιταρισμού. Η διαίρεση της Γερμανίας εξυπηρετούσε αυτό τον στόχο. Πέραν αυτού, αδιαφόρησε για τις εξελίξεις γιατί έκρινε τη συγκρότηση του Συμβουλίου της Ευρώπης ως επαρκές πλαίσιο διακυβερνητικής συνεργασίας.

Όμως, η κεντρική πρωτοτυπία του σχεδίου Μονέ είχε υποτιμηθεί από όσους ήσαν απόντες. Δεν αφορούσε το αντικείμενό του –την οικονομική συνεργασία– αλλά το θεσμικό πλαίσιό του, τη θέσπιση μιας Κοινότητας με υπερεθνικό χαρακτήρα και όργανα, ενός «ομοσπονδιακού προτύπου».

Έλεγε χαρακτηριστικά ο Μονέ: «Δεν κάνουμε συμμαχίες κρατών, ενώνουμε ανθρώπους».

Οι πατέρες της Ευρώπης

Αν όμως ο Ζαν Μονέ θεωρείται ο εμπνευστής και αρχιτέκτονας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στυλοβάτες της υπήρξαν μια πλειάδα ανθρώπων με βαθιά προσήλωση στην ειρήνη και την επούλωση των πληγών, τη δημοκρατία και την ευρωπαϊκή ενότητα.

Πολλοί από αυτούς δοκιμάστηκαν στη ζωή τους σε διαφορετικά πεδία αγώνων για τη δημοκρατία, ενάντια στον φασισμό και τον ολοκληρωτισμό και στη συνέχεια πρωταγωνίστησαν στην ανοικοδόμηση των χωρών τους. Ανάμεσά τους υπήρξαν πολιτικοί ηγέτες, αγωνιστές της αντίστασης, συνδικαλιστές, τεχνοκράτες, αγρότες, διανοούμενοι.

Βγαλμένοι μέσα από τα οδυνηρά βιώματα των χωρών τους σε δύο παγκόσμιους πολέμους, οι πατέρες της Ευρώπης ήταν επίσης πρόσωπα με βαθιά ιδεολογία και πίστη στη δημόσια πολιτική δράση, τη δημοκρατία και τον πολυκομματισμό, αλλά και τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, σε αγώνες εθνικοαπελευθερωτικούς και κοινωνικούς.

Στην πολιτική ζωή, τα πρόσωπα αυτά συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση των σύγχρονων ιδεολογικών ρευμάτων της Ευρώπης που εκφράζονται στον δημόσιο βίο μέσα από τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα.

αυτής της ισχυρής ενότητας παραγωγής, που θα είναι ανοιχτή σε όσες χώρες επιθυμούν να συμμετάσχουν και θα παράσχει τελικά σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες τα θεμελιώδη στοιχεία της βιομηχανικής παραγωγής με τις ίδιες προϋποθέσεις, θα θέσει τα πραγματικά θεμέλια της οικονομικής ενοποίησής τους.
Έτσι θα πραγματοποιηθεί απλά και γρήγορα η συγχώνευση των συμφερόντων που είναι αναγκαία για την εγκαθίδρυση μιας οικονομικής κοινότητας, και θα δημιουργηθεί η "μαγιά" μιας ευρύτερης και βαθύτερης κοινότητας μεταξύ των χωρών που για μεγάλο διάστημα τις χώριζαν αιματηρές διενέξεις.»

Οι πατέρες της Ευρώπης

Οι Πατέρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι πατέρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ζαν Μονέ, ο εμπνευστής!

Ο «εμπνευστής» γεννήθηκε το 1888 στην πόλη Κονιάκ της νοτιοδυτικής Γαλλίας, γόνος εύπορης οικογένειας παραγωγών και εμπόρων του ομώνυμου μπράντι, υπό την ονομασία J.G. Monnet & Co. Ίσως αυτή του η εμπειρία, ως οινοποιού, τον βοήθησε να σχεδιάσει το ευρωπαϊκό εγχείρημα γιατί το βασικό χαρακτηριστικό του ήταν η υπομονή έως ότου ωριμάσουν οι συνθήκες. Έγραψε αργότερα στα απομνημονεύματά του: «Το σημαντικότερο πράγμα σχετικά με την παρασκευή κονιάκ είναι ότι, πάνω απ' όλα, σε διδάσκει να περιμένεις»!

Ο Μονέ υποστήριζε ότι η Ευρώπη δεν είχε μέλλον αν έμενε κατακερματισμένη στον κυκεώνα των συμφερόντων του κάθε κράτους της ξεχωριστά: «Δεν υπάρχει μέλλον για τους Ευρωπαίους. Ενοποίηση ή εξαφάνιση...». Η βαθιά ευρωπαϊκή συνείδηση του Μονέ εξηγείται, γιατί η δική του εποχή σημαδεύτηκε από τη φρίκη των δύο παγκοσμίων πολέμων. Σήμερα η ειρήνη στην Ευρώπη είναι αυτονόητη και δεδομένη. Για όλο τον 20ό αιώνα, όμως, ακόμα και μετά το τέλος των παγκοσμίων πολέμων, τίποτε από όσα βιώνουν σήμερα οι Ευρωπαίοι δεν ήταν δεδομένο.

Ζαν Μονέ - Απομνημονεύματα, Εκδόσεις Ιανός
Στον πρόλογο του βιβλίου ο Ζακ Ντελόρ υποδεικνύει στον αναγνώστη: «Ο τρόπος δράσης που μας κληροδότησε ο Ζαν Μονέ είναι: στόχος επακριβής, μέσα απλά, συνοχή στη δράση».
Ο γάλλος πολιτικός δεν υπήρξε ποτέ διάσημος. Προτίμησε να ζει στη σκιά μεγάλων πολιτικών του 20ού αιώνα, διακριτικός πρωταγωνιστής στις μεγάλες αποφάσεις. Έλεγε: «Υπάρχουν δύο κατηγορίες ανθρώπων: αυτοί που θέλουν να είναι κάποιοι και αυτοί που θέλουν να κάνουν κάτι». Ο Μονέ επέλεξε στη ζωή του το δεύτερο.

Το ευρωπαϊκό όραμα με τα λόγια του Μονέ:

Βήμα με βήμα εξέλιξη
«Η Ευρώπη δεν θα γινόταν με μία κίνηση αλλά με συγκεκριμένα επιτεύγματα που θα δημιουργούσαν, κατ' αρχάς, μια αληθινή αλληλεγγύη...»

Η αντίσταση των κρατών
«Ανέμενα την ώρα για να επιτεθώ με τόλμη κατά των εθνικών κυριαρχιών σε ένα περιορισμένο τμήμα της δύναμής τους...»

Η ζωή του Ζαν Μονέ

Ο Μονέ βίωσε και τους δύο πολέμους που καθοδήγησαν αργότερα την πολιτική σκέψη του. Από τη ζωή του ξεχωρίζουν ορισμένα από αυτά τα βιώματα.

Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Από τις πρώτες ημέρες του Πολέμου, πολύ νέος και ήδη στο Λονδίνο ανέλαβε να προετοιμάσει τις συμφωνίες της γαλλοβρετανικής συνεργασίας για τη διευκόλυνση των ναυτικών μεταφορών και του ανεφοδιασμού. Οι συμφωνίες αυτές έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη νίκη της Αντάντ.

Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο Ζαν Μονέ βρέθηκε για δύο χρόνια στην Ουάσινγκτον ως έμπιστος σύμβουλος του Προέδρου Ρούσβελτ, στον προγραμματισμό του πολέμου. Ο διάσημος οικονομολόγος Τζον Μέιναρντ Κέινς έγραψε ότι ο Μονέ ήταν ο άνθρωπος που συντόμευσε τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατά έναν χρόνο!

Μεταπολεμική Γαλλία

Μετά το τέλος των εχθροπραξιών, ο στρατηγός Σαρλ ντε Γκολ εμπιστεύθηκε στον Μονέ τον οικονομικό σχεδιασμό της μεταπολεμικής Γαλλίας και τον εκσυγχρονισμό της βιομηχανίας και της γεωργίας με τους πόρους του Σχεδίου Μάρσαλ.

Οι τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες

Στις 18 Απριλίου 1951 οι «6» υπέγραψαν την ιδρυτική συνθήκη της πρώτης Ευρωπαϊκής Κοινότητας: της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), με πρώτο πρόεδρο του υπερεθνικού οργάνου της, της Ανώτατης Αρχής της που είναι ο πρόδρομος της τωρινής Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον Ζαν Μονέ.

Οι δυτικοευρωπαίοι πειραματίστηκαν στη συνέχεια για σύντομο χρόνο με την ίδρυση μιας δεύτερης Κοινότητας, της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ). Η ανάγκη για κοινή άμυνα ήταν απόρροια του φόβου της σοβιετικής στρατιωτικής υπεροχής. Ο Μονέ πρωτοστάτησε σε αυτή την ιδέα, αλλά το εγχείρημα ήταν υπέρμετρα φιλόδοξο για την εποχή. Το πείραμα της ΕΑΚ δεν πέτυχε γιατί αφορούσε τον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, την εξωτερική και αμυντική πολιτική, όπου η πίεση του ψυχροπολεμικού διπολισμού έδινε μόνο μία διέξοδο για τους δυτικοευρωπαίους ηγέτες: την εγγύηση της ασφάλειας των χωρών τους από τις ΗΠΑ με τη συμμαχία του ΝΑΤΟ.

Η αποτυχία της ΕΑΚ προκάλεσε απογοήτευση στον Μονέ αλλά δεν αποδυνάμωσε το ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα. Η δυναμική ανακτήθηκε γρήγορα μέσα από τις εισηγήσεις που προβλήθηκαν για την περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση των «6» σε τομείς όπως το εμπόριο, οι μεταφορές, η ενέργεια, η αεροναυπηγική. Πάνω σε αυτούς τους τομείς διαπιστώθηκαν ισχυρά κοινά συμφέροντα που ήταν πολύ πιο εφικτό να υλοποιηθούν σε σχέδια με το πρότυπο των Κοινοτήτων.

Στις 25 Μαρτίου 1957 οι «6» υπέγραψαν στο Καπιτώλιο της Ρώμης την ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) ή Ευρατόμ (Euratom). Η ΕΟΚ είχε διευρυμένο περιεχόμενο ενώ η ΕΚΑΕ έναν πιο εξειδικευμένο σκοπό που αφορούσε τη δημιουργία των αναγκαίων συνθηκών για την ειρηνική χρησιμοποίηση της ατομικής ενέργειας.

Ο άνθρακας και ο χάλυβας!
Οι οραματικοί στόχοι διαπνέουν το σχέδιο του Μονέ αλλά είναι ο πολιτικός ρεαλισμός και η αδήριτη ανάγκη που έδωσαν ώθηση στο ευρωπαϊκό εγχείρημα. Η υπαγωγή του άνθρακα και του χάλυβα κάτω από μία ενιαία αρχή –την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα– εξυπηρετούσε συγκεκριμένες λειτουργικές ανάγκες της βαριάς βιομηχανίας χαλυβουργίας που αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο για την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Οι επενδύσεις στον τομέα αυτό έπρεπε να συντονιστούν για να αξιοποιηθούν οι εγχώριες πρώτες ύλες, να προβλεφθούν οι ανάγκες ζήτησης και να μεγιστοποιηθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις τιμές.
Ο άνθρακας και ο χάλυβας αποτελούσαν επίσης τη βασική ύλη της πολεμικής βιομηχανίας. Η υπαγωγή τους σε κοινό έλεγχο έκανε αδύνατη μια νέα σύγκρουση ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία.

ΕΟΚ: Τα στάδια της Κοινής Αγοράς

Η πιο σημαντική Κοινότητα ήταν η ΕΟΚ γιατί περιείχε την προοπτική συγκρότησης μιας Κοινής Αγοράς σε εξελικτικά στάδια που περιλάμβαναν:

> Κατάργηση εσωτερικών δασμών και ποσοτικών περιορισμών (Ζώνη ελεύθερων συναλλαγών)

> Υιοθέτηση κοινού εξωτερικού δασμολογίου

> Δημιουργία τελωνειακής ένωσης

> Προοδευτική κατάργηση των φραγμών στην ελεύθερη διακίνηση προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων.

Η ΕΟΚ περιλάμβανε επίσης την εφαρμογή Κοινών Πολιτικών όπως στον τομέα της γεωργίας.

Τα στάδια της διαδικασίας πολυεθνικής ολοκλήρωσης
http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/index.tkl?lang=gr&all=1&pos=47&s=1&e=10

Συμβούλιο και Επιτροπή

Οι Συνθήκες της Ρώμης για την ΕΟΚ και την ΕΚΑΕ καθιέρωσαν ένα νέο πρότυπο οργάνωσης με δύο θεσμικά όργανα: το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Τα δύο θεσμικά όργανα αντανακλούσαν μια ρεαλιστική ισορροπία ανάμεσα στη θέληση των κρατών μελών να υλοποιήσουν το κοινό εγχείρημα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τη μια, και να διασφαλίζουν τα εθνικά τους συμφέροντα από την άλλη. Έτσι ανατέθηκε στην Επιτροπή, ως υπερεθνική αρχή, να οικοδομεί τα κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα και στο Συμβούλιο να αποτυπώνει τις θέσεις των κυβερνήσεων.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το τρίτο θεσμικό όργανο που υπάρχει και σήμερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ιδρύθηκε μέσω κοινοβουλευτικών εκπροσώπων των κρατών μελών. Πολύ αργότερα απέκτησε τη διάσταση του απευθείας εκφραστή της θέλησης των λαών και των πολιτών. Η απευθείας εκλογή μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθιερώθηκε μόλις το 1979. Το ίδιο συνέβη και με τη διαδικασία εκχώρησης αρμοδιοτήτων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που εξελίχθηκε πολύ αργά και με αφετηρία την έγκριση του πρώτου ευρωπαϊκού προϋπολογισμού.

Η αντίσταση της εθνικής κυριαρχίας

Η εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν ήταν μια εύκολη πορεία πάνω σε μια ευθεία γραμμή. Η πρώτη κρίσιμη δεκαετία σημαδεύτηκε με εσωτερικές παλινδρομήσεις που είχαν σχέση με την επιμονή στη διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών, πολύ δε περισσότερο των ισχυρών.

Ο ευρωσκεπτικιστής στρατηγός

Ο Ντε Γκολ θεωρούσε τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες τεχνοκρατικούς οργανισμούς. Ο ίδιος ασπαζόταν το δόγμα της «Ευρώπης των Πατρίδων». Απέρριπτε την «κοινοτική λογική», με βάση την οποία η σταδιακή οικονομική ολοκλήρωση θα οδηγούσε στην πολιτική ενοποίηση. Ήθελε πρώτο βιολί να είναι τα κυρίαρχα κράτη.

Γι' αυτό επιχείρησε να περιορίσει τον υπερεθνικό χαρακτήρα της Επιτροπής προκαλώντας θεσμική παράλυση και αποτελμάτωση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Μπλόκαρε τη χρηματοδότηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και την εκχώρηση εξουσιών για θέματα προϋπολογισμού σε ένα νέο υπό ίδρυση θεσμικό όργανο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Απέρριψε την εφαρμογή του κανόνα της ενισχυμένης πλειοψηφίας στο Συμβούλιο, που θα εφαρμοζόταν από το 1966 και μετά. Οι υπουργοί της γαλλικής κυβέρνησης μποϊκόταραν τις συνόδους του Συμβουλίου Υπουργών εφαρμόζοντας την πολιτική της «άδειας καρέκλας».

Ο ιδιόρρυθμος γάλλος ηγέτης υποστήριζε ακόμα ότι η Γαλλία θα μπορούσε να ασκήσει αυτόνομο ρόλο στις διεθνείς υποθέσεις ως πυρηνική δύναμη. Δύο φορές τη δεκαετία του '60 πρόβαλε βέτο στην ένταξη της Βρετανίας, χαρακτηρίζοντάς την «δούρειο ίππο» των Ηνωμένων Πολιτειών στην Ευρώπη.

Η αποτυχία της ΕΑΚ

Στις αρχές της δεκαετίας του '50, ο Ψυχρός Πόλεμος είχε ήδη ενταθεί και ο πόλεμος της Κορέας βρισκόταν σε εξέλιξη. Οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες, με προεξάρχουσα τη Γαλλία, αισθάνονταν μονίμως τον φόβο της σοβιετικής επέκτασης και εξέταζαν τρόπους επανεξοπλισμού της Δυτικής Γερμανίας σε ένα κοινό ευρωπαϊκό σώμα στρατού. Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα - ΕΑΚ συνομολογήθηκε αλλά δεν τελεσφόρησε εξαιτίας της πίεσης της γαλλικής κοινής γνώμης που οδήγησε στην καταψήφισή της από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση.

Η ΕΑΚ αντικαταστάθηκε από τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), που ιδρύθηκε το 1954 με τη συμμετοχή της Βρετανίας και προέβλεπε την ανασύσταση στρατού και ανάκτηση της κυριαρχίας της Δυτικής Γερμανίας σε συνδυασμό με την προσχώρησή της στο ΝΑΤΟ. Στην ουσία συνιστούσε τον ευρωπαϊκό αμυντικό βραχίονα της Δυτικής Ευρώπης που στην πράξη απορροφήθηκε από το ΝΑΤΟ.

Πρωταγωνιστής των παλινδρομήσεων ήταν ο γάλλος στρατηγός Σαρλ ντε Γκολ (Charles de Gaulle), ο οποίος εξελέγη Πρόεδρος της Γαλλίας το 1958. Με εμπεδωμένες πεποιθήσεις και αντιρρήσεις για το ευρωπαϊκό σχέδιο ενοποίησης και την υπερεθνική σημασία του, ο Ντε Γκολ προκάλεσε πρωτοφανή θεσμική κρίση στην Κοινότητα. Η κρίση εκτονώθηκε μόνο όταν ικανοποιήθηκε ο Ντε Γκολ με την εισαγωγή ρήτρας για δικαίωμα βέτο στις αποφάσεις του Συμβουλίου για κάθε κράτος μέλος των Κοινοτήτων όταν επικαλείται λόγους «ζωτικού εθνικού συμφέροντος».

Μια δεύτερη σοβαρή δοκιμασία εκείνη την εποχή είχε και πάλι πρωταγωνιστή τον Ντε Γκολ. Πηγή διένεξης ήταν αυτή τη φορά η πρόθεση της Βρετανίας να ενταχθεί στην ΕΟΚ. Το 1961 η συντηρητική κυβέρνηση Μακμίλαν υπέβαλε αίτηση ένταξης και ακολούθησαν, σχεδόν αμέσως μετά, οι αιτήσεις της Δανίας, της Ιρλανδίας και της Νορβηγίας. Ο Ντε Γκολ όμως αντέδρασε μονομερώς ασκώντας βέτο γιατί δεν ήθελε τους Βρετανούς στην ΕΟΚ. Το ίδιο έπραξε και το 1967, επικαλούμενος οικονομικούς λόγους.

Η Βρετανία δεν απέσυρε την αίτησή της για ένταξη. Η καθυστέρηση, όμως, κράτησε εκτός και τις υπόλοιπες ενδιαφερόμενες χώρες που συναρτούσαν την προσχώρησή τους με τη βρετανική ένταξη.

Η «ευρωσκλήρυνση»

Η μακρά εκείνη περίοδος παράλυσης κράτησε μια ολόκληρη δεκαετία, τη δεκαετία του '60. Στην ιστορία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ταυτίστηκε με την περίοδο της ηγεσίας του Ντε Γκολ και χαρακτηρίζεται ως η περίοδος της «ευρωσκλήρυνσης».

Η αντίσταση στο ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα μέσω της «εθνικής κυριαρχίας» από τον Ντε Γκολ δεν ήταν ένα μεμονωμένο γεγονός. Στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος φάνηκε καθαρά ότι η πρόοδος συναρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη βούληση των κρατών μελών της, ιδιαίτερα των ισχυρών. Μια βαρύνουσα παράμετρος ήταν –και εξακολουθεί να είναι στη σημερινή ΕΕ– ο βαθμός συντονισμού των συμφερόντων της Γαλλίας και της Γερμανίας. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν επίσης τα πρόσωπα που ηγούνται των κυβερνήσεων.

Η δεκαετία του '60 σηματοδοτήθηκε από τη φυσιογνωμία του Ντε Γκολ, αλλά το φαινόμενο της ευρωσκλήρυνσης συντηρήθηκε για αρκετά χρόνια, παρά το γεγονός ότι οι επόμενες ηγεσίες στη Γαλλία και τη Γερμανία ήταν προσηλωμένες στην ευρωπαϊκή ιδέα.

Η πιο χαρακτηριστική προέκταση της αντίστασης της εθνικής κυριαρχίας ακόμα και πέρα από την γκολική

Βρετανία: Στροφή 180 μοιρών!

Η Βρετανία έκανε στροφή 180 μοιρών έναντι του εγχειρήματος μέσα σε μία πενταετία. Το 1955 είχε προσκληθεί να συμμετάσχει στις διεργασίες για τη δημιουργία της ΕΟΚ. Έστειλε στη σύνοδο έναν υφυπουργό, τον Ράσελ Μπρέθερτον, ο οποίος υποστήριξε ότι το εγχείρημα ήταν θνησιγενές: «Είμαι σοβαρός κρατικός λειτουργός και με ενοχλεί να χάνω τον χρόνο μου χωρίς να δικαιολογώ τα λίγα χρήματα που μου καταβάλλει η κυβέρνησή μου...», υποστήριξε. Στη μεταπολεμική Ευρώπη η Βρετανία δοκίμασε την επιλογή συγκρότησης μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών με τις σκανδιναβικές χώρες, την ΕΖΕΣ, αλλά πέτυχε πολύ περιορισμένα αποτελέσματα. Έτσι, όταν διαπίστωσε τα ευεργετήματα που απέφερε η υποσχόμενη Κοινή Αγορά έσπευσε και υπέβαλε αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ.

Ευρωπαϊκές ηγεσίες και προσανατολισμοί

Η φυσιογνωμία του Ντε Γκολ απέδειξε ότι οι προσωπικότητες που ηγούνται των κρατών μελών επηρεάζουν σημαντικά τον τρόπο και τον ρυθμό εξέλιξης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε από τα γεγονότα που ακολούθησαν.

Μετά το τέλος της εποχής Ντε Γκολ, δύο νέες ηγετικές προσωπικότητες, ο γάλλος μετριοπαθής κεντροδεξιός Ζορζ Πομπιντού (Georges Pompidou) και ο γερμανός σοσιαλδημοκράτης Βίλι Μπραντ (Willy Brandt), διορατικός δήμαρχος του δυτικού Βερολίνου προσπάθησαν να ανανεώσουν τη δυναμική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η εκλογή Πομπιντού στη γαλλική προεδρία σηματοδότησε μια σημαντική στροφή για την επανασύνδεση του Παρισίου με το ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα. Σε αυτή την προσέγγισή του, ο Πομπιντού βρήκε τον κατάλληλο τρόπο να συνεννοηθεί με τον σοσιαλδημοκράτη καγκελάριο που επίσης πίστευε στην «κοινοτική Ευρώπη». Στην ίδια γραμμή κινήθηκαν και οι διάδοχοί τους, Βαλερί Ζισκάρ ντ'Εστέν (Valéry Giscard d'Estaing) και Χέλμουτ Σμιτ (Helmut Schmidt), δημιουργώντας τις πολιτικές προϋποθέσεις στις σχέσεις ανάμεσα στο Παρίσι και τη Βόννη για να υπάρξει πιο ελπιδοφόρα προοπτική στην ενοποίηση της Ευρώπης.

εποχή ήταν τη δεκαετία του ’70 η συστηματική παρεμπόδιση της εφαρμογής των ευρωπαϊκών οδηγιών για κατάργηση των διακρίσεων στην εσωτερική αγορά. Πρωταγωνιστές ήταν οι κυβερνήσεις που με διάφορα προσχήματα, διατάξεις και εσωτερικούς κανονισμούς επέβαλλαν περιορισμούς στη διακίνηση προϊόντων για να προστατεύσουν τα δικά τους προϊόντα.

Οι δυνατότητες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

Η Κοινοτική Ευρώπη δέχθηκε επίμονα πλήγματα από την αντίσταση της εθνικής κυριαρχίας, αλλά προσέφερε χειροπιαστά αποτελέσματα στην ευημερία των πολιτών της. Ανέπτυξε παράλληλα δικό της θεσμικό οπλοστάσιο, συντηρώντας τη δυναμική της ενοποίησης στα δύσκολα χρόνια της ευρωσκλήρυνσης.

Το διεθνές περιβάλλον

Δύο δεκαετίες μετά την ίδρυση της Κοινοτικής Ευρώπης, το διεθνές περιβάλλον είχε διαφοροποιηθεί σημαντικά. Υπήρξε παράλληλα η ραγδαία αποαποικιοποίηση και η δημιουργία δεκάδων νέων κρατών μελών του ΟΗΕ. Η ρευστότητα του Ψυχρού Πολέμου παρέμενε με ποικίλες εντάσεις αλλά και τολμηρές πρωτοβουλίες αμφισβήτησης της τυφλής αντιπαράθεσης. Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον άρχισε επίσης να αλλάζει αισθητά με την πρόκληση της πρώτης ενεργειακής κρίσης και την ανάπτυξη των πρώτων μηχανισμών παγκοσμιοποίησης μέσω της σταδιακής κατάργησης των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στο διεθνές εμπόριο. Όλα αυτά τα γεγονότα ανέδειξαν τη σημασία που είχε ένας ευρωπαϊκός εμπορικός συνασπισμός.

Τα οφέλη των δύο πρώτων δεκαετιών ήταν περισσότερο από εμφανή. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στήριξε την ανασυγκρότηση της ευρωπαϊκής βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής των «6» ιδρυτικών μελών της. Διαμόρφωσε επίσης μια κοινή πολιτική στο εξωτερικό εμπόριο, επιτυγχάνοντας σημαντικές επιδόσεις στο παγκόσμιο εμπόριο. Η οικονομική ανάκαμψη έφερε αυξημένη ευημερία στους πολίτες της Κοινότητας και επέτρεψε να ενεργοποιηθούν οι πρόνοιες της Συνθήκης της Ρώμης για τη δημιουργία της Τελωνειακής Ένωσης.

Η Τελωνειακή Ένωση κατάργησε σταδιακά τους τελωνειακούς δασμούς στο εσωτερικό της Κοινότητας. Η Τελωνειακή Ένωση ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1968.

Τότε οι «6» συμφώνησαν να κάνουν άλλο ένα βήμα. Έθεσαν επί τάπητος τη συζήτηση να δώσουν ώθηση,

από το 1970 και μετά, στην ολοκλήρωση της Κοινής Αγοράς, με έμφαση στην ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων πρώτα και στην ελεύθερη διακίνηση προσώπων στη συνέχεια.

Με αυτά τα επιτεύγματα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αναπτύχθηκε ακόμα περισσότερο, σε τέτοιο βαθμό που έκανε τη Βρετανία να εγκαταλείψει τον δικό της εμπορικό συνασπισμό με τις σκανδιναβικές χώρες και να ενταχθεί το 1973 στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μαζί με τη Δανία και την Ιρλανδία.

Εκτός από τα σημαντικά επιτεύγματά της, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έκανε ορισμένα αξιοσημείωτα θεσμικά βήματα, δημιουργώντας δικά της μέσα προόδου και ανάπτυξης.

Οι τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες συγχωνεύτηκαν με τη δημιουργία ενός κοινού Συμβουλίου Υπουργών και μιας κοινής Επιτροπής το 1965. Έκτοτε χρησιμοποιήθηκε και καθιερώθηκε σταδιακά η ονομασία Ευρωπαϊκή Κοινότητα και όχι ΕΟΚ ή Ευρωπαϊκές Κοινότητες όπως προηγουμένως.

Για πρώτη φορά αποφάσισαν επίσης να θεσπίσουν μηχανισμό για να αποκτήσει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δικούς της οικονομικούς πόρους. Η απόκτηση «ιδίων πόρων» προσέδωσε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ανεξάρτητη οντότητα, ικανή να εκπονεί και να χρηματοδοτεί κοινές πολιτικές σε ένα ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων. Επίσης η Κοινότητα έγινε ικανή να προβαίνει σε αναδιανομή των πόρων της με τη μορφή αλληλεγγύης ανάμεσα σε κράτη μέλη και περιοχές με μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάπτυξη.

Το ζήτημα της συγκέντρωσης των ιδίων πόρων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποτελεί έκτοτε μια ισχυρή ενοποιητική και συσσωματική διάσταση.

Η διαμόρφωση ενός προϋπολογισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αργότερα το 1979, οδήγησε επίσης στη θεσμική αναβάθμιση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με αιρετά μέλη που εκλέγονταν απευθείας από τους πολίτες καθώς και μια νέα κατανομή αρμοδιοτήτων με το Συμβούλιο και την Επιτροπή.

Στην εξελικτική διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης σημαντικό ρόλο καταλύτη στο φαινόμενο της «ευρωσκλήρυνσης» διαδραμάτισε και ένα άλλο όργανο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Δικαστήριο. Σε κρίσιμες αποφάσεις, η δική του νομολογία για την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων, την εξουδετέρωση ποσοτικών ή άλλων περιορισμών που εισήγαγαν κατά βούληση ορισμένα από τα κράτη μέλη και την επιβολή της υπεροχής του ευρωπαϊκού νόμου, βοήθησαν στο να προετοιμαστεί μια ώθηση της διαδικασίας ενοποίησης.

Έτσι, η Κοινοτική Ευρώπη έθεσε σε πλήρη διάταξη τρία υπερεθνικά όργανα, ταγμένα στην υπεράσπιση του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος, που συντονισμένα μπορούσαν να επηρεάσουν τις εξελίξεις: την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Σε εκείνη τη χρονική συγκυρία η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, από μια αθόρυβη «δειλή» διαδικασία σταδιακής ενοποίησης, βρέθηκε μπροστά στην ανάγκη να αντικρίσει το απώτερο μέλλον της. Το δίλημμα μπροστά της ήταν σαφές και συνοψίστηκε στις δύο κεντρικές παραμέτρους της εξέλιξής της: τη διεύρυνση και την εμβάθυνση.

3

Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ, ΑΛΛΑΖΕΙ...

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2013)

Υποψήφιες και δυνάμει υποψήφιες χώρες

Από τους «6» στους «28»

Η Κοινοτική Ευρώπη άρχισε την ιστορική διαδρομή της τη δεκαετία του ’50. Ορισμένοι λένε ότι ήταν ένας τεχνοκρατικός οργανισμός, μια υπόθεση των ελίτ. Σήμερα αποδεικνύεται ακριβώς το αντίθετο. Η Ένωση εξελίχθηκε σε μια ανθρώπινη περιπέτεια, όπως τη χαρακτηρίζει ο Ζακ Ντελόρ. Από μια Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα με 6 ιδρυτικά μέλη, η Κοινοτική Ευρώπη μεγάλωσε και άλλαξε σε μια Ένωση στην οποία συμπορεύονται 28 κράτη μέλη και λαοί, καλύπτοντας γεωγραφικά σχεδόν ολόκληρη τη Γηραιά Ήπειρο.

Η εξέλιξη αυτή ονομάζεται διεύρυνση! Όμως, δεν συνιστά μόνο μια γεωγραφική επέκταση. Αποτελεί παράλληλα μια αμφίδρομη διαδικασία επίδρασης των κρατών που γίνονται μέλη της με το ίδιο το κοινό ευρωπαϊκό οικοδόμημά τους.

Η σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από τα αλλεπάλληλα κύματα διεύρυνσης στην πραγματικότητα έχει εξ ολοκλήρου αλλάξει!

Η διεύρυνση έφερε μαζί της μεγάλες προσαρμογές στους θεσμούς και τον τρόπο λειτουργίας της ΕΕ. Έγινε επίσης μια σημαντική αναδιάταξη των οικονομικών δυνάμεων και των πόρων της Ένωσης. Περισσότερο, όμως, η διεύρυνση και η συμμετοχή νέων κρατών έδωσε μια ισχυρή τόνωση και πληρότητα στη φυσιογνωμία της Ενωμένης Ευρώπης. Το αποτέλεσμα που έχει σήμερα η ΕΕ είναι πολύ μεγαλύτερο από το απλό άθροισμα των «28».

Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξελίχθηκε σε διαδοχικά κύματα από τη δεκαετία του ’70 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Η κάθε χώρα που ενδιαφερόταν να γίνει μέλος, ήταν υποχρεωμένη να ακολουθεί τα διάφορα στάδια έως την τελική προσχώρηση που καθόρισε από τότε η Κοινοτική Ευρώπη. Όμως, το κάθε κύμα διεύρυνσης, πέρα από τις τεχνικής φύσεως διαδικασίες, είχε δικά του έντονα πολιτικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες που προσέδιδαν στο ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα μια νέα δυναμική εξέλιξη. Μέχρι σήμερα η διεύρυνση είναι μια κορυφαία εξέλιξη για την ΕΕ στη διεθνή σκηνή που επιβεβαιώνει τη δυναμική της θέση στον κόσμο.

Τα στάδια για την ένταξη

Οι διαδικασίες έως ότου καταλήξει ένα κράτος σε προσχώρηση στην ΕΕ περνούν μέσα από διάφορα στάδια. Στο τελικό στάδιο κορυφώνονται με μακρές και επίπονες τεχνοκρατικές διαπραγματεύσεις του υπό ένταξη κράτους με τα κράτη μέλη της ΕΕ. Αντικείμενό τους είναι η προσαρμογή των υποψήφιων για ένταξη κρατών στο «ευρωπαϊκό κεκτημένο».
Η τελική προσχώρηση στην ΕΕ σηματοδοτεί τη συνολική μετατόπιση του νέου κράτους μέλους σε έναν καινούργιο κόσμο. Δεν είναι απλώς συμμετοχή σε έναν διεθνή οργανισμό, όπως ο ΟΗΕ ή το Κίνημα των Αδεσμεύτων. Το νέο κράτος μέλος συμμετέχει, αλληλεπιδρά και συμπορεύεται με την ευρωπαϊκή οικογένεια ως αναπόσπαστο μέρος της.

Τα στάδια για την ένταξη είναι:
Υπογραφή Συμφωνίας Σύνδεσης
Τελωνειακή Ένωση
Υποβολή αίτησης ένταξης
Αναγόρευση σε υποψήφια για ένταξη
Γνωμοδότηση Ευρωπαϊκής Επιτροπής
Απόφαση Συμβουλίου Υπουργών για έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης
Διαπραγματεύσεις σε κεφάλαια πολιτικής και νομοθετικής προσαρμογής
Τελική συμφωνία σε όλα τα κεφάλαια
Υπογραφή Συνθήκης Προσχώρησης
Προσχώρηση

Ποιος αποφασίζει τη διεύρυνση;

Η απόφαση για διεύρυνση είναι μια εξόχως πολιτική διαδικασία που απαιτεί την ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών, όσων δηλαδή βρίσκονται ήδη στην Ένωση. Αυτό σημαίνει ότι κάθε φορά, σε κάθε στάδιο, χρειάζονται σοβαρές συνεννοήσεις, σύγκλιση συμφερόντων και μεγάλες συναινέσεις για να καθοριστεί η συλλογική πορεία με την προσχώρηση νέων κρατών μελών. Κάθε φορά χρειάζεται ένας ανανεωμένος «κοινός παρονομαστής». Αυτό ισχύει σε κάθε στάδιο της διαδικασίας.
Το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων προετοιμάζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά τις κατεξοχήν διαπραγματεύσεις με το υποψήφιο για ένταξη κράτος διεξάγει το Συμβούλιο, στο πλαίσιο μιας διακρατικής διαδικασίας, που ονομάζεται διακυβερνητική διάσκεψη. Απαιτείται επίσης διαδικασία επικύρωσης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και όλα τα εθνικά κοινοβούλια των υφιστάμενων κρατών μελών. Η Κύπρος βίωσε τη δική της διαδικασία προσχώρησης με πολύ έντονο τρόπο γιατί σε κάθε στάδιο έπρεπε να ξεπεράσει πολιτικές αντιρρήσεις από κράτη μέλη σε σχέση με το πολιτικό πρόβλημα του Κυπριακού και τον αντίκτυπό του στις διαπραγματεύσεις υπό τον ΟΗΕ και τις σχέσεις της Κοινοτικής Ευρώπης με την Τουρκία.

Δεκαετία ’70:
Η πρώτη διεύρυνση

Η πρώτη διεύρυνση σηματοδότησε τον τερματισμό της βρετανικής αποστασιοποίησης από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Μαζί με το Ηνωμένο Βασίλειο, διαπραγματεύτηκαν και κατέληξαν στην ένταξή τους η Ιρλανδία και η Δανία. Οι τρεις χώρες συμπορεύτηκαν γιατί είχαν μεταξύ τους ισχυρούς ιστορικούς και οικονομικούς δεσμούς.

Οι διαπραγματεύσεις ένταξης αποδείχθηκαν εξαιρετικά επίπονες. Για αρκετά χρόνια υπήρξε μια διαρκής πολιτική διελκυστίνδα ανάμεσα στους Γάλλους και τους Βρετανούς γιατί οι πρώτοι αντίκριζαν τους δεύτερους ως «λιγότερο» Ευρωπαίους και οι δεύτεροι έκαναν το παν για να το επιβεβαιώσουν! Υπήρχαν, όμως, και σοβαρές οικονομικές διαφορές. Η βρετανική οικονομία δεν διέθετε ισχυρό γεωργικό τομέα και έπρεπε να καταβάλλει δυσανάλογες εισφορές στον κοινοτικό προϋπολογισμό για τους σκοπούς της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ), ευρύτερα γνωστή ως Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), από τις οποίες επωφελούνταν περισσότερο από όλους οι γάλλοι γεωργοί. Αυτός ο καβγάς συνεχίστηκε για πολλά χρόνια έως ότου η Βρετανία κέρδισε ειδική μεταχείριση με επιστροφή χρημάτων.

Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία και η Δανία έγιναν πλήρη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1973. Η συμμετοχή της Βρετανίας ειδικότερα, έδωσε ισχύ στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και την κατέστησε υπολογίσιμη διεθνή οικονομική δύναμη, ηγεμονική στη Δυτική Ευρώπη. Η ένταξη της Βρετανίας εμβολίασε την εξέλιξη της Κοινοτικής Ευρώπης, αφενός με τον δικό της «ατλαντικό» προσανατολισμό, δηλαδή τις ειδικές σχέσεις της με τις ΗΠΑ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, και αφετέρου την εισαγωγή στην ενδοευρωπαϊκή συζήτηση της λογικής των «αυτοεξαιρέσεων», δηλαδή των ειδικών ρυθμίσεων που εξαιρούν ένα κράτος μέλος από τις συλλογικές υποχρεώσεις που αναλαμβάνει το σύνολο των υπολοίπων κρατών μελών.

Η μοναχική πορεία της Νορβηγίας

Η Νορβηγία είχε περιληφθεί στο κύμα διεύρυνσης με τη Βρετανία, την Ιρλανδία και τη Δανία. Ολοκλήρωσε μάλιστα με επιτυχία και τις διαπραγματεύσεις ένταξης, αλλά ο νορβηγικός λαός προσέβλεπε περισσότερο σε χωριστή πορεία για την ευημερία του αξιοποιώντας τα μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που είχαν εντοπιστεί. Οι Νορβηγοί απέρριψαν σε δημοψήφισμα την τελική προσχώρηση.

Η Συμφωνία Σύνδεσης της Κύπρου

Η Κύπρος υπέγραψε την πρώτη Συμφωνία Σύνδεσής της με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1973, ακριβώς εξαιτίας της ένταξης της Βρετανίας. Η πολιτική και οικονομική μετατόπιση της θέσης του Ηνωμένου Βασιλείου στη διεθνή σκηνή και η ένταξή του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα επηρέασε σημαντικά τις χώρες της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Σε εκείνη τη συγκυρία η Κύπρος «ανέβηκε» στο ευρωπαϊκό όχημα, έχοντας κυρίως εμπορικά κριτήρια. Η Συμφωνία Σύνδεσης είχε εξαιρετική σημασία για την Κύπρο μετά τα γεγονότα του ’74 και την ντε φάκτο διαίρεση της νήσου γιατί η Κυπριακή Δημοκρατία δημιούργησε τη νομική βάση για να προχωρήσει στα επόμενα στάδια έως την τελική προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η πρώτη διεύρυνση

Δεκαετία ’80:
Η δεύτερη και η τρίτη διεύρυνση

Η ένταξη της Ελλάδας

Η δεύτερη διεύρυνση αφορούσε αποκλειστικά την Ελλάδα. Έγινε περισσότερο με πολιτικά κριτήρια αλληλεγγύης προς την Ελλάδα ώστε να σταθεροποιηθεί και να εδραιώσει τη δημοκρατία της ύστερα από την επταετή στρατιωτική χούντα και την εσωτερική διχόνοια δεκαετιών που είχε τις ρίζες της στον εμφύλιο πόλεμο στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πρωτεργάτης της κατάθεσης αίτησης ένταξης το 1975, ένα χρόνο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, ήταν ο ηγέτης της μεταπολιτευτικής Ελλάδας πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής.

Ο Καραμανλής προσέβλεπε στην ενίσχυση της θέσης της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία και ταυτόχρονα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας στα πρότυπα της δυτικής Ευρώπης. Τα πολιτικά κριτήρια για την ένταξη της Ελλάδας ήταν προφανή αν λάβει κανείς υπόψη τη γνωμοδότηση που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την ελληνική αίτηση που ήταν κατά βάση αρνητική, σε σχέση ειδικά με το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και την επάρκεια της δημόσιας διοίκησης να αναλάβει τις απαιτήσεις ενός πλήρους μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Το Συμβούλιο Υπουργών όμως δεν αποδέχθηκε τη γνωμοδότηση της Επιτροπής, αποφάσισε ότι η εδραίωση της δημοκρατίας στην Ελλάδα υπερίσχυε και καθόρισε ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων ένταξης το 1976. Οι διαπραγματεύσεις ένταξης κατέληξαν στην υπογραφή της Συμφωνίας των Αθηνών στις 28 Μαΐου 1979.

Η Ελλάδα αποτέλεσε το δέκατο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1981.

Κωνσταντίνος Καραμανλής: «Η Ελλάς ανήκει εις την Δύσιν»

Στα πρώτα χρόνια της μεταπολιτευτικής Ελλάδας υπήρξε έντονη εσωτερική συζήτηση για τον πολιτικό προσανατολισμό της, ως συμμαχικής χώρας στο ΝΑΤΟ και την προοπτική για συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έμεινε σταθερός στη θέση του ότι «η Ελλάς ανήκει εις την Δύσιν». Καταλύτες στην ένταξη της Ελλάδας ήταν το κύρος του Κωνσταντίνου Καραμανλή, η σθεναρή στήριξη που είχε από ευρωπαϊκές κυβερνήσεις για τον δυτικό προσανατολισμό της Ελλάδας και οι στενές προσωπικές σχέσεις του με τον Πρόεδρο της Γαλλίας Ζισκάρ ντ’Εστέν και τον καγκελάριο της Γερμανίας Χέλμουτ Σμιτ. Οι ιδεολογικές διαφορές για την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα αμβλύνθηκαν μετά την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία.

Κωνσταντίνος Καραμανλής Η Ελλάς ανήκει εις την Δύσιν 12 Ιουνίου 1976

Επίσημη τελετή υπογραφής της Συνθήκης προσχώρησης της Ελλάδας στην ΕΟΚ στο Ζάππειο Μέγαρο

«Οι Τούρκοι και εμείς» Βύρων Θεοδωρόπουλος: Η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα άλλαξε τους συσχετισμούς της χώρας απέναντι στην Τουρκία γιατί ενίσχυσε σημαντικά την πολιτική και διπλωματική θέση της στον κόσμο. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώθηκε στα χρόνια που ακολούθησαν, τόσο στην επίδραση που είχε η Ελλάδα στη διαδικασία ένταξης της Κύπρου, όσο και στις διαπραγματεύσεις για την πρόοδο των ευρωτουρκικών σχέσεων.

Η ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας

Το παράδειγμα της Ελλάδας ακολούθησαν η Ισπανία και η Πορτογαλία που ζήτησαν την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα με το επιχείρημα της πολιτικής σταθεροποίησης ύστερα από την απαλλαγή τους από δικτατορικά καθεστώτα δεκαετιών. Οι δύο χώρες υπέβαλαν αίτηση ένταξης το 1977, αλλά χρειάστηκαν οκτώ χρόνια διαπραγματεύσεων για να καταλήξουν σε συμφωνία προσχώρησης. Οι διαπραγματεύσεις εστίασαν στον εκτενή γεωργικό τομέα των δύο χωρών της Ιβηρικής και τον ανταγωνισμό με τη Γαλλία και τη νότια Ιταλία. Για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες χρειάστηκε να οργανωθούν σε νέα βάση με νέους ποσοτικούς περιορισμούς οι κοινοτικές αγορές φρούτων, κρασιού, λαχανικών και ελαιολάδου. Η Ισπανία και η Πορτογαλία προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1986.

Οι τρεις πρώτες διευρύνσεις προκάλεσαν σημαντικές μεταβολές στο πολιτικό και θεσμικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ενδυναμώνοντας τη συνοχή της.

Οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες μέλη, η Ιρλανδία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία επιδίωξαν τη μεταφορά περισσότερων κοινοτικών πόρων για την οικονομία τους, ζητώντας τη γεφύρωση του χάσματος ανάπτυξης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε ιδρύσει το 1975 το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ). Το 1985, ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις εφαρμόστηκαν για επτά χρόνια τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) για την ενίσχυση των υποβαθμισμένων περιοχών της Κοινότητας. Τη δεκαετία του ’80 η αναδιανομή πόρων προς την περιφέρεια της Κοινότητας αυξήθηκε σταδιακά και κάλυψε το 25% του κοινοτικού προϋπολογισμού.

Οι διευρύνσεις προς τη Μεσόγειο επανέφεραν στο προσκήνιο τις απαιτήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου για επιστροφές εξαιτίας της δυσανάλογης εισφοράς του στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Το 1979, η βρετανίδα πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ διεκδίκησε και έλαβε ισχυρές αποζημιώσεις που έφθαναν τα δύο τρίτα της συνεισφοράς της Βρετανίας στον κοινοτικό προϋπολογισμό.

Σοσιαλιστές: «Η Ευρώπη των λαών»

Στον πολιτικό τομέα, η μεσογειακή διάσταση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ενδυνάμωσε την εκσυγχρονιστική φιλοευρωπαϊκή τάση των Ευρωπαίων Σοσιαλιστών, των κεντροαριστερών πολιτικών δυνάμεων που κυριάρχησαν πολιτικά τη δεκαετία του ’80 στον μεσογειακό νότο. Η ρητορική των προηγούμενων δεκαετιών για την «Ευρώπη των μονοπωλίων» υποχώρησε γρήγορα και έδωσε τη θέση της σε εκσυγχρονιστικές αντιλήψεις για την «Ευρώπη των λαών» και την «Ευρώπη της αλληλεγγύης».

Στις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας σημαντικό θετικό ρόλο διαδραμάτισαν οι στενές πολιτικές σχέσεις ανάμεσα στη σοσιαλιστική κυβέρνηση της Γαλλίας του Φρανσουά Μιτεράν και τις σοσιαλιστικές κυβερνήσεις Φελίπε Γκονζάλες στην Ισπανία και Μάριο Σοάρες στην Πορτογαλία. Στην πορεία πολιτικού εξευρωπαϊσμού κινήθηκε και η σοσιαλιστική κυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου στην Ελλάδα, εγκαταλείποντας την προηγούμενη γενικευμένη αντιδυτική ρητορική της.

Η «Σιδηρά Κυρία»

Η Μάργκαρετ Θάτσερ ηγεμόνευσε στη βρετανική πολιτική σκηνή από το 1979 έως το 1990. Στη νεότερη ευρωπαϊκή ιστορία έχει καταγραφεί η ασυνήθιστη για τη διεθνή διπλωματία ρήση της σε σύνοδο των ευρωπαίων ηγετών: «θέλω πίσω τα λεφτά μου» (I want my money back!).
Το ζήτημα των καυγάδων ευρωπαίων ηγετών για την κατανομή των χρημάτων δεν είναι καθόλου ασυνήθιστο στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδίως όταν γίνεται η διαπραγμάτευση για τον πολυετή ευρωπαϊκό προϋπολογισμό.

Μάργκαρετ Θάτσερ

Η τέταρτη διεύρυνση

Η τέταρτη διεύρυνση υλοποιήθηκε αφού μεσολάβησαν τα κοσμοϊστορικά γεγονότα που οδήγησαν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου την περίοδο 1989- 90 και η Κοινοτική Ευρώπη μετονομάστηκε από Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε Ευρωπαϊκή Ένωση. Μια σειρά από χώρες της «παλαιάς» δυτικής Ευρώπης που διατηρούσαν παραδοσιακά προνομιακές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση κτύπησαν την πόρτα της για να γίνουν πλήρη μέλη. Η «βροχή» των αιτήσεων ένταξης συνιστούσε επιβεβαίωση του γεγονότος ότι η Ένωση καθώς εμβάθυνε τις διαδικασίες ολοκλήρωσής της, αποτελούσε ισχυρό πόλο έλξης των προηγμένων και πλουσίων ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Σουηδία και η Ελβετία, καθώς επίσης η Νορβηγία που θα το επιχειρούσε δεύτερη φορά.

Τελικώς από τις πέντε, οι τρεις έμελλε να καταλήξουν πλήρη μέλη της ΕΕ: Η Σουηδία, η Φινλανδία και η Αυστρία. Οι διαπραγματεύσεις ένταξης εξελίχθηκαν γρήγορα και ολοκληρώθηκαν την άνοιξη του 1994 χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Οι υπό ένταξη χώρες είχαν ήδη εξοικειωθεί με το ευρωπαϊκό κεκτημένο γιατί συμφώνησαν με την ΕΕ στην υλοποίηση του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) από το 1992. Ο ΕΟΧ προέβλεπε την επέκταση της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών, κεφαλαίων, εργαζομένων και υπηρεσιών, που καλύπτουν μεγάλο μέρος του κεκτημένου, ταυτόχρονα με την έναρξη εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Κοινής Αγοράς. Σε αυτή τη φάση των διαπραγματεύσεων ένταξης, όλα κύλησαν ομαλά, όμως, μια νέα διάσταση φάνηκε να επηρεάζει τη διευρυμένη Ευρώπη και αυτή αφορούσε τη σημαντική αύξηση του αριθμού των κρατών μελών. Χρειάστηκαν τότε πολύ επίπονες διαπραγματεύσεις για το σύστημα λήψης αποφάσεων στο Συμβούλιο και τον τρόπο εφαρμογής της ειδικής πλειοψηφίας.

Η ΕΕ των «15» απέκτησε νέο ποιοτικό βάθος και γεωγραφική διάσταση από τον Αρκτικό Κύκλο έως τη Μεσόγειο καθώς και αυξημένες συνεισφορές στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Οι σκανδιναβοί προσέθεσαν επίσης στο κοινό ευρωπαϊκό εγχείρημα τη βαθιά δημοκρατική τους παράδοση, τη διαφάνεια των θεσμών και τις σχέσεις της δημόσιας διοίκησης με τους πολίτες, καθώς και το ενδιαφέρον τους για την προστασία του περιβάλλοντος.

Το ζήτημα της ουδετερότητας

Η τέταρτη διεύρυνση σηματοδότησε την υπέρβαση των εμποδίων που προκαλούσε για δεκαετίες ο Ψυχρός Πόλεμος και επηρέαζε την παραδοσιακή ουδετερότητα της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας. Οι αιτήσεις για ένταξη υποβλήθηκαν την περίοδο 1989-1992 όταν πια είχε ανατραπεί η ψυχροπολεμική κατάσταση στην Ευρώπη. Η απόφαση της ΕΕ των «12» να προχωρήσουν σε στενότερη ενοποίηση, μάλιστα και στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, δεν εκλήφθηκε από την Αυστρία και τη Σουηδία ως ασύμβατη ενέργεια με την πολιτική «ουδετερότητάς» τους. Η Φινλανδία, από την άλλη, προώθησε την ένταξή της ως αντιστάθμισμα προς τη βαριά σκιά της πάλαι ποτέ ΕΣΣΔ και της Ρωσίας που τη διαδέχθηκε.

Η Ελβετία και η Νορβηγία

Στην πορεία των διαπραγματεύσεων η Ελβετία απέσυρε την αίτησή της όταν σε δημοψήφισμα καταψηφίστηκε η συμμετοχή της στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) που ήταν μικρότερης εμβέλειας εξέλιξη, αλλά κρίθηκε από τους Ελβετούς ανεπιθύμητη.
Η Νορβηγία ολοκλήρωσε με επιτυχία τις διαπραγματεύσεις ένταξης το 1994. Όμως στο δημοψήφισμα που ακολούθησε, ο νορβηγικός λαός προτίμησε και πάλι να διατηρήσει μια χωριστή πορεία προνομιακών εμπορικών σχέσεων και αδέσμευτης διαχείρισης του φυσικού πλούτου της χώρας.

Η μεγάλη διεύρυνση:

Συμφιλίωση ιστορίας και γεωγραφίας

Η επόμενη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί το ιστορικό ορόσημο της αποκοπής από το παρελθόν της διαίρεσης και της μετάβασης της Ευρώπης στον σύγχρονο κόσμο. Η διαδικασία αυτή άρχισε με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού το 1989 και απέκτησε ορμή με τη γερμανική επανένωση και την ισχυρή βούληση των περισσότερων κρατών της Ευρώπης, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή, για οριστική κατάργηση των διαχωριστικών γραμμών στη Γηραιά Ήπειρο.

Η «μεγάλη διεύρυνση» συντελέστηκε μέσα στη 15ετία των κοσμοϊστορικών μεταβολών μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και μπορεί να χαρακτηριστεί η «χρυσή εποχή» της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια ιστορική καμπή κατά την οποία αναδείχθηκε η νέα δημοκρατική και διευρυμένη Ευρώπη του 21ου αιώνα, όπου για τους λαούς και τα έθνη που γίνονται μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για πρώτη φορά ύστερα από αιώνες, η ιστορία συμφιλιώνεται με τη γεωγραφία!

«Οφείλουμε να οικοδομήσουμε την Ευρώπη όχι μόνο προς το συμφέρον του ελεύθερου κόσμου, αλλά για να μπορέσουμε να ενσωματώσουμε τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, όταν, μετά την απελευθέρωσή τους από τον ζυγό στον οποίο υπόκεινται, μας ζητήσουν να τις δεχθούμε στην Ευρώπη...»

Ρομπέρ Σουμάν

«Οραματιστείτε την Ευρώπη. Ας φανταστούμε μια ήπειρο ειρήνης, χωρίς φραγμούς και εμπόδια, όπου η ιστορία και η γεωγραφία θα έχουν τελικά συμφιλιωθεί...»

Βαλερί Ζισκάρ ντ'Εστέν

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης

Στην προετοιμασία της μεγάλης διεύρυνσης, τρία χρόνια μετά την κατάρρευση του γερμανικού τείχους, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθόρισε κριτήρια τα οποία μια χώρα πρέπει να πληροί για να προσχωρήσει στην ΕΕ. Η απόφαση λήφθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1993. Καθορίστηκαν τρία κριτήρια ένταξης που έμειναν στην πολιτική ορολογία ως «κριτήρια της Κοπεγχάγης».

Πολιτικό κριτήριο: σταθερότητα θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων·

Οικονομικό κριτήριο: ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης·

Κριτήριο του κεκτημένου της Ένωσης: ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Το πολιτικό κριτήριο αποτέλεσε μια καίριας σημασίας προϋπόθεση για να αποφασίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης με οποιαδήποτε χώρα. Τα άλλα δύο κριτήρια αφορούσαν τις διαπραγματεύσεις ένταξης που θα ακολουθούσαν. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει ότι τα ζητήματα του σεβασμού της δημοκρατίας, της ύπαρξης και λειτουργίας ενός κράτους δικαίου, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, βρίσκονταν και εξακολουθούν να αποτελούν την καρδιά του ευρωπαϊκού συστήματος αξιών.

Στην εξέλιξη της διεύρυνσης, η ΕΕ προσέθεσε ένα ακόμα κριτήριο ένταξης και αυτό αφορούσε την ικανότητα της ίδιας της Ένωσης να απορροφήσει νέα μέλη χωρίς να επιβραδυνθεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης αποτελούσαν στην ουσία έναν οδηγό για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική μεταρρύθμιση των χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ. Ωστόσο, το ζήτημα της μεγάλης διεύρυνσης ήταν ταυτόχρονα μια κορυφαία ηθική και πολιτική πρόκληση για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα ραντεβού με το πεπρωμένο της. Στην προοπτική της μετεξέλιξής της σε έναν αυτόνομο διεθνή παράγοντα, η ΕΕ θα αποκτούσε ακόμα μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση, πληθυσμό και οικονομική δύναμη. Στον οικονομικό τομέα, τα οφέλη δεν ήταν άμεσα,

ΝΑΤΟ - ΕΕ: Παράλληλες διευρύνσεις

Η ιδιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως δύναμης κατάργησης των ψυχροπολεμικών διαιρέσεων διαπνέει όλη την πορεία από την ίδρυσή της. Το ιστορικό αυτό διακύβευμα, μετά την κατάρρευση του διαχωριστικού τείχους με τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ προσέλαβε ισχυρή πολιτική δυναμική, καλύπτοντας και την πτυχή της ασφάλειας. Ήταν μια συγκυρία που απηχούσε τόσο τη βούληση των ΗΠΑ και των κρατών τής μέχρι τότε δυτικής Ευρώπης, όσο και τη θέληση των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ) να ενταχθούν αμετάκλητα στη ζώνη ασφάλειας, σταθερότητας και ανάπτυξης της Δύσης. Σε ό,τι αφορά το θεσμικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η εξέλιξη αυτή ήταν ταυτόσημη με την πολυφωνική δημοκρατία, τον πολυκομματισμό και την ανοικτή κοινωνία με οικονομία της αγοράς. Σε ό,τι αφορά το σύστημα ασφάλειας της Δύσης, αυτή αφορούσε την ένταξη στο Σύμφωνο της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, το ΝΑΤΟ. Η βούληση να προχωρήσουν τα πράγματα προς αυτή την κατεύθυνση κατέκλυσε όλη την Ευρώπη. Με πολιτικούς όρους εκδηλώθηκε σε δύο παράλληλες πορείες για τη δημιουργία των νέων γεωπολιτικών και οικονομικών συνθηκών στην Ευρώπη στο πλαίσιο της ανάδυσης του πολυπολικού κόσμου του 21ου αιώνα:
- την επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς και
- τη μεγάλη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γεωστρατηγική και Παγκοσμιοποίηση

Στις πλείστες περιπτώσεις η προσχώρηση μιας χώρας ΚΑΕ στο ΝΑΤΟ προηγήθηκε χρονικά της ένταξης στην ΕΕ. Σε γεωστρατηγικό επίπεδο η διεύρυνση προς ανατολάς θα μετατόπιζε τα εξωτερικά όρια της ΕΕ στα σύνορα με τη Ρωσία. Προφανώς δεν ήταν τυχαίο το γεγονός ότι η διεύρυνση της ΕΕ προς ανατολάς εξελίχθηκε πάνω στα πιο στέρεα βήματα που δημιουργούσε το ΝΑΤΟ καθώς προωθούσε τη δική του επέκταση. Με τον τρόπο αυτό η παράλληλη διαδικασία προσέδιδε αμερικανική κάλυψη ασφάλειας στους ευρωπαίους απέναντι σε μια αμφιταλαντευόμενη από ποικίλες τάσεις και φιλοδοξίες Ρωσία. Η διπλή διάσταση ΝΑΤΟ - ΕΕ αντανακλούσε επίσης τη θέληση των χωρών ΚΑΕ που αδημονούσαν να ενσωματωθούν στη Δύση.
Όμως, η πραγματική εδραίωση της συμμετοχής των χωρών του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, επιτεύχθηκε μόνο με την υιοθέτηση μιας πλήρους ευρωπαϊκής ιδιότητας, αυτής του πλήρους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

καθώς οι χώρες ΚΑΕ, της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ήταν εξουθενωμένες οικονομικά και κοινωνικά και συνέβαλαν στην αύξηση μόλις κατά 5% του ΑΕΠ της ΕΕ.

Γερμανία: Η δυναμική της επανένωσης

Ο ακρογωνιαίος λίθος της κοσμογονίας στην Ευρώπη ήταν η επανένωση της Γερμανίας. Η εξέλιξη αυτή κατά την περίοδο 1989-1990 αποτέλεσε μια μεγάλη δοκιμασία στην πορεία των διεθνών σχέσεων για μετάβαση από την ψυχροπολεμική εποχή σε μια νέα πιο υποσχόμενη προοπτική. Η Γερμανία έπρεπε να βρει τον δρόμο της επανένωσης, εξασφαλίζοντας αφενός τη συγκατάθεση της Ρωσίας, αλλά και την υποστήριξη από τους ίδιους τους ευρωπαίους εταίρους της.

Η μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ αποτέλεσε πρωτίστως ένα μεγάλο πολιτικό εγχείρημα το οποίο επιταχύνθηκε εξαιτίας του συντονισμού των συμφερόντων της Δύσης ως σύνολο: τόσο των ΗΠΑ όσο και των ισχυρών ευρωπαϊκών χωρών. Η γερμανική πολιτική ελίτ έθεσε τη διεύρυνση ως κορυφαία προτεραιότητα στην εξωτερική πολιτική της μετά την ιστορική επανένωσή της. Το έκανε έχοντας ορθά εκτιμήσει ότι η προσχώρηση νέων κρατών μελών από την ανατολική Ευρώπη θα συνιστούσε σημαντική μετατόπιση του κέντρου βάρους της ΕΕ προς όφελος της Γερμανίας. Την προοπτική αυτή στήριξε στη συνέχεια το Ηνωμένο Βασίλειο για γεωστρατηγικούς λόγους, αλλά έχοντας επίσης και την εκτίμηση ότι η μαζική συμ-

Γερμανική επανένωση: Μια ομολογία...

Ο πιο στενός συνεργάτης του καγκελαρίου Χέλμουτ Κολ ομολόγησε στην Deutsche Welle στα 20χρονα της γερμανικής επανένωσης: «Έπρεπε να δρομολογήσουμε με μεγάλη προσοχή τη διαδικασία. Η ιδέα της επανένωσης της Γερμανίας προκαλούσε αντιδράσεις, φοβίες και προκαταλήψεις. Όχι μόνο στη Μόσχα, αλλά και στις δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Ο τότε ιταλός πρωθυπουργός Τζούλιο Αντρεότι είχε πει ότι αγαπά τόσο τους Γερμανούς, που προτιμά να μείνουν χωρισμένοι. Και η Μάργκαρετ Θάτσερ είχε προβάλει σθεναρή αντίσταση. Εμείς οι γερμανοί έπρεπε να κερδίσουμε γρήγορα και αποφασιστικά την εμπιστοσύνη των συμμάχων μας. Έπρεπε να τους πείσουμε ότι η ενωμένη Γερμανία θα παραμείνει προσηλωμένη στην Ευρώπη και θα ασκήσει πολιτική καλών σχέσεων με τη Ρωσία...»

μετοχή νέων κρατών μελών θα ενίσχυε τον διακυβερνητικό χαρακτήρα της ΕΕ που είναι βασική γραμμή της ευρωπαϊκής πολιτικής του. Τέλος η Γαλλία αποδέχθηκε την ιδέα της διεύρυνσης, έχοντας τη δέσμευση της Γερμανίας στο κοινό νόμισμα, το ευρώ. Το Παρίσι αντιλαμβανόταν επίσης τη διεύρυνση ως συνολικό επίτευγμα μιας ανέκκλητης διαδικασίας για την ενοποίηση της Ευρώπης.

Η Κύπρος μαζί με τη Μάλτα αποτέλεσαν μέρος της μεγάλης διεύρυνσης ως η μεσογειακή διάστασή της. Στην ουσία «ανέβηκαν στο τρένο» ως κομμάτι μιας ευρύτερης ταύτισης συμφερόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τις ΗΠΑ σε μια εξέλιξη που δεν μπορούσε να ανακοπεί. Στην περίπτωση της Κύπρου χρειάστηκε να επιστρατευτεί η στρατηγική των διασυνδέσεων και η διπλωματική ευρηματικότητα προσώπων που με γνώση και κύρος στον ευρωπαϊκό χώρο, κατάφεραν να εξουδετερώσουν τα εμπόδια που προβλήθηκαν, κυρίως σε σχέση με την ύπαρξη του άλυτου Κυπριακού.

Η διαδικασία των διαπραγματεύσεων ένταξης

Η μεγάλη διεύρυνση εξελίχθηκε σε διάφορες φάσεις και συμπεριέλαβε τελικά δώδεκα νέα κράτη μέλη, δέκα από τα οποία, μαζί και η Κύπρος, εντάχθηκαν το 2004 και άλλα δύο το 2007.

Σημείο εκκίνησης της διαδικασίας αυτής ήταν για τις χώρες ΚΑΕ η συνομολόγηση ειδικών συμφωνιών σύνδεσης με την ΕΕ, γιατί έπρεπε να αρχίσουν από πολύ χαμηλό σημείο την επίπονη διαδικασία εναρμόνισης.

Το 1995 η Κύπρος πρώτα και η Μάλτα αμέσως μετά απέκτησαν ένα ελαφρύ προβάδισμα, λαμβάνοντας θετική απόφαση για να αρχίσουν οι δικές τους διαπραγματεύσεις ένταξης, σε ένα ορατό χρονικό πλαίσιο. Μέχρι το τέλος του 1995, η ΕΕ σχημάτισε την πρώτη ομάδα υπό ένταξη, στην οποία περιέλαβε μαζί με την Κύπρο και τη Μάλτα, την Πολωνία, την Ουγγαρία και την Τσεχία, τρεις χώρες που είχαν προωθήσει με επιτυχία τις σχέσεις τους με το ΝΑΤΟ και αξιολογήθηκαν πιο έτοιμες για ένταξη.

Στη συνέχεια, οι αιτήσεις ένταξης «έπεφταν βροχή» από χώρες ΚΑΕ και οι διαδικασίες εντός ΕΕ ωρίμαζαν πολιτικά, προσδίδοντας στη διεύρυνση μια «εκρηκτική» διάσταση. Το 1997, στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Λουξεμβούργο, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποφάσισε να ανοίξει διαπραγματεύσεις ένταξης, τον Μάρτιο του επομένου έτους, με την ομάδα των «6»: από τις χώρες ΚΑΕ, με την Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχία, τη Σλοβενία και την Εσθονία και από τη Μεσόγειο με την Κύπρο. Η Εσθονία και η Σλοβενία εξασφάλισαν το εισιτήριο με βάση την ωριμότητα των φακέλων τους αλλά και ως απόδειξη ενός σημαντικού μηνύματος της ΕΕ: προς τους Σλοβένους να είναι η πρώτη χώρα της πρώην Γιουγκοσλαβίας που θα βρει τον δρόμο της ειρήνης και προς τους Εσθονούς ότι η Ένωση δεν θα ξεχνούσε τη Βαλτική, τα κράτη της οποίας προσαρτήθηκαν από την ΕΣΣΔ στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η Μάλτα αποσύρθηκε προσωρινά, εξαιτίας κυβερνητικής αλλαγής και στροφής στον ευρωσκεπτικισμό.

Οι διαπραγματεύσεις ένταξης με την ομάδα των «6» άρχισαν τον Μάρτιο του 1998 επί Προεδρίας της Βρετανίας, με ειδική σύνοδο πρώτα στο Λονδίνο και μετά στις Βρυξέλλες.

Το 1999 στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι, η ομάδα των «6» διευρύνθηκε με τη συμμετοχή της Μάλτας, της Σλοβακίας, της Λιθουανίας, της Λετονίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, συμπληρώνοντας συνολικά μια ομάδα δώδεκα υπό ένταξη χωρών.

Οι «12» διαπραγματεύτηκαν την ένταξή τους έως το τέλος του 2002 στη βάση ενός ενοποιημένου πλαισίου διαπραγμάτευσης, έστω κι αν τυπικά η καθεμιά κρινόταν με βάση τις επιδόσεις της.

Η ικανοποίηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης παρουσίαζε διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα υποψήφια για ένταξη κράτη, αλλά ο έντονος πολιτικός χαρακτήρας της διεύρυνσης προσέδιδε συνεχώς δυναμική στις διαπραγματεύσεις ένταξης για τις 10 από τις 12 υποψήφιες για ένταξη χώρες που παρουσίαζαν επαρκή ικανότητα προσαρμογής. Η Βουλγαρία και η

Οι Συμφωνίες Σύνδεσης ΕΕ - ΚΑΕ

Οι Συμφωνίες Σύνδεσης με τις χώρες ΚΑΕ, ένας βατήρας για την προοπτική ένταξης, είχαν αντικείμενο την ανάπτυξη πολιτικών σχέσεων ανάμεσα στην ΕΕ και τις χώρες ΚΑΕ, τη διαμόρφωση αποτελεσματικής διοίκησης και θεσμών για λειτουργία της οικονομίας της αγοράς. Η ΕΕ προέβλεψε επίσης σημαντική χρηματοδοτική ενίσχυση των μεταρρυθμίσεων για μετασχηματισμό του διοικητικού και οικονομικού μοντέλου των χωρών ΚΑΕ. Στην περίπτωση της Κύπρου και της Μάλτας η ΕΕ έκρινε ότι είχαν ήδη αποτελεσματικές οικονομίες της αγοράς από το 1960. Η υποστήριξη και οι χρηματοδοτήσεις που προσφέρθηκαν στις δύο μεσογειακές χώρες ήταν περιορισμένη.

Οι διαπραγματεύσεις ένταξης των «10»

Η διαδικασία των διαπραγματεύσεων ήταν εξαιρετικά αναλυτική και τεχνοκρατική. Κάλυψαν 23 τομείς πολιτικής – τα γνωστά και ως διαπραγματευτικά κεφάλαια. Περιλάμβαναν συνολικά σχεδόν 1000 μέτρα πολιτικής που απέρρεαν από το εκτενές κοινοτικό κεκτημένο δεκάδων χιλιάδων σελίδων. Τα υπό ένταξη κράτη θα έπρεπε να κάνουν μεταρρυθμίσεις για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις της προσχώρησης στην ΕΕ.
Η προσαρμογή ήταν μια επίπονη διαδικασία με στόχο τη θεσμική, διοικητική και νομοθετική εναρμόνιση με το κεκτημένο, την υιοθέτηση και εφαρμογή του. Τα υπό ένταξη κράτη είχαν την ευχέρεια να ζητήσουν ορισμένες μεταβατικές ρυθμίσεις. Σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις γινόταν αποδεκτή απόκλιση ή εξαίρεση. Όλη η προπαρασκευαστική εργασία γινόταν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι κατεξοχήν διαπραγματεύσεις, όμως, διεξάγονταν σε επίπεδο Διακυβερνητικών Διασκέψεων ανάμεσα στα κράτη μέλη και το κάθε υπό ένταξη κράτος με στόχο το κλείσιμο όλων των κεφαλαίων.

Η μεγάλη διεύρυνση 2004

Ρουμανία που είχαν περισσότερα προβλήματα στην οικονομία και τη διοίκηση υιοθέτησαν έναν πιο ρεαλιστικό ρυθμό προσαρμογής, έχοντας επίγνωση των δυνατοτήτων προσαρμογής τους.

Οι υπόλοιπες «10» ανέπτυξαν μεταξύ τους ισχυρό πολιτικό συντονισμό εκμεταλλευόμενες το αμοιβαίο συμφέρον που δημιούργησε η ιστορική συγκυρία ομαδοποίησής τους.

Η συμφιλίωση ιστορίας και γεωγραφίας

Οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη των «10» ολοκληρώθηκαν τον Δεκέμβριο του 2002, στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην Κοπεγχάγη. Η ΕΕ κατέληξε σε συμφωνία στην κατανομή των πόρων από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό προς τα νεοεισερχόμενα κράτη μέλη και τον τρόπο της συμμετοχής τους στα θεσμικά όργανα. Καθόρισε επίσης τις μεταβατικές διατάξεις για την υλοποίηση της Κοινής Αγοράς, με σημαντικότερες την εφαρμογή περιορισμών στη διακίνηση εργαζομένων από τις χώρες ΚΑΕ προς τα «παλαιά» κράτη μέλη. Οι περιορισμοί είχαν ισχύ έως και μία δεκαετία, για να αποφευχθεί η μαζική εισροή φθηνού εργατικού δυναμικού στις οικονομικά εύρωστες χώρες.

Στην Κοπεγχάγη τέθηκε το χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων ένταξης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και την προσχώρησή τους το 2007. Αναφέρθηκε επίσης η πρόθεση να συνεχιστεί η διαδικασία διεύρυνσης προκειμένου να καλύψει κι άλλες ευρωπαϊκές χώρες που θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο περιέλαβε στον γενικό σχεδιασμό της μελλοντικής διεύρυνσης και την Τουρκία, χωρίς να λάβει μια τελεσίδικη απόφαση για ημερομηνία, ασκώντας επιπρόσθετη πίεση στην Άγκυρα να συνεργαστεί για την επίλυση του Κυπριακού και τη διευθέτηση των διαφορών με την Ελλάδα στο Αιγαίο.

Πνεύμα αλληλεγγύης και αμοιβαίων συμφερόντων

Η ομαδοποίηση δημιούργησε επίσης μια αλληλουχία συμφερόντων εντός ΕΕ καθώς η Γερμανία ευνοούσε ιδιαίτερα την ένταξη της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχίας, που ήταν όμορες χώρες, η Ελλάδα και η Ιταλία τη «νότια μεσογειακή διάσταση» με την ένταξη της Κύπρου και της Μάλτας, η Αυστρία την ένταξη της Σλοβενίας και οι σκανδιναβικές χώρες την ένταξη των τριών νέων Δημοκρατιών της Βαλτικής. Με τον τρόπο αυτό, όλοι εργάζονταν προς την κατεύθυνση της εξυπηρέτησης του κεντρικού ιστορικού στόχου, υπερβαίνοντας τις επιμέρους διαφωνίες τους.

Κύπρος: ο «καλύτερος μαθητής»

Η Κύπρος ευνοήθηκε από την «ομαδοποίηση» γιατί δημιούργησε ένα ακόμα έρεισμα στην προσπάθειά της να περιορίσει τις αντιρρήσεις λόγω του πολιτικού προβλήματος. Ωστόσο σε πολλές φάσεις των διαπραγματεύσεων ένταξης, η Κύπρος δεν επαναπαύθηκε σε αυτό. Εργάστηκε σκληρά και μεθοδικά για να διατηρήσει σταθερό προβάδισμα στον βαθμό εναρμόνισης και το κλείσιμο κεφαλαίων έναντι όλων των υπό ένταξη κρατών συνοδοιπόρων της. Ταυτόχρονα σε κρίσιμες και κομβικές στιγμές χρειάστηκε να υιοθετήσει μια καίρια διπλωματική στρατηγική, με ευρηματικότητα, πίεση και πειθώ για να ξεπεραστούν ρητές αντιρρήσεις από ισχυρά κράτη μέλη στην ένταξη της Κύπρου, χωρίς λύση του Κυπριακού.

Μια δεκαετία μετά στην... Κοπεγχάγη

«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 έθεσε σε κίνηση μια φιλόδοξη διαδικασία ώστε να εξαλειφθεί η κληρονομιά των συγκρούσεων και των διαιρέσεων στην Ευρώπη. Η σημερινή ημέρα αποτελεί ιστορικό ορόσημο άνευ προηγουμένου. Η Ένωση προσβλέπει σήμερα στην προοπτική να υποδεχθεί τα εν λόγω κράτη ως μέλη από 1ης Μαΐου 2004. Το επίτευγμα αυτό μαρτυρεί την κοινή αποφασιστικότητα των λαών της Ευρώπης να συμπράξουν σε μια Ένωση, η οποία έχει αναδειχθεί σε κινητήρια δύναμη για την ειρήνη, τη δημοκρατία, τη σταθερότητα και την ευημερία στην ευρωπαϊκή ήπειρο...»

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Κοπεγχάγης,
Δεκέμβριος 2002, ομόφωνα συμπεράσματα

Στη Στοά του Αττάλου

Η μεγάλη διεύρυνση με τις «10» σφραγίστηκε στις 16 Απριλίου 2003 επί ελληνικού εδάφους, σε μια κορυφαία στιγμή για τη διεθνή συμβολή και την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας. Στη Στοά του Αττάλου, κάτω από τον βράχο της Ακρόπολης, υπογράφηκαν οι Συνθήκες Προσχώρησης.

Κώστας Σημίτης, πρωθυπουργός της Ελλάδας, προεδρεύων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, Στοά του Αττάλου, 16 Απριλίου 2003

Η σημερινή μέρα είναι μια ιστορική μέρα:
• Γιατί ξεπερνάμε τον διαχωρισμό των ευρωπαϊκών κρατών σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα, την Ανατολική και τη Δυτική Ευρώπη, διαίρεση που προκάλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος.
• Γιατί συμμετέχει πια στην Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδόν το σύνολο των κρατών της Ευρώπης.
• Γιατί αυτό το ενιαίο σύνολο, εμπνέεται από τις αρχές και αξίες που ενέπνευσαν τους αγώνες των κοινωνιών μας για ελευθερία, δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη.
• Γιατί σήμερα επιβεβαιώνεται και πάλι ότι η συνεργασία και αλληλεγγύη μεταξύ μας δημιούργησε ένα πολιτικό και οικονομικό χώρο με σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις της παγκόσμιας κοινότητας, ένα χώρο που έλκει και εμπνέει, ένα χώρο που σέβονται και προσέχουν.
Η σημερινή μέρα είναι μια ιστορική ημέρα.
Γιατί το σημερινό επίτευγμά μας, μας δημιουργεί νέες υποχρεώσεις:
• Για να δούμε το παρόν και το μέλλον με ειλικρίνεια και δημιουργικότητα.
• Για να μην αρκεστούμε στη διαχείριση των όσων πετύχαμε αλλά να προχωρήσουμε την ενοποιητική διαδικασία. Να δώσουμε στο σχήμα που δημιουργήσαμε πιο ολοκληρωμένη μορφή και νέο περιεχόμενο.
• Για να δώσουμε στην Ένωση υπόσταση στην εξωτερική πολιτική, στην ασφάλεια, στη άμυνα. Να παίξει το ρόλο που ανταποκρίνεται στις δυνατότητες και στις επιδιώξεις της. Να μην καλούμαστε να διαχειριστούμε μόνο το μετά ενός πολέμου, αλλά να έχουμε και αποφασιστικό λόγο για το εάν και πότε.
• Για να είμαστε στην παγκόσμια κοινότητα ένας πόλος ειρήνης, συνεργασίας, συμπαράστασης στους λαούς.
• Για να προχωρήσουμε το πρωτόγνωρο αυτό πείραμα μιας διαδικασίας που ενοποιεί αλλά και επιδιώκει τη διατήρηση των ιδιαιτεροτήτων μας, μιας συνεργασίας που δεσμεύει αλλά και διευρύνει τις ελευθερίες μας. Να προχωρήσουμε το πείραμα των πολλών χωρών με διαφορετικό επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης που όμως διαπλέκονται σε ένα ενιαίο χώρο ελευθερίας και δημοκρατίας.
Η σημερινή ημέρα δημιουργεί νέες υποχρεώσεις:
• Για να εξασφαλίσουμε στους πολίτες μας απασχόληση και ευημερία καταπολεμώντας την ανεργία, τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.
• Για να προσαρμόσουμε στις νέες κοινωνικές συνθήκες το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, ώστε η πρόοδός μας να εξασφαλίζει περισσότερη κοινωνική συνοχή και δικαιοσύνη.
• Για να κερδίσουμε τη μάχη για τη βιώσιμη ανάπτυξη και να σταματήσουμε την υποβάθμιση του περιβάλλοντος.
• Για να προωθήσουμε μια κοινωνία της γνώσης με υπεύθυνους ενημερωμένους και ικανούς πολίτες. Μια κοινωνία πολιτών.
Εδώ στο χώρο αυτό στην Αγορά της Αθήνας συναντιόνταν, πριν από δυόμισι χιλιάδες χρόνια, άνθρωποι από διαφορετικές φυλές και χώρες, άνθρωποι με διαφορετικές πεποιθήσεις. Συναντιόνταν με την αίσθηση, ότι βρίσκονταν σε ένα από τα κέντρα του πολιτισμένου κόσμου.
Εδώ μπορούμε να συνειδητοποιήσουμε, ότι δεν υπάρχει τέλος της ιστορίας. Το σήμερα έχει συνέχεια. Από μας τους ίδιους εξαρτάται η συνέχεια αυτή ιδίως αν θα είναι μια ιστορία ειρήνης, δημιουργίας, συνεργασίας και αλληλεγγύης. Αυτό θέλουμε από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η υποψηφιότητα της Τουρκίας

Η ΕΕ κάλεσε την Τουρκία να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις για εκπλήρωση του πολιτικού κριτηρίου ένταξης ώστε να διασφαλίσει σταθερότητα θεσμών που να εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων. Έθεσε συγκεκριμένα υπό επανεξέταση το αίτημά της για έναρξη διαπραγματεύσεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2004 με σειρά προϋποθέσεων που σχετίζονταν με την επίλυση του Κυπριακού και τις διαφορές με την Ελλάδα στο Αιγαίο. «Η Ένωση ενθαρρύνει την Τουρκία να συνεχίσει ενεργώς τη μεταρρυθμιστική διαδικασία. Εφόσον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004, βάσει έκθεσης και εισήγησης της Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα αρχίσει χωρίς καθυστέρηση ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία...»

Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας

Η τυπική πράξη προσχώρησης έγινε την 1η Μαΐου 2004 στο Δουβλίνο επί Ιρλανδικής Προεδρίας.

Με δυσκολίες προσαρμογής, αλλά ισχυρή πολιτική βούληση, η μεγάλη διεύρυνση συμπληρώθηκε την 1η Ιανουαρίου 2007 με την προσχώρηση της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας προσδίδοντας στην ΕΕ μια επιπρόσθετη βαλκανική διάσταση.

Η διεύρυνση σήμερα!

Η διαδικασία της διεύρυνσης της ΕΕ συνεχίζεται μέσα σε ένα συνεχώς διαφοροποιούμενο αλλά ταυτόχρονα και δυναμικό περιβάλλον εντός Ευρώπης και διεθνώς.

Μετά το 2004, η διευρυμένη ΕΕ συνάντησε δυσκολίες προσαρμογής από την αδυναμία της να λειτουργήσει αποτελεσματικά μέσα από το θεσμικό πλαίσιο των υφιστάμενων Συνθηκών. Εντός ΕΕ αναπτύχθηκαν επίσης εσωστρεφείς πολιτικές και κοινωνικές τάσεις που επιδεινώθηκαν μέσα από τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης της ΕΕ. Η διευρυμένη ΕΕ παρουσίασε επίσης αποκλίνουσες αντιλήψεις στον χειρισμό κρίσιμων διεθνών προβλημάτων όπως οι πόλεμοι στη Μέση Ανατολή και η προσέγγιση απέναντι στην αποδυναμωμένη αλλά πάντα υπολογίσιμη στον ευρωπαϊκό χώρο Ρωσία. Ο παγκόσμιος αιφνιδιασμός της οικονομικής κρίσης κατέστησε την ΕΕ ακόμα πιο συγκρατημένη εξαιτίας των προβλημάτων που επισώρευσε στον σκληρό πυρήνα της, την Ευρωζώνη, την ανάδειξη των οικονομικών ανισοσκελειών στο εσωτερικό της και τη μετατόπιση της οικονομικής ισχύος προς την Ασία.

Οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις έχουν απορροφήσει την ΕΕ σε έναν συνεχή αγώνα προσαρμογής με σημαντικές πρωτοβουλίες περαιτέρω ολοκλήρωσης στην οικονομική και νομισματική διακυβέρνηση.

Από την άλλη όμως, η ΕΕ παρέμεινε ένας πόλος έλξης για όλες τις χώρες της Ευρώπης που προσβλέπουν ακόμα στην ένταξή τους, έστω κι αν δεν προβλέπεται, ή δεν είναι επιθυμητή πια, μια μαζική προσχώρηση νέων μελών.

Η ΕΕ διατήρησε τις βασικές προσεγγίσεις της έναντι των ενδιαφερόμενων για ένταξη χωρών με βάση τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και υιοθετώντας μια ολοκληρωμένη διαδικασία που διαλαμβάνει:

- τη συμμόρφωσή τους με τις προδιαγραφές και τους κανόνες της ΕΕ
- τη συναίνεση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών της και
- τη συναίνεση των πολιτών της ΕΕ.

Τον Δεκέμβριο του 2004 η ΕΕ αποφάσισε την έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης με την Τουρκία και την Κροατία. Οι νέες ρυθμίσεις που ίσχυσαν στις διαπραγματεύσεις αυτές καθόρισαν μια διαδικασία «ανοιχτού τέλους», δηλαδή χωρίς να προδικάζουν ότι τα υπό ένταξη κράτη θα γίνουν πλήρη μέλη της ΕΕ. Τα κράτη μέλη της ΕΕ επανήλθαν στην αυστηρή προσέγγιση εξέτασης κάθε υποψηφιότητας ξεχωριστά με βάση τις ιδιαιτερότητές της. Η στάση αυτή προέκυψε τόσο από τους κραδασμούς της μαζικής διεύρυνσης όσο και από την ιδιαιτερότητα της υποψηφιότητας της Τουρκίας που είναι η μόνη χώρα που κρίθηκε σκόπιμο να αρχίσει τις διαπραγματεύσεις ένταξης χωρίς να ικανοποιεί πλήρως το πολιτικό κριτήριο της Κοπεγχάγης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδίως τον σεβασμό των μειονοτήτων. Οι νέες αντιλήψεις για τη διεύρυνση επιβεβαιώθηκαν πλήρως καθώς τα υποψήφια για ένταξη κράτη ακολούθησαν τη δική τους πορεία.

Κροατία: το 28ο κράτος μέλος

Η Κροατία διένυσε τον μαραθώνιο των διαπραγματεύσεων ένταξης με μεγάλη επιτυχία, κλείνοντας το ένα μετά το άλλο τα 35 κεφάλαια μέσα σε περίοδο 8 ετών. Χρειάστηκε να κάνει σοβαρές προσπάθειες για εξυγίανση του διοικητικού συστήματος και πάταξη της διαφθοράς. Έπρεπε επίσης να λύσει προηγουμένως συνοριακές διαφορές με τη Σερβία. Η Κροατία προσχώρησε στην ΕΕ ως το 28ο μέλος της την 1η Ιουλίου 2013.

Τουρκία: Προνομιακή σχέση ή πλήρες μέλος;

Η Τουρκία συνεχίζει με εξαιρετική βραδύτητα τις διαπραγματεύσεις ένταξης χωρίς να είναι σαφής ή ορατός ο τελικός στόχος. Ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ολλανδία θεωρούν ότι ρεαλιστική είναι μόνο μια ειδική προνομιακή σχέση κι όχι η πλήρης ένταξη. Το ίδιο πιστεύει και ο νέος Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ (Jean-Claude Juncker).

Στην ίδια την Τουρκία την τελευταία δεκαετία υπήρξαν ριζικές ανακατατάξεις και σημαντικές μεταρρυθμίσεις κάτω από την ηγεσία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και την προοπτική πρόσδεσης στην ΕΕ. Όμως η τεράστια σε πληθυσμό χώρα, οι εσωτερικοί συσχετισμοί και τα ζητήματα ταυτότητας, σε συνδυασμό με τη γεωγραφική θέση της χώρας, καθιστούν το εγχείρημα εξαιρετικά πολύπλοκο.

Η ΕΕ ζητά επίσης από την Τουρκία να συμβάλει με έμπρακτο τρόπο στην επίλυση του Κυπριακού και να συμμορφωθεί με συμβατικές υποχρεώσεις απέναντι στην Κυπριακή Δημοκρατία. Πολλά κεφάλαια των διαπραγματεύσεων της Τουρκίας με την ΕΕ είναι παγωμένα.

Μέσα από τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων ένταξης, τόσο η Τουρκία όσο και η ΕΕ έχουν διαγνώσει το μέγεθος της εργασίας που πρέπει να επιτελεστεί, αλλά προχωρούν πολύ αργά. Η ίδια η Τουρκία κάνει αξιοσημείωτη πρόοδο με βάση τις εκθέσεις αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά τα πιο κρίσιμα πολιτικά ζητήματα παραμένουν σε εκκρεμότητα.

Αδιαμφισβήτητος ηγέτης της Τουρκίας για περισσότερο από 12 χρόνια είναι ο Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος δηλώνει ότι παραμένει προσηλωμένος στις ευρωπαϊκές προσδοκίες της Τουρκίας και θέτει ως στόχο ένταξης το 2023, οπότε συμπληρώνεται ένας αιώνας από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας.

Η Ουκρανία στο μεταίχμιο

Στην Ουκρανία η επιλογή προσανατολισμού προς την Ευρωπαϊκή Ένωση δημιούργησε σοβαρούς διεθνείς και εσωτερικούς κραδασμούς και απειλεί την εδαφική ακεραιότητα της χώρας, εξ αιτίας της αντίδρασης της Ρωσίας.
Η Ουκρανία είναι μια χώρα που βρίσκεται στο μεταίχμιο του μεταψυχροπολεμικού κόσμου με διχασμένες αντιλήψεις στον πολιτικό κόσμο και τον πληθυσμό ανάμεσα σε εκείνους που προσβλέπουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εκείνους που παραμένουν συνδεδεμένοι με τη γειτονική Ρωσία.
Το 2014 η Ρωσία εξέλαβε την πρόθεση της ηγεσίας της Ουκρανίας να ενδυναμώσει τις σχέσεις της με την ΕΕ ως αιτία για να προσαρτήσει την Κριμαία, ερχόμενη σε αντιπαράθεση με την Ένωση και τις ΗΠΑ. Ακολούθως με ρωσική στήριξη ένα τμήμα του πληθυσμού που κατοικεί στην ανατολική Ουκρανία στα σύνορα με τη Ρωσία ανέπτυξε ένοπλη αποσχιστική δράση, οδηγώντας τη χώρα στα πρόθυρα γενικευμένου εμφυλίου πόλεμου.
Η κυβέρνηση της Ουκρανίας, κάτω από το βάρος όλων αυτών των εξελίξεων προχώρησε στην υπογραφή Συμφωνίας Σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
Το ουκρανικό ζήτημα είναι μια σοβαρή πηγή διπλωματικής τριβής ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΕ από τη μια και τη Ρωσία από την άλλη που απέκτησε και χαρακτήρα οικονομικής αντιπαράθεσης με την εκατέρωθεν επιβολή εμπορικών και άλλων κυρώσεων. Η επιδείνωση των σχέσεων αυτών προκαλεί επίσης στρατηγικού τύπου αναπροσαρμογές στον τομέα του ενεργειακού ανεφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η περίπτωση της Ισλανδίας

Η Ισλανδία αποφάσισε να ανέβει στο τρένο της ευρωπαϊκής ενοποίησης υποβάλλοντας αίτηση ένταξης το 2009. Η μικρή αλλά δυναμική ισλανδική κοινωνία, που υποβλήθηκε σε φοβερή δοκιμασία λόγω της οικονομικής κρίσης, άρχισε τις διαπραγματεύσεις το 2010 και είναι σε θέση να ολοκληρώσει αισίως τη διαδικασία. Διαθέτει ισχυρούς δεσμούς με την ΕΕ και ο βαθμός εναρμόνισής της είναι ιδιαίτερα υψηλός. Επιπρόσθετα η Ισλανδία διαθέτει υποδειγματικούς δημοκρατικούς θεσμούς διαφάνειας. Η τελική προσχώρησή της εξαρτάται περισσότερο από τη βούληση των ίδιων των Ισλανδών.

Οι χώρες των δυτικών Βαλκανίων

Την προοπτική για την προσχώρησή τους στην ΕΕ προσπαθούν να εδραιώσουν την τελευταία 10ετία χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Το 2003 επί Ελληνικής Προεδρίας έλαβαν το χρίσμα της υποψηφιότητας για ένταξη. Πρόκειται για τη Σερβία, το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Αλβανία και το Κοσσυφοπέδιο. Σε εκκρεμότητα είναι η περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας εξαιτίας της διαφωνίας με την Ελλάδα για το ζήτημα της ονομασίας, που υφίσταται από το 1990.

Η επιτυχία της Σλοβενίας πρώτα και ακολούθως της Κροατίας να συμμετάσχουν στη μεγάλη ευρωπαϊκή οικογένεια, αποτελεί τον οδηγό για τους υπόλοιπους. Η περιοχή αυτή της Ευρώπης είναι εκείνη που υπέφερε περισσότερο μετά την κατάρρευση του Ψυχρού Πολέμου από τις εθνικιστικές συγκρούσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Το ευρωπαϊκό όραμα μαγνητίζει τα Βαλκάνια γιατί δίνει σάρκα και οστά στις προσπάθειες για εδραιωμένη δημοκρατία και ευημερία. Με μια διαφορετική ανάγνωση, η ΕΕ επαναφέρει με έναν σύγχρονο τρόπο την ενότητα των χωρών αυτών μέσα από τη συνύπαρξη και τη συνεργασία.

4

Η ΕΥΡΩΠΗ ΒΑΘΑΙΝΕΙ, ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξελίσσεται συνεχώς!

Η εξελικτική αυτή διαδικασία δεν αφορά μόνο τη γεωγραφική επέκτασή της, τη «διεύρυνση», αλλά και τη βαθύτερη ενοποίησή της, την «εμβάθυνση». Η εμβάθυνση συντελείται σταδιακά ως αποτέλεσμα της οικονομικής ενοποίησης και της ενίσχυσης της πολιτικής συνεργασίας των κρατών μελών της Ένωσης.

Η ιστορική πορεία της ΕΕ απέδειξε ότι η ολοένα και βαθύτερη οικονομική συνένωση, δημιούργησε και δίνει ώθηση στην πολιτική ενοποίηση. Αυτή ήταν και μια βασική προσέγγιση του Ζαν Μονέ για τη βήμα με βήμα ενοποίηση της Ευρώπης. Ο Μονέ είχε εκφράσει την εκτίμηση ότι τα κοινά οικονομικά συμφέροντα θα προκαλούσαν το φαινόμενο της «υπερχείλισης» συμφερόντων και σε άλλους τομείς συνεργασίας. Όμως τα γεγονότα απέδειξαν ότι η πολιτική ένωση έρχεται πιο αργά από όσο μπορεί από μόνη της να δημιουργήσει μια κοινότητα οικονομικών συμφερόντων. Απαιτεί επίσης κομβικές αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας των κρατών μελών της ΕΕ και συναρτάται με το κατά πόσο είναι διορατικοί, ικανοί να βρίσκουν τις κατάλληλες συναινέσεις και να αντιλαμβάνονται τις δυναμικές μιας συγκυρίας.

Η εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις έξι δεκαετίες από την ίδρυσή της, είναι γεμάτη από οραματισμούς, αλλά πιο συχνά η πραγματικότητα καθηλώνει τους ενθουσιώδεις ευρωπαϊστές εξαιτίας των έντονων προστριβών και των περιπλοκών στο ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα, ακόμα και για επιμέρους ζητήματα. Παρά τις διαφωνίες όμως, το ευρωπαϊκό όχημα προχωρά γιατί όλοι αισθάνονται κερδισμένοι και το γεγονός αυτό είναι μια πειστική εξήγηση για την πρόοδο και την εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η σημερινή ΕΕ ξεκίνησε από μια Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) το 1954, με μόλις 6 ιδρυτικά μέλη. Τώρα καλύπτει 28 κράτη μέλη, σχεδόν όλη την Ευρώπη, με σημαντικές ενοποιητικές δομές και σχέσεις.

Και πάλι όμως, στην παρούσα συγκυρία η Ευρωπαϊκή Ένωση ταλανίζεται από την παγκόσμια οικονομική κρίση και δεν λείπουν εκείνοι που εκτιμούν ότι υπάρχει ακόμα και το ενδεχόμενο να διαλυθεί. Αντίθετα, πριν από 10 ή 20 χρόνια, η ΕΕ περνούσε μέσα από μια θεαματική πορεία διεύρυνσης και μια μακρά περίοδο ευφορίας.

Δεν είναι η πρώτη φορά που μαζεύονται σύννεφα απαισιοδοξίας. Το ίδιο συνέβαινε στις αρχές της δεκαετίας του ’80. Τότε το ευρωπαϊκό εγχείρημα εξελισσόταν με μεγάλη βραδύτητα και με πολλές αντιρρήσεις. Όσους παρέμεναν ένθερμοι θιασώτες της ευρωπαϊκής ιδέας, τους έλεγαν αιθεροβάμονες και ρομαντικούς, θεωρώντας πως είναι άνθρωποι που αγνοούσαν τη δύναμη της ταύτισης των πολιτι-

κών ελίτ και των πολιτών με τα κράτη και τα έθνη τους, αντί με κάτι νεφελώδες, δυσεξήγητο και υπερεθνικό.

Αυτή την απαισιόδοξη εικόνα εξέπεμπε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στις αρχές της δεκαετίας του ’80. Η Κοινοτική Ευρώπη είχε ολοκληρώσει την τελωνειακή ένωση ήδη από το 1968, αλλά στη συνέχεια, επί δέκα και πλέον έτη συζητούσε τη συγκρότηση μιας Ενιαίας Αγοράς και δεν τολμούσε να κάνει ένα ουσιώδες βήμα προς τα εμπρός.

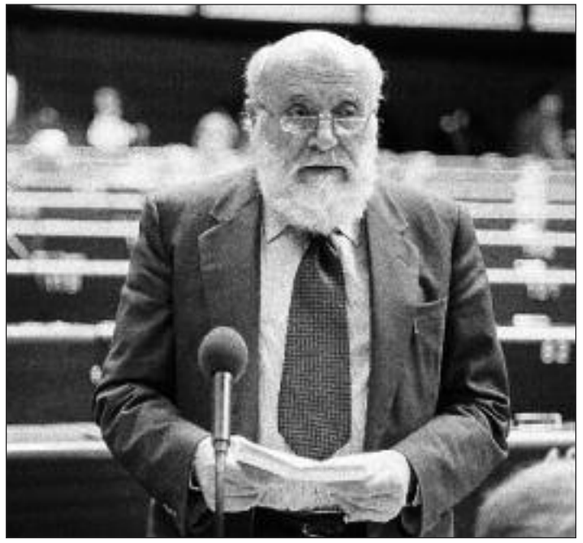

«Μανιφέστο για μια ελεύθερη και ενωμένη Ευρώπη»

[...] Όλοι οι εχέφρονες άνθρωποι αναγνωρίζουν πλέον ότι δεν μπορεί να διατηρηθεί μια ισορροπία ανάμεσα σε ανεξάρτητα ευρωπαϊκά κράτη και μια μιλιταριστική Γερμανία να συμβιώνει μαζί τους επί ίσοις όροις. Ούτε μπορεί να κατακερματιστεί η Γερμανία και να κρατηθεί πατημένη στο λαιμό αφού νικηθεί. Στην πράξη φάνηκε ξεκάθαρα ότι καμία χώρα της Ευρώπης δεν μπορεί να είναι αμέτοχη τη στιγμή που οι άλλες συγκρούονται, και μάλιστα όταν οι διακηρύξεις ανεξαρτησίας και τα σύμφωνα μη επίθεσης έχουν μηδενική αξία. Έχει πια αποδειχτεί η ματαιότητα και μάλιστα η βλαβερότητα των οργανισμών του τύπου της Κοινωνίας των Εθνών που χωρίς μια στρατιωτική δύναμη ικανή να επιβάλει τις αποφάσεις της, παρίστανε ότι εγγυάται την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και ταυτόχρονα ότι σέβεται την απόλυτη κυριαρχία των κρατών μελών. Παράλογη αποδείχτηκε η αρχή της μη επέμβασης, σύμφωνα με την οποία κάθε λαός θα έπρεπε να αφεθεί ελεύθερος να έχει τη δεσποτική κυβέρνηση που του αρέσει, λες και η εσωτερική συγκρότηση κάθε μεμονωμένου κράτους δεν αποτελεί ζωτικό συμφέρον για όλες τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Άλυτα έμειναν τα πολλαπλά προβλήματα που δηλητηριάζουν τις διεθνείς σχέσεις των κρατών της ηπείρου, όπως η χάραξη των συνόρων στις ζώνες με μικτό πληθυσμό, η υπεράσπιση των αλλοεθνοτικών μειονοτήτων, η έξοδος στη θάλασσα των χωρών που βρίσκονται μακριά της, το βαλκανικό ζήτημα, το ιρλανδικό κλπ.. Τα προβλήματα αυτά θα έβρισκαν την πιο απλή λύση μέσα στην Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, αφού θα έχαναν την οξύτητά τους καθώς θα μετατρέπονταν σε προβλήματα σχέσεων ανάμεσα σε διάφορες επαρχίες. Τέτοια λύση βρήκαν στο παρελθόν τα αντίστοιχα προβλήματα των κρατιδίων που έγιναν

1982: Ο Economist... κηδεύει την Κοινοτική Ευρώπη!

Τον Μάρτιο του 1982 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε συμπληρώσει 25 χρόνια ζωή. Μέσα σε ένα κλίμα διάχυτης απαισιοδοξίας το περιοδικό Economist κυκλοφόρησε έχοντας στο εξώφυλλό του το φέρετρο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι συντάκτες του έγκυρου περιοδικού είχαν φθάσει στο συμπέρασμα ότι το όλο εγχείρημα των Ευρωπαίων είχε τόσο εκφυλιστεί εξαιτίας της πολυπλοκότητάς του, που το μόνο που απέμενε ήταν η τελετή της ταφής!
Το ρεπορτάζ του Economist στις 20 Μαρτίου 1982 επέμενε: «Το 1979 η Γαλλία κρίθηκε ένοχη από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ότι παράνομα παρεμποδίζει το ελεύθερο εμπόριο αρνίσιου κρέατος. Η Γαλλία αδιαφόρησε για την καταδίκη για μήνες. Τώρα η γαλλική κυβέρνηση οδηγείται ξανά στο δικαστήριο γιατί παραχώρησε παράνομα επιδοτήσεις στους γεωργούς της 5 εκατομμυρίων στερλινών. Αν βρεθεί και πάλι ένοχη, δεν υπάρχει καμία περίπτωση να ζητήσει τα χρήματα πίσω από τους γεωργούς. Ένα σωρό τέτοιες καταδίκες υπάρχουν εναντίον των κυβερνήσεων, αλλά οι κοινοτικές οδηγίες δεν εφαρμόζονται...»

Ο ευρωπαϊστής Αλτιέρο Σπινέλι

Ο Αλτιέρο Σπινέλι (Altiero Spinelli), ιταλός αριστερός αντιστασιακός, ήταν ένας από τους ιδεολόγους ευρωπαϊστές που, ακόμα και στα πιο δύσκολα χρόνια, επέμενε να οραματίζεται και να παλεύει για περισσότερη και πιο ενωμένη Ευρώπη. Σήμερα αναγνωρίζεται ως ο πολιτικός θεωρητικός της Ομοσπονδιακής Ευρώπης.
Στη ζωή του βίωσε όλα τα στάδια των αγώνων για μια ειρηνική, δημοκρατική, προοδευτική και ευημερούσα Ευρώπη. Φλογερός αντιφασίστας δημοσιογράφος, στα νεανικά του χρόνια έγινε μέλος του Κομουνιστικού Κόμματος Ιταλίας. Φυλακίστηκε για τη δράση του από το καθεστώς Μουσολίνι και εξορίστηκε στο νησί Βεντότενε όπου συνέγραψε με τον Ερνέστο Ρόσι (Ernesto Rossi) το πρώτο Μανιφέστο για την Ομοσπονδιακή Ευρώπη, το «Μανιφέστο για μια ελεύθερη και ενωμένη Ευρώπη». Ο Σπινέλι και ο Ρόσι συνέταξαν το εμπνευσμένο αυτό κείμενο το 1941, προτού φανεί προς τα πού θα έκλινε η πλάστιγγα του πολέμου. Προσέγγιζαν το ευρωπαϊκό όραμα μέσα από τη διεθνιστική σκοπιά, ως τη μόνη επιλογή για να χαλιναγωγηθεί ο εθνικισμός και ο μιλιταρισμός.
Στη φυλακή ο Σπινέλι διαχώρισε τη θέση του από τον σταλινισμό, υποστηρίζοντας τον «ευρωκομουνισμό» και τον πολυκομματισμό. Εξοστρακίστηκε από τους συντρόφους του του ΚΚ Ιταλίας, αλλά παρέμεινε στις τάξεις των ιταλών αντιστασιακών αρνούμενος κάθε συμβιβασμό με τον Μουσολίνι. Ο Σπινέλι ηγήθηκε του φεντεραλιστικού κινήματος και οι θέσεις που διατύπωσε στο Μανιφέστο υιοθετήθηκαν στο τέλος του πο-

Ξαφνικά όμως, όλα ανατράπηκαν...

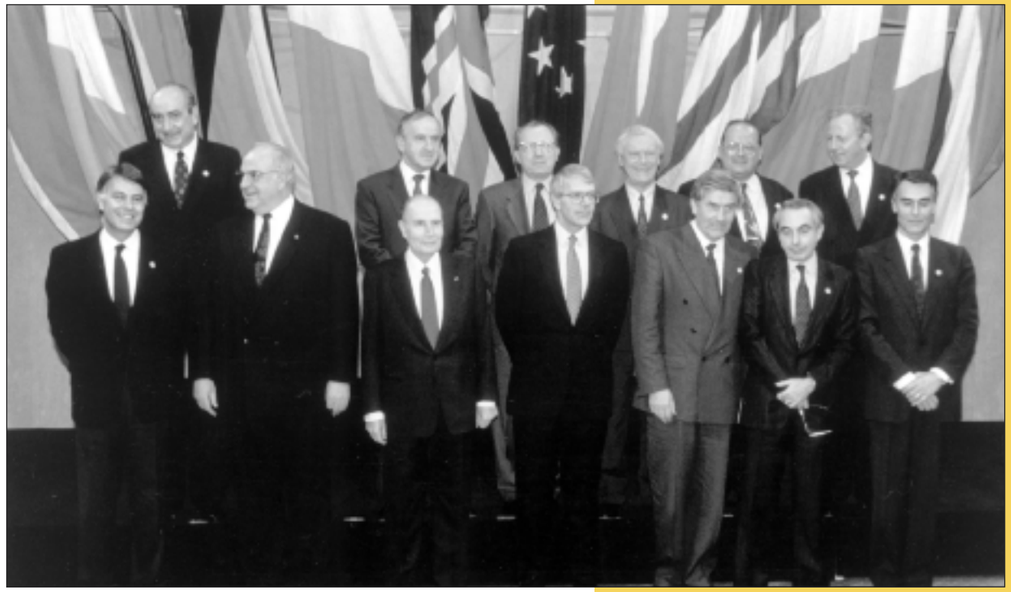

Η δημιουργία της Ενιαίας Αγοράς

Στις αρχές της δεκαετίας του ’80, εμφανίζονται στο προσκήνιο δύο σημαντικές προσωπικότητες που έμελλε να θέσουν τη σφραγίδα τους στις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Ο σοσιαλιστής γάλλος Πρόεδρος Φρανσουά Μιτεράν (François Mitterrand), το 1981, και ο γερμανός χριστιανοδημοκράτης Χέλμουτ Κολ (Helmut Kohl), το 1982, ανέλαβαν τα ηνία των χωρών τους, έχοντας επίγνωση ότι η Κοινοτική Ευρώπη εξάντλησε τα οφέλη της με τη μορφή που είχε τότε, 25 χρόνια μετά την ίδρυσή της. Ο παγκόσμιος εμπορικός ανταγωνισμός εντάθηκε και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δοκιμάστηκε σκληρά από τις επιπτώσεις της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης. Μπροστά στον κίνδυνο εκφυλισμού, η γαλλογερμανική ατμομηχανή πήρε ξανά μπρος, καθιστώντας προτεραιότητα τη δημιουργία μιας μεγάλης Ενιαίας Αγοράς.

Οι δύο πολιτικοί είχαν διαφορετική ιδεολογία, αλλά προερχόμενη από τα δύο κυρίαρχα ιδεολογικά ρεύματα που οικοδόμησαν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, τους χριστιανοδημοκράτες και τους σοσιαλδημοκράτες. Είχαν ταυτόχρονα κρίση και οξυδέρκεια ώστε να αντιληφθούν την πίεση της παγκοσμιοποίησης στη δύση του 20ού αιώνα που απαιτούσε όχι εθνικούς ηγέτες αλλά ηγέτες με εμβέλεια πέρα από το εσωτερικό ακροατήριό τους. Το μέγιστο ζητούμενο δεν ήταν η Γαλλία, η Γερμανία, ή οποιαδήποτε χώρα ξεχωριστά, αλλά το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον που λέμου από πολλά αντιστασιακά κινήματα της Ευρώπης. Άσκησε μεγάλη επιρροή στα πρώτα στάδια της προόδου του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, επιμένοντας στην ανάγκη για υπερεθνικά όργανα και εξουσίες και όχι απλώς σε διακυβερνητικούς δεσμούς μεταξύ των κρατών.
Ο Αλτιέρο Σπινέλι, από τη θέση του μέλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1970, ήταν από τους ξεχωριστούς πολιτικούς που επηρέασαν σημαντικά τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης, όταν περνούσε η Κοινοτική Ευρώπη τη θολή εποχή της ευρωσκλήρυνσης. Συνέχισε τον αγώνα του από τη θέση του ευρωβουλευτή, την οποία υπηρέτησε για δέκα χρόνια μέχρι τον θάνατό του το 1986. Το 1979, στις πρώτες εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ο Σπινέλι είχε εκλεγεί ως ανεξάρτητος με το ανανεωμένο Ιταλικό Κομουνιστικό Κόμμα που είχε μετεξελιχθεί σε ευρωκομουνιστικό.
Στο πρώτο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με αιρετά μέλη, ο Σπινέλι ηγήθηκε μιας πολιτικής πρωτοβουλίας για τη ριζική μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και τη μετατροπή της σε ένα δημοκρατικό ευρωπαϊκό κράτος. Μια ειδική επιτροπή του Κοινοβουλίου, με τον ίδιο ως εισηγητή, ανέλαβε το 1982 να προτείνει το προσχέδιο μιας νέας συνθήκης για «Ευρω-

Η ιστορία της Ενιαίας Αγοράς

τότε εστίασε στην επείγουσα ανάγκη να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας διεθνώς, προτού πάρει φθίνουσα πορεία. Ταυτόχρονα οι Μιτεράν και Κολ είχαν αντίληψη των εσωτερικών αδυναμιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και αναγνώριζαν τη σημασία που είχε η ενίσχυση των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών μελών και περιοχών της. Μια ισχυρή μεταξύ τους συναίνεση για απελευθέρωση των δυνάμεων της αγοράς, με αντισταθμίσματα για περισσότερη συνοχή, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για ένα νέο πολιτικό συμβόλαιο για την Ευρώπη.

Ένας τρίτος έμελλε επίσης να γίνει πρωταγωνιστής στην ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή, μετουσιώνοντας τις πολιτικές συναινέσεις σε κτήμα των Ευρωπαίων, ο Ζακ Ντελόρ (Jacques Delors). Ο Ντελόρ, προερχόμενος από τις τάξεις του Σοσιαλιστικού Κόμματος Γαλλίας, ορίστηκε πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο Ντελόρ αποδείχθηκε ότι μπορούσε να συνδυάσει τα χαρακτηριστικά ενός ισχυρού προέδρου της Επιτροπής που απαιτούσε η συγκυρία για να ξαναδώσει ορμή στην ενοποίηση, ευθυγραμμίζοντας τα κράτη μέλη και τις κυβερνήσεις χάρη στη δική του ηγετική φυσιογνωμία και την ικανότητά του αφενός να χειρίζεται εποικοδομητικά τον γαλλογερμανικό άξονα και αφετέρου να εξουδετερώνει τις βρετανικές αντιρρήσεις.

Ο Ντελόρ καθόρισε το πλαίσιο για τη μετάβαση στην Ενιαία Αγορά, στη λογική της σταδιακής κατάργησης κάθε είδους φραγμών στη διακίνηση κεφαλαίων, αγαθών, εργαζομένων και των υπηρεσιών. Ο Ντελόρ στηρίχθηκε στο πρότυπο που είχαν καθιερώσει ήδη η Γερμανία, η Γαλλία και οι χώρες Benelux –από τα αρχικά των τριών χωρών Βέλγιο (BE), Ολλανδία (NE), Λουξεμβούργο (LUX)– με δική τους συμφωνία στο χωριό Σένγκεν του Λουξεμβούργου. Εκείνη η πρακτική αποτέλεσε τη βάση για την Ενιαία Αγορά και αργότερα, το 1990, μετατράπηκε σε Συνθήκη που φέρει την επωνυμία του μικρού χωριού Σένγκεν και αφορά ειδικά την κατάργηση των συνοριακών ελέγχων.

Οι πρόνοιες της Ενιαίας Αγοράς, όπως τις επεξεργάστηκε ο Ντελόρ, αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ των 12 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι αλλαγές για τη δρομολόγηση της Ενιαίας Αγοράς ήταν τόσο σημαντικές που απαιτήθηκε η αναθεώρηση της ιδρυτικής Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τα κράτη μέλη κατέληξαν σε συμφωνία για την αναθεώρηση της συνθήκης, την οποία ονόμασαν Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ). Αυτή είναι που θεμελίωσε την Ενιαία Αγορά, μια εξέλιξη που έσπασε τον φαύλο κύκλο των εσωτερικών αντιθέσεων που κράτησαν στάσιμη την Κοινοτική Ευρώπη.

παϊκή Ένωση». Η ιδέα του Σπινέλι ήταν να ενεργήσει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως συντακτική συνέλευση, αξιοποιώντας όλα τα νομικά μέσα που διέθετε σε μια εποχή που όλα βρίσκονταν σε πλήρη ακινησία. Τον Φεβρουάριο του 1984 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε την έκθεση Σπινέλι και ένα προσχέδιο Συνθήκης για την Εγκαθίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Οι κυβερνήσεις των κρατών μελών δεν ακολούθησαν το σχέδιο Σπινέλι για την Ομοσπονδιακή Ευρώπη, αλλά ο ιταλός διανοούμενος είχε σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση μιας νέας συζήτησης για την Ενωμένη Ευρώπη και την ανανέωση του μομέντουμ για την ευρωπαϊκή ενοποίηση.
Σήμερα, ένα από τα μεγαλύτερα κτιριακά συγκροτήματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις Βρυξέλλες φέρει το όνομα του Αλτιέρο Σπινέλι. Θεωρείται ένας από τους πατέρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξακολουθεί να εμπνέει τους ευρωπαϊστές. Το 2010, υπό το πρίσμα της συνεχιζόμενης οικονομικής κρίσης, ο Ζακ Ντελόρ και άλλες προσωπικότητες από όλο το ιδεολογικό φάσμα στον ευρωπαϊκό χώρο, όπως ο Γιόσκα Φίσερ (Joschka Fischer), ο Γκι Φερχόφσταντ (Guy Verhofstadt), ο Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ (Daniel Cohn-Bendit), ο Έλμαρ Μπροκ (Elmar Brok), αποφάσισαν να προωθήσουν την «πρωτοβουλία Σπινέλι» για την αφύπνιση του ευρωπαϊκού οράματος για μια Ομοσπονδία της Ευρώπης.

Πώς συμφωνήθηκε η Ενιαία Αγορά

Η βάση της γαλλογερμανικής συναίνεσης ήταν η μεγιστοποίηση των ευεργετημάτων της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς για τις αναπτυγμένες χώρες της Κοινότητας. Όμως, οι βιομηχανοποιημένες χώρες μέλη που θα αποκτούσαν εμπορικό πλεονέκτημα για τη διακίνηση των προϊόντων τους ήταν σαφές ότι θα έπρεπε να δώσουν αντισταθμίσματα στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και περιοχές της Κοινοτικής Ευρώπης, ώστε να αποκτήσουν κι αυτές ανάλογες δυνατότητες με την πάροδο του χρόνου. Αυτό συμφωνήθηκε να γίνει με την αύξηση των ιδίων πόρων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με μεγαλύτερες εισφορές από τις βιομηχανοποιημένες χώρες μέλη στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ακολούθως συμφωνήθηκε η αναδιανομή των πόρων αυτών μέσω της δημιουργίας των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής για να υποστηριχθούν τα κράτη και περιοχές του μεσογειακού νότου (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, περιοχές νοτίου Γαλλίας και Ιταλίας) και η Ιρλανδία.

Η Ενιαία Αγορά σήμερα

Η Ενιαία Αγορά ονομάζεται σήμερα Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά. Η διαδικασία για την ολοκλήρωσή της συνεχίζεται. Στα πρώτα στάδια της υλοποίησής της το 1992 δόθηκε προβάδισμα στην ελεύθερη διακίνηση των αγαθών και των κεφαλαίων. Αντίθετα στους

Η μεγάλη ευρωπαϊκή αγορά άνοιξε! Η εφαρμογή της άρχισε το 1987 με καταληκτικό έτος το 1992.

Η Ενιαία Αγορά κατάργησε αρχικά τους φυσικούς συνοριακούς ελέγχους και σταδιακά τους τεχνικούς φραγμούς, καθορίζοντας κοινές προδιαγραφές στα προϊόντα που παράγονται. Κατάργησε επίσης διαφοροποιήσεις στους φόρους κατανάλωσης και προστιθέμενης αξίας που επέβαλλαν τα κράτη με αποτέλεσμα να διαστρεβλώνουν την τιμή των προϊόντων.

Με την Ενιαία Αγορά ευεργετήθηκε ο εμπορικός κόσμος αλλά και ο καταναλωτής, αφού απέκτησε πλήθος από επιλογές για τα καλύτερα προϊόντα, με τις ίδιες προδιαγραφές στην πιο προσιτή τιμή.

Η εξέλιξη αυτή έδωσε ξανά δυναμική στην Κοινοτική Ευρώπη βασισμένη στα ευεργετήματα της Ενιαίας Αγοράς που αύξησαν τον ευρωπαϊκό πλούτο, το βιοτικό επίπεδο των ευρωπαίων πολιτών και την ανταγωνιστικότητά της διεθνώς. Κατέστησαν επίσης πιο χειροπιαστή την έννοια της συνοχής στο εσωτερικό της αφού δημιουργήθηκαν οι μηχανισμοί για ισχυρές χρηματοδοτήσεις των λιγότερο βιομηχανοποιημένων χωρών προκειμένου να βρουν κι αυτές τον δρόμο της ανάπτυξης.

δύο άλλους τομείς της Αγοράς υπήρξε βραδύτερη εξέλιξη. Εξαιτίας της μαζικής προσχώρησης νέων κρατών μελών το 2004, υπήρχαν μέχρι το 2013 περιορισμοί στην ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων ιδίως από τις χώρες της πρώην ανατολικής Ευρώπης, λόγω του φόβου των πλουσιότερων χωρών ότι θα κατακλυστούν από φθηνό εργατικό δυναμικό. Για την αντιμετώπιση του ζητήματος η ΕΕ διεξήγαγε επί σειρά ετών διαπραγματεύσεις για την ψήφιση Οδηγίας για τον καθορισμό της μισθοδοσίας με βάση τη χώρα που υποδέχεται τον κοινοτικό εργαζόμενο, κι όχι με βάση τη χώρα από όπου προέρχεται. Μέχρι σήμερα, εξάλλου, εξακολουθούν να υπάρχουν περιορισμοί στην ελεύθερη προσφορά υπηρεσιών γιατί δημιουργούνται πολλαπλές ανάγκες σε σχέση, μεταξύ άλλων, με την ευθυγράμμιση και πιστοποίηση των επαγγελματικών προσόντων, τον περιορισμό γραφειοκρατικών εμποδίων κτλ. Μια σημερινή αδυναμία της ΕΕ στον διεθνή ανταγωνισμό είναι αυτές οι δυσκολίες.

Η Ενιαία Αγορά

Με την έγκριση της Ενιαίας Αγοράς, ο Ζακ Ντελόρ έθεσε επί τάπητος την ανάγκη για ένα ακόμα πιο ποιοτικό άλμα προς τα εμπρός, τη λήψη απόφασης για μια Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Ο Ντελόρ θεωρούσε τη Νομισματική Ένωση φυσιολογική εξέλιξη της Ενιαίας Αγοράς, προβάλλοντας το επιχείρημα «μία αγορά - ένα νόμισμα!»

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συζητούσε για χρόνια τη δημιουργία μιας Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης ΟΝΕ, αλλά το μόνο που είχε πετύχει έως τη δεκαετία του ’80 ήταν ασκήσεις επί χάρτου για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να καθιερωθεί ένα κοινό νόμισμα. Το 1979 προχώρησε δειλά στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος – πρόδρομου της τωρινής Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Τίποτε δεν μαρτυρούσε ότι ήταν εφικτό σε ορατό χρόνο να συμβεί αυτό που υποστήριζε ο Ζαν Μονέ: «Μια νομισματική ένωση βατήρας για την πολιτική ένωση». Η αιτία της καθυστέρησης ήταν η σφοδρή αντίθεση της Βρετανίας και η εξαιρετικά επιφυλακτική στάση της Δυτικής Γερμανίας.

Γνωρίζοντας τους συσχετισμούς, ο Ντελόρ έριξε όλο το βάρος του στη διαμόρφωση υποστηρικτικής στάσης από τη Γερμανία, διασκεδάζοντας τους φόβους των Γερμανών για εξασθένιση του γερμανικού μάρκου. Για την περίπτωση της Βρετανίας, ο Ντελόρ ήξερε ότι η ρεαλιστική επιλογή ήταν να βρεθεί μια φόρμουλα για να παρακάμψει τις μόνιμες αντιρρήσεις της. Η θέση της πρωθυπουργού Μάργκαρετ Θάτσερ ήταν επίμονη και κατηγορηματική ότι δεν θα δεχόταν την ιδέα περαιτέρω εκχώρησης εξουσιών σε μια «διορισμένη γραφειοκρατία», όπως χαρακτήριζε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τότε ήρθε μια άλλη συγκυρία για να αλλάξει τον ρου της ιστορίας. Η συζήτηση που άνοιξε ο Ντελόρ για το κοινό νόμισμα συνέπεσε με τη ραγδαία μεταβολή της διεθνούς συγκυρίας εξαιτίας της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού. Το εγχείρημα Ντελόρ προσέλαβε μια ακόμα πιο ισχυρή διάσταση, ανοίγοντας κι άλλα ζητήματα εμβάθυνσης. Όλοι άρχισαν να σκέφτονται διαφορετικά, έχοντας μια μεγαλύτερη συγκέντρωση συμφερόντων που συνηγορούσαν στην οικοδόμηση μιας πιο ενοποιημένης Ευρώπης. Η εμβάθυνση απέκτησε μια έντονη διαλεκτική σχέση στην προοπτική μιας μεγάλης διεύρυνσης προς την ανατολική Ευρώπη. Η δυναμική που έδωσαν τα εσωτερικά και εξωτερικά γεγονότα οδήγησε τους ηγέτες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε μια μεγάλη τροποποίηση της Συνθήκης τον Δεκέμβριο του 1991 στη μικρή ολλανδική πόλη Μάαστριχτ. Εκεί η Κοινότητα μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Ένωση, υιοθετώντας όχι μόνο τη Νομισματική Ένωση αλλά και άλλες ενοποιητικές δομές.

Η κοσμογονία του 1989

Το φθινόπωρο του 1989, η ιστορία έδειξε προς στιγμή στους Ευρωπαίους ότι βάδιζε ταχύτερα από την πολιτική. Οι δομές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ακόμα και με τη νέα διάστασή της που ήταν στα σκαριά, την Οικονομική και Νομισματική Ένωση δεν επαρκούσαν για να καλύψουν το μεγάλο ιστορικό άνοιγμα για ένα Κοινό Ευρωπαϊκό Σπίτι – την προοπτική για επέκταση του ενοποιητικού εγχειρήματος στην άλλη μισή Ευρώπη, που είχε μείνει δεκαετίες όμηρος του Ψυχρού Πολέμου.
Η πολιτική δυναμική για τη μετεξέλιξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση οικοδομήθηκε πάνω στο άμεσο εγχείρημα της ενοποίησης της Γερμανίας που συντελέστηκε στις 3 Οκτωβρίου του 1990. Το κοσμοϊστορικό αυτό γεγονός αποτέλεσε τον καταλύτη της βαθύτερης ευρωπαϊκής ενοποίησης ως αποτέλεσμα μιας νέας ισορροπίας στις σχέσεις ανάμεσα στη Γαλλία και την πανίσχυρη πια Γερμανία. Μια Γερμανία των 80 εκατομμυρίων ανθρώπων που έπρεπε να αποδείξει την προσήλωσή της στην Ευρώπη. Η ευρωπαϊκή ενοποίηση δούλευε τώρα και ως εγγύηση ότι η επανενωμένη Γερμανία θα λειτουργούσε κάτω από την ευρωπαϊκή στέγη, διασκεδάζοντας τους φόβους για αναβίωση του γερμανικού ηγεμονισμού. Ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Χανς-Ντίτριχ Γκένσερ (Hans-Dietrich Genscher) έθεσε το ζήτημα επιγραμματικά: «Οι Γερμανοί θέλουν μια ευρωπαϊκή Γερμανία και όχι μια γερμανική Ευρώπη...».

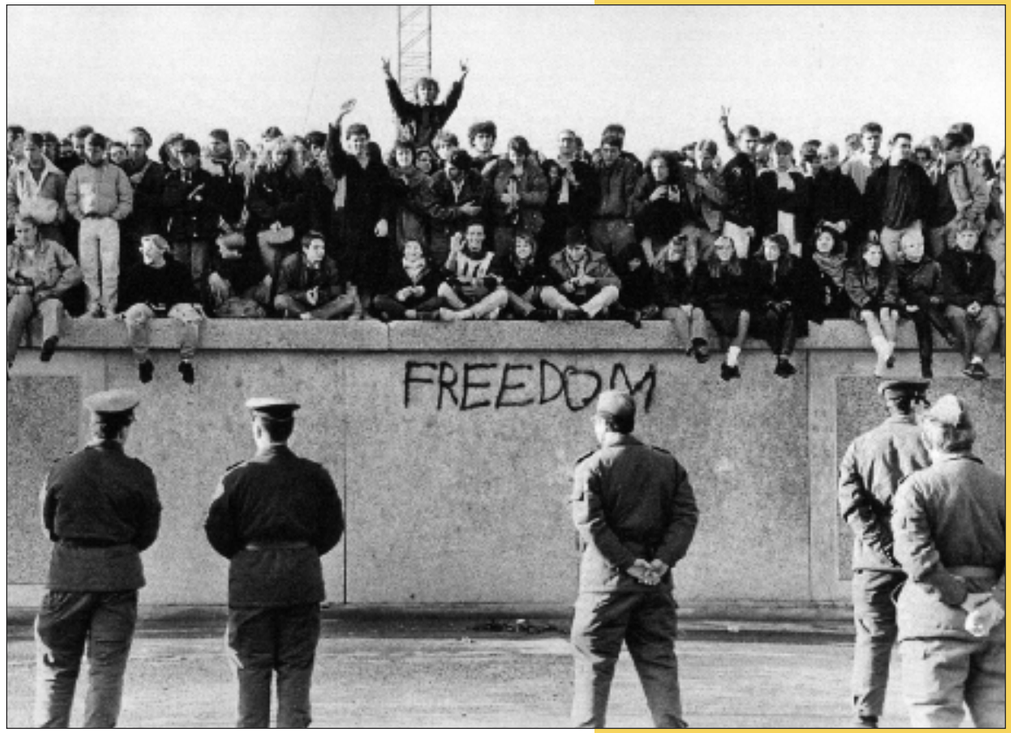

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Στη μικρή πόλη Μάαστριχτ, στο τριεθνές Ολλανδίας - Γερμανίας - Γαλλίας έγινε η πολιτική αναϊσορρόπηση της καρδιάς της Ευρώπης που αποτυπώθηκε με τη φράση «μισό μάρκο για τον Μιτεράν, ολόκληρη η Γερμανία για τον Κολ».

Η γαλλογερμανική συνεννόηση εκφράστηκε με κοινή πρωτοβουλία των Μιτεράν - Κολ που είχαν ζητήσει να οργανωθούν δύο παράλληλες διακυβερνητικές διασκέψεις, η μία που αφορούσε την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, όπως τη σχεδίαζε ο Ντελόρ, και μια δεύτερη για «τη μετατροπή του συνόλου των σχέσεων των κρατών μελών σε μια Ευρωπαϊκή Ένωση». Έτσι ύστερα από διετείς μαραθώνιες διαπραγματεύσεις η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, παρά τις αντιρρήσεις της Θάτσερ, κατέληξε στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 στην υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή, πιο απλά, της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αποτέλεσε το νέο στάδιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης που προσέδωσε υπόσταση στο όραμα των πατέρων της Ευρώπης, οι οποίοι ξεκίνησαν την ευρωπαϊκή περιπέτεια 40 χρόνια προηγουμένως.

Μισό μάρκο για τον Μιτεράν...

Η στενή σύνδεση της επανένωσης της Γερμανίας με τη δημιουργία του ευρώ επιβεβαιώνεται μέσα από σειρά εγγράφων για τις εμπιστευτικές συνομιλίες ανάμεσα στον Κολ και τον Μιτεράν. Σαράντα πέντε χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πόλεμου, ο Κολ χρειαζόταν τη συγκατάθεση των «νικητών» για την επανένωση της Γερμανίας και δεν την είχε εξασφαλισμένη ούτε από τη Βρετανία, ούτε από τη Γαλλία. Η Μάργκαρετ Θάτσερ ήταν έντονα αντίθετη. Τότε ο καγκελάριος Κολ ζήτησε τη συναίνεση του Προέδρου Μιτεράν, ο οποίος έθεσε ως κατηγορηματικό όρο να θυσιαστεί το γερμανικό μάρκο για τη δημιουργία του ευρώ.
Ο Μιτεράν υπήρξε απόλυτα προσηλωμένος στη διασφάλιση του μέλλοντος της Γαλλίας μαζί με μια προσδεδεμένη στο ευρωπαϊκό άρμα Γερμανία. Δύο φορές εκλελεγμένος Πρόεδρος, υπήρξε αναμορφωτής της γαλλικής οικονομίας και της κοινωνίας, κόβοντας τον ομφάλιο λώρο με την αντίληψη Ντε Γκολ για εξέλιξη της ευρωπαϊκής ενοποίησης στη βάση της διακυβερνητικής συνεργασίας. Ο Μιτεράν υιοθέτησε σε σημαντικό βαθμό τις ιδέες των ευρωπαίων φεντεραλιστών σε ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 1984 κατά τη συζήτηση της πρωτοβουλίας Σπινέλι. Την περίοδο της γερμανικής επανένωσης, τόσο ο ίδιος ο Μιτεράν όσο και ο Ντελόρ επανήλθαν με σειρά ιδεών για τη νέα αρχιτεκτονική της Ευρώπης ως μιας «πανευρωπαϊκής συνομοσπονδίας» ή μιας Ευρώπης των «ομόκεντρων κύκλων».

Οι «12» αποφάσισαν τον μετασχηματισμό της Κοινότητας και τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση μια ενιαία Συνθήκη και τρεις πυλώνες:

- Τον κοινοτικό πυλώνα της οικονομικής ολοκλήρωσης που εγκαινίασε την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ)
- Τον πυλώνα που άνοιξε τον δρόμο για την πολιτική ενοποίηση και περιέλαβε την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ)
- Τον πυλώνα της διακυβερνητικής συνεργασίας που περιέλαβε τις πολιτικές για την Εσωτερική Δικαιοσύνη και τη Δικαστική και Αστυνομική Συνεργασία

Ο κάθε πυλώνας της ευρωπαϊκής ενοποίησης ανταναακλούσε τον δυναμισμό που απέκτησε η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μια μοναδική ιστορική συγκυρία που ήταν αδιανόητη μερικά χρόνια προηγουμένως.

Ο κοινοτικός πυλώνας της ΟΝΕ ήταν ο πιο χειροπιαστός και ο πιο ενοποιητικός. Οι Ευρωπαίοι πήραν την απόφαση να προχωρήσουν στο κοινό νόμισμα, εκχωρώντας όλη την εξουσία σε μια υπερεθνική αρχή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, που είχε την ευθύνη για τη χάραξη της νομισματικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό συνιστούσε άλμα στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και με τον αέρα της αλλαγής στη Γηραιά Ήπειρο σκόρπισε αισιοδοξία στους ευρωπαϊστές ότι άνοιξε ο δρόμος για την πολιτική ενοποίηση.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, ο κοινοτικός πυλώνας λειτούργησε στη βάση της λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο με σταθμισμένη ψήφο, κι άρα απαιτούσε ειδική πλειοψηφία. Στα νομοθετικά κείμενα χρειαζόταν και η σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Τη νομοθετική πρωτοβουλία είχε μόνο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ο δεύτερος πυλώνας, η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) συνιστούσε επίσης ένα σημαντικό βήμα με στόχο η ΕΕ να διαδραματίσει ρόλο στη διεθνή σκηνή. Οι γεωστρατηγικές ανατροπές προσέδωσαν κρίσιμη διάσταση στα ζητήματα ασφάλειας, ιδίως υπό το πρίσμα των κλυδωνισμών στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο. Ο δεύτερος πυλώνας ήταν κατεξοχήν πυλώνας της διακυβερνητικής συνεργασίας και οι αποφάσεις λαμβάνονταν μόνο με ομοφωνία στο Συμβούλιο. Η γραμματεία του Συμβουλίου δημιουργήθηκε για να υποστηρίζει τις εργασίες του Συμβουλίου.

...ολόκληρη η Γερμανία για τον Κολ

Την κρίσιμη στιγμή της γερμανικής ενοποίησης, η γερμανική ηγεσία αποδείχθηκε εξόχως σοφή και ώριμη, ώστε να διαχειριστεί τους φόβους της Γαλλίας και των υπόλοιπων Ευρωπαίων και να λάβει πολιτικές αποφάσεις που ένωσαν τη Γερμανία χωρίς να χρειάζεται «αίμα και ατσάλι».
«Η Γερμανία θέλει να είναι στέρεα δεμένη στον ευρωπαϊκό ιστό, σαν τον Οδυσσέα, ώστε να αντιστέκεται στις φωνές των σειρήνων του ένοχου παρελθόντος της...
Η πολιτική ένωση είναι το απαραίτητο συμπλήρωμα για την οικονομική και νομισματική ένωση...
Η πρόσφατη ιστορία, όχι μόνο στη Γερμανία, μας διδάσκει ότι είναι παράλογο να περιμένουμε σε βάθος χρόνου να μπορέσουμε να διατηρήσουμε την οικονομική και νομισματική ένωση χωρίς πολιτική ένωση».

Χέλμουτ Κολ, καγκελάριος Γερμανίας
Ομιλία στη Γερμανική Ομοσπονδιακή Βουλή,
Νοέμβριος 1991

Η κριτική στην ΟΝΕ

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθιέρωσε την Οικονομική και Νομισματική Ένωση που στην πράξη ήταν μόνο νομισματική ένωση. Πολλοί οικονομολόγοι, κυρίως Αμερικανοί, άσκησαν τότε κριτική στην ΟΝΕ, υποστηρίζοντας ότι θα ήταν αδύνατο να λειτουργήσει. Εστίασαν την κριτική τους στην απουσία μιας ολοκληρωμένης οικονομικής ένωσης που προϋποθέτει για παράδειγμα την υπαγωγή της δημοσιονομικής πολιτικής και της πολιτικής φορολογίας των κρατών μελών σε υπερεθνικά όργανα, όπως μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση με ευρείες αρμοδιότητες οικονομικής πολιτικής και ικανότητα ταχείας αναδιανομής ισχυρών πόρων.
Οι επικριτές της ΟΝΕ θεωρούσαν ότι η αρχιτεκτονική που εισηγήθηκε ο Ντελόρ εξυπηρετούσε πολιτικούς στόχους και έγινε βεβιασμένα χωρίς να στηρίζεται σε στέρεα οικονομικά θεμέλια.
Η κριτική αυτή επανήλθε στο προσκήνιο όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση και οι κινήσεις της ΕΕ για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα στην Ευρωζώνη συνιστούν έμμεση παραδοχή των αδυναμιών της ΟΝΕ.

Ευρωπαϊστές και αντλαντιστές!

Στη Συνθήκη του Μάαστριχτ η ΚΕΠΠΑ αποτύπωσε με ήπιο και ορισμένες φορές αμφίσημο τρόπο τον συγκερασμό ανάμεσα στους «ευρωπαϊστές» και τους «ατλαντιστές». Οι πρώτοι ήθελαν την εισαγωγή ρήτρας αμοιβαίας συνδρομής της ΕΕ και των κρατών μελών της κατά το πρότυπο στρατιωτικής συμμαχίας. Οι «αντλαντιστές» αντέδρασαν γιατί θεωρούσαν ότι η ευρωπαϊκή άμυνα είναι αρμοδιότητα του ΝΑΤΟ και όχι της ΕΕ.

Ο τρίτος πυλώνας της Εσωτερικής Συνεργασίας προέκυψε ως κρίσιμη ανάγκη για την αντιμετώπιση του ανοίγματος των εθνικών συνόρων και της δημιουργίας ενός ενιαίου εσωτερικού χώρου, που δεν είναι μόνο Ενιαία Αγορά, αλλά περιλαμβάνει πλήθος νέων αναγκών για τους πολίτες σε σχέση με την αστυνομική συνεργασία, την απονομή δικαιοσύνης και την πολιτική προστασία. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν τα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ανάγκη για ρύθμιση των σχέσεων με την ευρύτερη ευρωπαϊκή γειτονία και η χάραξη κοινής μεταναστευτικής πολιτικής.

Ο τρίτος πυλώνας ήταν επίσης τομέας διακυβερνητικής συνεργασίας, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν από το Συμβούλιο και με ομοφωνία, αλλά τη νομοθετική πρωτοβουλία μπορούσαν να την έχουν τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και τα κράτη μέλη ξεχωριστά.

Ευρώ: Το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθόρισε τρία στάδια για την υλοποίηση της ΟΝΕ, με τελικό την κυκλοφορία του κοινού νομίσματος. Τρία χρόνια αργότερα, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995, αποφασίστηκε η ονομασία του ενιαίου νομίσματος των Ευρωπαίων και το χρονοδιάγραμμα εισαγωγής του, το 1999 ως λογιστικής μονάδας και το 2002 ως κανονικών χαρτονομισμάτων και κερμάτων.

Κατ' αρχάς για να μετάσχουν τα κράτη μέλη στην ΟΝΕ θα έπρεπε να επιτύχουν υψηλές και ευθυγραμμισμένες οικονομικές επιδόσεις, τα κριτήρια σύγκλισης. Το κάθε εθνικό νόμισμα θα έπρεπε να ενταχθεί εγκαίρως στον μηχανισμό που περιορίζει τα περιθώρια διακύμανσής του. Κάτω από την αυστηρή αυτή διαδικασία θα μπορούσαν να περάσουν στο τρίτο και τελικό στάδιο της Νομισματικής Ένωσης.

Οι διαδικασίες για την ΟΝΕ καθορίστηκαν με βάση τα πιο κάτω κριτήρια σύγκλισης για τη συμμετοχή στο τελικό στάδιο της ΟΝΕ:

Δημοσιονομικό έλλειμμα <3%

Δημόσιο χρέος <60% του ΑΕΠ

Πληθωρισμός <1,5% του μέσου όρου των τριών καλύτερων σε επιδόσεις

Διακύμανση νομίσματος <2% επί δύο τουλάχιστον χρόνια εντός του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

Η βάφτιση του «ευρώ»

Η εισαγωγή του ευρώ είναι ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα του ευρώ αποτελούν σήμερα αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινής ζωής και της εμπορικής πραγματικότητας των Ευρωπαίων.

Όπως όλα τα νομίσματα έτσι και το ευρώ έχει όνομα και σύμβολο:
• Το όνομα «ευρώ» αποφασίστηκε το 1995 στο πλαίσιο της προετοιμασίας για το ενιαίο νόμισμα
• Το ελληνικό γράμμα έψιλον (Ε) ήταν η πηγή έμπνευσης για το σύμβολο του ευρώ «€», το οποίο παραπέμπει επίσης στο πρώτο γράμμα της λέξης «Ευρώπη» στο λατινικό αλφάβητο, ενώ οι δύο παράλληλες γραμμές συμβολίζουν τη σταθερότητα.

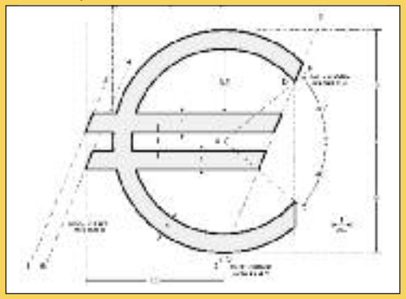

Η ιστορία του Ευρώ

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 1998 ενέκρινε τη συμμετοχή στην ΟΝΕ έντεκα κρατών μελών: Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Φινλανδία. Η Δανία και η Σουηδία απέρριψαν τη συμμετοχή τους με δημοψηφίσματα και έμειναν εκτός, μαζί με τη Βρετανία που εξασφάλισε ρήτρα αυτοεξαίρεσης.

Τον Ιούλιο του 1998, ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που έχει την ευθύνη του σχεδιασμού και της άσκησης της νομισματικής πολιτικής.

Οι ηγέτες της ΕΕ υιοθέτησαν επίσης το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που καθόριζε αυστηρές διαδικασίες, ακόμα και κυρώσεις σε κράτη μέλη στην περίπτωση που θα δημιουργούσαν υπερβολικά ελλείμματα στα δημόσια οικονομικά και τους ετήσιους προϋπολογισμούς τους.

Η ΟΝΕ άρχισε τη λειτουργία της την 1η Ιανουαρίου 1999, με 11 κράτη μέλη από τα 15 τότε, που εκπλήρωσαν τα κριτήρια και έθεσαν καθορισμένες αμετάκλητες ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων σε ευρώ.

Η Ελλάδα αποτέλεσε το δωδέκατο κράτος μέλος της Ευρωζώνης το 2001, όταν κατάφερε να εκπληρώσει τα κριτήρια σύγκλισης.

Μετά το 2004 και με βάση τη Συνθήκη Προσχώρησης όλων των νέων κρατών μελών, η συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση είναι υποχρεωτική. Δεν υπάρχει ρήτρα εξαίρεσης, ούτε και αποχώρησης από την ΟΝΕ γιατί θεωρείται πυρήνας της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Μέχρι το 2014 είχε 18 κράτη μέλη και από την 1η Ιανουαρίου 2015, έχει 19 με την προσχώρηση και της Λιθουανίας. Η Κύπρος εντάχθηκε στην Ευρωζώνη το 2008.

Η γένεση του ευρωσκεπτικισμού

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση άνοιξε μια νέα προοπτική για την ενοποίηση. Παρά το κλίμα ευφορίας στην Ευρώπη, η Συνθήκη συνάντησε δυσκολίες και επιφυλάξεις. Η μετάβαση σε ανώτερα στάδια οικονομικής και ιδίως πολιτικής ενοποίησης φάνηκε ξεκάθαρα ότι απαιτούσε μια νέα προσέγγιση απέναντι στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη για να εξασφαλιστεί η στήριξη των Ευρωπαίων πολιτών.

Σε δημοψήφισμα στη Δανία, η Συνθήκη του Μάαστριχτ καταψηφίστηκε οριακά και χρειάστηκε δεύτερο δημοψήφισμα και επιπρόσθετες ρήτρες εξαίρεσης από την ΟΝΕ και τα ζητήματα ΚΕΠΠΑ.

Το «δανικό όχι» εκλήφθηκε ως μεμονωμένο από μια περιφερειακή χώρα μέλος της ΕΕ με αρκετές ιδιαιτερότητες. Λίγους μήνες αργότερα όμως, ήρθε το σοκ

Η αυτοεξαίρεση της Βρετανίας

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ υιοθετήθηκε ύστερα από έναν κρίσιμο πολιτικό συμβιβασμό με τη Βρετανία, που επέλεξε την οδό της αυτοεξαίρεσης (opt-out) από την υποχρέωση συμμετοχής στην ΟΝΕ. Την ακολούθησε η Δανία. Τα υπόλοιπα κράτη μέλη, καθώς και οποιαδήποτε νέα μέλη, είχαν υποχρεωτική τη συμμετοχή στην ΟΝΕ. Η βρετανική συναίνεση εξασφαλίστηκε αφού προηγουμένως ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Τζον Μέιτζορ πήρε ως αντάλλαγμα την απάλειψη κάθε αναφοράς στη Συνθήκη για την ομοσπονδιακή προοπτική της ΕΕ και αποδυνάμωσε τις ρήτρες για την κοινωνική πολιτική.

Η ίδρυση της ΕΚΤ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αποφασίστηκε να ιδρυθεί κατά τα πρότυπα της Bundesbank και να έχει έδρα τη Φρανκφούρτη. Το γεγονός αυτό απέδειξε την ισχυρή γερμανική συμβολή στην υλοποίηση της ΟΝΕ και τον συμβολισμό ότι το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα θα ήταν εξίσου ισχυρό με το μάρκο.

Το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης

Η εφαρμογή της ΟΝΕ προέβλεπε κυρώσεις στην περίπτωση που το έλλειμμα ενός κράτους μέλους υπερβεί το 3%. Το κράτος αυτό θα έπρεπε να καταβάλει πρόστιμο ίσο με το 0,2% - 0,5% του ΑΕΠ του. Το Σύμφωνο έπαψε να ισχύει ουσιαστικά το 2003 όταν το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών ECOFIN απέρριψε εισήγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για επιβολή κυρώσεων εναντίον της Γαλλίας και της Γερμανίας για υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα κατά το έτος 2002. Το ζήτημα της δημοσιονομικής πειθαρχίας επανήλθε με επιτακτικό τρόπο όταν ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση.

από τη Γαλλία, ηγεμονική δύναμη στην ευρωπαϊκή ενοποίηση κατά την εποχή Μιτεράν. Ο Μιτεράν θέλησε να θέσει το όλο εγχείρημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώπιον των Γάλλων πολιτών για να επιβεβαιώσει τη δημοκρατική νομιμοποίησή του και να απαντήσει στους επικριτές του για την ύπαρξη δημοκρατικού ελλείμματος. Απέστειλε μάλιστα σε κάθε γαλλικό σπίτι ένα αντίγραφο της Συνθήκης του Μάαστριχτ.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ στο γαλλικό δημοψήφισμα πέρασε μόνο με ισχνή πλειοψηφία (51%), ενώ παρατηρήθηκε τεράστια αποχή. Αυτή η καταγεγραμμένη πια μορφή ευρωσκεπτικισμού εμφανίστηκε την ίδια ακριβώς στιγμή που άνοιξε η ευρωπαϊκή ιδέα στους πολίτες.

Το επιφυλακτικό κλίμα επιβεβαιώθηκε αργότερα και στη Γερμανία, που χρειάστηκε τροποποίηση του Συντάγματος και επιπρόσθετες εγγυήσεις στα γερμανικά ομόσπονδα κρατίδια με ειδικές πλειοψηφίες στην περίπτωση νέας μεταβίβασης εξουσιών στην ΕΕ.

Με την πάροδο του χρόνου ο ευρωσκεπτικισμός έγινε μόνιμος σύντροφος της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Όσο περισσότερο η ηγεσία της ΕΕ και τα θεσμικά όργανα αναζητούν απαντήσεις στα προβλήματα που ανακύπτουν τόσο περισσότερο αντιλαμβάνονται το μέγεθος της πρόκλησης να καταστούν οι πολίτες συμμέτοχοι στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Οι αιτίες του ευρωσκεπτικισμού είναι πολλές και αναλύονται συνεχώς. Χωρίς αμφιβολία ανάμεσα στις αιτίες είναι η πολυπλοκότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και το δυσνόητο των κειμένων της ΕΕ. Όμως υπάρχουν και βαθύτερες αιτίες που σχετίζονται με την εθνική ταυτότητα και τη συνεχή διαπάλη ανάμεσα στις ευρωπαϊστικές δυνάμεις και τις δυνάμεις που προασπίζονται την εθνική κυριαρχία των κρατών μελών. Είναι επίσης ο τρόπος με τον οποίο έχουν κατανεμηθεί οι αρμοδιότητες μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών της που δεν επιτρέπει μια σαφή αντίληψη των πολιτών για το ποιος αποφασίζει και πώς αποφασίζει.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιεί συχνά μετρήσεις της κοινής γνώμης για να κατανοήσει τις στάσεις και τις απόψεις των πολιτών σε κάθε κράτος μέλος, δίνοντας ορισμένα χρήσιμα ποσοτικά συγκριτικά στοιχεία.

Ωστόσο η Ένωση και τα θεσμικά όργανά της εξακολουθούν να δίνουν την εντύπωση στους πολίτες ότι είναι κάτι απόμακρο, δυσπρόσιτο, τεχνοκρατικό και με αρκετή γραφειοκρατία. Την ίδια στιγμή το ευρωπαϊκό εγχείρημα εύκολα μπαίνει στο στόχαστρο επικρίσεων ακόμα και από δυνάμεις που ιδεολογικά διαφωνούν πλήρως μεταξύ τους. Τέλος, αρκετές φορές η Ευρωπαϊκή Ένωση κατηγορείται για τις επιπτώσεις μιας πολιτικής, ενώ οικειοποιούνται οι εθνικές κυβερνήσεις τα πολλά ευεργετήματά της.

Οι αναθεωρητικές συνθήκες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνέχισε τη σταδιακή διαδικασία εμβάθυνσης με τροποποιήσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ στα χρόνια που ακολούθησαν. Βίωσε παράλληλα τον ολικό μετασχηματισμό της από την ΕΕ με τα 12 κράτη μέλη το 1992 στη σημερινή Ένωση των «28», έχοντας πια υπερδιπλάσιο αριθμό κρατών μελών σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον.

Το 1997 στο Άμστερνταμ, η ΕΕ των «15» επιχείρησε ορισμένες αλλαγές για να αποφύγει τη θεσμική παράλυση εξαιτίας της συμμετοχής νέων κρατών μελών. Η αναθεωρημένη συνθήκη εισήγαγε την πρόνοια «ενισχυμένης συνεργασίας», που επιτρέπει σε ομάδα κρατών μελών να υιοθετήσουν κοινές δράσεις και πολιτικές, χωρίς τη συμμετοχή όλων. Στηρίχθηκε στη λογική ότι μια ΕΕ με τόσα πολλά κράτη μέλη δεν θα μπορούσε να κινείται με τον ρυθμό του τελευταίου βαγονιού! Η ενισχυμένη συνεργασία θα παρέμενε ανοιχτή σε... όσους «θέλουν και μπορούν».

Το 2000 στη Νίκαια, η ΕΕ καθόρισε τη στάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο για την ΕΕ με 27 κράτη μέλη, τους όρους της προσχώρησης των 12 νέων κρατών μελών περιλαμβανομένης της Κύπρου, καθώς και τον αριθμό των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Σημαντική ήταν η επέκταση του κανόνα λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, αντί ομοφωνίας, στο Συμβούλιο σε 30 από τους 50 τομείς ευρωπαϊκής αρμοδιότητας.

Ένα Σύνταγμα για την Ευρώπη

Στη χαραυγή του 21ου αιώνα, πολλοί ευρωπαίοι ηγέτες και προσωπικότητες προβληματίστηκαν για το μέλλον μιας τόσο διευρυμένης Ευρώπης. Διέβλεπαν ότι ορισμένα από τα παλιά κράτη μέλη δεν ήθελαν την περαιτέρω εμβάθυνση. Ταυτόχρονα πολλά από τα νέα κράτη μέλη διαπνέονταν από τη λογική της εθνικής κυριαρχίας που μόλις το 1990 είχαν ανακτήσει. Η προοπτική της μεγάλης διεύρυνσης πυροδότησε τη συζήτηση για μια έγκαιρη πραγματική εμβάθυνση. Ήδη μια «ομάδα σοφών» αποτελούμενη από προσωπικότητες από όλα τα κράτη μέλη ορίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για να εισηγηθεί σημαντικούς τομείς που χρειάζονταν αλλαγές. Η ομάδα των σοφών εντόπισε τέσσερις μεγάλους τομείς για την Ευρωπαϊκή Ένωση που είχαν σχέση με την ανάγκη να έρθει πιο κοντά στους πολίτες, να αποκτήσει αποτελεσματικότερους θεσμούς, μεγαλύτερη ευελιξία και να ενισχύσει τη διεθνή παρουσία της.

Σε πολιτικό επίπεδο αναζωογονήθηκε επίσης ο προβληματισμός γύρω από την «ομοσπονδιοποίηση» της Ευρώπης και τη θεσμοθέτηση ενός ευρωπαϊκού Συντάγματος. Το έναυσμα της συζήτησης έδωσε ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Γιόσκα Φίσερ (Joschka Fischer), ηγετική φυσιογνωμία των ευρωπαίων πρασίνων. Ακολούθησαν συντονισμένες παρεμβάσεις του καγκελαρίου της Γερμανίας Γκέρχαρντ Σρέντερ (Gerhard Schröder) και του πρωθυπουργού της Γαλλίας Λιονέλ Ζοσπέν (Lionel Jospin), από τους ευρωπαίους σοσιαλδημοκράτες και μια τολμηρή προσέγγιση του Γκι Φερχόφσταντ (Guy Verhofstadt), πρωθυπουργού του Βελγίου που προερχόταν από τους ευρωπαίους φιλελεύθερους, ο οποίος μίλησε για την ανάγκη δημιουργίας «Ηνωμένων Πολιτειών Ευρώπης». Κι άλλοι συνέδραμαν στον ανοιχτό αυτό διάλογο, μεταξύ αυτών και ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κώστας Σημίτης, υποστηρίζοντας μια μεγάλης εμβέλειας θεσμική μεταρρύθμιση προς την κατεύθυνση της ομοσπονδιοποίησης.

Η επίδραση εκείνου του ρεύματος ιδεών λειτούργησε ως καταλύτης για τη λήψη απόφασης από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να συγκροτήσει μια Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρώπης, με πρόεδρό της τον βετεράνο γάλλο πολιτικό Βαλερί Ζισκάρ ντ'Εστέν. Η σύνθεση με προσωπικότητες από όλη την Ευρώπη και ο τρόπος λειτουργίας της Συνέλευσης ευνόησε τους «φεντεραλιστές», παρά το γεγονός ότι χρειάστηκαν πολλοί συμβιβασμοί για να καταλήξει σε ένα σχέδιο συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης.

Το σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης εγκρίθηκε με το πέρας της Ελληνικής Προεδρίας στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης το 2003 ως βάση για

Το σχέδιο της Συνταγματικής Συνθήκης

Η Συντακτική Συνέλευση πέτυχε σε ένα ενιαίο κείμενο να καθορίσει με σαφήνεια τον διαχωρισμό αρμοδιοτήτων και καθηκόντων ανάμεσα στην Ένωση και τα κράτη μέλη της. Περιέλαβε επίσης απλούς ορισμούς και τα μέσα δράσης της ΕΕ, καθιερώνοντας τους όρους «ευρωπαϊκοί νόμοι» και «ευρωπαϊκοί νόμοι - πλαίσιο». Εισηγήθηκε την «Πρωτοβουλία Πολιτών», δηλαδή τη δυνατότητα στους πολίτες, με τη συγκέντρωση ενός εκατομμυρίου υπογραφών, να ζητήσουν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να κινήσει τη διαδικασία για την έγκριση ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

Το σχέδιο Συντάγματος προνοούσε επίσης αλλαγές και στα θεσμικά όργανα της ΕΕ:

- νέα κατανομή εδρών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
- μείωση του αριθμού των επιτρόπων για να λειτουργεί ως ευέλικτη ευρωπαϊκή κυβέρνηση
- θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με εκλελεγμένο πρόεδρο
- εκλογή του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατόπιν πρότασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου
- διορισμό ευρωπαίου υπουργού Εξωτερικών για την άσκηση της ΚΕΠΠΑ

τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών μελών. Πολύ γρήγορα, όμως, φάνηκε ξεκάθαρα η πρόθεση των κυβερνήσεων των κρατών μελών να περιορίσουν τον μεταρρυθμιστικό χαρακτήρα του εγγράφου της Συνέλευσης, αφαιρώντας ορισμένα τολμηρά στοιχεία. Η διαπραγμάτευση κατέληξε σε μια Συνταγματική Συνθήκη της ΕΕ, ενσωματώνοντας σε ένα ενιαίο κείμενο όλες τις συνθήκες της πεντηκονταετούς ζωής της ΕΕ.

Πολλές καινοτομίες διατηρήθηκαν και από αυτές ξεχωρίζουν στο διακηρυκτικό μέρος της Συνταγματικής Συνθήκης οι θεμελιώδεις αρχές της Ένωσης, οι αξίες και οι στόχοι της, καθώς και τα δικαιώματα των πολιτών με την ενσωμάτωση στη συνθήκη του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Στο κρίσιμο ζήτημα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, η Συνταγματική Συνθήκη καθιέρωσε:

- Το σύστημα ειδικής πλειοψηφίας μέσω της «διπλής ψηφοφορίας» που επιτυγχάνεται με το 55% των κρατών μελών που αντιπροσωπεύουν το 65% του πληθυσμού της Ένωσης
- Την περαιτέρω επέκταση της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο στους πλείστους τομείς πολιτικής
- Τη διαδικασία της συναπόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στη θέσπιση νόμων με το Συμβούλιο, με την οποία το Κοινοβούλιο γίνεται ουσιαστικά «συννομοθέτης».

Σε ό,τι αφορά τις πολιτικές της ΕΕ, η Συνταγματική Συνθήκη ενίσχυσε τον οικονομικό συντονισμό των κρατών μελών της Ευρωζώνης, έδωσε περισσότερη υπόσταση στην ΚΕΠΠΑ και ώθηση σε ενισχυμένη συνεργασία στον αμυντικό τομέα. Καθιέρωσε τέλος τη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου εσωτερικής ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, την εφαρμογή κοινών πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης, ελέγχου των εξωτερικών συνόρων και της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας.

Τελευταίος σταθμός! Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνταγματική Συνθήκη συνάντησε σοβαρές δυσκολίες στο στάδιο της επικύρωσής της. Δύο ιδρυτικά μέλη της ΕΕ, πρώτα η Ολλανδία και στη συνέχεια η Γαλλία, το απέρριψαν σε δημοψηφίσματα που έγιναν το 2005, επιβεβαιώνοντας τη σταδιακή άνοδο του ευρωσκεπτικισμού και την ανάγκη μιας νέας προσέγγισης των πολιτών.

Η εξέλιξη εκείνη οδήγησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σε αναγκαστικές επιλογές που επιδείνωσαν την εικόνα του δημοκρατικού ελλείμματος. Ύστερα από μια περίοδο προβληματισμού το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να προβεί σε ορισμένες αλλαγές και να υιοθετήσει, αντί του Συντάγματος, μια «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη», τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Επί της ουσίας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απέσυρε ορισμένες πρόνοιες με έντονο συμβολικό χαρακτήρα, όπως ο όρος υπουργός Εξωτερικών, ο όρος «νόμοι» ή ακόμα και ο όρος Σύνταγμα, ενώ ο βασικός κορμός των νέων ρυθμίσεων που υπήρχαν στη Συνταγματική Συνθήκη διατηρήθηκε. Παρέμειναν ωστόσο ως τροποποιήσεις των προηγούμενων Συνθηκών, αφαιρώντας το στοιχείο που ο κάθε πολίτης θα ήθελε: ένα ενιαίο κείμενο που να μπορεί να το διαβάσει! Υπάρχει, φυσικά, σε ενοποιημένη μορφή αλλά μόνο ως έγγραφο το οποίο χρησιμοποιείται ως βοηθητικό.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας είναι αυτή με βάση την οποία σήμερα λειτουργεί η ΕΕ των 28 κρατών μελών. Μια Συνθήκη που από το 2014 περιλαμβάνει όλες τις ρυθμίσεις τις οποίες έγινε εφικτό να υιοθετήσει η διευρυμένη Ευρώπη, λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλές τάσεις και τα επιμέρους συμφέροντα των κρατών μελών της.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, όμως, η ΕΕ δεν έμεινε στάσιμη. Έκανε δειλά βήματα προς τα εμπρός, διατηρώντας την ικανότητά της να λειτουργεί σε ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο διεθνές περιβάλλον, που σε σύντομο χρονικό διάστημα ανέδειξε νέες προκλήσεις για την Ένωση κάτω από την πίεση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Πολέμιοι και υποστηρικτές

Ο περιορισμένος μεταρρυθμιστικός χαρακτήρας της Συνθήκης της Λισαβόνας δεν ικανοποίησε τους υποστηρικτές της βαθύτερης ενοποίησης και της ομοσπονδιακής Ευρώπης. Γι' αυτούς το αποτέλεσμα είναι απογοητευτικό γιατί η ΕΕ ανάλωσε μία δεκαετία συζητήσεων, χωρίς να κάνει τα θεσμικά εκείνα βήματα ενοποίησης που αντιστοιχούσαν σε μια τόσο μεγάλη διεύρυνση.
Αντιστρόφως, οι πολέμιοι της ΕΕ ανέμεναν να μείνει καθηλωμένη σε μορφές διακυβερνητικής συνεργασίας. Ούτε αυτό συνέβη γιατί σε κάποιο βαθμό η Ένωση έχει προχωρήσει σε νέους τομείς συνεργασίας, ενισχύοντας τη δυνατότητα της κοινοτικής μεθόδου και δίνοντας εξουσίες, θεσμικά τουλάχιστον, στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μια νέα πραγματικότητα πάντως υπάρχει στην ΕΕ των «28» και αυτή σχετίζεται με το γεγονός ότι η οικονομική κρίση ήταν αυτή που έφερε επιτακτικά την ανάγκη για αλλαγές.

5

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ: ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ; ΤΙ ΚΑΝΕΙ;

Ευρωπαϊκή Ένωση: Πώς λειτουργεί; Τι κάνει;

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα είναι μια συνένωση κρατών που μοιάζει σε κάτι που σαφώς είναι περισσότερο από Συνομοσπονδία αποτελούμενη από ανεξάρτητα κράτη, αλλά υπολείπονται ακόμα σημαντικά στοιχεία για να καταστεί Ομοσπονδία. Στο διεθνές στερέωμα αποτελεί μια μοναδική μορφή υπερεθνικής οργάνωσης που δεν μπορεί να την κατατάξει κανείς σε συγκεκριμένη κατηγορία.

Μια Συνομοσπονδία δεν παρουσιάζει τέτοιας έκτασης εκχώρηση κυριαρχικών αρμοδιοτήτων όπως παρατηρούνται σήμερα στην ΕΕ. Ταυτόχρονα όμως, η ΕΕ δεν συνιστά ακόμα Ομοσπονδία γιατί τα κράτη μέλη της Ένωσης εξακολουθούν να διατηρούν ισχυρό μερίδιο εθνικής κυριαρχίας και να διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών πολιτικών. Δεν είναι υποκρατικές οντότητες κάτω από μια Ομοσπονδία, όπως είναι συνήθως τα κρατίδια ή οι πολιτείες σε ομοσπονδιακές δομές. Παράλληλα, στον πιο ισχυρό ενοποιητικό τομέα, που είναι η πολιτική και οικονομική ένωση, η ΕΕ δεν έχει τη δομή που αντιστοιχεί σε Ομοσπονδία, όπως είναι για παράδειγμα οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Μια Ομοσπονδία έχει κεντρική εκτελεστική εξουσία και αρμοδιότητα να αποφασίζει σε σειρά ζητημάτων στον πολιτικό τομέα, όπως η εξωτερική πολιτική και η άμυνα. Μια Ομοσπονδία έχει επίσης την αρμοδιότητα να επιβάλλει απευθείας φορολογία στους πολίτες της, ενώ η ΕΕ δεν έχει τέτοια αρμοδιότητα. Διαθέτει προϋπολογισμό στον οποίο συνεισφέρουν τα κράτη μέλη με δικούς τους πόρους ή έμμεσα από τον φόρο προστιθέμενης αξίας. Στην ΕΕ δεν υπάρχουν τέτοιες δομές και εξουσίες σε υπερεθνικά όργανα γιατί τα κράτη μέλη παραμένουν κυρίαρχες μονάδες που συνειδητά εκχωρούν μέρος της κυριαρχίας τους βάσει των συνθηκών στα θεσμικά όργανα της Ένωσης.

Η ιδιαίτερη μορφή της ΕΕ καθορίζεται από την εποχή της ίδρυσής της με βάση τις συνθήκες και τις κατά καιρούς τροποποιήσεις τους. Στην ουσία οι συνθήκες είναι το θεμέλιο, πάνω στο οποίο η ΕΕ δουλεύει και λαμβάνει αποφάσεις. Σήμερα το θεμέλιο αυτό είναι η Συνθήκη της Λισαβόνας.

Η Συνθήκη καθορίζει επίσης τις αξίες που διέπουν το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, τις κοινές πολιτικές τους, τις αρμοδιότητες και τον τρόπο λειτουργίας και λήψης αποφάσεων από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη με βάση την οποία λειτουργεί σήμερα η ΕΕ βρίσκεται αναρτημένη στο διαδίκτυο σε μια ενοποιημένη μορφή που μπορείτε να διαβάσετε, έστω κι αν περιέχει αρκετούς τεχνικούς όρους.

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ

Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η ενοποιημένη αυτή μορφή ετοιμάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η επίσημη Συνθήκη δεν προσφέρεται για ανάγνωση γιατί περιέχει τις κατά καιρούς τροποποιήσεις επί των προηγούμενων άρθρων. Αυτή χρησιμοποιείται όμως όταν πρόκειται για νομική έρευνα.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας σε ενοποιημένη μορφή

Με νομικούς όρους η Συνθήκη ορίζεται ως «το πρωτογενές δίκαιο», ενώ οι αποφάσεις που λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ ως «το παράγωγο δίκαιο». Το παράγωγο δίκαιο είναι το πλήθος Οδηγιών, Κανονισμών και άλλων Αποφάσεων που επηρεάζουν άμεσα την καθημερινή ζωή των πολιτών.

Η ιδιαιτερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η σχέση της με τα κράτη μέλη της είναι σημαντικό να γίνουν κατανοητά από τους πολίτες για να είναι σε θέση να αντιληφθούν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Ένωση και με τι ασχολείται.

Ποιοι λαμβάνουν τις αποφάσεις στην ΕΕ;

Οι αποφάσεις στην ΕΕ λαμβάνονται από τα θεσμικά όργανά της:

- το Συμβούλιο, μέσα από το οποίο εκπροσωπούνται τα κράτη μέλη,
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, που εκπροσωπεί τους πολίτες και
- την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που είναι ανεξάρτητο όργανο από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, το οποίο προασπίζει το συλλογικό ευρωπαϊκό συμφέρον.

Η ΕΕ λαμβάνει αποφάσεις σε τομείς πολιτικής που έχει αρμοδιότητα, όπως ορίζει η Συνθήκη. Υπάρχει, όμως, μεγάλη διαφορά στον τρόπο με τον οποίο λαμβάνονται οι αποφάσεις αναλόγως της πολιτικής που συζητείται. Μια βασική διάκριση αφορά τις πολιτικές που έχουν «κοινοτικοποιηθεί» έγιναν δηλαδή καθαρά κοινοτικές, σε σχέση με τις υπόλοιπες που παραμένουν στο πλαίσιο της διακυβερνητικής συνεργασίας.

Στις περιπτώσεις που οι πολιτικές έγιναν «κοινοτικές» δεν υπάρχει περιθώριο να διαφοροποιηθεί το εθνικό κράτος. Η λήψη απόφασης λαμβάνεται μέσα από μια καθιερωμένη ισορροπία μεταξύ των θεσμικών οργάνων. Τηρείται η λεγόμενη «κοινοτική μέθοδος» και λειτουργεί το λεγόμενο «θεσμικό τρίγωνο»: η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με πλειοψηφία των μελών της καταθέτει την πρόταση, το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με απλή πλειοψηφία συναποφασίζουν.

Σημαντικά στοιχεία στη λήψη της απόφασης για τις πολιτικές που έχουν κοινοτικοποιηθεί είναι τα εξής:

- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα της νομοθετικής πρωτοβουλίας. Τα κράτη μέλη μπορεί να εισηγηθούν στην Επιτροπή να ενεργήσει αλλά εκείνη αποφασίζει με ποιο τρόπο θα προχωρήσει.
- Συνήθως η Επιτροπή προβαίνει αρχικά σε προσδιορισμό πλαισίου πολιτικής (πράσινη βίβλος) και στη συνέχεια προβαίνει σε δημόσια διαβούλευση για να ωριμάσουν τα ζητήματα προς την κατεύθυνση της ετοιμασίας του προσχεδίου της νομοθεσίας (λευκή βίβλος).
- Στο Συμβούλιο δεν εφαρμόζεται ο κανόνας της ομοφωνίας. Τα κράτη μέλη γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι πρέπει να αναζητήσουν συμβιβασμούς και ότι δεν μπορούν να ικανοποιήσουν το σύνολο των απαιτήσεών τους. Έχουν ήδη αποδεχθεί την κοινοτική λογική!
- Την ευθύνη εφαρμογής της πολιτικής έχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή που ελέγχει τα κράτη μέλη, προβαίνει σε προειδοποιήσεις και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης οδηγεί τα κράτη στο Δικαστήριο της ΕΕ.
- Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει την πλήρη αρμοδιότητα να αποφανθεί τελεσίδικα στα ζητήματα επιβάλλοντας κυρώσεις.

Πολίτες με γνώση!

Τα κείμενα και οι αποφάσεις που εκδίδει η Ένωση συχνά αφήνουν απορίες στους πολίτες. Γίνεται μεγάλη προσπάθεια να επεξηγηθούν στους πολίτες και μάλιστα σε πολλές γλώσσες, με διαφορετικό βαθμό επιτυχίας κάθε φορά.
Η διαδικτυακή πύλη της ΕΕ και οι διαρκείς ανακοινώσεις είναι μια επιλογή, δεν είναι όμως αρκετή. Τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται η ΕΕ γίνονται ολοένα και πιο πολύπλοκα από τη φύση τους γιατί διαπερνούν τα σύνορα των κρατών μελών της. Γεννούν ερωτήματα στους πολίτες. Εξάλλου πολλά συμβαίνουν πέρα από τα σύνορα της ΕΕ.
Οι πολίτες χρειάζεται να αντιλαμβάνονται και να γνωρίζουν τι να προσδοκούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Να μην αναμένουν κάτι για το οποίο τα κράτη μέλη δεν της έδωσαν αρμοδιότητα ή τα κράτη μέλη δεν μπορούν να καταλήξουν σε απόφαση.
Είναι επίσης σημαντικό να μπορούν οι πολίτες να διακρίνουν σε ποιο επίπεδο εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης και από ποιους λαμβάνονται οι αποφάσεις γιατί τα κράτη μέλη είναι συμμέτοχα στις διαδικασίες. Στο τέλος χρειάζεται ακόμα οι πολίτες να γνωρίζουν από ποιους και με ποιον τρόπο εφαρμόζονται οι αποφάσεις γιατί η ΕΕ υλοποιεί τις πολιτικές της μαζί με τα κράτη μέλη.
Μόνο έτσι ο πολίτης είναι σε θέση να κρίνει σφαιρικά και να διαμορφώσει μια έγκυρη κριτική στάση.

Υπάρχουν όμως τομείς όπου διαμορφώνεται κοινή πολιτική στο πλαίσιο μιας καθαρά «διακυβερνητικής συνεργασίας». Επαφίεται περισσότερο στο Συμβούλιο, άρα στα κράτη μέλη, να αποφασίσουν. Τέτοιοι τομείς είναι για παράδειγμα η κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα. Ισχύει απαράβατα ο κανόνας της ομοφωνίας. Το ίδιο ισχύει και σε θέματα που σχετίζονται με την ένταξη νέων κρατών μελών όπως και την τροποποίηση της Συνθήκης.

Τέλος υπάρχουν τομείς που θεωρητικά και μόνο έγιναν κοινοτικοί, αλλά στους οποίους υπεισέρχονται τόσο έντονα συμφέροντα κρατών μελών που στην ουσία παραμένουν στα χέρια του Συμβουλίου. Η Συνθήκη της Λισαβόνας κατάργησε τυπικά τη διάκριση μεταξύ «κοινοτικού» και «διακυβερνητικού» πυλώνα σε μια σειρά από πολιτικές, για παράδειγμα σε ζητήματα μετανάστευσης, ασύλου, αστυνομικής συνεργασίας, προστασίας των εξωτερικών συνόρων κοκ. Δεν άλλαξε, όμως, τη διαδικασία λήψης των αποφάσεων, που διατηρεί τα εξής χαρακτηριστικά:

- Το δικαίωμα της νομοθετικής πρωτοβουλίας ανήκει στα κράτη μέλη κι όχι στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή που μπορεί μόνο να βοηθά και να συμβουλεύει σε τεχνοκρατικό επίπεδο.
- Κατά τη λήψη απόφασης απαιτείται στις πλείστες περιπτώσεις ειδική πλειοψηφία.
- Η νομοθεσία εγκρίνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
- Δεν υπόκειται στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της ΕΕ.

Η επέκταση του κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας στις πολιτικές αυτές με βάση τη Συνθήκη της Λισαβόνας δεν διευκόλυνε στην πράξη τη λήψη των αποφάσεων. Ο λόγος είναι γιατί υπάρχει έντονη η «διακυβερνητική» διάσταση και απουσιάζει το θεσμικό όργανο, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με την ικανότητα να προωθήσει πολιτικές που εξυπηρετούν το κοινό συμφέρον. Σε συνδυασμό με την αύξηση του αριθμού των κρατών μελών από το 2004 και μετά, χωρίς να γίνει αντίστοιχη εμβάθυνση και πραγματική «κοινοτικοποίηση» των πολιτικών, το περιβάλλον λειτουργίας της ΕΕ έχει καταστεί πιο δυσκίνητο. Είναι γι' αυτό που πολλές πολιτικές της ΕΕ παρουσιάζουν προβλήματα και δεν προχωρούν.

Επιπρόσθετα, την τελευταία δεκαετία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έγινε λιγότερο δραστήρια στο να προωθήσει την κοινοτική μέθοδο στη λήψη αποφάσεων λόγω της έντονης δραστηριότητας των ισχυρών κυβερνήσεων. Κάτω από την πίεση της οικονομικής κρίσης, τα γεγονότα προσέλαβαν τέτοια τροπή που σημαντικές πολιτικές που συνιστούν εμβάθυνση, λαμβάνονται από το κατεξοχήν πολιτικό όργανο της ΕΕ που είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, όπου και πάλι λειτουργεί η «διακυβερνητική» μέθοδος.

Είναι τόσο πολύπλοκο;

Όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με το ποιοι και πώς λαμβάνουν τις αποφάσεις καθιστούν ακόμα πιο δύσκολο στους πολίτες να αντιληφθούν τον τρόπο λειτουργίας της σύγχρονης ΕΕ. Όμως είναι σημαντικό να «ξετυλίξουν» το κουβάρι και να φιλτράρουν μέσα από τις γνώσεις τους τα συνεχή γεγονότα και τις ειδήσεις που φθάνουν στα αφτιά τους. Βασική κατεύθυνση είναι: τι είδους πολιτική συζητείται, ποιου είναι αρμοδιότητα, με ποια μέθοδο θα ληφθεί απόφαση;

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεσμοθετήθηκε ως ανεξάρτητο θεσμικό όργανο. Είναι το ανώτατο πολιτικό όργανο που καθορίζει τις στρατηγικές και τις κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποτελείται από τους Προέδρους ή πρωθυπουργούς των κρατών μελών της ΕΕ και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Έχει τακτικές συνεδριάσεις στις Βρυξέλλες κάθε τρίμηνο, αλλά πολλά έκτακτα γεγονότα τις καθιστούν ολοένα και πιο πυκνές.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τους στόχους και τις στρατηγικές της ΕΕ. Δίνει επίσης την πολιτική κατεύθυνση προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή και χαράσσει τις βασικές πρωτοβουλίες σε όλο το φάσμα των θεμάτων. Ορισμένες φορές καλείται να λάβει οριστικές αποφάσεις σε ακανθώδη ζητήματα στα οποία δεν μπορεί το Συμβούλιο να καταλήξει σε συμφωνία. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χειρίζεται επίσης τρέχοντα διεθνή προβλήματα και διαμορφώνει την κοινή στάση των κρατών μελών.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διατηρεί αυστηρά τον πολιτικό χαρακτήρα του και δεν νομοθετεί. Πολύ σημαντικά έγγραφα πολιτικής είναι τα συμπεράσματα της κάθε συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που αποτυπώνουν την ομόφωνη βούληση των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων και τον κοινό προσανατολισμό τους.

Το Συμβούλιο

Το Συμβούλιο αποτελείται από υπουργούς των κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΕΕ. Είναι περισσότερο γνωστό ως Συμβούλιο Υπουργών. Σε κάθε σύνοδο του Συμβουλίου συμμετέχει ένας υπουργός από κάθε κράτος μέλος, αναλόγως του θέματος που βρίσκεται στην ημερήσια διάταξη: εξωτερική πολιτική, οικονομία, γεωργία, απασχόληση, περιβάλλον, ενέργεια κοκ.

Μια βασική αποστολή του Συμβουλίου είναι να ψηφίζει τους νόμους της ΕΕ. Το κάνει μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Συμβούλιο είναι επίσης το εκτελεστικό όργανο για την υλοποίηση των αποφάσεων διακυβερνητικής συνεργασίας.

Εξάλλου, το Συμβούλιο καθορίζει και εγκρίνει μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον ετήσιο προϋπολογισμό της ΕΕ. Ο ετήσιος προϋπολογισμός εξελίσσεται με βάση έναν πιο μεσοπρόθεσμο προγραμματισμό της ΕΕ, που είναι επταετής.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθορίζει τρεις τρόπους με τους οποίους το Συμβούλιο λαμβάνει τις αποφάσεις του, ανάλογα με τον τομέα πολιτικής και το αντικείμενο της απόφασης:

- Με «ειδική πλειοψηφία» κάτι που με βάση τη Συνθήκη της Λισαβόνας θα πρέπει να συμβαίνει πλέον στα πλείστα θέματα για να μπορεί η ΕΕ να προχωρεί ομαλά και να εδραιώνει τη διαδικασία ενοποίησης

- Με ομοφωνία για σημαντικά θέματα, όπου τα κράτη μέλη θέλουν να έχουν ξεχωριστό λόγο γιατί διατηρούν ισχυρό συμφέρον προτού αποφασίσουν
- Με απλή πλειοψηφία, όταν πρόκειται για διαδικαστικά ζητήματα.

Ο κατάλογος των θεμάτων που απαιτούν ομοφωνία με βάση τη Συνθήκη της Λισαβόνας καλύπτει θέματα όπως η τροποποίηση της Συνθήκης, γενικά η θέσπιση νέας κοινής πολιτικής, διάφορα στάδια στη διαδικασία ένταξης καθώς και η έγκριση της τελικής προσχώρησης ενός νέου κράτους μέλους, η συνομολόγηση συμφωνιών σύνδεσης ή τελωνειακής ένωσης με τρίτες χώρες. Σημαντικό ζήτημα που εξακολουθεί να απαιτεί ομοφωνία είναι επίσης η φορολογία.

Στις περισσότερες από τις υπόλοιπες περιπτώσεις το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας έχει απλοποιήσει τη λήψη απόφασης με ειδική πλειοψηφία, καθιερώνοντας από το 2014 το σύστημα της «διπλής πλειοψηφίας». Με βάση αυτό το σύστημα, η απόφαση εγκρίνεται από τη στιγμή που συγκεντρώνει το 55% των κρατών μελών εάν αυτά έχουν το 65% του πληθυσμού της ΕΕ.

Η εμπειρία λήψης αποφάσεων από το Συμβούλιο τα τελευταία χρόνια δεν είναι θετική για τις περιπτώσεις που απαιτείται ειδική πλειοψηφία. Το περιβάλλον λειτουργίας της ΕΕ έγινε τόσο έντονα «διακυβερνητικό» που είχε ως αποτέλεσμα να ενδυναμωθεί η θέση των ισχυρών κρατών μελών. Κατά συνέπεια ενισχύθηκαν και οι εμμονές τους σε διάφορα ζητήματα για τα οποία θεωρούν ότι δεν χωρούν συμβιβασμοί που διαμορφώνονται με διπλή πλειοψηφία. Έτσι, με εξαίρεση τις κατεξοχήν «κοινοτικές» πολιτικές, σε όλα τα υπόλοιπα θέματα, αντί να προχωρήσουν σημαντικοί τομείς πολιτικής, μπλοκάρονται άτυπα από βέτο ισχυρών κρατών, ακόμα και στις περιπτώσεις που υπάρχει νομική βάση για ειδική πλειοψηφία. Τα ζητήματα παραμένουν σε εκκρεμότητα για να μην εκτεθούν σε ψηφοφορία από το αποτέλεσμα της οποίας ένα ισχυρό κράτος μέλος μπορεί να είναι έντονα δυσαρεστημένο. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα τέτοιας εξέλιξης με ένα χαρακτηριστικό τις πολιτικές σε θέματα προστασίας εξωτερικών συνόρων, ασύλου και μετανάστευσης. Σε αυτά τα ζητήματα υπάρχει η επιμονή των ισχυρών κρατών μελών που είναι μακριά από τα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ σε πολιτικές που τους εξυπηρετούν, αφήνοντας όλο το βάρος της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών στα μεσογειακά κράτη.

Δραστήριο κράτος μέλος!

Παρά τις δυσκολίες της παρούσας συγκυρίας στην ΕΕ, η διπλή πλειοψηφία που απαιτείται στο Συμβούλιο είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που δείχνει πόσο σημαντικό είναι για ένα κράτος μέλος, ανεξαρτήτως μεγέθους, να ενεργεί εγκαίρως και να συνεργάζεται με τα άλλα κράτη μέλη. Για να ληφθεί απόφαση γίνονται εντατικές διαβουλεύσεις από προηγουμένως ώστε να σχηματιστεί η αναγκαία πλειοψηφία. Το κάθε κράτος μέλος έχει την ψήφο του, ανεξάρτητα από το μέγεθός του. Απαιτούνται τουλάχιστον 15 ψήφοι, τώρα που η ΕΕ έχει 28 κράτη μέλη, και συνεπώς τα μικρά και μεσαία κράτη έχουν επιρροή. Από την άλλη, όμως, τουλάχιστον ορισμένα από τα κράτη μέλη με μεγάλο πληθυσμό πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να εξασφαλιστεί το κριτήριο του 65% του πληθυσμού.
Το σύστημα αυτό ωθεί όλα τα κράτη μέλη να ελίσσονται για να επιτύχουν συγκερασμό συμφερόντων και να αποφύγουν να βρεθούν στους διαφωνούντες. Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις που σε επίμαχες αποφάσεις, μια ομάδα κρατών μελών ενεργεί όχι για να επιτύχει συμβιβασμό αλλά για να βρει συμμάχους ώστε να αποτρέψει τη λήψη απόφασης.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι το θεσμικό όργανο της ΕΕ, τα μέλη του οποίου εκλέγονται απευθείας από τους ευρωπαίους πολίτες μέχρι σήμερα. Εκπροσωπεί το σύνολο του πληθυσμού της Ένωσης, περισσότερους από 500 εκατομμύρια ανθρώπους. Η απευθείας εκλογή με καθολική ψηφοφορία κάθε 5 χρόνια καθιερώθηκε το 1979. Από τότε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποκτά ολοένα και μεγαλύτερες νομοθετικές αρμοδιότητες και αρμοδιότητες ελέγχου των δραστηριοτήτων της ΕΕ.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθόρισε ότι, από το 2014, ο ανώτατος αριθμός των ευρωβουλευτών θα είναι 751. Αυτό ισχύει από τον Μάιο του 2014 που έγιναν οι τελευταίες ευρωεκλογές. Ο μέγιστος αριθμός εδρών ανά κράτος μέλος είναι 96 (Γερμανία) και ο ελάχιστος αριθμός εδρών 6 (Κύπρος, Μάλτα, Λουξεμβούργο) ώστε ακόμα και τα κράτη με μικρό πληθυσμό να έχουν τη δυνατότητα εκπροσώπησης στα σημαντικά ευρωπαϊκά πολιτικά ρεύματα.

Όσο μεγαλύτερος είναι ο πληθυσμός μιας χώρας αυξάνεται ο αριθμός των ευρωβουλευτών που τον εκπροσωπούν. Ταυτόχρονα όμως αυξάνεται και ο αριθμός των ψήφων που απαιτούνται για να εκλεγεί ένας ευρωβουλευτής, και επομένως ο αριθμός των πολιτών που αυτός εκπροσωπεί.

Η ιστορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Οι ευρωβουλευτές συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και προωθούν τις πολιτικές τους με ιδεολογικά κριτήρια. Στις εκλογές της 25ης Μαΐου, πρώτο κόμμα αναδείχθηκε ξανά το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα (221 έδρες, 29,43%) και δεύτερο το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα (191, 25,43%). Πρόεδρος αναδείχθηκε ο γερμανός σοσιαλδημοκράτης Μάρτιν Σουλτς (Martin Schulz).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι οργανωμένο σε επιτροπές κατά τα πρότυπα των εθνικών Κοινοβουλίων και συνεδριάζει σε ολομέλεια στο Στρασβούργο και τις Βρυξέλλες.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο νομοθετεί μαζί με το Συμβούλιο. Έχει στην πράξη καταστεί συννομοθέτης στην έγκριση των Οδηγιών και των Κανονισμών της ΕΕ που σήμερα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και ποσοτικά ξεπερνούν κατά πολύ το 50% των νομοθεσιών που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των πολιτών.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά την τελευταία πενταετία έχει εγκρίνει περισσότερες από 900 νομοθεσίες σε όλο το φάσμα των θεμάτων: Από ζητήματα στρατηγικής φύσης, όπως οι νομοθεσίες για την τραπεζική εποπτεία, έως ζητήματα καθημερινότητας, όπως η μείωση των τελών περιαγωγής για την κινητή τηλεφωνία.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας έχει ενισχύσει τον δημοκρατικό χαρακτήρα της ΕΕ διευρύνοντας τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Όταν το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο νομοθετεί αντιμετωπίζεται ισότιμα με το Συμβούλιο και συναποφασίζουν. Η διαδικασία είναι η «συνήθης νομοθετική διαδικασία» και καλύπτει σχεδόν το σύνολο των θεμάτων που στο Συμβούλιο αποφασίζονται με ειδική πλειοψηφία. Αυτό καλύπτει στην πράξη πολλές αποφάσεις που επηρεάζουν τους πολίτες. Ωστόσο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν έχει το δικαίωμα να αναλάβει νομοθετική πρωτοβουλία, γεγονός που περιορίζει τις δυνατότητες παρέμβασής του.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαιτείται επίσης να δίνει τη σύμφωνη γνώμη του σε πολλές αποφάσεις του Συμβουλίου σε διεθνές επίπεδο. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει αρμοδιότητες να εγκρίνει Συμφωνίες Σύνδεσης με τρίτα κράτη και τις Συνθήκες Προσχώρησης νέων κρατών μελών. Όμως σε σειρά από ζητήματα, όπως για παράδειγμα στην εξωτερική και την αμυντική πολιτική, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκδίδει μόνο συμβουλευτικού περιεχομένου εκθέσεις και ψηφίσματα.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, οι δημοσιονομικές εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι ενισχυμένες ώστε να αντιμετωπίζεται ισότιμα με το Συμβούλιο. Μπορεί να απορρίπτει τον ετήσιο προϋπολογισμό της ΕΕ αν δεν λαμβάνεται υπόψη η θέση του.

Εξάλλου, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξακολουθεί να ασκεί ισχυρό πολιτικό έλεγχο επί της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Εκλέγει τον Πρόεδρο της Επιτροπής και στη συνέχεια εγκρίνει την ανάληψη καθηκόντων από την Επιτροπή ως σύνολο. Αυτό σημαίνει ότι η επιλογή του Προέδρου της Επιτροπής, που αποφασίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, πρέπει να λαμβάνει υπόψη και να απηχεί τους συσχετισμούς μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτικών ομάδων ύστερα από τις ευρωεκλογές για να εξασφαλίσει την απαιτούμενη πλειοψηφία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί επίσης ανά πάσα στιγμή να ανατρέψει την Επιτροπή ψηφίζοντας πρόταση μομφής εναντίον της.

Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναλαμβάνει περισσότερες αρμοδιότητες και μπορεί να προτείνει την αναθεώρηση της Συνθήκης της ΕΕ, αλλά και πάλι απαιτείται η ομοφωνία των εθνικών κυβερνήσεων.

Η δύναμη των Ευρωπαϊκών Κομμάτων

Στις τελευταίες εκλογές επιβεβαιώθηκε η κυριαρχία των δύο μεγάλων ιδεολογικών ρευμάτων στην ΕΕ, της κεντροδεξιάς του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος και της κεντροαριστεράς του Ευρωπαϊκού Σοσιαλιστικού Κόμματος.
Τα δύο αυτά μεγάλα ρεύματα είναι μαχητικά ευρωπαϊστικά, υποστηρίζουν δηλαδή τον θεμελιώδη στόχο της ΕΕ για τη σταδιακή ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ανάλογους σθεναρούς προσανατολισμούς έχουν επίσης μια μικρότερη κεντρώα δύναμη, το Κόμμα των Ευρωπαίων Φιλελευθέρων, και το Κόμμα των Ευρωπαίων Πρασίνων. Το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς υποστηρίζει τη στενότερη ευρωπαϊκή ενοποίηση αλλά διατηρεί στους κόλπους του ποικίλες διαφοροποιήσεις και επιφυλάξεις.
Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκπροσωπούνται ακόμα μια μικρή ομάδα από ευρωβουλευτές που είναι έντονα ευρωσκεπτικιστές, όπως οι βρετανοί συντηρητικοί. Τέλος υπάρχουν ακροδεξιά σχήματα που διακηρύσσουν την αντίθεσή τους στην ΕΕ και θέλουν να διαλυθεί.
Όλες οι πληροφορίες για τις εκλογές, τη σύνθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και την εκπροσώπηση ανά κράτος μέλος περιέχονται στην πιο κάτω ιστοσελίδα:

http://www.apotelesmata-ekloges2014.eu/el/election-results-2014.html

Εκλογή Γιούνκερ: Άρωμα δημοκρατίας!

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προσέδωσε νέα διάσταση στη δημοκρατική νομιμοποίηση της επιλογής του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Κατά την προεκλογική εκστρατεία ενόψει των ευρωπαϊκών εκλογών του Μαΐου 2014, τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα οργάνωσαν διαδικασία επιλογής υποψηφίων για την προεδρία της Επιτροπής. Ξεχώρισαν από το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα ο Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ (Jean-Claude Juncker), πρώην πρωθυπουργός του Λουξεμβούργου, από το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα ο Μάρτιν Σουλτς (Martin Schulz), Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και από το Κόμμα των Ευρωπαίων Φιλελευθέρων ο επικεφαλής του Γκι Φερχόφστατ, (Guy Verhofstadt) πρώην πρωθυπουργός του Βελγίου. Για πρώτη φορά διεξήχθη προεκλογική εκστρατεία και οι υποψήφιοι των ευρωπαϊκών κομμάτων αναμετρήθηκαν σε συζητήσεις και παρουσίασαν τις θέσεις τους. Μετά την ολοκλήρωση των εκλογών, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κλήθηκε να αποφασίσει τον νέο Πρόεδρο της Επιτροπής, ασκώντας τις αρμοδιότητες που του έδωσε η Συνθήκη της Λισαβόνας. Επέλεξε τον Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ που αποτελούσε ήδη την επιλογή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου καθώς το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα κέρδισε τις ευρωπαϊκές εκλογές και εξασφάλισε τις περισσότερες έδρες. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνειδητά δεν άσκησε το δικαίωμα να επιλέξει κάποιον τρίτο, παρά το γεγονός ότι ο πρωθυπουργός της Βρετανίας Ντέιβιντ Κάμερον αντιδρούσε έντονα στην επιλογή Γιούνκερ ως «φεντεραλιστική». Ο Γιούνκερ εγκρίθηκε με ψηφοφορία στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, λαμβάνοντας 26 θετικές και δύο μόνο αρνητικές ψήφους, από τη Βρετανία και την Ουγγαρία. Στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υπερψηφίστηκε από τους 422 από το σύνολο των 751 ευρωβουλευτών, έχοντας την υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος, του Ευρωπαϊκού Σοσιαλιστικού Κόμματος και του Κόμματος των Ευρωπαίων Φιλελευθέρων.

Προτάσεις μομφής!

Το 1999 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξανάγκασε σε παραίτηση το σύνολο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπό τον Πρόεδρο Ζακ Σαντέρ.
Η πρόταση μομφής έγινε μετά από έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σε σχέση με υπόθεση παράτυπου διορισμού ως συμβούλου στις υπηρεσίες του Κοινοβουλίου, προσώπου που είχε προσωπικές σχέσεις με την επίτροπο Εντίθ Κρεσόν. Το συγκεκριμένο πρόσωπο τύχανε ο οδοντίατρος της Κρεσόν, ο οποίος προσλήφθηκε παρά το γεγονός ότι είχε περάσει την ηλικία των 65, κάτι που ρητώς απαγορεύεται με βάση την ευρωπαϊκή νομοθεσία. Η έρευνα αποκάλυψε σειρά ανάλογων περιστατικών και ένα βαρύ κατηγορητήριο εναντίον του συνόλου της Επιτροπής. Η δε Κρεσόν ομολόγησε ότι η ίδια δεν έκανε κάτι περισσότερο από ό,τι άλλοι...

Το θεσμικό τρίγωνο

Τα τρία όργανα της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή συγκροτούν το θεσμικό τρίγωνο που λαμβάνει τις αποφάσεις. Η Επιτροπή έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία ενώ το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εγκρίνουν τους νόμους.

Πώς λειτουργεί: Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Αν επιχειρούσε κανείς να αντιστοιχίσει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ με αντίστοιχες εξουσίες σε επίπεδο ενός κράτους ή μιας Ομοσπονδίας, θα μπορούσε να το κάνει στους τομείς που έχουν «κοινοτικοποιηθεί». Η εκτελεστική εξουσία, με την έννοια της προώθησης νομοσχεδίων, ανήκει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ η νομοθετική εξουσία απόκειται τόσο στο Συμβούλιο, ως μια Άνω Βουλή που εκπροσωπεί περιφέρειες σε Ομοσπονδίες, και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ως μια Κάτω Βουλή. Αυτό όμως, θα μπορούσε να πει κανείς ότι ισχύει σε γενικές γραμμές μόνο στα ζητήματα που εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα της ΕΕ. Εκεί λειτουργεί το «θεσμικό τρίγωνο».

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λειτουργεί ως μία δυνάμει «ευρωπαϊκή κυβέρνηση». Διαθέτει γενικά την πληρότητα μιας ευρωπαϊκής εκτελεστικής εξουσίας στις πολιτικές που έχουν κοινοτικοποιηθεί. Σε αυτούς τους τομείς η Επιτροπή έχει τα εκτελεστικά καθήκοντα και την αποκλειστικότητα στην κατάθεση προτάσεων νομοθεσίας (Οδηγίες, Κανονισμούς, Συστάσεις), τις οποίες υποβάλλει στους συννομοθέτες, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για συζήτηση, τροποποίηση και έγκριση. Εκεί λειτουργεί το λεγόμενο «θεσμικό τρίγωνο».

Τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διορίζονται για πενταετή θητεία ύστερα από διαβούλευση ανάμεσα στον εκλελεγμένο Πρόεδρό της και το Συμβούλιο. Συνήθως η επιλογή γίνεται αφού προηγηθούν συνεννοήσεις του Προέδρου της Επιτροπής απευθείας με τους Προέδρους ή πρωθυπουργούς των κρατών μελών, ώστε να ωριμάσει ο τελικός κατάλογος. Η διαδικασία αυτή που είναι εξόχως πολιτική, καταδεικνύει πόση σημασία αποδίδουν οι κυβερνήσεις στο πρόσωπο που θα οριστεί να είναι στη θέση του Επιτρόπου, ή ακόμα και ποιο χαρτοφυλάκιο θα του ανατεθεί.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο Πρόεδρός της πρέπει στη συνέχεια να λάβουν ψήφο εμπιστοσύνης από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Ο κάθε επίτροπος περνά από ακρόαση σε σχέση με τις πολιτικές στο χαρτοφυλάκιο που θα του ανατεθεί.

Η Επιτροπή διαθέτει ουσιαστική ανεξαρτησία όσον αφορά την άσκηση των εξουσιών της. Τα μέλη της δεν εκπροσωπούν τη χώρα της οποίας είναι υπήκοοι ή τις κυβερνήσεις τους. Αποστολή τους είναι να προασπίζουν το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον και οφείλουν να το αποδεικνύουν με όλες τους τις ενέργειες. Δεν πρέπει να δέχονται υποδείξεις ή να λαμβάνουν κατευθύνσεις από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών. Συνήθως όταν αναφέρονται σε δημόσιους χώρους στη χώρα τους, λένε ότι μιλάνε για τη χώρα που γνωρίζουν καλύτερα! Στην πράξη ο ρόλος του επιτρόπου είναι έντονα πολιτικός και μπορεί να επηρεάζεται και με βάση εθνικά συμφέροντα, αλλά μόνο με θεμιτό τρόπο για εξυπηρέτηση του κοινού ευρωπαϊκού συμφέροντος.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι ο «θεματοφύλακας των Συνθηκών». Με άλλα λόγια έχει την κατεξοχήν αποστολή να διασφαλίζει την εφαρμογή των ευρωπαϊκών Οδηγιών και Κανονισμών στα κράτη μέλη. Ο έλεγχος αυτός είναι λεπτομερής και εξονυχιστικός από τις υπηρεσίες της Επιτροπής. Σε περίπτωση που τα κράτη μέλη δεν συμμορφώνονται, η Επιτροπή εκδίδει αρχικά προειδοποιήσεις και στη συνέχεια κινεί τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου της ΕΕ για την επιβολή κυρώσεων.

Κάθε χώρα ένας επίτροπος!

Η Συνθήκη της Λισαβόνας προβλέπει ότι από το 2014 και μετά και με τη συμμετοχή 28 κρατών μελών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα αποτελείται από αριθμό επιτρόπων μικρότερο από αυτόν των κρατών μελών. Σε κάποια περίοδο γινόταν λόγος για 15 επιτρόπους. Τελικά όμως, υιοθετήθηκε μια ρήτρα που επιτρέπει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο να μεταθέτει στον χρόνο τη συγκρότηση Επιτροπής με μικρό αριθμό επιτρόπων.
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενεργοποίησε τη ρήτρα αναστολής ύστερα από απαίτηση όλων των κρατών μελών να διατηρηθεί η αρχή «ένας επίτροπος για κάθε κράτος μέλος». Έτσι, και η νέα Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα έχει 28 μέλη.
Σε κάποιο στάδιο πάντως, θα προκύψει ξανά το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της Επιτροπής με ένα πιο ολιγομελές και ευέλικτο σχήμα. Θα προκύψει επίσης η ανάγκη για εναλλαγή σε ισότιμη βάση. Ειδικότερα ο αριθμός των επιτρόπων θα μειωθεί για να αντιστοιχεί στα δύο τρίτα του αριθμού των κρατών μελών. Κάθε διαδοχικό σχήμα θα συγκροτείται με τρόπο που να αντικατοπτρίζει τη δημογραφική και γεωγραφική ποικιλομορφία της Ένωσης. Σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούν να συμμετέχουν στην Επιτροπή δύο μέλη με την ίδια υπηκοότητα.

Έχοντας ευρείες εκτελεστικές εξουσίες, η Επιτροπή αναλαμβάνει με το ισχυρό δυναμικό και τις δεκάδες υπηρεσίες της, που αποτελούν την ευρωπαϊκή δημόσια διοίκηση, την υλοποίηση των αποφάσεων του Συμβουλίου και τη διαχείριση του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού. Εδρεύει στις Βρυξέλλες και στο Λουξεμβούργο.

Στην ιστορική εξέλιξη της ΕΕ, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υπήρξε πολλές φορές κρίσιμος στην περαιτέρω προώθηση του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος. Το γεγονός αυτό είναι συνάρτηση της ευρύτερης συγκυρίας εντός της Ένωσης, αλλά και των δυνατοτήτων και φιλοδοξιών που έχουν οι εκάστοτε Πρόεδροι της Επιτροπής. Στη διαπάλη ανάμεσα στους υποστηρικτές της εμβάθυνσης και της κοινοτικής μεθόδου ενοποίησης από τη μία και τους υποστηρικτές της διακυβερνητικής συνεργασίας από την άλλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνήθως βρίσκεται με τους πρώτους, όπως και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας λέγεται επίσημα «Μεταρρυθμιστική Συνθήκη» και έχει αντικαταστήσει τη Συνταγματική Συνθήκη που καταψηφίστηκε στα δημοψηφίσματα που έγιναν το 2005 σε δύο ιδρυτικά μέλη της ΕΕ, τη Γαλλία και την Ολλανδία.

Ο επιθετικός προσδιορισμός «μεταρρυθμιστική» υιοθετήθηκε από την ανάγκη να καλυφθεί το κενό της αποτυχίας της Συνταγματικής Συνθήκης, μιας πιο απλοποιημένης συνθήκης, με περισσότερους ενοποιητικούς συμβολισμούς.

Αν επιχειρήσει κανείς να περιγράψει με απλά λόγια το περιεχόμενό της θα έλεγε ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας με την οποία σήμερα λειτουργεί η ΕΕ περιλαμβάνει τα εξής:

Μια Ευρώπη με περισσότερη δημοκρατία και διαφάνεια

Οι πολίτες επιζητούν ολοένα και μεγαλύτερη νομιμοποίηση των αποφάσεων της ΕΕ. Δεν θέλουν να νιώθουν ότι κάποιος μακριά από αυτούς αποφασίζει, χωρίς αυτούς.

Η ΕΕ προσπάθησε να ανταποκριθεί σε αυτό το πρόδηλο αίτημα. Ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι σήμερα πιο ενισχυμένος. Το όργανο που εκλέγεται απευθείας από τους πολίτες διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην έγκριση των νομοθεσιών. Κατά συνέπεια τα περισσότερα ζητήματα που επηρεάζουν τη ζωή των ανθρώπων περνάνε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας προσπαθεί να διαχειριστεί πιθανές αντιρρήσεις στην ανάληψη αρμοδιοτήτων από την ΕΕ σε ζητήματα που είναι καλύτερα να παραμείνουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών. Με τη Συνθήκη, τα Κοινοβούλια των κρατών μελών έχουν την ευκαιρία να ενεργοποιηθούν στο έργο της ΕΕ. Μπορούν να συντονιστούν και να ελέγξουν αν μπορούν τα ίδια να νομοθετήσουν και ένα ζήτημα να μην χρειάζεται να τύχει χειρισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η Συνθήκη θεσμοθετεί μια σημαντική καινοτομία, την Ευρωπαϊκή Πρωτοβουλία Πολιτών. Οι πολίτες έχουν πιο ισχυρή φωνή στον ευρωπαϊκό δημόσιο βίο. Μπορούν με ένα εκατομμύριο υπογραφές να λάβουν την πρωτοβουλία να καλέσουν την Επιτροπή να υποβάλει νέες προτάσεις για νομοθεσία.

Μια αποτελεσματικότερη Ευρώπη

Το ίδιο το θεσμικό οικοδόμημα της ΕΕ έχει γίνει πολύπλοκο με 28 κράτη μέλη. Τουλάχιστον τώρα υπάρχουν πιο απλουστευμένες μέθοδοι εργασίας και οι κανόνες ψηφοφορίας είναι κατανοητοί.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ΕΕ να αποκτήσει βελτιωμένη ικανότητα παρέμβασης σε τομείς άμεσης προτεραιότητας στη ζωή των πολιτών. Αυτό επιχειρείται με τη Συνθήκη της Λισαβόνας στους τομείς της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης, όπως για παράδειγμα, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας ή του εγκλήματος. Η Συνθήκη επιτρέπει επίσης να αναβαθμιστεί η δράση της ΕΕ και ο συντονισμός των κρατών μελών σε άλλους τομείς, όπως η ενέργεια, η δημόσια υγεία, η πολιτική προστασία, η αλλαγή του κλίματος, η έρευνα, το διάστημα, η εδαφική συνοχή, το εμπόριο, η ανθρωπιστική βοήθεια, ο αθλητισμός, ο τουρισμός και η διοικητική συνεργασία.

Μια Ευρώπη των δικαιωμάτων

Το ζήτημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ΕΕ δεν είναι σχήμα λόγου, και αυτό αποδεικνύεται με πολλούς τρόπους, ιδίως αν συγκριθεί η ποιότητα των δικαιωμάτων που ισχύουν στην Ένωση σε σύγκριση τις άλλες περιοχές του κόσμου.

Πρόοδο συνιστά η ενσωμάτωση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στη Συνθήκη της Λισαβόνας γιατί καθιερώνει τα δικαιώματα των πολιτών απέναντι στους θεσμούς της ΕΕ και στα κράτη μέλη όταν εκτελούν ευρωπαϊκές πολιτικές. Τέτοια δικαιώματα στον Χάρτη είναι αστικά, πολιτικά, οικονομικά, αλλά και κοινωνικά δικαιώματα. Το κείμενο χωρίζεται σε κεφάλαια: Αξιοπρέπεια, Ελευθερία, Αλληλεγγύη, Ιθαγένεια και Δικαιοσύνη, καλύπτει δε τα πάντα, από την απαγόρευση των βασανιστηρίων, τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, το δικαίωμα αποτελεσματικής θεραπείας και δίκαιης δίκης, τα κοινωνικά δικαιώματα των εργαζομένων, μέχρι τη βιοηθική, την προστασία προσωπικών δεδομένων, το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσφέρει επίσης νέα ποιότητα ασφάλειας και δικαιοσύνης στους πολίτες μπροστά σε προβλήματα που ξεπερνούν τα σύνορα, όπως το οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία, το ξέπλυμα βρόμικου χρήματος, το ψηφιακό έγκλημα.

Η Συνθήκη περιλαμβάνει ειδικότερα νέες πρόνοιες για την πολιτική προστασία, την ανθρωπιστική βοήθεια και τη δημόσια υγεία που απασχολούν έντονα τους πολίτες.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας ανοίγει ένα μεγάλο κεφάλαιο που αφορά την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών. Έχει περιληφθεί ένα ειδικό άρθρο που προνοεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της ενεργούν από κοινού με πνεύμα αλληλεγγύης εάν ένα κράτος μέλος δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή. Δίδεται επίσης έμφαση στην αλληλεγγύη στον τομέα της ενέργειας που συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Η Ευρώπη στην παγκόσμια σκηνή

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας η Ευρωπαϊκή Ένωση αποκτά πιο ισχυρή φωνή που θα ακούγεται από τους εταίρους της παγκοσμίως. Σε έναν κόσμο σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, τα μικρά και τα μεγάλα κράτη μέλη έχουν απόλυτο συμφέρον συλλογικής διαπραγμάτευσης με τρίτες χώρες και οργανισμούς. Η Ένωση έχει ισχυρή διαπραγματευτική δύναμη απέναντι στους ανταγωνιστές της. Μπορεί τώρα να επιστρατεύσει καλύτερα το σύνολο των δυνάμεών της σε πολιτικό, οικονομικό και διπλωματικό κεφάλαιο.

Η πρόοδος που επιτελεί η ΕΕ με τη Συνθήκη της Λισαβόνας στην ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας και άμυνας είναι αξιοσημείωτη. Η ΕΕ τηρεί τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ και σε πολλές περιπτώσεις συγκρούσεων έχει αποδείξει ότι, υπό τις περιστάσεις, μπορεί να λειτουργεί ως ήπια και αποτελεσματική δύναμη στην ειρήνευση και τη διαμεσολάβηση στον κόσμο.

Με τη νέα Συνθήκη καθιερώθηκαν νέοι ρόλοι σε ανώτατα αξιώματα της ΕΕ, όπως ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ο ύπατος εκπρόσωπος για την Εξωτερική Πολιτική και Ασφάλεια, που είναι ταυ-

τόχρονα και αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής συμμετέχουν σε σημαντικότατες διεθνείς συναντήσεις κορυφής, όπως οι διασκέψεις των G7, G8 και G20.

Ο ύπατος εκπρόσωπος προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων και πλαισιώνεται από μια Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης. Η υπηρεσία αυτή εργάζεται σε συνεργασία με τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών.

Η σχέση του κράτους μέλους με την ΕΕ

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθορίζει «ποιος κάνει τι», δηλαδή τη σχέση μεταξύ κρατών μελών και της ίδιας της ΕΕ. Βάσει της Συνθήκης γίνεται η κατανομή των αρμοδιοτήτων, που είναι αρμοδιότητες τις οποίες ανέθεσαν τα κράτη μέλη στην ΕΕ για να χειριστεί καλύτερα και πιο αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Αναγνωρίζει ακόμα και τη δυνατότητα ενός κράτους μέλους να αποχωρήσει από την Ένωση.

Η Συνθήκη υπογραμμίζει ότι «η Ένωση ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της εκχωρούν τα κράτη μέλη για την επίτευξη των στόχων που ορίζει. Κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν εκχωρείται στην Ένωση ανήκει στα κράτη μέλη».

Ο τρόπος με τον οποίο ασκούνται αυτές οι αρμοδιότητες είναι διαφορετικός. Υπάρχουν οι «αποκλειστικές» αρμοδιότητες της ΕΕ που έχουν εκχωρηθεί οριστικά και ασκούνται μόνο από την ΕΕ. Αυτές οι αρμοδιότητες είναι στην καρδιά του ευρωπαϊκού κεκτημένου και σε αυτές έχει την ευθύνη να νομοθετεί μόνο η ΕΕ. Τα κράτη μέλη νομοθετούν μόνο για σκοπούς εναρμόνισης ή αν η ΕΕ δώσει τη σχετική εξουσιοδότηση.

Η ΕΕ απέκτησε παράλληλα αρμοδιότητες που συντρέχουν με αρμοδιότητες των κρατών μελών. Το δικαίωμα νομοθεσίας το έχουν τόσο η ΕΕ όσο και τα κράτη μέλη, αλλά τα κράτη μέλη ασκούν αρμοδιότητες μόνο για θέματα για τα οποία η ΕΕ δεν έχει η ίδια νομοθετήσει.

Μία Ένωση - τρεις Πρόεδροι

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει έναν Πρόεδρο, αλλά τρεις!
Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθιέρωσε το αξίωμα ενός μόνιμου Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Ο Πρόεδρος συντονίζει το έργο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και διασφαλίζει τη συνέχειά του. Εκλέγεται με ειδική πλειοψηφία των μελών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για διάστημα δυόμισι χρόνων.
Πρώτος Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ανέλαβε, το 2009, ο πρώην πρωθυπουργός του Βελγίου Χέρμαν Βαν Ρομπέι (Herman Van Rompuy).
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκλέγει επίσης τον Πρόεδρό του για την πενταετή θητεία του.
Εκλελεγμένος Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε διαδοχή του Πορτογάλου Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο (José Manuel Barroso), είναι ο Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ.
Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει έναν, αλλά τρεις Προέδρους, με πιο σημαντική από πλευράς αρμοδιοτήτων τη θέση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
Το Συμβούλιο διατηρεί επίσης τον θεσμό της εναλλασσόμενης εξάμηνης προεδρίας από κάθε κράτος μέλος. Η προεδρία του Συμβουλίου στη διευρυμένη ΕΕ έχει μικρότερη βαρύτητα από ό,τι στο παρελθόν, καθώς το κάθε κράτος μέλος που αναλαμβάνει στην ουσία επωμίζεται τη διεκπεραίωση του προγραμματιζόμενου έργου. Μπορεί ωστόσο να αναλάβει πρωτοβουλίες και να δώσει το στίγμα του στο πλαίσιο των κοινών πολιτικών της ΕΕ.

Ύπατος εκπρόσωπος και αντιπρόεδρος

Ο ύπατος εκπρόσωπος της ΕΕ για την ΚΕΠΠΑ ασκεί την εξωτερική πολιτική και προεδρεύει του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών Υποθέσεων. Ο ύπατος εκπρόσωπος κατέχει μία από τις θέσεις των αντιπροέδρων της Επιτροπής και διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, που αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία και με τη συμφωνία του Προέδρου της Επιτροπής. Κι αυτός υπόκειται στην ψήφο έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Πρώτη ύπατη εκπρόσωπος από το 2009 είναι η βρετανίδα βαρόνη Κάθριν Άστον (Catherine Ashton).

Τέλος η ΕΕ ασκεί ορισμένες αρμοδιότητες συντονισμού πολιτικής που είναι «υποστηρικτικές» στα κράτη μέλη. Όμως τα κράτη συνεχίζουν να είναι τα υπεύθυνα για τη διαμόρφωση και την άσκησή τους στο πλαίσιο της εθνικής κυριαρχίας.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθορίζει τους τομείς πολιτικής και τις αρμοδιότητες, όμως εξακολουθεί να είναι δύσκολο για τους πολίτες να αντιληφθούν ποιος είναι ο κατεξοχήν υπεύθυνος για την άσκηση της κάθε αρμοδιότητας. Ο λόγος είναι κυρίως γιατί υπάρχει ένας εκτενής κατάλογος με «συντρέχουσες» αρμοδιότητες.

Πάντως η γνώση των τριών επιπέδων αρμοδιότητας στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας είναι απαραίτητη γιατί αναδεικνύει τη διάσταση της ευρωπαϊκής πολιτικής και την επίδρασή της στην καθημερινή ζωή των πολιτών, αλλά και τις αδυναμίες εξαιτίας των ισχυρών εθνικών συμφερόντων.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας καθορίζει ρητώς τις αποκλειστικές, συντρέχουσες και υποστηρικτικές αρμοδιότητες.

Αποκλειστικές αρμοδιότητες

α) τελωνειακή ένωση,

β) θέσπιση των κανόνων ανταγωνισμού που είναι αναγκαίοι για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς,

γ) νομισματική πολιτική για τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ,

δ) διατήρηση των βιολογικών πόρων της θάλασσας στο πλαίσιο της κοινής αλιευτικής πολιτικής,

ε) κοινή εμπορική πολιτική,

στ) σύναψη διεθνών συμφωνιών σε τομείς στους οποίους επηρεάζεται η κοινή πολιτική της ΕΕ.

Συντρέχουσες αρμοδιότητες

α) εσωτερική αγορά,

β) κοινωνική πολιτική, για τις πτυχές που καθορίζονται στη Συνθήκη της Λισαβόνας

γ) οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή,

δ) γεωργία και αλιεία, με την εξαίρεση της διατήρησης των βιολογικών πόρων της θάλασσας,

ε) περιβάλλον,

στ) προστασία των καταναλωτών,

ζ) μεταφορές,

η) διευρωπαϊκά δίκτυα,

θ) ενέργεια,

ι) χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης,

ια) κοινές προκλήσεις για την ασφάλεια στον τομέα της δημόσιας υγείας, για τις πτυχές που καθορίζονται στη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Υποστηρικτικές αρμοδιότητες

α) προστασία και βελτίωση της ανθρώπινης υγείας,

β) βιομηχανία,

γ) πολιτισμός,

δ) τουρισμός,

ε) παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευση, νεολαία και αθλητισμός,

στ) πολιτική προστασία,

ζ) διοικητική συνεργασία.

Αρμοδιότητες στην οικονομική πολιτική

Τα κράτη μέλη συντονίζουν τις οικονομικές τους πολιτικές στο πλαίσιο της Ένωσης. Για τον σκοπό αυτό, το Συμβούλιο θεσπίζει μέτρα, ιδίως τους γενικούς προσανατολισμούς των πολιτικών αυτών. (Όμως για τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης ισχύουν οι ειδικές διατάξεις της ΟΝΕ που θα αναλυθούν σε ειδικό κεφάλαιο.)

Αρμοδιότητες στην εξωτερική πολιτική και άμυνα

Η Ένωση έχει αρμοδιότητα να καθορίζει και να θέτει σε εφαρμογή κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένου του προοδευτικού καθορισμού κοινής αμυντικής πολιτικής.

Αρμοδιότητες στην έρευνα και τεχνολογία

Στους τομείς της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και του διαστήματος, η Ένωση έχει αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις, ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων. Η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να παρεμποδίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών.

Αρμοδιότητες στην αναπτυξιακή βοήθεια

Στους τομείς της αναπτυξιακής συνεργασίας και της ανθρωπιστικής βοήθειας, η Ένωση έχει αρμοδιότητα να αναλαμβάνει δράσεις και να ασκεί κοινή πολιτική, χωρίς η άσκηση της αρμοδιότητας αυτής να έχει ως αποτέλεσμα να εμποδίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών.

Αρμοδιότητες στην απασχόληση

Η Ένωση θεσπίζει μέτρα για να διασφαλίζει τον συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών στον τομέα της απασχόλησης, ιδίως με τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών των πολιτικών αυτών.

Η Ένωση μπορεί να λαμβάνει πρωτοβουλίες για να διασφαλίζει τον συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών των κρατών μελών.

Η συζήτηση για τις αρμοδιότητες

Η παράθεση του καταλόγου των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην ΕΕ και τα κράτη μέλη δίνει μια κατεύθυνση που μπορεί να βοηθήσει τους πολίτες να αντιληφθούν τα όρια ευθύνης της Ένωσης. Είναι σαφές ότι στα ζητήματα που σχετίζονται με τη λει-

τουργία της αγοράς, οι αρμοδιότητες της ΕΕ είναι ευρείες και επηρεάζουν πολύ την καθημερινή ζωή. Μάλιστα οι κανόνες υγιούς ανταγωνισμού είναι εξαιρετικά ισχυροί και αυστηροί και έχουν παραμερίσει πολλούς περιορισμούς, προστατευτισμούς, αλλά και αυθαιρεσίες που εφάρμοζαν τα κράτη μέλη. Πολλές κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν δικαστικές υποθέσεις για παραβιάσεις του ευρωπαϊκού δικαίου.

Η ΕΕ έχει ολοένα και πιο αυξημένη επίδραση στην καθημερινή ζωή λόγω της οριζόντιας διάστασης ορισμένων πολιτικών που επηρεάζουν την αγορά και δεν περιορίζονται από τα εθνικά σύνορα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι Οδηγίες και οι Κανονισμοί για προστασία του καταναλωτή και για την περιβαλλοντική προστασία. Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερη επίδραση έχει η ευρωπαϊκή νομοθεσία σε ζητήματα που αφορούν το διαδίκτυο και τις τηλεπικοινωνίες. Όμως η ευρωπαϊκή νομοθεσία εξακολουθεί να υστερεί σε τομείς πολύ σημαντικούς για την αγορά, όπως η προσφορά υπηρεσιών και το θέμα της πιστοποίησης επαγγελματικών προσόντων.

Ακόμα πολλά επίμαχα ζητήματα που συζητούνται εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, όπως λ.χ. η κοινωνική και επιδοματική πολιτική ή η ανεργία, είναι αρμοδιότητες που βρίσκονται αποκλειστικά στα χέρια των εθνικών κυβερνήσεων παρά το ότι επηρεάζονται από το ευρύτερο περιβάλλον της ΕΕ. Πολλές φορές η επιδείνωση της θέσης των πολιτών οφείλεται περισσότερο σε εθνικές πολιτικές και πρακτικές των κυβερνήσεών τους, παρά σε πολιτικές για τις οποίες ευθύνεται η ΕΕ. Αντιστρόφως, υπάρχουν πολιτικές που ξέφυγαν από τα χέρια των εθνικών κυβερνήσεων εξαιτίας της συμμετοχής στην ΕΕ, στις οποίες χωρίς την ευρωπαϊκή νομοθεσία δεν θα παρατηρούνταν αξιοσημείωτες βελτιώσεις. Τέτοιες είναι για παράδειγμα οι πολιτικές για την πρόβλεψη περιβαλλοντικών επιπτώσεων και ατυχημάτων, οι προδιαγραφές και η ασφάλεια των τροφίμων.

Σημαντική όχι όμως επαρκής είναι η επίδραση που ασκεί η ΕΕ στα κράτη μέλη σε ζητήματα συντονισμού πολιτικής στον κοινωνικό και σε άλλους τομείς. Η ΕΕ προσφέρει τεχνογνωσία, συγκριτικές μελέτες και καλές πρακτικές, αλλά απαιτείται η εθελούσια ανταπόκριση των κρατών μελών για να επέλθουν βελτιώσεις, γιατί η Ένωση διαδραματίζει μόνο υποστηρικτικό ρόλο. Τέλος είναι σε κάθε ευρωπαϊκή κοινωνία ανοιχτά τα ζητήματα φορολογίας που σχετίζονται με την αντίληψη περί αναδιανομής του πλούτου και της κοινωνικής δικαιοσύνης για τα οποία η ΕΕ δεν παρεμβαίνει, παρά το γεγονός ότι συχνά υφίσταται κριτική.

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Ευρωβουλευτές 2014-2019

Ελένη Θεοχάρους – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Λευτέρης Χριστοφόρου – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Κώστας Μαυρίδης – Συμμαχία Σοσιαλιστών και Δημοκρατών / ΔΗΚΟ

Δημήτρης Παπαδάκης – Συμμαχία Σοσιαλιστών και Δημοκρατών / ΕΔΕΚ

Τάκης Χατζηγεωργίου – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Νεοκλής Συλικιώτης – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Ευρωβουλευτές 2009-2014

Ελένη Θεοχάρους – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Ανδρέας Πιτσιλλίδης (04.03.2013 - 30.06.2014) – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Σοφοκλής Σοφοκλέους (01.09.2012 - 30.06.2014) – Συμμαχία Σοσιαλιστών και Δημοκρατών / ΕΔΕΚ

Αντιγόνη Παπαδοπούλου – Συμμαχία Σοσιαλιστών και Δημοκρατών / ΔΗΚΟ

Τάκης Χατζηγεωργίου – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Κυριάκος Τριανταφυλλίδης – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Ιωάννης Κασουλίδης (14.07.2009 - 28.02.2013) – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Κυριάκος Μαυρονικόλας (14.07.2009 - 31.08.2012) – Συμμαχία Σοσιαλιστών και Δημοκρατών / ΕΔΕΚ

Ευρωβουλευτές 2004-2009

Αδάμος Αδάμου – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Παναγιώτης Δημητρίου – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Ιωάννης Κασουλίδης – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Μάριος Ματσάκης – Συμμαχία Φιλελευθέρων και Δημοκρατών / ΔΗΚΟ

Ιωάννης Μάτσης – Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα / ΔΗΣΥ

Κυριάκος Τριανταφυλλίδης – Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά – Αριστερά των Πρασίνων / ΑΚΕΛ

Επίτροποι

Μάρκος Κυπριανού

Ο Μάρκος Κυπριανού ήταν ο πρώτος Κύπριος που ανέλαβε καθήκοντα επιτρόπου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Διετέλεσε επίτροπος αρμόδιος για θέματα υγείας και προστασίας του καταναλωτή από το 2004 μέχρι το 2006 και αρμόδιος για θέματα υγείας από το 2007 μέχρι το 2008 στην πρώτη επιτροπή Μπαρόζο.

Ανδρούλα Βασιλείου

Η Ανδρούλα Βασιλείου αντικατέστησε τον Μάρκο Κυπριανού στις 10 Απριλίου 2008. Διετέλεσε επίτροπος αρμόδια για θέματα υγείας από το 2008 μέχρι το 2009, επίτροπος αρμόδια για θέματα υγείας και προστασίας του καταναλωτή το 2009 και επίτροπος αρμόδια για θέματα υγείας από το 2009 μέχρι το 2010. Από το 2010 μέχρι το 2014 ήταν επίτροπος αρμόδια για θέματα εκπαίδευσης, πολιτισμού, πολυγλωσσίας και νεολαίας στη δεύτερη επιτροπή Μπαρόζο.

Χρίστος Στυλιανίδης

Ο Χρίστος Στυλιανίδης ανέλαβε καθήκοντα επιτρόπου ανθρωπιστικής βοήθειας και διαχείρισης κρίσεων στην επιτροπή Γιούνκερ, η οποία θα ασκεί τα καθήκοντά της από το Νοέμβριο του 2014 μέχρι το 2019. Ο Χρίστος Στυλιανίδης εξελέγη ευρωβουλευτής στις εκλογές του Μαΐου 2014, θέση την οποία ανέλαβε ο Λευτέρης Χριστοφόρου.

6

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Από το 2007 άρχισαν να μαζεύονται τα σύννεφα μιας νέας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, πιο βαθιάς και παρατεταμένης από το μεγάλο «κραχ» της δεκαετίας του ’30.

Η κρίση αυτή ξεκίνησε ως χρηματοπιστωτική από τις ΗΠΑ και προκάλεσε σημαντική αναδιάταξη της οικονομικής ισχύος σε όλο τον κόσμο. Άλλαξε πλήρως τους ρόλους, τους συσχετισμούς και την ημερήσια διάταξη των παγκόσμιων κέντρων εξουσίας. Επηρέασε οριζόντια τα κράτη και τους συνασπισμούς, αναδεικνύοντας τις τάσεις για δυνητικά νέους «νικητές» και «ηττημένους». Για την Ευρωπαϊκή Ένωση η δοκιμασία από την κρίση αποδεικνύεται πολύ σκληρή και οι συνέπειές της, αρκετά χρόνια μετά, έντονες και επώδυνες.

Η οικονομική κρίση δεσπόζει στην επικαιρότητα και κυριαρχεί στις συζητήσεις. Οι αρνητικές συνέπειές της καταγράφονται σε όλες τις μετρήσεις της κοινής γνώμης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θέτοντας το πιο καίριο διακύβευμα για τους πολίτες σήμερα:

- Μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να αναχαιτίσει την κρίση και με ποιο τίμημα;
- Είναι η Ένωση, και συλλογικά τα κράτη μέλη της, παράγοντας επίλυσης των προβλημάτων που σωρεύονται;
- Θέλουν τα κράτη να προχωρήσουν χωρίς αποκλεισμούς και με συντεταγμένο τρόπο;
- Με ποιο τρόπο μπορεί η Ευρωπαϊκή Ένωση να μετουσιώσει τις καθημερινές προσδοκίες των πολιτών της για δουλειές που εγγυώνται το βιοτικό επίπεδο και το μοντέλο ευημερίας που για δεκαετίες δημιούργησαν;

Η επιδημία στην Ευρωζώνη

Η κατάρρευση της Lehman Brothers σήμανε συναγερμό σε όλο τον κόσμο. Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης η χρηματοπιστωτική κρίση στις ΗΠΑ μεταφέρθηκε ταχέως σαν επιδημικός ιός στην Ευρωζώνη. Έκτοτε, η ΕΕ εξέτασε το μέγεθος και την έκταση του προβλήματος, λαμβάνοντας αποφάσεις που στις πλείστες περιπτώσεις καθορίστηκαν στο ανώτατο πολιτικό επίπεδο, του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και των ηγετών της Ευρωζώνης.

Η αντιμετώπιση της κρίσης στην ΕΕ εξελίχθηκε συχνά κάτω από απρόβλεπτες και πιεστικές ανάγκες. Την πρώτη διετία της κρίσης, υιοθετήθηκαν αντανακλαστικά μέτρα μέσα από τον φακό της διαχείρισης της τρέχουσας κατάστασης. Δεν έγινε αντιληπτή η έκταση και το βάθος των συνεπειών της κρίσης στο συνολικό ευρωπαϊκό οικονομικό οικοδόμημα. Προς

Η είδηση του αιώνα!

Στη χαραυγή του 21ου αιώνα πολλοί πίστεψαν ότι η ημερομηνία που θα τον σηματοδοτούσε ήταν η 11η Σεπτεμβρίου 2001, όταν η διεθνής τρομοκρατία έδειξε το πιο ακραίο πρόσωπό της με την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης. Δεν πέρασαν πολλά χρόνια για να φανεί ότι μια άλλη ημερομηνία –και πάλι μήνα Σεπτέμβριο– θα ήταν ακόμα πιο σημαδιακή.
Στις 15 Σεπτεμβρίου 2008 ακούστηκε η είδηση της κατάρρευσης της Lehman Brothers, της τέταρτης μεγαλύτερης επενδυτικής τράπεζας της Αμερικής, προκαλώντας ένα ντόμινο οικονομικών εξελίξεων. Αρχικά κλόνισε το αμερικανικό τραπεζικό σύστημα, αλλά στη συνέχεια επηρέασε βαθιά όλο τον κόσμο και είχε σοβαρές συνέπειες στην Ευρώπη, ιδίως στην Ευρωζώνη.
Η έλλειψη ρυθμίσεων για τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, σε συνδυασμό με τον υπέρμετρο δανεισμό κρατών και ιδιωτών χωρίς σοβαρά εχέγγυα για την εξόφληση των δανείων, καθώς και με το σπάσιμο της λεγόμενης «φούσκας» των ακινήτων στις ΗΠΑ –αφού πολλοί αμερικανοί μετά την κερδοσκοπική εκτόξευση των τιμών των ακινήτων στο χρηματιστήριο, δεν μπορούσαν πλέον να εξυπηρετήσουν τα στεγαστικά δάνειά τους– έφεραν στην επιφάνεια τα υπέρογκα χρέη που συγκαλύπτονταν μέσα σε «τοξικά» χρηματοπιστωτικά προϊόντα τα οποία δεν είχαν απολύτως κανένα χρηματικό αντίκρισμα ή άλλη υλική εγγύηση στην πραγματική οικονομία.
Αν και βρισκόμαστε ακόμα στις αρχές του 21ου αιώνα, είναι βέβαιο ότι οι ειδήσεις αυτές θα καταγραφούν στα ιστορικά γεγονότα παγκόσμιας εμβέλειας από τους ιστορικούς του μέλλοντος.

στιγμή οι ισχυρές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις εξέλαβαν την κρίση ως αμιγώς χρηματοπιστωτική, αλλά ύστερα από μια πρόσκαιρη ανακούφιση, είδαν τα προβλήματα να διευρύνονται και να διαδίδονται παντού.

Μετά το 2010 και πάλι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθοδήγησε την πολιτική αντίδραση, λαμβάνοντας αποφάσεις για ενίσχυση της συλλογικής διακυβέρνησης και περαιτέρω οικονομική ενοποίηση, που προηγουμένως θα ήταν αδιανόητες. Η αναθεώρηση του τρόπου αντίδρασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ήταν πολύ συγκεκριμένη: Οι οικονομίες ιδίως της Ευρωζώνης ήταν αλληλεξαρτώμενες, αλλά η κρίση είχε ασύμμετρες επιπτώσεις στα κράτη μέλη του ευρώ γιατί δεν υπήρχε πραγματική οικονομική σύγκλιση μεταξύ τους και μηχανισμοί για να αντισταθούν. Κάθε πρόβλημα της μίας οικονομίας μεταφερόταν στις υπόλοιπες, απειλώντας τη συνοχή της ζώνης του ευρώ που είναι το μεγαλύτερο επίτευγμα για την Ευρώπη και τους πολίτες της.

Η πολιτική κατεύθυνση που επικρατεί στην Ευρωζώνη είναι πώς η ΕΕ, έχοντας καθησυχάσει τις αγορές, διασώζοντας το ευρώ και με μέτρα που έχουν επιβληθεί, θα ανακτήσει τη δυνατότητα της ανάκαμψης και της ανάπτυξης. Υπάρχει μια γενική συναντίληψη ότι αυτή είναι ορατή και εφικτή με συλλογικές ενέργειες και συντονισμένη κοινή δράση σε διάφορα επίπεδα. Όμως, η πραγματικότητα εντός ΕΕ εξακολουθεί να θέτει ασφυκτικά διλήμματα στους πρωταγωνιστές της προσπάθειας και όσους έχουν μικρότερη συμβολή σε όσα μεσολάβησαν:

- Η ανάκαμψη της ΕΕ είναι πολύ πιο αργή, άλλες περιοχές του κόσμου έχουν ήδη βγει από τον φαύλο κύκλο της ύφεσης και της ανεργίας.
- Οι εσωτερικές πολιτικές και κοινωνικές δυναμικές στην ΕΕ προσλαμβάνουν ποικίλες διαστάσεις, ιδίως στις περιοχές στις οποίες ο κοινωνικός αντίκτυπος είναι έντονος, τα χάσματα διευρύνονται και εδραιώνεται η αίσθηση επιβολής, αντί συνειδητής εφαρμογής των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων.
- Οι πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις και ιδίως υπό το πρίσμα των ευρωπαϊκών εκλογών του Μαΐου του 2014 κατέδειξαν επίσης φυγόκεντρες τάσεις που αμφισβητούν, είτε την πρόοδο, είτε ακόμα το σύνολο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Οι τραπεζικές τρύπες

Η κρίση της υπερχρέωσης και των κακών τραπεζικών επενδύσεων σκόρπισε παγκόσμιο φόβο στους επενδυτές και προκάλεσε τεράστιες τραπεζικές «τρύπες» που στη συνέχεια έγιναν απώλειες χρέους στα κράτη που έσπευσαν να σώσουν τις τράπεζές τους από τη χρεοκοπία. Τα γεγονότα αυτά μέσα σε λίγους μήνες αποκάλυψαν την έκταση και το βάθος της αλληλεξάρτησης των οικονομιών της Ευρώπης και της Αμερικής και έθεσαν επί τάπητος το ζήτημα της αυστηρής εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Ήταν όμως πλέον πολύ αργά για ταχεία αντίδραση.
Οι οικονομίες των ΗΠΑ και της ΕΕ βυθίστηκαν στην ύφεση και το κόστος διάσωσης των τραπεζών ήταν αφόρητο. Οι ΗΠΑ αντέδρασαν καλύτερα γιατί το επέτρεψε η πιο αποτελεσματική ανταπόκριση της ομοσπονδιακής κυβέρνησής τους και η ικανότητά της να δημιουργεί ρευστότητα. Στην περίπτωση της Ευρώπης και ιδιαίτερα της Ευρωζώνης δεν συνέβη το ίδιο. Κάθε φορά που η κατάσταση χειροτέρευε, οι παρεμβάσεις των κυβερνήσεων για να αποτρέψουν τραπεζικές χρεοκοπίες φάνηκε ότι δεν ήταν αρκετές.

Το εγχείρημα του ευρώ

Αφότου ξέσπασε η κρίση, η ΕΕ προβαίνει στην ουσία σε μια ισχυρή παραδοχή! Επιχειρεί τον επαναπροσδιορισμό του εγχειρήματος της Νομισματικής Ένωσης. Πολλά χρόνια προηγουμένως, όταν η ΕΕ υιοθέτησε το σχέδιο για το κοινό νόμισμα, βασικοί επικριτές της, οικονομολόγοι από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, υποστήριζαν το ανέφικτο και επικίνδυνο της επιλογής ενός κοινού νομίσματος και της χάραξης κοινής νομισματικής πολιτικής, χωρίς να υπάρχει μια πραγματική, εδραιωμένη οικονομική και δημοσιονομική ένωση. Οι επικριτές του ευρώ ισχυρίζονταν ότι οι εμπνευστές του είχαν στο μυαλό τους ένα πολιτικό όραμα που δεν στηριζόταν σε ρεαλιστική οικονομική ανάλυση. Σήμερα, εξαιτίας αυτών ακριβώς των λόγων, το ευρώ παρουσιάζει ποικίλες αδυναμίες. Τα ίδια τα θεσμικά όργανα της ΕΕ το παραδέχονται στη δική τους καταγραφή των «πληγών» της κρίσης στην Ευρωζώνη.

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, που είναι το θεσμικό όργανο όπου εκφράζεται με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο η διακυβερνητική συνεργασία της ΕΕ, δεν παύουν να είναι σήμερα ο κινητήριος μοχλός των εξελίξεων για μια πιο ισχυρή οικονομική διακυβέρνηση. Δεν υπάρχει επίσης αμφιβολία ότι το πολιτικό στίγμα στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το καθορίζουν οι πιο ισχυροί κι αυτοί που συνεισφέρουν στους πιο αδύνατους, οι δανειστές στους δανειζόμενους που βρέθηκαν προ του φάσματος χρεοκοπίας.

Έτσι, στο κατεξοχήν θεσμικό όργανο που σήμερα καθοδηγεί τις εξελίξεις, βαρύνουσα είναι η θέση και ο λόγος που εκφράζει η Γερμανία και ειδικότερα η καγκελάριος Άνγκελα Μέρκελ, η οποία ασπάζεται τη θέση ότι δεν χρειάζονται τολμηρά άλματα και απορρίπτει κάθε ιδέα για επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μέσω περαιτέρω δανεισμού. Οι πολιτικές αυτές διεργασίες στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στην Ευρωομάδα (Eurogroup), την οποία συγκροτούν τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης ανέδειξαν επίσης τον διαχωρισμό ανάμεσα στους «βόρειους» και τους «νότιους» εταίρους. Ο πολιτικός διάλογος εστιάζει στην απόλυτη απαίτηση των «βορείων» για την αναδιάρθρωση και εξυγίανση της οικονομίας και των δομών των «νοτίων», ως τη μόνη αξιόπιστη απάντηση στις χρόνιες αδυναμίες των προβληματικών εταίρων τους.

Στη δύσκολη διαδρομή των τελευταίων χρόνων, κατέστη εμφανές ότι η κατανομή ισχύος στα θεσμικά όργανα της ΕΕ άλλαξε δραστικά. Πέρα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που χρειάστηκε να συνεδριάζει 3-4 φορές το εξάμηνο και ήταν πρωταγωνιστής, σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών

Οι πληγές της κρίσης

Η ΕΕ και η Ευρωζώνη τέθηκαν αντιμέτωπες με καταστάσεις που είτε δεν είχαν προβλέψει είτε για χρόνια είχαν αγνοήσει.
Ανεπαρκείς κανόνες ΟΝΕ: Ορισμένα κράτη μέλη της Ευρωζώνης τηρούσαν τους κανόνες της ΕΕ διατηρώντας μόνο τα ετήσια ελλείμματα σε χαμηλά επίπεδα. Αντίθετα είχαν συσσωρεύσει μεγάλο χρέος. Στις οικονομικές δυσκολίες της χρηματοπιστωτικής κρίσης, βρέθηκαν σε ελάχιστο χρόνο εκτροχιασμένες.
Έλλειψη ανταγωνιστικότητας: Η ΕΕ δεν έδωσε την απαιτούμενη προσοχή σε παθογένειες και στρεβλώσεις των οικονομιών, ιδίως του μεσογειακού νότου π.χ. αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, διόγκωση αγορών στέγης, υπερβολικός ιδιωτικός δανεισμός, αδυναμίες στην παραγωγική βάση.

Οι αδύνατοι κρίκοι

Η χρηματοπιστωτική κρίση έκανε τους επενδυτές να αντιμετωπίζουν με επιφύλαξη τόσο τις τράπεζες όσο και τα κράτη όπου επενδύουν. Από το 2009 και μετά οι αλυσιδωτές παρενέργειες έπληξαν την Ελλάδα που παρουσιάστηκε ως ο πρώτος αδύναμος κρίκος της Ευρωζώνης γιατί η οικονομία της βρισκόταν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις είχαν συσσωρεύσει χρέη σχεδόν διπλάσια του μεγέθους της οικονομίας. Η παγκόσμια κρίση, όμως, κτύπησε και θεωρητικά επιτυχημένα μοντέλα ανάπτυξης, όπως η Ιρλανδία. Η ιρλανδική οικονομία που έκανε άλματα για χρόνια πνίγηκε από την τραπεζική κρίση γιατί οι τράπεζές της ήταν εκτεθειμένες σε επενδύσεις στην αμερικανική αγορά. Όταν το ιρλανδικό κράτος κινδύνευσε να χρεοκοπήσει, χρειάστηκε η παρέμβαση των άλλων χωρών της ΕΕ για χρηματοδοτική βοήθεια.
Όσα κράτη δανείζονταν αλόγιστα ποσά για να χρηματοδοτήσουν τον προϋπολογισμό τους, οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο γιατί ξαφνικά διαπίστωσαν ότι οι αγορές δεν ήταν πια πρόθυμες να τα δανείζουν με ένα λογικό επιτόκιο. Έτσι η κρίση των τραπεζών συνδέθηκε με τα δημόσια οικονομικά των κρατών. Σοβαρά προβλήματα, εκτός από την Ελλάδα, αντιμετώπισαν προοδευτικά η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία. Αυτό που στην αρχή ήταν τραπεζική κρίση εξελίχθηκε σε κρίση χρέους των κρατών.

Διασώζοντας το ευρώ

(ECOFIN) και δευτερευόντως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Οι αποφάσεις δεν είχαν προϋπόθεση την περαιτέρω τροποποίηση της Συνθήκης. Υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο της ενισχυμένης συνεργασίας της ΕΕ για τα κράτη της Ευρωομάδας. Έτσι ενδυνάμωσαν ακόμα περισσότερο τη «διακυβερνητική» διάσταση της ΕΕ, και όχι την κοινοτική μέθοδο με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το γεγονός ότι όλες οι αποφάσεις έγιναν αποδεκτές για σκοπούς ευθυγράμμισης στην προοπτική εφαρμογής τους και από τα μη μέλη της Ευρωζώνης, μαρτυρεί επίσης τη διάσταση των «διαφορετικών ταχυτήτων» στην ΕΕ, αλλά και το μέγεθος του διακυβεύματος.

Τα πρώτα στάδια

Στα πρώτα στάδια της κρίσης, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έριξαν όλο το βάρος στη διάσωση των τραπεζών τους, παρέχοντας επείγουσα βοήθεια σε τεράστια κλίμακα (1,6 τρισεκατομμύρια ευρώ μεταξύ 2008 και 2011). Η μαζική χρηματοδότηση επέτρεψε την εξασφάλιση των καταθέσεων και το ευρώ διατήρησε την αξία του.

Οι χώρες της Ευρωζώνης απέφυγαν τις χειρότερες συνέπειες της κρίσης. Διέσωσαν το ευρώ, το τίμημα, όμως, ήταν βαρύ γιατί οδήγησε στη διόγκωση του δημοσίου χρέους όλων των κρατών μελών. Αυτό αφαίρεσε με τη σειρά του τη δυνατότητα εφαρμογής ενός εκτεταμένου προγράμματος δημοσίων δαπανών για να επαναφέρει τους αναπτυξιακούς ρυθμούς.

Η ρίζα του προβλήματος ήταν το τραπεζικό σύστημα της ΕΕ που αποδείχθηκε ευάλωτο στους κλυδωνισμούς. Γι' αυτό η ΕΕ έστρεψε την προσοχή της στην εποπτεία και εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού τομέα για να προστατεύσει τους επενδυτές και τους καταθέτες και να διασφαλίσει την ομαλή χρηματοδοτική ροή της οικονομίας.

Η Τραπεζική Ένωση

Η ΕΕ προσπαθεί να οικοδομήσει έναν αποτελεσματικότερο χρηματοπιστωτικό τομέα, που θα βασίζεται σε ισχυρότερες και ανθεκτικότερες τράπεζες, καθώς και σε ορθότερους κανόνες και εποπτεία. Βασικός στόχος είναι η αποτελεσματική κεντρική επίβλεψη ώστε οι τράπεζες να έχουν κεφάλαιο, υπεύθυνη συμπεριφορά και να δανείζουν σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Ένα κεντρικό ζήτημα για την Ευρωζώνη είναι πλέον, έστω και εκ των υστέρων, να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη και την πίστη στο σύστημα, αντιμετωπίζοντας την ανεπαρκή εθνική εποπτεία. Η περίπτωση της Ιρλανδίας και της Κύπρου, αλλά και της Ισλανδίας που δεν είναι ακόμα κράτος μέλος της ΕΕ, είναι σήμερα τα πιο κλασικά παραδείγματα προς αποφυγή.

Η Τραπεζική Ένωση έχει βασικό σκοπό να διασφαλίσει τις καταθέσεις ώστε να μην πληρώσουν ξανά οι φορολογούμενοι τα σφάλματα των τραπεζών. Η Τραπεζική Ένωση έρχεται ως ένα φυσικό συμπλήρωμα της Νομισματικής Ένωσης και θα βρίσκεται σύντομα σε πλήρη λειτουργία, αντικαθιστώντας τον εθνικό έλεγχο που αποδείχθηκε ανεπαρκής και ορισμένες φορές διάτρητος απέναντι σε ανεξέλεγκτες και ανεύθυνες συμπεριφορές τραπεζιτών.

Η Τραπεζική Ένωση προβλέπει ότι:

- Οι τράπεζες κάθε χώρας που χρησιμοποιεί το ευρώ θα δίνουν αναφορά σε έναν κοινό επόπτη, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Θα ελέγχονται με βάση κοινούς και διαφανείς κανόνες.
- Οι αποφάσεις για τον τρόπο αντιμετώπισης μιας προβληματικής τράπεζας θα λαμβάνονται σε κεντρικό ευρωπαϊκό επίπεδο (bail out/διάσωση), για να ελαχιστοποιηθεί το κόστος για τους φορολογούμενους.
- Οι καταθέτες σε όλη την Ευρώπη θα προστατευτούν από υψηλού ρίσκου επιλογές των τραπεζιτών. Όμως, θα γνωρίζουν πολύ καλά τι συμβαίνει και θα αναλαμβάνουν οι ίδιοι το κόστος ανεύθυνων επιλογών των τραπεζών ή προϊόντων τους (bail in/διάσωση με ίδια μέσα).
- Οι μικροί καταθέτες, έως 100.000 ευρώ έχουν εγγυημένες τις καταθέσεις τους.

Ο ρόλος της ΕΚΤ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) έπαιξε σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια να αναχαιτιστεί η κρίση και να ηρεμήσουν οι αγορές. Εκτός από τον αυξημένο εποπτικό της ρόλο, έχει κάνει ορισμένες σημαντικές κινήσεις για να θωρακίσει την Ευρωζώνη:

- Αποφάσισε να δανείζει στις τράπεζες με χαμηλά επιτόκια και περιθώριο αποπληρωμής μέχρι και τρία έτη, το γνωστό ELA (Emergency Liquidity Assistance/Επείγουσα Ενίσχυση υπό μορφή Ρευστότητας). Έτσι κάλυψαν βραχυπρόθεσμες ανάγκες.
- Εξέφρασε ετοιμότητα να αγοράζει τα ομόλογα των χωρών που αντιμετώπισαν δυσκολίες ώστε να εξασφαλίσει ένα εύλογο επιτόκιο δανεισμού. Μέχρι στιγμής καμία χώρα δεν έκανε χρήση αυτής της στήριξης της ΕΚΤ, αλλά το γεγονός ότι υπάρχει συνέβαλε σημαντικά στο να καθησυχαστούν οι αγορές γιατί συνιστά ισχυρή εγγύηση προς τα κράτη μέλη.

Μηχανισμοί Στήριξης

Όταν ξέσπασε η κρίση η ΕΕ έλαβε προσωρινά και προοδευτικά πιο μόνιμα μέτρα δημιουργώντας τους πρώτους μηχανισμούς στήριξης για τις χώρες που δεν μπορούν να δανειστούν από την αγορά. Στόχος είναι να μην επανεμφανιστούν παρόμοιες κρίσεις στο μέλλον, αλλά συχνά δέχθηκε κριτική ότι άργησε να αντιδράσει.

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης

Στη διαδικασία αυτή, καθώς εκδηλώθηκαν οι πρώτες επείγουσες ανάγκες από κράτη μέλη που κινδύνευσαν με χρεοκοπία, η ΕΕ δημιούργησε δύο προσωρινά ταμεία, τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ).

Το φθινόπωρο του 2012, έχοντας συνειδητοποιήσει το βάθος της κρίσης, οι χώρες της Ευρωζώνης προχώρησαν στη σύσταση ενός μόνιμου μηχανισμού χρηματοπιστωτικής προστασίας, του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ). Ο μηχανισμός αυτός αποτελεί τώρα ένα «τείχος προστασίας» στην εντατική προσπάθεια για διασφάλιση χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στην Ευρωζώνη. Η δανειοδοτική ικανότητα του μηχανισμού ανέρχεται επί του παρόντος σε 500 δις ευρώ.

Πέντε κράτη μέλη της Ευρωζώνης αποτάθηκαν στην ΕΕ ζητώντας βοήθεια: η Ελλάδα τον Μάιο του 2010, η Ιρλανδία τον Δεκέμβριο του 2010, η Πορτογαλία τον Μάιο του 2011 και η Ισπανία και η Κύπρος τον Ιούλιο του 2012. Τα κράτη αυτά εξασφάλισαν τη στήριξη από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, αλλά δεσμεύτηκαν να υλοποιήσουν πρόγραμμα ευρειών μεταρρυθμίσεων για να διορθώσουν τα οικονομικά τους και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για να επιστρέψουν στις συνηθισμένες διαδικασίες δανεισμού από τις διεθνείς αγορές.

Το πρόγραμμα αυτό διέπεται από ένα έγγραφο συμφωνίας, το γνωστό μνημόνιο συναντίληψης, με πολιτικές και μέτρα ενταγμένα σε ένα χρονοδιάγραμμα αυστηρής υλοποίησης. Σε αντάλλαγμα τα κράτη μέλη δανείζονται από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας με εξαιρετικά ευνοϊκούς όρους, δηλαδή με πολύ χαμηλό επιτόκιο για μακρά περίοδο αποπληρωμής και με μεγάλη περίοδο χάριτος για έναρξη της αποπληρωμής. Στο δικό της πρόγραμμα στήριξης η Κύπρος δανείστηκε 10 δις ευρώ με ετήσιο επιτόκιο 2,5%, χρόνο αποπληρωμής 30 έτη και περίοδο χάριτος 10 έτη.

Οι ιδιαιτερότητες των προβλημάτων

Οι χώρες της Ευρωζώνης που βρέθηκαν εκτός αγορών αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο άτακτης χρεοκοπίας και επέκτασης των προβλημάτων τους στην υπόλοιπη ζώνη του ευρώ. Οι αιτίες των προβλημάτων όμως δεν ήταν οι ίδιες. Η Ιρλανδία είχε σοβαρό πρόβλημα με τις τράπεζές της, ενώ η Ελλάδα και η Πορτογαλία με το δημόσιο χρέος. Η Ισπανία βρέθηκε εκτεθειμένη γιατί ορισμένες από τις τράπεζές της είχαν εκτεθεί σε υψηλό δανεισμό στον τομέα των ακινήτων. Η Ιταλία άντεξε την πίεση γιατί διαθέτει ισχυρή βιομηχανική βάση και δεν μπήκε σε πρόγραμμα στήριξης, παρά το γεγονός ότι αναγκάζεται να δανείζεται με πολύ υψηλό κόστος. Όλες οι χώρες του μεσογειακού νότου αντιμετωπίζουν προβλήματα με την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησής τους και την ανταγωνιστικότητά τους. Διαχρονικά τα οικονομικά τους είναι εύθραυστα και διασαλεύονται από τους κλυδωνισμούς που έφερε το διεθνές οικονομικό περιβάλλον, αλλά και από συγκυριακές εσωτερικές επιλογές πολιτικής και παγιωμένα επιμέρους συμφέροντα.

Η περίπτωση της Κύπρου

Η Κύπρος βρέθηκε στη δίνη του κυκλώνα, όταν ανεξέλεγκτα οι τράπεζές της συνέχισαν να επεκτείνονται στην ελληνική αγορά για πρόσκαιρα κέρδη, ακόμα και όταν οι οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα φάνηκε πόσο ρευστές και αβέβαιες ήταν. Πριν οι κυπριακές τράπεζες χάσουν μέσα σε μία νύχτα δισεκατομμύρια ευρώ τον Νοέμβριο του 2011 –με την απόφαση της Ευρωζώνης για «κούρεμα» χρέους για τη διάσωση της Ελλάδας– είχαν προηγηθεί η κυπριακή «φούσκα» των ακινήτων από το 2006 και μετά, η συνολική διόγκωση μονοδιάστατων τραπεζικών δραστηριοτήτων, ο αποκλεισμός από τις αγορές τον Μάιο του 2011 και η επιδείνωση των δημοσιονομικών στοιχείων που φάνηκε ήδη από το 2009 και μετά. Η κατάσταση το 2012 έγινε δραματική στην πραγματική οικονομία και η ανεργία σκαρφάλωσε στο 15%, πρωτοφανές για την Κύπρο. Η κυπριακή κυβέρνηση ζήτησε τη στήριξη της ΕΕ τον Ιούνιο του 2012, συμφώνησε κατ' αρχήν σε ένα μνημόνιο τον Νοέμβριο του ίδιου έτους αλλά μια οριστική συμφωνία έγινε εφικτό να διαμορφωθεί τον Απρίλιο του 2013, αφού μεσολάβησε μια μακρά περίοδος προεκλογικής εκστρατείας και η διαρκής εκροή κεφαλαίων, και κατάχρηση άντλησης επείγουσας χρηματοδοτικής ρευστότητας (ELA) της ΕΚΤ από τις βασικές κυπριακές τράπεζες. Η μέθοδος που εφαρμόστηκε στην Κύπρο για υλοποίηση του σχεδίου στήριξης ήταν καινοφανής για τα δεδομένα της Ευρωζώνης. Το κόστος επωμίστηκαν οι επενδυτές και οι καταθέτες των δύο μεγάλων τραπεζών. Στη συνέχεια φάνηκε ότι η μέθοδος αυτή, που ονομάστηκε «bail in» (διάσωση με ίδια μέσα), έγινε πρότυπο για τη διάλυση προβληματικών τραπεζών, με βάση τις νέες οδηγίες της ΕΕ και τις ρυθμίσεις της Τραπεζικής Ένωσης.

Η Δημοσιονομική Συνθήκη

Η κρίση στην Ευρωζώνη υποχρέωσε τις κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τον τρόπο με τον οποίο εφάρμοζαν τη δημοσιονομική πολιτική τους, σωρεύοντας χρέος και έλλειμμα. Η Ευρωζώνη προσέδωσε στα κράτη μέλη της σταθερότητα και εμπιστοσύνη για να βγαίνουν στις αγορές και να εξασφαλίζουν δάνεια με ποικίλους τρόπους, έχοντας στο χέρι τις κρατικές εγγυήσεις και τα ομόλογα. Όμως είχαν και την υποχρέωση να τηρούν τα περιοριστικά όρια χρέους και ελλείμματος. Δεν το έπραξαν!

Η αλήθεια είναι ότι τα ισχυρά κράτη μέλη της ΕΕ δεν ήθελαν ποτέ έως τώρα να δεσμεύσουν τις κυβερνήσεις τους με αυστηρούς περιορισμούς και την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, ήθελαν να έχουν την ευχέρεια να ασκήσουν επεκτατική πολιτική είτε για να δημιουργήσουν ανάπτυξη και οικονομική τόνωση με δανεικά, είτε να ικανοποιήσουν εσωτερικά αιτήματα για κοινωνικές παροχές. Το αποτέλεσμα ήταν να υπερβαίνουν τους περιορισμούς στο δημόσιο χρέος και το έλλειμμα. Για ορισμένες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία, η συνήθεια αυτή τα τελευταία χρόνια προτού ξεσπάσει η κρίση αποδείχθηκε καταστροφική. Οι μηχανισμοί αντίστασης της ΕΕ περιορίστηκαν μόνο στις συνεχείς προειδοποιήσεις στις ετήσιες εκθέσεις αξιολόγησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που δεν εισακούστηκαν από τις κυβερνήσεις οι οποίες δημιουργούσαν το πρόβλημα. Όμως, την ώρα που χρειάστηκαν χρήματα δεν είχαν, ούτε μπορούσαν να δανειστούν. Δεν είχαν επιλογές γιατί, ακόμα και σε καλές οικονομικές εποχές, κατασπατάλησαν τους πόρους τους και μάλιστα πολύ λίγο για αναπτυξιακούς σκοπούς και περισσότερο για να ικανοποιήσουν επιμέρους ομάδες του πληθυσμού, συνήθως πριν από εκλογικές αναμετρήσεις.

Κάτω από τέτοιες συνθήκες, η οικονομική κρίση εξελίχθηκε σε κρίση δημοσίου χρέους για ορισμένα κράτη μέλη. Τότε οι πάντες στην Ευρωζώνη συνειδητοποίησαν πόσο εξαρτημένος είναι ο ένας από τις εσωτερικές επιλογές του άλλου.

Τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης αναζήτησαν πιο μόνιμη λύση του προβλήματος με την υιοθέτηση της Δημοσιονομικής Συνθήκης. Εισήγαγαν ισχυρότερους κανόνες ελέγχου του δημοσίου χρέους και του ελλείμματος, έτσι ώστε οι χώρες να μην ξοδεύουν χρήματα που δεν διαθέτουν. Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και οι χώρες μη μέλη της Ευρωζώνης.

Η νέα Δημοσιονομική Συνθήκη καθορίζει ότι όλοι θα πρέπει να χειρίζονται τα δημόσια οικονομικά τους με έναν κοινό δεσμευτικό τρόπο. Απαράβατα οφείλουν να τηρούν σχεδόν ισοσκελισμένους ετήσιους προϋπολογισμούς, με περιθώριο για έλλειμμα μόλις στο 0,5% του ΑΕΠ, σε σχέση με το 3% που ίσχυε προηγουμένως και δεν εφαρμόστηκε. Η Δημοσιονομική Συνθήκη επέβαλε την υποχρέωση για ισοσκελισμένο προϋπολογισμό, είτε με πρόνοια στο Σύνταγμα του κάθε κράτους της Ευρωζώνης είτε με ισοδύναμο νόμο, όπως ισχύει σε χώρες όπως η Γερμανία.

Η ανάμιξη της τρόικας

Όταν εκδηλώθηκε η κρίση, δεν υπήρχε μηχανισμός για την παροχή χρηματοοικονομικής στήριξης σε χώρες της Ευρωζώνης. Χρειάστηκε χρόνος και η ανάμιξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου που είχε εμπειρία από τη διαχείριση τέτοιων προβλημάτων για να δημιουργηθεί ο πρώτος έκτακτος μηχανισμός στήριξης. Στη διαμόρφωση των προγραμμάτων στήριξης, κάτω από τις πολιτικές εντολές του Eurogroup αναμίχθηκαν επίσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Αυτό το τριμερές άτυπο όργανο, που παρακολουθεί τεχνοκρατικά την πορεία υλοποίησης των προγραμμάτων στήριξης, επικράτησε να ονομάζεται «τρόικα».

Η βασική γραμμή που κυριαρχεί στην ΕΕ είναι πλέον ότι η κρίση δεν γίνεται να τρέφεται από το χρέος. Ο «ισοσκελισμένος προϋπολογισμός» είναι μια πολύ αυστηρή ρήτρα που φαντάζει και ως τιμωρία προς τους απείθαρχους και μπορεί να αποδειχθεί πολύ ανελαστική.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το υπεύθυνο θεσμικό όργανο που μεριμνά ώστε να τηρούνται τα όρια του χρέους και οι εθνικοί προϋπολογισμοί να μην θέτουν σε κίνδυνο άλλες οικονομίες.

Ενισχυμένο Σύμφωνο Σταθερότητας

Συναφής είναι η πρόβλεψη που έκανε η Ευρωζώνη για ένα νέο Ενισχυμένο Σύμφωνο Σταθερότητας. Το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, το ευρώ, προσφέρει πολλά δυνητικά πλεονεκτήματα, υπό την προϋπόθεση ότι τα κράτη μέλη ακολουθούν υγιείς οικονομικές πολιτικές. Το ευρώ παραμένει το πιο ισχυρό μέσο αντίστασης στην κρίση. Όμως η επιλεκτική εφαρμογή των κανόνων του και η αθέτηση της υποχρέωσης να μην δημιουργούνται υπερβολικά χρέη, περιόρισε μέρος των ευεργετημάτων της Ευρωζώνης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πρώτες χώρες που παραβίασαν το Σύμφωνο ήταν η Γαλλία και η Γερμανία χωρίς ωστόσο να υποστούν κυρώσεις.

Οι πρόνοιες του ανανεωμένου Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης περιλαμβάνουν τα εξής:

- Οι κυβερνήσεις στο εξής υποβάλλουν τα σχέδια προϋπολογισμού τους για έλεγχο στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο, όπου θα ενημερώνονται και οι άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ.
- Έχουν θεσπιστεί αυστηροί μηχανισμοί εποπτείας προκειμένου να ελέγχεται ότι όλες οι χώρες της ζώνης του ευρώ τηρούν πράγματι τους δημοσιονομικούς στόχους.
- Αν χρειαστεί, μπορεί να επιβληθούν κυρώσεις. Το μέτρο αυτό δεν έχει ενεργοποιηθεί έως τώρα.

Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας

Τα προβλήματα που αποκάλυψε η παγκόσμια κρίση για την Ευρωζώνη δεν αφορούσαν μόνο τα δημόσια οικο-

νομικά και τις τράπεζες. Η κρίση αποκάλυψε επίσης την ανάγκη για μια νέα προσέγγιση σε οικονομικές πολιτικές που εξασφαλίζουν την ανταγωνιστικότητα και προωθούν την ανάπτυξη και τη δημιουργία απασχόλησης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί να αντιμετωπίσει το στρατηγικό αυτό ζήτημα, δημιουργώντας ένα νέο πλαίσιο για την εποπτεία μακροοικονομικών ανισορροπιών, με στόχο την αντιμετώπιση επικίνδυνων εξελίξεων, π.χ. που συνδέονται με τις «φούσκες» στις αγορές ακινήτων και την εξασθένιση της ανταγωνιστικότητας, πριν απειλήσουν τη σταθερότητα μιας χώρας της ΕΕ, της Ευρωζώνης ή την ΕΕ στο σύνολό της. Η βασική επιδίωξη είναι να υπάρξει έγκαιρη διόρθωση των στρεβλώσεων αυτών, κάτι που δεν είναι καθόλου εύκολο αν δεν γίνουν πολύ δραστικές μεταρρυθμίσεις για τις οποίες κύριοι υπεύθυνοι και με πλήρη αρμοδιότητα είναι και πάλι οι εθνικές κυβερνήσεις.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε και παρακολουθεί τακτικά τις δυνητικές μακροοικονομικές ανισορροπίες (σε τομείς όπως το κόστος εργασίας, οι τιμές κατοικίας και η ανεργία). Οι χώρες της ΕΕ που εμφανίζουν δυνητικά ανησυχητικές τάσεις αναλύονται σε βάθος, και το γεγονός αυτό προσφέρει ένα πολύτιμο εργαλείο στη διάθεση των εθνικών κυβερνήσεων. Από την πλευρά της ΕΕ, εάν διαπιστωθεί η ύπαρξη ανισορροπίας, η εν λόγω χώρα καλείται να λάβει μέτρα, προκειμένου να αποτρέψει την επιδείνωση της κατάστασης. Εάν μια ανισορροπία κριθεί υπερβολική, η χώρα είναι υποχρεωμένη να ενεργήσει για τη διόρθωση της κατάστασης.

Η ΕΕ προωθεί επίσης αυξημένο συντονισμό των κρατών μελών σε ένα πρόγραμμα εκτενών μεταρρυθμίσεων που ονομάστηκε «Ευρωπαϊκό Εξάμηνο». Οι χώρες της ΕΕ έχουν την ευκαιρία να εξετάσουν τις οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές η μία της άλλης, προτού αυτές εφαρμοστούν. Αυτό συμβαίνει το πρώτο εξάμηνο κάθε έτους γι' αυτό και ονομάστηκε Ευρωπαϊκό Εξάμηνο. Στο τέλος του κύκλου, τον Ιούνιο η ΕΕ απευθύνει ειδικές συστάσεις σε κάθε χώρα για μεταρρυθμίσεις. Η υλοποίησή τους παρακολουθείται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Για τις χώρες της Ευρωζώνης υπάρχουν αυξημένες υποχρεώσεις. Οφείλουν να δημοσιεύουν τα σχέδια των προϋπολογισμών τους για το επόμενο έτος μέχρι τις 15 Οκτωβρίου, ώστε η Επιτροπή να αξιολογεί την εναρμόνισή τους με τις συμφωνημένες απαιτήσεις. Η επιβολή των κανόνων υποστηρίζεται επίσης από έναν μηχανισμό επιβολής κυρώσεων.

Η Κύπρος σε μετάβαση

Αφότου ξέσπασε η κρίση, η Κύπρος δεσμεύεται από τη δέσμη ενισχυμένων κανόνων οικονομικής διακυ-

βέρνησης. Όμως οι κανόνες αυτοί είναι περισσότερο γνωστοί στους κύκλους των ειδικών τεχνοκρατών και υπηρεσιακών στελεχών παρά αποτελούν αντικείμενο ενός συντεταγμένου δημόσιου διαλόγου για τον τρόπο προσέγγισης της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας. Το γεγονός ότι αυτή την περίοδο η Κύπρος είναι υποχρεωμένη να εφαρμόζει τους όρους του Μνημονίου, κάνει τους πολίτες να αισθάνονται ότι για όλα αυτά τα ζητήματα, η Κύπρος και οι ίδιοι δέχονται πίεση από ξένους και οι κανόνες επιβάλλονται έξωθεν. Πολλοί εκτιμούν ότι τα περιθώρια να χαράξει μια κυβέρνηση δική της προσέγγιση πολιτικής είναι μηδενικά, σε συνθήκες απευθείας στήριξης μέσα από ένα μνημόνιο.

Από την άλλη υπάρχουν κι άλλες φωνές που υποστηρίζουν ότι η ΕΕ επέτρεψε τη σοβαρή επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης στην Κύπρο, αρκούμενη μόνο σε γενικές υποδείξεις και προειδοποιήσεις, ενώ θα έπρεπε να είχε επιβάλει εγκαίρως δραστικά μέτρα. Τέλος υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα που η εφαρμογή των μέτρων με στόχο τον ισοσκελισμό του προϋπολογισμού προσφέρει καινοτομίες και αλλαγές που διαφορετικά θα μπορούσαν να έμεναν υπό συνεχή αναστολή. Πολύ χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της έναρξης εφαρμογής του Γενικού Σχεδίου Υγείας που παρέμενε στα κυπριακά συρτάρια για 13 χρόνια και του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που είναι μια παραδεκτή δίκαιη προσέγγιση για στήριξη των ανθρώπων που βρίσκονται εντελώς εκτεθει-

μένοι χωρίς εισόδημα και αντικαθιστά πρακτικές πολύχρονης αστόχευτης επιδοματικής πολιτικής.

Ένα κεντρικό ζήτημα στον δημόσιο διάλογο στην Κύπρο και στην υπόλοιπη Ευρωζώνη είναι να διαμορφωθεί ένα πλαίσιο αντίληψης γύρω από το τι από όσα εφαρμόζει η ΕΕ είναι ορθολογικό και αναγκαίο στη συλλογική προσπάθεια για οικονομική εξυγίανση και ανάπτυξη και τι απομένει και πρέπει να βρίσκεται κάτω από τη δίκαιη κριτική για καλύτερες εναλλακτικές επιλογές, ώστε να είναι πιο ήπια η προσαρμογή και λιγότερος ο κοινωνικός αντίκτυπος. Το ζήτημα του κοινωνικού αντίκτυπου από βεβιασμένες αλλαγές ανέδειξε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε έρευνά του το 2014 για τον ρόλο που διαδραμάτισε η «τρόικα» στις χώρες της ΕΕ για να εξέλθουν από την κρίση. Η γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που είναι μη δεσμευτική για την ΕΕ, έχει αξιοσημείωτη βαρύτητα γιατί εγκρίθηκε με συντριπτική πλειοψηφία 70% από τα μέλη του, εκφράζοντας τα κυρίαρχα ιδεολογικά ρεύματα, ενόψει και των ευρωπαϊκών εκλογών τον Μάιο του 2014.

Το στρατηγικό δίλημμα για την ΕΕ

Η κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ευρωζώνη, όσο κι αν έχουν καθησυχαστεί οι αγορές, έχει χαράξει με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους βαθιά σημάδια στη διαδικασία ενοποίησης. Οι οικονομίες δεν βρίσκουν μια σταθερή οδό για την ουσιαστική ανάκαμψη. Παρουσιάζουν στην καλύτερη περίπτωση μια ανεπαίσθητη ή εύθραυστη ανάπτυξη, ενώ όσες χώρες βρίσκονται υπό την εποπτεία του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Στήριξης μόλις που κρατιούνται. Ο ευρωσκεπτικισμός ανθεί και σε αυτόν προστέθηκαν αντιδραστικές ή αντισυστημικές αντιλήψεις που επιτείνουν το χάσμα ανάμεσα στην πολιτική και την κοινωνία.

Οι ευρωπαϊκές εκλογές του Μαΐου του 2014 επιβεβαίωσαν τη μερική αναδιάταξη του πολιτικού χάρτη, υπέρ της άκρας δεξιάς, και ενέτειναν τον κίνδυνο σε κομβικές χώρες, όπως η Γαλλία, να εγκλωβιστούν οι φιλοευρωπαϊκοί συνασπισμοί σε τακτικισμούς αυτοσυντήρησης απέναντι σε μια δυσφορούσα κοινή γνώμη. Το πιο ανησυχητικό είναι η συνεχής υποχώρηση της λαϊκής υποστήριξης του ενοποιητικού εγχειρήματος στην πιο δύσκολη καμπή της σύγχρονης πορείας της ΕΕ. Μια αρνητική τάση της κοινής γνώμης που ξεκίνησε από τη δεκαετία του ’90, όταν πρωτοάνοιξε το ευρωπαϊκό όραμα στους πολίτες, σήμερα συνεχίζει με ποικίλους τρόπους και τρέφεται από ένα εκρηκτικό κοκτέιλ: της διελκυστίνδας ανάμεσα στα κράτη δανειστές και τα κράτη που δανείζονται.

Ο κοινωνικός αντίκτυπος της κρίσης

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συγκρότησε ειδική ερευνητική ομάδα για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτούργησαν οι έκτακτοι μηχανισμοί στήριξης της ΕΕ με την εφαρμογή προγραμμάτων της τρόικας.
Η έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έδωσε σημαντικά στοιχεία που δεν εξαντλούνται στην αποτύπωση με απόλυτο τρόπο των γεγονότων που μεσολάβησαν. Για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποφάνθηκε ότι «η χρηματοδοτική συνδρομή πέτυχε βραχυπρόθεσμα τον στόχο της αποφυγής μιας ανεξέλεγκτης αδυναμίας εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους που θα επέφερε εξαιρετικά σοβαρές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, οι οποίες πιθανώς θα ήταν χειρότερες από τις σημερινές».

Λουκάς Τσούκαλης
«The Unhappy state of the Union”

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διαπίστωσε όμως ότι ενώ αποφεύχθηκαν τα χειρότερα, οι όροι που επιβλήθηκαν έθεσαν σε κίνδυνο τους κοινωνικούς στόχους της ΕΕ: «Τα μέτρα ήταν ιδιαίτερα επαχθή, καθώς έπρεπε να υλοποιηθούν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, και δεν διενεργήθηκαν κατάλληλες αξιολογήσεις του αντίκτυπου σε διάφορες ομάδες της κοινωνίας. Τα ποσοστά ανεργίας έχουν αυξηθεί, ιδιαίτερα στους νέους, οι οποίοι οδηγούνται συχνά στη μετανάστευση, και πολλές μικρές επιχειρήσεις έχουν κλείσει. Τα ποσοστά της φτώχειας έχουν επίσης αυξηθεί, ακόμη και στη μεσαία τάξη».
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έθεσε ένα πλαίσιο εποικοδομητικού προβληματισμού για το μέλλον, προσδοκώντας διαφορετική αντιμετώπιση κατά την πενταετία 2014-2019 που θα είναι η κρίσιμη περίοδος για την επιστροφή στην ανάπτυξη. Οι πιο σημαντικές συστάσεις του είναι:

- Τα προγράμματα μακροοικονομικής προσαρμογής θα πρέπει να περιλαμβάνουν σχέδια αντιμετώπισης απρόβλεπτων καταστάσεων σε περίπτωση που δεν επαληθεύονται τα βασικά σενάρια προβλέψεων.
- Τα μνημόνια θα πρέπει να αντανακλούν καλύτερα την απασχόληση και τις κοινωνικές πτυχές.

Η ρίζα του προβλήματος

Πολλοί αναλυτές εντοπίζουν τη ρίζα των προβλημάτων στην αρχιτεκτονική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον τρόπο που διαμορφώθηκε μέσα στο κλίμα της ευφορίας μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Η κριτική εστιάζει ιδίως στον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε το ευρώ, περισσότερο ως πολιτική έμπνευση για να εκβιάσει την περαιτέρω ενοποίηση, αφήνοντας το κοινό νόμισμα εκτεθειμένο σε σοβαρά ελλείμματα από οικονομικής πλευράς. Η εισαγωγή της Νομισματικής Ένωσης δεν περιέλαβε τα απαραίτητα μέσα και μηχανισμούς που να την καταστήσουν βιώσιμη σε συνθήκες όπως αυτές που εκδηλώθηκαν με την οικονομική κρίση. Ο σχεδιασμός ήταν για πολλούς λανθασμένος και αυτό φάνηκε όταν δοκιμάστηκε στην κρίση και αποκαλύφθηκαν τεράστια ελλείμματα στις αγορές. Γεγονός παραμένει ότι η κατασκευή του Μάαστριχτ δεν επαρκούσε, οι επενδύσεις με κρατικά και διακυβερνητικά ομόλογα ήταν προβληματικές και επισφαλείς, ενώ οι ανισοσκέλειες ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας εντός της Ευρωζώνης ήταν τεράστιες. Οι αυθαίρετες πρακτικές ορισμένων κυβερνήσεων σε προβληματικές οικονομίες δημιούργησαν βαθύτερες αποκλίσεις παρά δημιούργησαν προοπτική για πραγματικές συγκλίσεις. Οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου εξακολουθούν να υποφέρουν από μια αναποτελεσματική δημόσια διοίκηση, χαμηλή ανταγωνιστικότητα και σοβαρά ελλείμματα στην κοινωνική πρόνοια και την απασχόληση.

Το ευρώ κλονίστηκε αλλά άντεξε! Διαψεύστηκαν οι εκτιμήσεις στα πρώτα στάδια της κρίσης ότι η Ευρωζώνη οδηγείται ταχέως σε αποσύνθεση και διάλυση. Η Ευρωζώνη άντεξε με τα επείγοντα μέτρα και τους μηχανισμούς που έχουν στηθεί μπροστά στον εφιάλτη της τεράστιας οπισθοδρόμησης που θα προκαλούσε η κατάρρευσή της. Όμως, η προσαρμογή στις νέες συνθήκες είναι επώδυνη και αναμένεται ότι θα κρατήσει πολύ ακόμα. Οι συνέπειες είναι επίσης βαθιές διευρύνοντας τα χάσματα μεταξύ του ανεπτυγμένου βορρά και του προβληματικού νότου, όπως επίσης και τις κοινωνικές ανισότητες εντός των χωρών που ταλανίζονται από την κρίση.

Το ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα έχει πολυάριθμους συμμέτοχους, πολλοί από τους οποίους θέλουν να κρατήσουν την κυριαρχία τους και προκρίνουν τη χαμηλότερη δυνατή βαθμίδα σύνδεσης μεταξύ τους, τη διακυβερνητική συνεργασία. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά στην ΕΕ των «28» δεν είναι η μόνη. Πολλές χώρες ακολουθούν ανομολόγητα την ίδια προσέγγιση, αναζητώντας επιμέρους λύσεις στα εθνικά τους συμφέροντα. Δεν επιθυμούν αναβάθμιση του ρόλου της

- Θα πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες για τη διασφάλιση της λογοδοσίας και της «οικειοποίησης» των οικονομικών μεταρρυθμίσεων από την πλευρά των εθνικών κυβερνήσεων.
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζητεί από την Επιτροπή και το Συμβούλιο να εξετάζουν τις κοινωνικές ανισορροπίες και τη διόρθωσή τους με την ίδια προσοχή με την οποία εξετάζουν τις μακροοικονομικές ανισορροπίες.
- Οι χώρες που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, από κοινού με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, θα πρέπει να εφαρμόσουν σχέδια ανάκαμψης της απασχόλησης, με ευνοϊκούς όρους δανειοδότησης σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.
- Ζητεί, τέλος, από την ΕΕ να παράσχει στήριξη με κατάλληλους χρηματοδοτικούς πόρους όπου αυτό ενδείκνυται, με στόχο την ανάκτηση των προτύπων κοινωνικής προστασίας.

Ένα νέο συμβόλαιο της ΕΕ

Ο καθηγητής Λουκάς Τσούκαλης περιγράφει το δίλημμα ως εξής:
«Η Ευρώπη χρειάζεται ένα νέο μεγάλο συμβόλαιο για να κόψει τον γόρδιο δεσμό. Η πρωτοβουλία μπορεί να προέλθει μόνο από τον ισχυρό όχι από τον ασθενέστερο. Πόσο είναι διατεθειμένοι οι Γερμανοί να εγγυηθούν το ευρωπαϊκό εγχείρημα; Πόσο θέλουν τα κράτη που δανείζονται να εφαρμόσουν μεταρρυθμίσεις; Είναι οι Γάλλοι διατεθειμένοι να διεκδικήσουν εκ νέου τον ρόλο του συνδιαμορφωτή; Αυτά είναι ουσιώδη κομμάτια του προβλήματος αλλά και πάλι δεν είναι αρκετά. Χρειαζόμαστε μια ευρεία συμμαχία κρατών και τις μεγάλες ευρωπαϊκές πολιτικές οικογένειες να αναγνωρίσουν την αξία του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος και την ανάγκη να δώσουν μια νέα μορφή σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Οικονομικές πολιτικές που βασίζονται στις επενδύσεις και τα κεφάλαια χρειάζεται να ταιριάξουν με τον στόχο για την ουσιαστική οικονομική και δημοσιονομική ένωση με μέτρα που ενισχύουν τη ζήτηση και την ανάπτυξη. Χωρίς αξιόπιστες απαντήσεις στα ζητήματα του χρέους και της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, χωρίς καθαρό πρόγραμμα για ενίσχυση της οικονομικής διάστασης της ΟΝΕ, οι προοπτικές ανάπτυξης είναι αβέβαιες και το ευρώ θα διατρέχει τον κίνδυνο να απενεργοποιηθεί ξανά... Όπως είναι σήμερα, η διακυβέρνηση της Ευρωζώνης δεν είναι ούτε αποτελεσματική ούτε νομιμοποιημένη. Χρειάζεται νέους μηχανισμούς πολιτικής, ισχυρότερα κοινά όργανα και περισσότερη δημοκρατική λογοδοσία, καθώς και μια εκτελεστική εξουσία που να δρα ευέλικτα καθορίζοντας τους περιοριστικούς κανόνες που είναι αναγκαίοι. Όλα αυτά θα οδηγήσουν σε μια νέα Συνθήκη του Ευρώ που θα πρέπει να αντιμετωπίσει τη δοκιμασία της

Ευρωπαϊκής Επιτροπής και συνεπώς την εδραίωση της κοινοτικής μεθόδου χειρισμού των προβλημάτων. Κάτω από αυτή τη δυναμική των εξελίξεων, πρόδηλη είναι η αναβάθμιση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου μετά την υιοθέτηση της Συνθήκης της Λισαβόνας. Η μεταφορά της ισχύος του ευρωπαϊκού οικοδομήματος στο Συμβούλιο σημαίνει ταυτόχρονα ότι αυτή η ισχύς ερμηνεύεται υπέρ των ισχυρών κρατών μελών της ΕΕ.

Η Γερμανία είναι σήμερα η πιο ισχυρή συνιστώσα και η χώρα που συνεισφέρει περισσότερο στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης, καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό την αυστηρή μεθοδολογία απέναντι στους δανειζόμενους στα υπό όρους σχέδια διάσωσης: λιτότητα - εξυγίανση - μεταρρύθμιση. Η ισχυροποίηση του ρόλου της Γερμανίας συνδυάζεται με το πλεονέκτημα ανταγωνιστικότητας που απέκτησε εντός Νομισματικής Ένωσης, αλλά αυτό μπορεί να αποδειχθεί κοντόφθαλμο και συγκυριακό, αν το σύστημα δεν εξελιχθεί σε μια πλήρη Οικονομική Ένωση, με εδραιωμένη πολιτική και δημοκρατική νομιμοποίηση. Είναι η πρώτη φορά στην 60χρονη και πλέον πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης που μόνο μία χώρα κατευθύνει σε τόσο μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις. Η υποχώρηση του ρόλου της Γαλλίας, η πολιτική αδυναμία και η εσωστρέφεια που τη χαρακτηρίζει μετά την εποχή Μιτεράν - Σιράκ, ανέτρεψε μια πολύτιμη εσωτερική ισορροπία. Δεν βρέθηκε μέχρι τώρα ο τρόπος να καλυφθεί ή να συμπληρωθεί με την ανάληψη ηγετικού ευρωπαϊκού ρόλου από άλλες χώρες (Ιταλία, Ισπανία, Πολωνία) ή θεσμούς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή).

Η δυσπιστία της κοινής γνώμης

Από την εποχή της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Μάαστριχτ και μετά, η ΕΕ αντιμετωπίζει αυξανόμενη καχυποψία και σκεπτικισμό από τμήματα της κοινής γνώμης για την έκταση, τις εξουσίες, τα όρια και τις αρμοδιότητές της. Η Γαλλία υπό την ηγεσία του πιο χαρισματικού ευρωπαϊστή ηγέτη της, του Φρανσουά Μιτεράν, προκάλεσε το πρώτο ισχυρό σοκ, υπερψηφίζοντας οριακά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και μάλιστα την καλύτερη εποχή της, όταν κατέρρεαν οι ψυχροπολεμικές διαιρέσεις και η ΕΕ έκανε ποιοτικά άλματα εμβάθυνσης και διεύρυνσης. Το πιο αντιφατικό: ο ευρωσκεπτικισμός γεννήθηκε μόλις η ΕΕ καθιέρωσε τις πρώτες διαδικασίες για κάλυψη του δημοκρατικού ελλείμματος, τα εσωτερικά δημοψηφίσματα, όταν ο Πρόεδρος Μιτεράν έστειλε σε κάθε γάλλο πολίτη ένα αντίγραφο της Συνθήκης.

Από τις εκλογές για την ανάδειξη των νέων μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τον Μάιο του 2014, βγήκαν περισσότερο ενισχυμένα τα φοβικά και αντιαποδοχής από τα κράτη μέλη της, υπό την προϋπόθεση ότι κανένας δεν θα έχει το δικαίωμα να σταματήσει την πορεία των άλλων. Κάθε Κοινοβούλιο και σε περίπτωση δημοψηφίσματος οι πολίτες της κάθε χώρας θα έχουν μια καθαρή επιλογή να κάνουν, 'μέσα' ή 'έξω'. Η δημοκρατική νομιμοποίηση να είναι μια αξία που δεν την παίρνει απλά κάποιος, αλλά θα πρέπει να αγωνιστεί γι' αυτήν.
Ορισμένες χώρες, ιδίως το Ηνωμένο Βασίλειο αλλά και άλλες, δεν θα θελήσουν να ακολουθήσουν αυτό το πολιτικό βήμα μπροστά. Θα πρέπει να υπάρχει χώρος γι' αυτούς κάτω από μια μεγαλύτερη στέγη της ΕΕ μέσω της αναθεώρησης των υφιστάμενων συνθηκών. Η περισσότερη ευελιξία και διαφοροποίηση θα είναι αναγκαία στην ΕΕ των '28' ή και περισσοτέρων μελών.
Αν συνεχίσουμε σε κατάσταση σύγχυσης, η Ευρώπη θα παραμείνει αδύναμη, εσωτερικά διασπασμένη και εσωστρεφής: μια γηράσκουσα και παρακμάζουσα ήπειρος, ολοένα και πιο αδιάφορη με τον ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο και με μια εξαιρετικά ασταθή και φτωχή περιφέρεια. Η πρόκληση δεν είναι μόνο να σώσουμε το κοινό νόμισμα. Η πρόκληση είναι να έχουμε μια πιο αποτελεσματική διαχείριση της αλληλεξάρτησης και να δημιουργήσουμε τις συνθήκες για μια βιώσιμη ανάπτυξη σε πιο συνεκτικές κοινωνίες, να ενισχύσουμε τη δημοκρατία και να μετατρέψουμε την περιφερειακή ολοκλήρωση ξανά σε παιγνίδι θετικού αθροίσματος...
Περισσότερη ολοκλήρωση όπου χρειάζεται και περισσότερη εθνική και τοπική ευθύνη όπου χρειάζεται: αυτό μπορεί να είναι το σύνθημα για την Ευρώπη. Αν επιτύχουμε θα έχουμε πολύ χρήσιμα μαθήματα να δώσουμε και στον υπόλοιπο κόσμο.»

δραστικά πολιτικά ρεύματα, που κατέλαβαν έως και 200 από τις 751 έδρες. Ο προβληματισμός δεν έγκειται στο κατά πόσο μπορούν να παρενοχλούν ή να φράζουν την ευρωπαϊκή ενοποίηση, γιατί οι δυνάμεις αυτές δεν είναι ομοιογενείς. Εκφράζουν την αντίδραση ή την άρνηση σε μια σειρά από πολιτικές με μόνιμο (ευρώ, ενίσχυση εξουσιών Βρυξελλών) ή περιστασιακό χαρακτήρα (λιτότητα, μνημόνια). Το μείζον ζήτημα αφορά τα ευρωπαϊστικά κόμματα και τις κυβερνήσεις τους που αδυνατούν να χαράξουν έναν εφικτό, εναλλακτικό δρόμο για το μέλλον της ΕΕ, απέναντι σε έναν πλανήτη που επιταχύνει τους ρυθμούς της παγκοσμιοποίησης.

Μέχρι τώρα οι ηγεσίες της ΕΕ αγόρασαν χρόνο, αντιδρώντας με βάση το ένστικτο της επιβίωσης. Η πολιτική κατάσταση σε πολλές χώρες κρέμεται από πολύ λεπτές εσωτερικές ισορροπίες και είναι άγνωστο πόσο τοξικό μπορεί να καταστεί το κλίμα.

Υπάρχουν ορισμένοι που ελπίζουν σε κάτι καλύτερο τα χρόνια που έρχονται, στηριζόμενοι στο γεγονός ότι έστω κι αργά η ανάπτυξη επιστρέφει και οι αλλαγές φέρνουν σιγά σιγά αποτέλεσμα. Άλλοι πιο απαισιόδοξοι εκτιμούν ότι τα προβλήματα είναι πλέον δομικά, η ανάπτυξη έστω και σε χαμηλούς ρυθμούς είναι εύθραυστη, η μακροχρόνια ανεργία θα έχει σαρωτικές επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων και οι νέες δουλειές δύσκολα θα δημιουργηθούν. Με τις υφιστάμενες πολιτικές αντιλήψεις η κατάσταση θα παραμείνει οριακή και μια νέα επιδείνωση δεν μπορεί να αποκλειστεί.

Τα σωρευμένα αυτά γεγονότα έδειξαν ότι δεν υπάρχει επαρκής πολιτική και κοινωνική συναίνεση για τη συλλογική πορεία των Ευρωπαίων, την «ολοένα και πιο στενή Ένωση», χωρίς αφενός την πραγματική ισχυρή βούληση των κρατών μελών και αφετέρου την ικανότητά τους να προχωρήσουν. Η ΕΕ σήμερα μοιάζει στα μάτια ορισμένων να έχει επιβληθεί από τους ισχυρούς εταίρους της, και όχι να είναι μια οικειοθελής ενσωμάτωση, ενώ οι φυγόκεντρες πολιτικές και τοξικές δυνάμεις ενισχύονται.

Αυτό που σήμερα κρατά την Ευρωπαϊκή Ένωση ενωμένη είναι ίσως ότι δεν υπάρχει μια αξιόπιστη, εναλλακτική επιλογή, και όχι η γενική πρόταση για μια «καλύτερη Ευρώπη». Παρά το γεγονός ότι η ΕΕ έχει φορτισθεί αρνητικά, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλη πλειοψηφία στήριξης μπροστά στον φόβο των καταστροφικών συνεπειών της αποσύνθεσης. Η πλάστιγγα γέρνει υπέρ της διαφύλαξης του υφιστάμενου καθεστώτος γιατί η παρούσα δυσάρεστη κατάσταση θα γίνει πολύ χειρότερη, με απροσμέτρητους κινδύνους για τα ευρωπαϊκά κράτη, εάν η Ευρωζώνη ειδικά οδηγηθεί σε αποσταθεροποίηση και διάλυση.

Αρκεί ο τρόμος της διάλυσης για να τροφοδοτήσει μια νέα δυναμική και ώθηση στην ΕΕ; Προφανώς όχι! Η δυναμική εξέλιξη προς τα εμπρός μπορεί να προκύψει μόνο από τα ίδια τα κράτη μέλη της ΕΕ και σίγουρα όχι από τα μέρη εκείνα που πάσχουν και πασχίζουν να επιβιώσουν. Χρειάζεται έμπρακτη και συστηματική έκφραση της αλληλεγγύης προς την πλευρά της Ευρώπης που βγαίνει χαμένη από την κρίση, ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να ανακτήσει τη συνοχή της και την ενοποιητική δύναμή της. Διαφορετικά οι υποστηρικτές της επανεθνικοποίησης, οι ευρωσκεπτικιστές, οι λαϊκιστές που δεν έχουν τίποτε να προτείνουν και οι ακραίοι θα βρίσκουν συνεχώς ανοιχτό πεδίο δράσης και επιρροής σε μεγαλύτερα τμήματα της κοινής γνώμης.

7

Ο ΑΒΕΒΑΙΟΣ 21ος ΑΙΩΝΑΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διέρχεται μια ιστορική καμπή στην εξέλιξή της. Η οικονομική κρίση έθεσε ισχυρά διλήμματα για την ΕΕ ως προς την πορεία που θα ακολουθήσει τις επόμενες δεκαετίες. Πολλά συναρτώνται ευθέως με κρίσιμες αποφάσεις των κρατών μελών της και τις δυναμικές που αναπτύσσονται εντός της. Τα διλήμματα όμως είναι καίρια:

- Με ποιο αναπτυξιακό μοντέλο μπορεί η ΕΕ να ανακάμψει;
- Πώς μπορεί να διαφυλάξει το κοινωνικό πρότυπο ευημερίας που διαμόρφωσε εδώ και δεκαετίες;

Διεθνής ανταγωνισμός

Τις τελευταίες δεκαετίες οι αλλαγές στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα είναι τόσο ραγδαίες που αλλάζουν τη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της στο επίπεδο του ανταγωνισμού και της ισχύος.

Όπως η ίδια η ΕΕ εξελίσσεται, έτσι και ο υπόλοιπος κόσμος βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη. Τέσσερα από τα κράτη μέλη της ΕΕ βρίσκονται σήμερα στην ομάδα των πρώτων 10 χωρών του κόσμου σε παραγωγή ΑΕΠ: Γερμανία (4η), Ηνωμένο Βασίλειο (5η), Γαλλία (6η), Ιταλία (8η). Πολλές αλλαγές έχουν μεσολαβήσει από τη δεκαετία του ’80, όταν το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης άρχισε να κάνει δυναμικά την εμφάνισή του. Αυτές οι αλλαγές αποτυπώνονται πολύ έντονα σε διεθνείς στατιστικές. Κάποτε συντελούνταν σε περίοδο μιας δεκαετίας, τώρα είναι εμφανείς σε πολύ λιγότερο χρόνο.

Στον παγκόσμιο οικονομικό στίβο η Ευρωπαϊκή Ένωση χάνει την ανταγωνιστικότητά της, βιώνοντας τη διαρκή μεταβολή της διεθνούς οικονομικής συγκυρίας. Οι τάσεις οικονομικής μεγέθυνσης, τα δημογραφικά δεδομένα, οι φυσικοί πόροι δεν είναι με το μέρος της.

Ως αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υποστεί αναπόδραστα τη διαδικασία αποβιομηχάνισης. Πολλές ανθηρές βιομηχανίες έχουν μετακινηθεί στον αναπτυσσόμενο κόσμο, που διαθέτει φυσικούς πόρους και φθηνό εργατικό δυναμικό.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα δεν έχει να αντιμετωπίσει μόνο τους παραδοσιακούς ανταγωνιστές της όπως είναι οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία. Κι άλλες περιοχές του πλανήτη αναπτύσσονται πιο γρήγορα. Έχουν περισσότερο και πιο νεανικό πληθυσμό και αποκτούν μεγαλύτερη πρόσβαση στον παγκόσμιο πλούτο. Τέτοιες είναι η Κίνα, η Ινδία κι άλλες ραγδαία αναπτυσσόμενες χώρες που συγκροτούν την Ομάδα των «20» (G20) και επιζητούν την αναϊσορρόπηση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος.

GDP Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (2014)

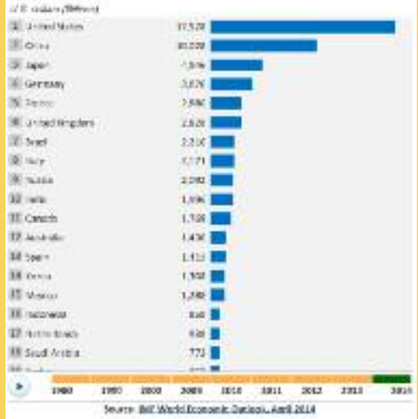

GDP Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (2000)

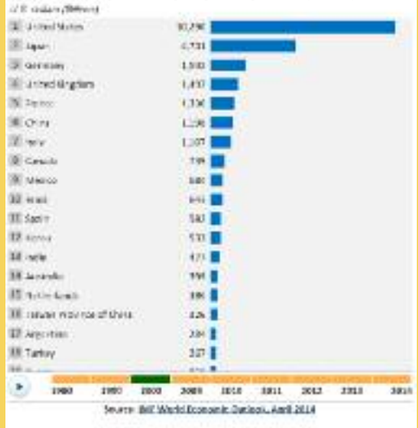

Η διεθνής κατάταξη των κρατών στην παραγωγή ΑΕΠ είναι ένας καθοριστικός δείκτης οικονομικής ισχύος. Η πιο κάτω ιστοσελίδα αναδεικνύει συγκριτικά τη διάσταση της ισχύος σε ΑΕΠ τις τελευταίες δεκαετίες.
http://knoema.com/nwnfkne/world-gdp-ranking-2014-data-and-charts
Με βάση τις συγκριτικές μελέτες και τις τάσεις διεθνώς, έως το 2025, μόνο η Γερμανία θα συγκρατηθεί στην πρώτη δεκάδα, ενώ οι υπόλοιπες θα υπερφαλαγγισθούν από ραγδαία αναπτυσσόμενες οικονομίες όπως η Ινδία, η Κορέα, το Μεξικό, η Ινδονησία. Αυτή την πορεία είναι πιθανό να ακολουθήσουν τα γεγονότα, αν η ΕΕ διατηρήσει τον σημερινό βαθμό ενοποίησής της και δεν διαφοροποιήσει αισθητά το μοντέλο ανάπτυξής της.

Ανταγωνιστικότητα και κοινωνικό κράτος

Η αναζήτηση του τρόπου με τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ανακτήσει την ανταγωνιστικότητά της είναι κορυφαία πρόκληση και αφορά την ΕΕ ως σύνολο και το κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά. Δεν είναι ένα εύκολο εγχείρημα. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της πρέπει να αντιτάξουν νέες μορφές παραγωγής που στηρίζονται στην ένταση γνώσης, την καινοτομία και την έξυπνη εξειδίκευση. Τέτοιοι νέοι τομείς παραγωγής είναι οι υπηρεσίες, οι νέες τεχνολογίες, οι τηλεπικοινωνίες, η ενέργεια, η αειφόρος ανάπτυξη.

Για την Ευρωπαϊκή Ένωση το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας είναι ταυτόσημο με την ανάπτυξη η οποία, εν μέσω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, έχει θέσει με τη σειρά της πιεστικά διλήμματα στη χρηματοδότηση του κοινωνικού κράτους. Η συνάρτηση ανάπτυξης - μοντέλου κοινωνικής ευημερίας αποκτά σημαντικές προεκτάσεις για την Ένωση αναφορικά με το πώς θα επιλέξει να προχωρήσει. Άλλες περιοχές του πλανήτη δίνουν περιορισμένη σημασία στην κοινωνική ευημερία –ή την περιβαλλοντική προστασία και την ποιότητα ζωής, ορισμένες φορές και τη δημοκρατία– προκειμένου να επιτύχουν πρόσκαιρα αναπτυξιακή ώθηση.

Η ΕΕ διέρχεται την οικονομική κρίση κάνοντας μια σημαντική προσπάθεια δημοσιονομικής και χρηματοπιστωτικής αναπροσαρμογής. Τα ζητήματα που σχετίζονται, όμως, με το αναπτυξιακό και κοινωνικό μοντέλο της, προκαλούν πιεστικά διλήμματα για την ίδια τη φυσιογνωμία και τον τρόπο οργάνωσης των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Βρίσκονται δε στην καρδιά της ύπαρξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην προσπάθειά της να διαμορφώσει το λεγόμενο ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο που διαφυλάσσει και ενισχύει τις κατακτήσεις των προηγούμενων δεκαετιών.

Εγχείρημα «Ευρώπη 2030» Προκλήσεις και ευκαιρίες

Οι απαντήσεις στα ωμά ερωτήματα της νέας παγκόσμιας πραγματικότητας μπορεί να κάνουν πολλούς να σκεφτούν αν αυτό που χρειαζόμαστε σήμερα είναι περισσότερη, λιγότερη ή καθόλου Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέθεσε το 2010 σε μια ομάδα εμπειρογνωμόνων να εκπονήσουν για λογαριασμό του μελέτη για το μέλλον της ΕΕ με ορίζοντα το 2030. Αξιολογώντας τα δεδομένα που περιβάλλουν σήμερα την Ευρώπη και τους διεθνείς ανταγωνιστές της, η ομάδα αυτή έθεσε το εξής προκλητικό ερώτημα για όλους τους Ευρωπαίους:

Πώς θα αποφύγει η Ευρωπαϊκή Ένωση να μετατραπεί σε μια «χερσόνησο της Ασίας» με διαρκώς φθίνουσα σημασία;

Αυτοί που υπερασπίζονται το ευρωπαϊκό ενοποιητικό εγχείρημα απαντούν ότι η ΕΕ έχει μία μόνο επιλογή! Μπορεί να αναθερμάνει την προοπτική της μόνο μέσα από ένα μεγάλο ευρωπαϊκό αναπτυξιακό πρόγραμμα, που θα το χρηματοδοτήσουν τα ισχυρά οικονομικά τμήματα της ΕΕ προς όφελος των αδύναμων τμημάτων της. Θα πρόκειται, όμως, για ένα πρόγραμμα που θα εμπεδώνει την κουλτούρα της αλλαγής, την εφαρμογή ενός τολμηρού προγράμματος μεταρρυθμίσεων που θα φέρουν μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα, ως αντιστάθμισμα της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης.

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Πρότυπο

Το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο δεν είναι ομοιογενές στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα 28 κράτη μέλη έχουν διαφορετικά ιστορικά βιώματα, πολιτικά συστήματα, οικονομικό στάδιο εξέλιξης και κληρονομιά κοινωνικών αγώνων. Ορισμένα κράτη του ευρωπαϊκού βορρά δυνατόν να προσεγγίζουν ένα προηγμένο κοινωνικό πρότυπο, ενώ άλλα να υστερούν ή να παρουσιάζουν αποκλίσεις εντός τους, όπως συμβαίνει στον μεσογειακό νότο. Υπάρχουν ακόμα διαφορές λόγω του ότι ορισμένα κράτη μέλη βίωσαν τον μετασχηματισμό σε οικονομίες της αγοράς μόνο τα τελευταία 25 χρόνια. Η παρούσα οικονομική κρίση υπενθύμισε σε όλους ότι η επίμοχθη κοινωνική πρόοδος δεκαετιών δεν είναι δεδομένη.
Τα κράτη μέλη της ΕΕ που έχουν ισχυρή παραγωγική βάση και έχουν εγκαίρως κάνει τις κατάλληλες μεταρρυθμίσεις δείχνουν να αντέχουν στην κρίση. Αλλά και πάλι η πρόοδός τους δεν είναι εξασφαλισμένη.
Από την άλλη, τα κράτη μέλη που βρέθηκαν αδύναμα και εκτεθειμένα αντιμετωπίζουν σοβαρό πρόβλημα ανασύνταξης, την ίδια στιγμή που το κοινωνικό κράτος πρόνοιας που δημιούργησαν αδυνατεί να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες.

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της δεν είναι αντιμέτωπα μόνο με τη σαρωτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης. Είναι αντιμέτωπα και με τον εαυτό τους! Στα χρόνια που ακολουθούν είναι δυνατόν να προκύψει η ανάγκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση να κάνει έναν συνολικό μετασχηματισμό προς την κατεύθυνση της ενοποίησης προκειμένου να αποκτήσει τη δομή και την κλίμακα που θα μεγιστοποιήσει τη δύναμή της.

Επί του παρόντος αυτή η επιλογή δεν είναι ορατή, ούτε μπορεί και να αποκλειστεί.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται το αναπτυξιακό μοντέλο της ΕΕ σε συνάρτηση με τη διασφάλιση του κοινωνικού της προτύπου, υπό το πρίσμα των διαρκών προκλήσεων και με βάση τα υφιστάμενα μέσα που διαθέτει.

Ανταγωνιστική, κοινωνική οικονομία της αγοράς!

Στη Συνθήκη της Λισαβόνας κάτω από τις νέες οικονομικές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, οι αναπτυξιακοί στόχοι βρίσκονται σε στενή διασύνδεση με την κοινωνική διάσταση της προόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η αναφορά σε μια «κοινωνική οικονομία της αγοράς με υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας», η «αειφόρος ανάπτυξη» και όσα αναφέρονται στο άρθρο 3 συμπυκνώνουν μια ισχυρή ιδεολογική και πολιτική σύγκλιση γύρω από κοινούς διακηρυγμένους στόχους.

Με βάση τη Συνθήκη η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αρμοδιότητες, αλλά χρειάζεται και τα μέσα για να επιτύχει τους στόχους αυτούς. Οι αρμοδιότητες που ασκεί εστιάζουν σε πολιτικές συντονισμού των κρατών μελών της, οι οποίες καλύπτουν μεγάλο φάσμα θεμάτων που σχετίζονται με διασυνοριακές και παγκόσμιες προκλήσεις του 21ου αιώνα.

- Είναι επαρκείς και αποτελεσματικές οι πολιτικές της, ανάλογες με το μέγεθος των προβλημάτων;
- Πόσο ευθυγραμμίζονται τα κράτη μέλη για να μεγιστοποιήσουν το όφελός τους και για την ΕΕ ως σύνολο;

Οι απαντήσεις δεν είναι εύκολες! Η οικονομική κρίση έδειξε στους Ευρωπαίους τις σύνθετες όψεις του αιτήματος για ανάπτυξη και επιβεβαίωσε ότι αυτή δεν μπορεί να έρθει απλώς με κάποιο «πρόσταγμα». Όλοι θέλουν τη διαφύλαξη του κοινωνικού κράτους, την ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας! Μέσα στις συνθήκες της οικονομικής κρίσης, πώς θα επιτευχθούν αυτά;

Οι στόχοι της ΕΕ

Άρθρο 3, Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
«[...] Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την κοινωνική οικονομία της αγοράς με υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Προάγει την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο.
Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.
Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών [...]»

Η ιδεολογική σύγκλιση

Η ΕΕ επιχειρεί να αξιοποιήσει τις αναπτυξιακές δυνατότητές της έχοντας διαμορφώσει επί σειρά ετών μια συλλογική και ευρέως αποδεκτή πολιτικοκοινωνική φιλοσοφία. Αυτή συνοψίζεται στη δημιουργία μιας «άκρως ανταγωνιστικής κοινωνικής οικονομίας της αγοράς». Η ανάπτυξη με ανταγωνιστικούς όρους είναι προϋπόθεση για να χρηματοδοτηθεί ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο ευημερίας. Με άλλα λόγια, η κοινή αντίληψη στην ΕΕ καθορίζει ότι χρειάζεται να δοθεί σημασία στις δυνάμεις της παραγωγής και της αγοράς ώστε να εξασφαλιστεί η αναδιανομή των πόρων στη λογική ότι «τα άλογα μπαίνουν μπροστά από τις άμαξες»! Αυτή η προσέγγιση με ιδεολογικούς όρους ανταποκρίνεται στις θέσεις που διατυπώνουν τα κυρίαρχα πολιτικά ρεύματα εντός της ΕΕ.

Η ΕΕ έχει ήδη ενώπιόν της την εμπειρία της αναπτυξιακής στρατηγικής της τη δεκαετία 2000-2010, τη στρατηγική της Λισαβόνας. Δεν είχε τα μέσα να δεσμεύσει τα κράτη μέλη και η στρατηγική εκείνη έχασε τη σημασία της όταν ήρθε η οικονομική κρίση, παρασύροντας όσα επιτεύχθηκαν εξαιτίας της πρωτοφανούς ύφεσης.

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Με την έλευση της δεύτερης δεκαετίας του αιώνα, η ΕΕ επιδίωξε να δώσει νέα απάντηση στο αναπτυξιακό ζήτημα, εκπονώντας το 2010, εν μέσω της κρίσης, τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020». Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» αποσκοπεί στο να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση μια «έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία». Το ζητούμενο της στρατηγικής αυτής είναι οι χώρες της ΕΕ να συντονιστούν για να εξασφαλίσουν υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής, ζητήματα που αδιαμφισβήτητα είναι καίρια για την οικονομική ανάκαμψη.

Για να μετρηθεί η πρόοδος προς την επίτευξη της «έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομίας», η ΕΕ έχει εξειδικεύσει τους στόχους της στα ακόλουθα πέντε πεδία πολιτικής:

- Απασχόληση
- Καινοτομία
- Εκπαίδευση
- Κοινωνική Συνοχή
- Ενέργεια/κλίμα

Σε κάθε ένα από τα πεδία αυτά η ΕΕ έθεσε μετρήσιμους στόχους οι οποίοι πρέπει να επιτευχθούν ως σύνολο για την Ένωση μέχρι το 2020. Κάθε χώρα έχει εγκρίνει τους δικούς της επιμέρους εθνικούς στόχους.

Η Στρατηγική της Λισαβόνας 2000-2010

Την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμόρφωσε την αναπτυξιακή στρατηγική της, με τους καλύτερους οιωνούς. Ο παγκόσμιος οικονομικός κύκλος ήταν θετικός, οι δείκτες ανάπτυξης εντός Ευρώπης ισχυροί και η Ένωση προετοιμαζόταν για τη μεγάλη διεύρυνση. Μέσα σε εκείνο το κλίμα ευφορίας, τον Μάρτιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδρίασε στη Λισαβόνα και καθόρισε τη Στρατηγική με στόχο να αναδειχθεί η ΕΕ στην ανταγωνιστικότερη οικονομία του κόσμου έως το 2010. Ονομάστηκε Στρατηγική της Λισαβόνας. Η οικονομική ευφορία επί σειρά ετών διακόπηκε αιφνίδια με το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης γιατί αποκάλυψε και τις βαθύτερες αδυναμίες της. Η επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών συμπαρέσυρε τους περισσότερους στόχους της Στρατηγικής της Λισαβόνας, δημιουργώντας νέα δεδομένα και απαιτήσεις. Φάνηκε καθαρά ότι οι εξαγγελτικές πολιτικές καταρρέουν όταν δεν δημιουργούν πραγματικές δεσμεύσεις και δεν διαθέτουν ισχυρούς μηχανισμούς υλοποίησης.

Αξιολόγηση του εθνικού προγράμματος μεταρρυθμίσεων και του προγράμματος σταθερότητας του 2013 για την Κύπρο

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Ο Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο παρουσιάζει τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Στόχοι της «Ευρώπης 2020»[1]

Στόχοι ΕΕ/ κράτη-μέλη	Συνολικό απασχόληση (σε %)	ΕΔΑ και ποσοστό % του ΑΕΠ	Στόχοι μείωσης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου[2]	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	Ενεργειακή απόδοση – μείωση της κατανάλωσης ενέργειας (σε Mtoe)	Πρόωρη εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης (σε ποσοστό %)	Τριτοβάθμια εκπαίδευση (σε ποσοστό %)	Μείωση του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε αριθμό ατόμων)
Γενικός στόχος της ΕΕ	75 %	3 %	-20 % (σε σύγκριση με το επίπεδο του 1990)	20 %	Μείωση κατά 20% της κατανάλωσης ενέργειας σε σχέση με τις 368 Mtoe	10 %	40 %	20 000 000
Ενδεικτικός στόχος κάθε κράτους-μέλους[3]	70-78 %	2,03-4,12 %	20 % (σε σύγκριση με το επίπεδο του 1990)	20 %	309,9 Mtoe	10,0-10,50 %	37,00-38,5 %	Ενδεικτικός στόχος δεν μπορεί να καταγραφεί. Λόγω διαφορών στις εθνικές μεθοδολογίες
AT	77,28 %	3,76 %	-16 %	34 %	1,35	9,5 %	38 %	235 000
BE	73,2 %	2,0 %	-15 %	13 %	9,62	8,5 %	47 %	380 000
BG	76 %	1,5 %	20 %	16 %	5,23	11 %	36 %	260 000
CY	75,27 %	0,5 %	5 %	13 %	0,49	10 %	46 %	27 000
CZ	75 %	1 % (μόνο δημόσιος τομέας)	9 %	13 %	[illegible]	5,5 %	32 %	Δεν υφίστανται δεδομένα για τον υπολογισμό του στόχου. Ωστόσο, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση στη Δημοκρατία της Τσεχίας θεωρείται η καλύτερη σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ. Ο αριθμός των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας θα μειωθεί κατά περίπου 300 000
DE	77 %	3 %	-14 %	18 %	38,58	<10 %	42 %	330 000 (ποσοστό υπολογίζεται δεύτερο)
DK	80 %	3 %	-20 %	30 %	0,63	<10 %	Τουλάχιστον 40 %	22 000 (υπολογισμός με μεταβολή ανεργίας εργαζόμενων)
EE	76 %	3 %	11 %	25 %	0,7	9,5 %	40 %	Μείωση του ποσοστού του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας βασή της κοινωνικής μεταβίβασης κατά 18 % (μείωση 17,8 % για τη ΖΕΕ)
EL	70 %	Πρόκειται για ανεπαρκές	-4 %	18 %	2,73	9,7 %	32 %	450 000
ES	74 %	3 %	-10 %	20 %	33,53	15 %	44 %	1 400 000 1 500 000
FI	78 %	4 %	-10 %	38 %	4,51	8 %	42 % (ποσοστό αλλά-κής ανεργίας)	150 000

[1] Ενωμένο έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής – Εφαρμογή του κοινοτικού πλαισίου δράσης για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μετά το 2012.

[2] Ο στόχος μείωσης ισχύει για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου [illegible] 2009/406/ΚΕ [illegible] 2020 [illegible] 1990.

[3] Ενδεικτικοί στόχοι κράτους-μέλους.

Στόχοι της «Ευρώπης 2020»

Στόχοι κράτους-μέλους	Συνολικό απασχόληση (σε %)	ΕΔΑ και ποσοστό % του ΑΕΠ	Στόχοι μείωσης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (σύγκριση με το επίπεδο του 2005)	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	Ενεργειακή απόδοση – μείωση της κατανάλωσης ενέργειας (σε Mtoe)	Πρόωρη εγκατάλειψη της σχολικής εκπαίδευσης (σε ποσοστό %)	Τριτοβάθμια εκπαίδευση (σε ποσοστό %)	Μείωση του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (σε αριθμό ατόμων)
FR	75 %	3 %	-14 %	23 %	34,00	9,5 %	50 %	Μείωση του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά [illegible] 2007-2012 [illegible] 1 800 000 άτομα
HU	75 %	1,4 %	10 %	14,65 %	2,84	10 %	30,5 %	450 000
IE	69-71 %	Περίπου 2 % (2,6 % το 2009, ΑΕΠ=?)	-20 %	16 %	2,72	8 %	50 %	186 000 άτομα το 2016
IT	67-69 %	1,53 %	15 %	17 %	27,00	15-16 %	26-27 %	2 200 000
LT	72,8 %	1,9 %	15 %	23 %	1,14	9 %	40 %	170 000
LU	73 %	2,3-2,6 %	-20 %	11 %	0,93	<10 %	40 %	Δεν έχει πλαίσιο στόχος
LV	73 %	1,4 %	17 %	40 %	2,67	13,4 %	34-36 %	121 000
MT	62,9 %	0,67 %	5 %	10 %	0,24	25 %	30 %	5 000
NL	80 %	2,0 %	-16 %	14 %	[illegible]	<8 %	>45 % Αύξηση κατά 10 % το 2020	130 000
PL	71 %	1,7 %	15 %	15,48 %	14,00	4,5 %	45 %	1 500 000
PT	75 %	2,7-3,0 %	1 %	31 %	0,00	10 %	40 %	220 000
RO	70 %	2 %	19 %	38 %	12,00	11,3 %	26,7 %	580 000
SE	Αρκετά πάνω από 80 %	4 %	-17 %	50 %	12,00	<10 %	40-45 %	Μείωση του ποσοστού του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας βασή της κοινωνικής μεταβίβασης κατά 19 % (μείωση 19,4 % για τη ΖΕΕ) [illegible] 2020
SI	75 %	3 %	4 %	25 %	[illegible]	5 %	40 %	40 000
SK	72 %	1 %	13 %	14 %	1,65	8 %	40 %	170 000
UK	Δεν καθορίζεται στόχος στο ΕΘΠ	Δεν καθορίζεται στόχος στο ΕΘΠ	-16 %	15 %	[illegible]	Δεν καθορίζεται στόχος στο ΕΘΠ	Δεν καθορίζεται στόχος στο ΕΘΠ	Λόγω μεταβολών στόχου που αναφέρονται στον νόμο [illegible]

Τι αλλάζει, ποια η διαφορά;

Είναι σημαντικό να επιχειρηθεί μια βαθύτερη ανάλυση για το τι αλλάζει με τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» και κατά πόσο αυτή μπορεί να αποτελέσει μια ισχυρή απάντηση στα προβλήματα που επισώρευσε η κρίση.

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» επιχειρεί να διορθώσει τις αδυναμίες της στρατηγικής της προηγούμενης δεκαετίας, σε σχέση με την έμπρακτη, έγκαιρη και σε βάθος εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

Τα ποιοτικά στοιχεία της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» παρουσιάζουν ορισμένες αξιόλογες καινοτομίες:

- Η μορφή ανάπτυξης που επιζητεί να εφαρμοστεί έχει ταυτόχρονα τριπλή διάσταση (έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς)
- Ο τρόπος που προσεγγίζει το ζήτημα του ανθρώπινου δυναμικού της ΕΕ γίνεται καθοριστικός παράγοντας ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας. Η έμφαση είναι στις επαγγελματικές δεξιότητες και τη διά βίου μάθηση
- Η εισαγωγή των σύγχρονων παραμέτρων ανάπτυξης που εστιάζουν στην ψηφιακή οικονομία και την τεχνολογία, περιλαμβανομένων των έξυπνων δικτύων
- Η προσέγγιση της αειφορίας και της επιδίωξης για πράσινη οικονομία, που σημαίνει μεγαλύτερη ενεργειακή αποδοτικότητα και αποτελεσματικότερη χρήση πόρων.
- Από την προϋπάρχουσα εμπειρία, η ΕΕ κράτησε την έντονη διάσταση της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας – 18 εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν από το 2000 και μετά.

Η ΕΕ εισηγείται και παροτρύνει τα κράτη μέλη να ακολουθήσουν αυτό το αναπτυξιακό και κοινωνικό πρότυπο, δεσμευόμενα πάνω σε μετρήσιμους στόχους έως το 2020. Το μέγα ερώτημα που δεν έχει απαντηθεί είναι κατά πόσο οι δεσμεύσεις θα γίνουν πράξη ώστε τα κράτη μέλη να αλλάξουν το αναπτυξιακό τους μοντέλο.

Για να ανταποκριθεί στη μεγάλη αντίφαση ανάμεσα σε φιλόδοξους και ευγενείς στόχους και στην ελλιπή εφαρμογή τους, η ΕΕ επιχειρεί να εντάξει τη λογική της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» στη νέα ενισχυμένη οικονομική διακυβέρνηση. Το κάνει με τρεις τρόπους:

Ισχυρή πολιτική δέσμευση:

Η ΕΕ θεώρησε –και απομένει να αποδειχθεί– ότι το κλειδί για την επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων είναι η ανάληψη ισχυρής πολιτικής δέσμευσης στο ανώτατο επίπεδο, αυτό του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Έτσι συγκεντρώθηκε σε σαφείς και μετρήσιμους αναπτυξιακούς στόχους τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο και επιζητεί να εφαρμοστεί σε αυτούς αυστηρή εποπτεία και πολιτική ηγεσία.

Παρέμβαση σε στρεβλώσεις:

Στο πλαίσιο της νέας ενισχυμένης οικονομικής διακυβέρνησης, η ΕΕ είναι δυνατόν να παρέμβει πιο δυναμικά, αν διαπιστώσει ότι οι στρεβλώσεις στους αναπτυξιακούς στόχους κρατών μελών είναι τέτοιας έκτασης που θέτουν σε κίνδυνο τους μακροοικονομικούς στόχους της οικονομικής σύγκλισης.

Συνεχείς συστάσεις:

Στο πλαίσιο της στενής εποπτείας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε να εκδίδει συνεχείς συστάσεις, ενώ τα πιο πολιτικά ζητήματα της στρατηγικής ανάπτυξης άγονται πλέον στο πιο υψηλό πολιτικό επίπεδο. Οι ηγέτες των κρατών μελών λαμβάνουν γνώση των δεδομένων και παροτρύνονται να αναλάβουν την απαιτούμενη πολιτική ηγεσία των μεταρρυθμίσεων που θα επιτύχουν την ποιοτική αλλαγή στο αναπτυξιακό μοντέλο των χωρών τους.

Μέχρι σε αυτό το σημείο έφθασε η δυνατότητα της ΕΕ να ασκεί πίεση στις εθνικές κυβερνήσεις.

Η αναβάθμιση της σημασίας των ποιοτικών στόχων ανάπτυξης με τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» είναι μια αξιοσημείωτη εξέλιξη και δεν προσφέρεται για μηδενισμούς. Επαφίεται όμως στα κράτη μέλη να δράσουν.

Η ΕΕ, επί του παρόντος, δεν διαφοροποίησε σημαντικά την προσέγγισή της ώστε να αναλάβει συλλογικά την αναπτυξιακή προσπάθεια.

Κάτω από αυτό το πρίσμα η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» προσφέρεται στα κράτη μέλη για να έχουν ιδέες και πλαίσιο για μια σύγχρονη αναπτυξιακή πολιτική. Μπορούν ακόμα να αντλούν ιδέες, γνώσεις και είναι σε θέση να κάνουν συγκριτικές αναλύσεις για τις επιδόσεις τους. Μπορούν επίσης να χαράσσουν στρατηγικές και να αξιοποιούν τα κονδύλια που κατανέμονται σε αυτά μέσω του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού.

Χρηματοδοτικό εργαλείο ανάπτυξης

Ο ευρωπαϊκός προϋπολογισμός είναι το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο της ΕΕ για την προώθηση των στόχων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Είναι ίσως το πιο αποτελεσματικό μέσο που διαθέτει η ΕΕ για να αλλάζει το αναπτυξιακό μοντέλο των κρατών μελών. Και πάλι όμως εξαρτάται από τα κράτη μέλη πόσο αποτελεσματικά θα το αξιοποιήσουν στα πολλά έργα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ.
Οι βασικοί άξονες προτεραιότητας του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού καθορίστηκαν κατά τη διαπραγμάτευση και έγκριση του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου για την περίοδο 2014-2020 που τέθηκε σε ισχύ και περιλαμβάνει περίπου 1 τρις ευρώ για όλη την επτατετία έως το 2020. Όλα τα έργα που χρηματοδοτεί η ΕΕ αξιολογούνται με βάση την προώθηση αυτών των προτεραιοτήτων και διακρίνονται από υψηλό επίπεδο αποδοτικότητας και μετρήσιμων αποτελεσμάτων για τους πολίτες, την οικονομία και την κοινωνία.
Ο προϋπολογισμός της ΕΕ αποτέλεσε αντικείμενο εντατικής διαπραγμάτευσης επί της Κυπριακής Προεδρίας του Συμβουλίου το β' εξάμηνο του 2012 και εγκρίθηκε το α' εξάμηνο του 2013 επί Δανικής Προεδρίας. Η επιθυμία των ισχυρών κρατών μελών, ιδίως όσων είναι καθαροί συνεισφορείς (ή καθαροί πληρωτές), ήταν να περιοριστεί ο προϋπολογισμός. Η προσέγγιση αυτή αποδεικνύει περίτρανα ότι τα όρια δράσης της ΕΕ στον τομέα της ανάπτυξης είναι συμπληρωματικά. Τα κράτη μέλη δεν αρνούνται την ανάγκη για τη συλλογική ανάπτυξη, τη συνοχή και την εφαρμογή διαφόρων μορφών αναδιανομής των ευρωπαϊκών κονδυλίων. Όμως, μπροστά στην ανάγκη να χρηματοδοτούν τις εθνικές αναπτυξιακές ανάγκες τους, η ανάπτυξη με ενωσιακούς όρους περνά σε δεύτερη μοίρα.
Για τις χώρες που βρίσκονται σε μνημόνιο, τα έργα που χρηματοδοτούνται από την ΕΕ είναι αποφασιστικής σημασίας δεδομένου ότι είναι τα μόνα που τροφοδοτούν τους αναπτυξιακούς τους προϋπολογισμούς. Εξαιτίας της κρίσης, όσες χώρες βρίσκονται κάτω από μνημόνιο συνεισφέρουν στα συγχρηματοδοτούμενα έργα μόνο 5% από τον εθνικό τους προϋπολογισμό.

Η Κύπρος μπορεί μέσα από τους στόχους της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» να αξιοποιήσει τις δυνατότητές της, τα θετικά της σημεία και να συγκεντρωθεί στην κάλυψη χασμάτων και αδυναμιών. Είναι ένα εργαλείο πολιτικής στα χέρια της κυπριακής πολιτείας για να επιδιώξει την επίτευξη συνδυασμένων στόχων που συνεπάγονται την εφαρμογή οριζόντιων πολιτικών που επηρεάζουν ταυτόχρονα πολλούς τομείς της ανάπτυξης.

Ανάπτυξη και νέες θέσεις εργασίας

Οι φιλόδοξοι στόχοι και οι πολιτικές δεσμεύσεις της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» στις οικονομικές συνθήκες που βιώνουμε σήμερα, μοιάζουν νεφελώδεις μπροστά στις επείγουσες ανάγκες που έχουν οι πολίτες σε επίμαχα ζητήματα της καθημερινής ζωής.

Το πιο σημαντικό, όπως καταγράφεται στις συχνές έρευνες του ευρωβαρόμετρου, στην Κύπρο και την υπόλοιπη ΕΕ, είναι το ζήτημα της ανεργίας, η οικονομική κατάσταση και η αγωνία για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η αλήθεια είναι ότι η ικανότητα της ΕΕ να γεννά ανάπτυξη και θέσεις εργασίας υστερεί σε σχέση με τους διεθνείς ανταγωνιστές της. Η δυνατότητά της να βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο και να τροφοδοτεί το κοινωνικό κράτος βρίσκεται κάτω από πίεση.

Ο παγκόσμιος ανταγωνισμός αποκάλυψε την έντονη σύνδεση ανάμεσα στην ανάγκη μιας οικονομίας να έχει υψηλή παραγωγικότητα και στην ανάγκη αυτή η οικονομία να μπορεί να στηρίζει το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν ένα πολύπλοκο σταυρόλεξο να επιλύσουν.

Η παραγωγικότητα σήμερα συνδέεται ολοένα και περισσότερο με την τεχνολογική αλλαγή, την επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, την εξειδίκευση, την κινητικότητα και την απασχόληση. Η ψηφιοποίηση και η επανάσταση της επικοινωνίας έδωσαν νέα ώθηση στην παραγωγικότητα, την ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος και την καινοτομία στην παραγωγή υπηρεσιών.

Η τεχνολογική αλλαγή, η παγκοσμιοποίηση και η γήρανση του πληθυσμού της Ευρώπης πιέζουν για μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας ώστε να δημιουργηθούν περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας.

Καθημερινά χάνονται θέσεις εργασίας γιατί καλύπτονται από την τεχνολογική πρόοδο. Η πρόσφατη κρίση έδειξε ότι εκατοντάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας χάθηκαν και δεν πρόκειται να επανέλθουν.

Οι προσδοκίες των ευρωπαίων πολιτών

Το ευρωβαρόμετρο, μια πανευρωπαϊκή έρευνα κοινής γνώμης που διεξάγεται σε τακτά χρονικά διαστήματα για λογαριασμό της ΕΕ, καταγράφει ότι οι προσδοκίες των πολιτών από την Ένωση αυξάνονται συνεχώς και σχετίζονται με την καθημερινή ζωή:

- Πώς θα εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα του κοινωνικού και οικονομικού προτύπου της Ευρώπης, διατηρώντας την εδραιωμένη συναίνεση ανάμεσα στις συνιστώσες της αγοράς και της κοινωνίας;
- Πώς θα ανταποκριθούν η ΕΕ και τα κράτη μέλη της στις καθημερινές αγωνίες των ανθρώπων όπως είναι η οικονομική τους κατάσταση, η ανεργία, το σύστημα υγείας, η φροντίδα των ευάλωτων ομάδων, η προστασία του περιβάλλοντος, οι συντάξεις και τόσα άλλα;
- Πώς θα αντιμετωπίσει η ΕΕ τις συνέπειες της διαρκούς μετατόπισης της οικονομικής απόδοσης διαφόρων περιοχών του κόσμου;

Κατά συνέπεια, η ΕΕ είναι ενώπιον μιας μεγάλης μεταστροφής στην αγορά εργασίας. Η προστασία ενός εργαζομένου δεν εξασφαλίζεται με τη διατήρηση μιας θέσης εργασίας ή ρόλου που αναπόφευκτα θα χαθούν λόγω των αλλαγών. Η προστασία του εργαζόμενου εξαρτάται περισσότερο από τη δυνατότητά του να αποκτήσει δεξιότητες και ικανότητες προσαρμογής σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, έστω κι αν χρειαστεί να μετακινηθεί στον εργασιακό του βίο, σε δύο ή τρεις διαφορετικές θέσεις εργασίας

Εκπαίδευση και κατάρτιση

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» δίνει καθοριστική σημασία για την ανάπτυξη στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. Στον μεγάλο ευρωπαϊκό χώρο το ζήτημα των δεξιοτήτων είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα εκπαιδευτικά συστήματα και την απόδοση της ίδιας της αγοράς και του επιχειρηματικού κόσμου. Η ΕΕ είναι ένας ενιαίος χώρος που προσφέρεται για επιχειρηματική εξωστρέφεια και δίκτυα συνεργασίας πέρα από τα όρια ενός κράτους. Οι συνθήκες, που χρόνο με τον χρόνο διαμορφώνονται, έχουν συνδεθεί πλέον με την ευχέρεια ανάπτυξης των δεξιοτήτων, της εξειδίκευσης και της κινητικότητας των εργαζομένων.

Η ΕΕ προσφέρει επίσης ένα πλούσιο φάσμα καλών πρακτικών που μπορούν να εφαρμοστούν σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, εστιάζοντας σε σύγχρονες αντιλήψεις για την εργασία: ταχεία επανακατάρτιση και επανένταξη των ανθρώπων στην αγορά εργασίας, σε νέους ρόλους και θέσεις. Ξεπερασμένα είναι πλέον τα μοντέλα που αντιλαμβάνονται ως υποχρέωση του κράτους την καταβολή ενός ανεργιακού επιδόματος ή την παγίδευση των πολιτών σε κοινωνικά επιδόματα, αντί του προγραμματισμού επανένταξης στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

Η ΕΕ έχει σημαντική ευθύνη να συμβάλει ενεργά στην πλήρη εφαρμογή της Εσωτερικής Αγοράς καταπολεμώντας τις διακρίσεις και διευκολύνοντας την κατοχύρωση επαγγελματικών προσόντων, τη μεταφορά κοινωνικών οφελημάτων, συντάξεων, την κάλυψη υγείας στους διακινούμενους εργαζόμενους. Καθώς η πτυχή αυτή παραμένει «συντρέχουσα» αρμοδιότητα και εμπίπτει στον τομέα ενισχυμένου συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών, η ΕΕ μπορεί να συμβάλει στην έμπρακτη υλοποίηση των δεσμεύσεων της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020», αλλά και την άρση των γραφειοκρατικών εμποδίων που θέτουν οι κρατικές μηχανές σε βάρος των επιχειρήσεων.

Η ΕΕ προσφέρει επίσης αμέτρητα παραδείγματα καλών πρακτικών στον τομέα του επιχειρείν. Μια νέα σχέση επιχειρηματία - εργαζόμενου είναι ποιοτικά διαφορετική από ό,τι στο παρελθόν: οι επιχειρήσεις πρέπει αφενός να στηρίζουν τις πρωτοβουλίες των εργαζομένων για βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας και αφετέρου να καλλιεργούν νοοτροπία προσωπικού ενδιαφέροντος για την επιχείρηση και την αξιοκρατική σύνδεση του μισθού με την παραγωγικότητα.

Χριστόφορος Πισσαρίδης

Ανεργία και πολιτικές απασχόλησης

Συνέντευξη Χριστόφορου Πισσαρίδη

Ο πιο διακεκριμένος ευρωπαίος επιστήμονας στο φλέγον ζήτημα της ανεργίας είναι ο κύπριος οικονομολόγος του LSE Χριστόφορος Πισσαρίδης.
Ο Χριστόφορος Πισσαρίδης τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ στις Οικονομικές Επιστήμες μαζί με δύο αμερικανούς συναδέλφους του καθηγητές, τον Πίτερ Ντάιαμοντ και τον Ντέιλ Μόρτενσεν. Η Βασιλική Σουηδική Ακαδημία Επιστημών ανακοίνωσε την απόφασή της στις 11 Οκτωβρίου 2010, στηρίζοντάς την στο επιστημονικό έργο των τριών οικονομολόγων για την ανάλυση των αγορών εργασίας με τριβές αναζήτησης. Το ειδικό επιστημονικό έργο του Χριστόφορου Πισσαρίδη εστίασε στην αντιστοίχιση των αναγκών της αγορά εργασίας με τις διδασκόμενες δεξιότητες καθώς και στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Οι τρεις νομπελίστες οικονομολόγοι με το έργο τους μας βοηθούν να καταλάβουμε τους τρόπους με τους οποίους η ανεργία, οι κενές θέσεις εργασίας, και οι μισθοί και τα ημερομίσθια επηρεάζονται από τη ρύθμιση και την οικονομική πολιτική. Αυτό μπορεί να αφορά τα επίπεδα ωφελημάτων στα επιδόματα ανεργίας ή τους κανόνες σχετικά με τις προσλήψεις και απολύσεις. Ένα συμπέρασμα είναι ότι περισσότερο γενναιόδωρα ανεργιακά ωφελήματα οδηγούν σε υψηλότερη ανεργία και μεγαλύτερο χρόνο αναζήτησης εργασίας.
Ο Χριστόφορος Πισσαρίδης εργάστηκε και επηρέασε ιδιαίτερα τα μοντέλα μεταρρυθμίσεων και μέτρων απασχόλησης που υιοθέτησαν κυβερνήσεις σε σκανδιναβικές χώρες και κυβερνήσεις των εργατικών στη Βρετανία. Είναι ένας διεθνώς διακεκριμένος επιστήμονας που διατηρεί δημόσιο λόγο, ανάμιξη και ενεργό ενδιαφέρον για την Κύπρο.
Ο Χριστόφορος Πισσαρίδης είναι σήμερα ο Κύπριος με το μεγαλύτερο παγκόσμιο ακροατήριο και συνεχή συμμετοχή στα πιο σημαντικά διεθνή οικονομικά φόρα και συνέδρια. Οι θέσεις και οι αναλύσεις του για το τι πρέπει να γίνει στην Ευρωζώνη για να ξεπεραστεί η κρίση έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα κέντρα λήψης οικονομικών αποφάσεων και απασχολούν τα διεθνή μέσα ενημέρωσης.

Η πρόκληση για τη νέα γενιά

Πολλοί νέοι στην Ευρώπη, αλλά και ειδικά στην Κύπρο, αγωνιούν για το μέλλον τους και την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Το πρόκριμα του μέλλοντος της Ευρώπης θα είναι επιτακτικό: Χρειαζόμαστε νέες θέσεις εργασίας. Όχι οποιεσδήποτε δουλειές αλλά ποιοτικές, προσαρμοσμένες στην εξειδίκευση και τη γνώση που θα στηρίξουν με τη σειρά τους τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ο κόσμος στον οποίο ζούμε απαιτεί όχι απλώς προϊόντα και αγορές υψηλής αξίας, αλλά και δεξιότητες υψηλής αξίας. Η μεγαλύτερη επένδυση για το μέλλον της Ευρώπης είναι η παροχή υψηλών δυνατοτήτων στο κάθε άτομο, ιδίως της νέας γενιάς, αξιοποιώντας στον μέγιστο δυνατό βαθμό τα ταλέντα τους. Σημασία δεν έχει απλώς η απόκτηση των γνώσεων αλλά η ικανότητα του ατόμου να συνθέτει και να αξιοποιεί τις γνώσεις του, να προσαρμόζεται στον ανταγωνισμό και να είναι σε θέση να ανταποκριθεί σε ένα πολύπλοκο περιβάλλον. Η τυπική γνώση δεν είναι αρκετή, όπως και δεν είναι αρκετή η τυπική εκπαίδευση στο σχολείο.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η ΕΕ διαθέτει υποστηρικτικές στα κράτη μέλη αρμοδιότητες στον τομέα της εκπαίδευσης. Η ένταξη ενός ποιοτικού κριτηρίου για την εκπαίδευση και την απασχόληση στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020» επιτρέπει στα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν στον μέγιστο δυνατό βαθμό τις κατευθύνσεις που δίνει η ΕΕ, καθώς και τις ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις για να εφαρμόσουν ενδυναμωμένες πολιτικές με ευρωπαϊκή διάσταση στον τομέα της διά βίου μάθησης. Όμως η προσδοκία και μόνον ότι τα κράτη μέλη θα ακολουθήσουν στον τομέα της εκπαίδευσης κάποιους δείκτες ή θα μάθουν από τους καλύτερούς τους, αξιοποιώντας τις ευρωπαϊκές καλές πρακτικές δεν επαρκούν.

Η πραγματικότητα είναι διαφορετική! Σήμερα στη λίστα των 100 καλύτερων πανεπιστημίων στον κόσμο η ΕΕ έχει μόνο 27, τη στιγμή που οι ΗΠΑ έχουν 57! Το κέντρο βάρους είναι πλέον στη διασύνδεση των πανεπιστημίων με την πραγματική οικονομία και τη μετατροπή των ερευνητικών προϊόντων σε καινοτόμα προϊόντα στην πραγματική οικονομία και την αγορά.

Η ΕΕ για τη μέση εκπαίδευση

Η επίτροπος Ανδρούλλα Βασιλείου, αρμόδια για την Εκπαίδευση, τον Πολιτισμό, την Πολυγλωσσία και τη Νεολαία, υποστηρίζει ότι στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας και της καινοτομίας απαιτούνται βελτιώσεις, έτσι ώστε:

- να μπορεί η Ευρώπη να αντιμετωπίζει τον παγκόσμιο ανταγωνισμό
- να αποκτούν οι νέοι εφόδια για τη σημερινή αγορά εργασίας
- να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης.

Η Ευρώπη υποστηρίζει τις εθνικές κυβερνήσεις, καταθέτει εισηγήσεις, προωθεί καλές πρακτικές, τεχνογνωσία και χρηματοδοτεί προγράμματα για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών συστημάτων. Το κύριο βάρος της ευθύνης για αλλαγές στην εκπαίδευση, το επωμίζεται η κάθε εθνική κυβέρνηση γιατί είναι δική της αποκλειστική αρμοδιότητα.
Η επίτροπος Βασιλείου υποστηρίζει ότι οι βελτιώσεις πρέπει να ξεκινήσουν ήδη από τις πρώτες τάξεις του σχολείου, κυρίως μέσω της καλύτερης κατάρτισης των εκπαιδευτικών, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη ζωή και την εξέλιξη του παιδιού. Επίσης, η καθιέρωση υψηλότερων ποιοτικών προτύπων θα αυξήσει την εγγενή αξία της ίδιας της σχολικής εκπαίδευσης.
Οι στόχοι που έθεσε η Ευρώπη μέσω των δικών της παρεμβάσεων είναι να στηρίξει αποτελεσματικά τους τους ανθρώπους και ιδίως τους νέους και όσους βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, ώστε να βοηθηθούν αυτοί που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε μετρήσιμους στόχους για να στηρίξει με προγράμματα:

- 1 στους 6 νέους που εγκαταλείπουν νωρίς το σχολείο
- 1 στους 5 δεκαπεντάχρονους με δυσκολίες στην ανάγνωση
- 80 εκατομμύρια ανθρώπους με ελάχιστα ή στοιχειώδη προσόντα.

Συνεπώς η αναβάθμιση των εκπαιδευτικών συστημάτων και η σύνδεσή τους με την αγορά εργασίας, η βέλτιστη επένδυση των διαθέσιμων εθνικών πόρων είναι στην καρδιά του προβλήματος. Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020» ανοίγει το θέμα, με την ελπίδα ότι θα επηρεάσει τις πολιτικές των κρατών μελών της και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για κοινή δράση στο μέλλον.

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα

Ο 21ος αιώνας σηματοδοτεί για την Ευρώπη νέες σύνθετες προκλήσεις που συνοψίζονται στην αναζήτηση ενός μοντέλου βιώσιμης ανάπτυξης με δύο κεντρικές αλληλένδετες συνιστώσες:

- την εξασφάλιση ασφαλούς εφοδιασμού και κάλυψης των ενεργειακών αναγκών και
- την αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και τη στροφή σε μορφές παραγωγής ενέργειας φιλικές προς το περιβάλλον.

Χωρίς αποφασιστικές κοινές πολιτικές στον τομέα της ενέργειας, η ΕΕ θα αντιμετωπίζει ολοένα και αυξανόμενες και ακριβότερες ενεργειακές ανάγκες από το εξωτερικό. Είναι μία από τις πλέον εξαρτημένες περιοχές του κόσμου σε φυσικό αέριο και άλλα ορυκτά καύσιμα που με την πάροδο του χρόνου θα αφορούν έως και το 80% των αναγκών της. Συνεπώς η ΕΕ έχει ανάγκη από συλλογικές λύσεις και μάλιστα η ενεργειακή επάρκεια θα πρέπει να συνδυαστεί με επιλογές φιλικότερες προς το περιβάλλον.

Προς μια Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ενέργειας;

Η ενέργεια μπορεί να δώσει ώθηση στην ΕΕ ανάλογη με τον άνθρακα και τον χάλυβα στα πρώτα στάδια της ίδρυσής της. Το γεγονός αυτό ενδιαφέρει ιδιαίτερα την Κύπρο που προωθεί σταδιακά την αξιοποίηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στον υποθαλάσσιο χώρο της. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπάρχει μεγάλη κινητικότητα την οποία πυροδότησαν περαιτέρω οι πρόσφατες εξελίξεις στην Ουκρανία, που προκάλεσαν έντονη ανησυχία σε όλη την ΕΕ σε ό,τι αφορά τη διασφάλιση της συνέχειας των ενεργειακών ροών και τη σταθερότητα των τιμών ενέργειας. Η Επιτροπή εκπόνησε διεξοδική μελέτη για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια και υπέβαλε ολοκληρωμένο σχέδιο για το πώς μπορεί να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ. Τα πορίσματα και οι προτάσεις συζητήθηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 26-27 Ιουνίου 2014.
Τα πιο πρόσφατα στοιχεία για την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ είναι τα ακόλουθα: Από τη μια πλευρά, η παγκόσμια ζήτηση ενέργειας αυξάνεται συνεχώς, ενώ μέχρι το 2030 αναμένεται να έχει αυξηθεί κατά 27%. Από την άλλη, η εγχώρια παραγωγή ενέργειας της ΕΕ έχει μειωθεί σχεδόν κατά το ένα πέμπτο μεταξύ 1995 και 2012. Σήμερα, πάνω από το 50% των ενεργειακών αναγκών της ΕΕ καλύπτονται από εξωτερικούς προμηθευτές: το 2012, σχεδόν το 90% του πετρελαίου, το 66% του φυσικού αερίου και το 42% των στερεών καυσίμων που καταναλώθηκαν στην ΕΕ προέρχονταν από εισαγωγές και είχαν κόστος πάνω από 1 δισ. ευρώ την ημέρα.

Η μεταρρύθμιση της αγροτικής πολιτικής

Εισαγωγές αργού πετρελαίου στην ΕΕ27 ανά χώρα καταγωγής 2007

Ποσοστά επί συνολικών εισαγωγών

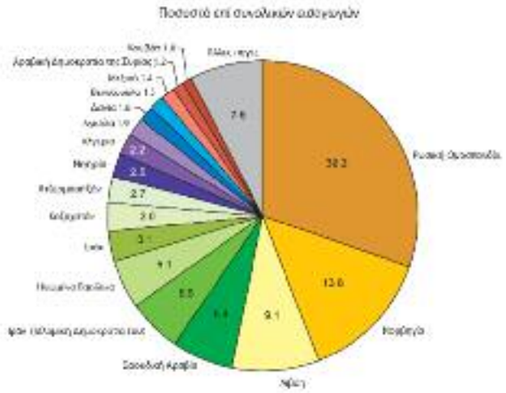

Εισαγωγές φυσικού αερίου στην ΕΕ27 ανά χώρα καταγωγής 2007

Ποσοστά επί συνολικών εισαγωγών

Από την άλλη, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής είναι επιβεβαιωμένες πια και απαιτούν πλήρη δέσμευση σε ανανεωμένους στόχους. Η αύξηση της θερμοκρασίας θα προκαλέσει αλυσιδωτές συνέπειες όπως η εξαφάνιση περιοχών, νέα κύματα μετακίνησης πληθυσμού και έλλειψη φυσικών πόρων.

Αν η ΕΕ δεν σχεδιάσει και δεν παρέμβει, το κόστος των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής δυνατόν να φθάσει στο 5% του ΑΕΠ και θα είναι πολλαπλάσιο της αναγκαίας επένδυσης σε βιώσιμες πολιτικές, που υπολογίζεται σήμερα σε ετήσια βάση στο 2% του ΑΕΠ.

Αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ για να αντιμετωπίσει τις πελώριες ανάγκες θα πρέπει να καθορίσει από τώρα τις μακροπρόθεσμες κοινές στρατηγικές της.

Οι απαιτήσεις του πολύ κοντινού μας μέλλοντος συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργία Ενιαίας Αγοράς Ενέργειας με διπλό στόχο: την ενιαία διαπραγμάτευση της τιμής των εισαγωγών ενέργειας και τη διασφάλιση, στην εσωτερική αγορά, επαρκών και προσιτών τιμών στον καταναλωτή.
- Ισχυρές επενδύσεις σε μεγάλες διασυνοριακές ενεργειακές υποδομές και υποδομές μεταφορών που θα συνδέσουν τα δίκτυα αυτά με όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ.
- Χρηματοδότηση των μεγάλων αυτών επενδύσεων με προβλεπτή πλέον την εισαγωγή μιας κοινής ευρωπαϊκής φορολογίας.

Ταυτόχρονα η ΕΕ χρειάζεται να εντείνει με νομοθετικά και άλλα μέτρα την από κοινού διαχείριση της ενεργειακής ζήτησης με στόχο την εξοικονόμηση ενέργειας. Πρέπει να περιορίσει τις δαπάνες των καταναλωτών, να κάνει τις επιχειρήσεις πιο αποδοτικές και τις τιμές πιο συμφέρουσες για τα νοικοκυριά.

Βασική πολιτική στόχευση είναι η ενεργειακή εξοικονόμηση σε όλους τους τομείς της ζωής και της παραγωγής: στη βιομηχανία, στις μεταφορές, στα κτίρια!

Κατά την τρέχουσα δεκαετία, η ΕΕ θα δοκιμαστεί σκληρά στην ικανότητά της να προωθήσει τους στόχους της Στρατηγικής «Ευρώπη 2020» στον τομέα της ενέργειας. Είναι πιθανόν η βαρύτητα που αποκτά η ενέργεια και οι κοινές πολιτικές που εφαρμόζει η ΕΕ να καταστήσουν πιο χειροπιαστό το εγχείρημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης στους πολίτες. Όλα στον τομέα της ενέργειας έχουν να κάνουν σε τελική ανάλυση, τόσο με την αντιμετώπιση των νέων παγκόσμιων προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής όσο και με την εξυπηρέτηση

Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού: η Επιτροπή προτείνει μια ολοκληρωμένη στρατηγική για ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού

Η ενεργειακή εξάρτηση της Κύπρου

Η κατανάλωση ενέργειας στην Κύπρο εξαρτάται σχεδόν πλήρως από την εισαγωγή προϊόντων πετρελαίου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με συνεχείς συστάσεις της προς την Κύπρο, προειδοποιεί εδώ και χρόνια ότι είναι από τα πιο ευάλωτα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά την ασφάλεια στην προμήθεια ενέργειας. Το μερίδιο του πετρελαίου στην ακαθάριστη εσωτερική κατανάλωση ενέργειας στην Κύπρο είναι το υψηλότερο στην ΕΕ, μαζί με τη Μάλτα που είναι επίσης μια μικρή και απομονωμένη περιοχή από τα ευρωπαϊκά ενεργειακά δίκτυα.
Το γεωγραφικό μειονέκτημα της Κύπρου επιδεινώθηκε λόγω της χρήσης ιδιωτικού οχήματος, της έλλειψης αξιόπιστων και διαδεδομένων μέσων μαζικής μεταφοράς και της μη έγκαιρης πρόβλεψης για χρήση φυσικού αερίου σε βαριές βιομηχανίες όπως είναι οι ηλεκτροπαραγωγοί σταθμοί που εξακολουθούν να δουλεύουν με πετρέλαιο. Με βάση τα συγκριτικά στοιχεία που δίνει η ΕΕ η ενεργειακή εξάρτηση της Κύπρου από το πετρέλαιο έχει αλυσιδωτές δυσμενείς επιπτώσεις όπως:

- Η επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου αφού η εισαγωγή πετρελαίου αποτελεί σχεδόν το 25% του συνολικού εμπορίου
- Η απόκλιση από οδηγίες της ΕΕ σε σχέση με την εκπομπή ρύπων και την εξοικονόμηση ενέργειας που συνεπάγονται την επιβολή προστίμων
- Την αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος τόσο για τη βιομηχανία όσο και για τα νοικοκυριά, με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους παραγωγής προϊόντων και την ακρίβια

των αναγκών της βιομηχανίας, της μικρομεσαίας επιχείρησης και του κάθε νοικοκυριού.

Στο ευρωπαϊκό ενεργειακό μείγμα, σημαντική είναι η συνεισφορά που θα έχουν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (ΑΠΕ). Η ΕΕ βρίσκεται στην πρωτοπορία του κόσμου στην επίτευξη των στόχων μετάβασης σε μια οικονομία με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα. Ταυτόχρονα επιχειρεί να καταστεί ο πρωτοπόρος κατασκευαστής τεχνολογιών ΑΠΕ, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες και νέες θέσεις εργασίας στην πράσινη βιομηχανία.

Την «πράσινη» προσέγγιση υιοθετεί η ΕΕ στο σύνολο των πολιτικών της, όπως για παράδειγμα η Κοινή Αγροτική Πολιτική, προωθώντας περιβαλλοντικά φιλικές μορφές γεωργίας και κτηνοτροφίας.

Η Κύπρος στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη

Η πολιτική της ΕΕ για την εξασφάλιση ασφαλούς πρόσβασης σε ενεργειακές πηγές προσλαμβάνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Κύπρο, κάτω από το πρίσμα της αξιοποίησης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της (ΑΟΖ).

Ο ευρωπαϊκός ενεργειακός χάρτης είναι γεμάτος διακλαδώσεις αγωγών φυσικού αερίου γιατί είναι ένα καύσιμο πιο φιλικό προς το περιβάλλον σε σχέση με το αργό πετρέλαιο. Οι εισαγωγές προέρχονται κυρίως από τη Ρωσία, τη Νορβηγία και την Αλγερία. Η προοπτική δημιουργίας μίας ακόμη εναλλακτικής οδού από την ανατολική Μεσόγειο ενδιαφέρει πολύ την ΕΕ για να καλύψει τις ανάγκες της.

Στην περίπτωση της Κύπρου το ενδιαφέρον γίνεται πιο έντονο όσο προχωρούν οι έρευνες και οι γεωτρήσεις ώστε να διαπιστωθεί με ακρίβεια η ποσότητα και να γίνουν βιώσιμοι και οικονομικά επωφελείς σχεδιασμοί για την αξιοποίησή του.

Στην ίδια κατεύθυνση συνηγορεί επίσης η αστάθεια που παρατηρείται στην ασφαλή προμήθεια από τη Ρωσία μέσω Ουκρανίας και η ρευστή κατάσταση στη βόρεια Αφρική.

Επί του παρόντος η «μεσογειακή οδός» καταγράφεται στους σχεδιασμούς της ΕΕ καθώς και η σταθερή υποστήριξή της προς την Κυπριακή Δημοκρατία για το κυριαρχικό δικαίωμά της να αξιοποιήσει τον φυσικό της πλούτο.

Το μερίδιο των ΑΠΕ στην Κύπρο

Η συνεισφορά των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας στο σύστημα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Κύπρο παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή. Μέχρι το τέλος του 2013 το μερίδιο των ΑΠΕ στην Κύπρο έφθασε στο 7,3%.
Η υποχρέωση που έχει αναλάβει η Κύπρος προς την ΕΕ στο πλαίσιο των στόχων της για το 2020 είναι να επιτύχει 16% συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ. Η σοβαρή καθυστέρηση που συνεπάγεται την απώλεια σημαντικών οικονομικών πόρων οφείλεται στο γεγονός ότι δεν υπήρξε εγκαίρως πρόβλεψη και στρατηγική για τις ΑΠΕ.
Μερική πρόοδος παρατηρείται μόνο τα τελευταία τρία χρόνια. Συγκεκριμένα τέθηκαν σε λειτουργία μεγάλα αιολικά πάρκα και πάλι όμως, λόγω της επείγουσας ανάγκης, χρειάστηκε να γίνει μεγάλη κρατική στήριξη με τη μορφή κινήτρων προς τους ιδιώτες επενδυτές. Έτσι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από αιολικά πάρκα ανήλθε το 2011 σε ποσοστό 2,3%, το 2012 σε 3,9% και μέχρι το τέλος του 2013 στο 5,4%.
Παρά το γεγονός ότι η Κύπρος διαθέτει στην Ευρώπη τις πλέον ευνοϊκές καιρικές συνθήκες για την ανάπτυξη της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από φωτοβολταϊκά πάρκα, η συμβολή τους είναι απογοητευτική. Το 2011 ήταν 0,2%, το 2012 0,4% και μέχρι το τέλος του 2013 ήταν μόλις 1%.
Το υπόλοιπο ποσοστό συνεισφοράς από ΑΠΕ αφορά άλλες τεχνολογίες όπως η βιομάζα.

Κλιματική αλλαγή και η Ευρωπαϊκή Ένωση

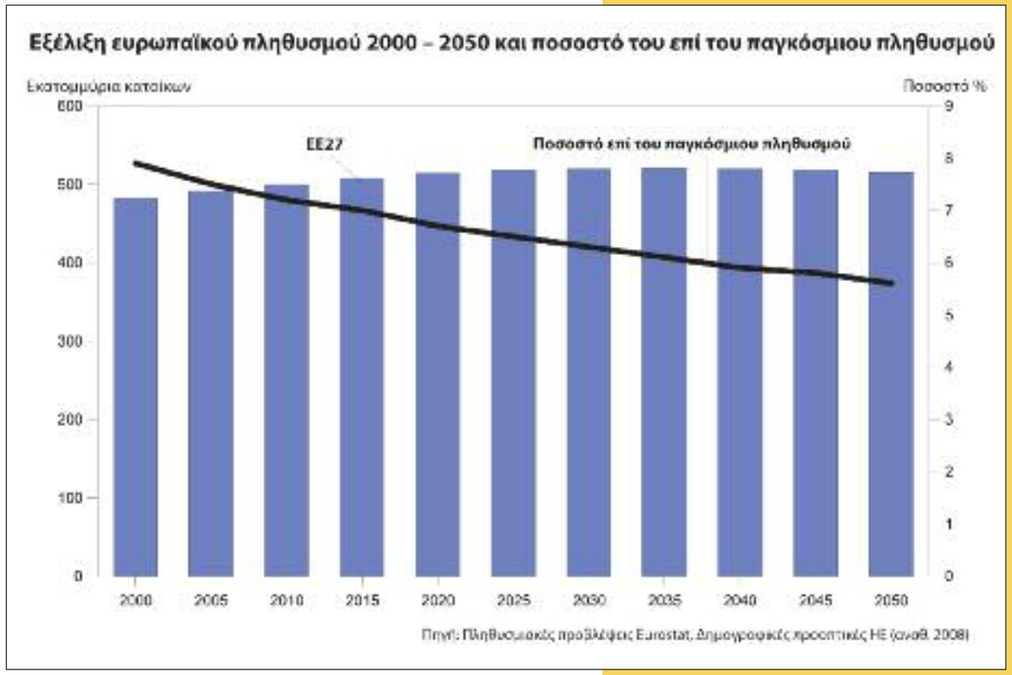

Η δημογραφική πρόκληση

Στην Ευρώπη η δημογραφική προβολή για τις επόμενες δεκαετίες είναι πολύ συγκεκριμένη και καταδεικνύει ότι ο πληθυσμός γηράσκει. Μάλιστα οι χώρες της ΕΕ στο σύνολό τους παρουσιάζουν μεγάλη ομοιομορφία και συνδυάζουν τις πιο ακραίες παραμέτρους που οδηγούν στην επιτάχυνση της γήρανσης του πληθυσμού. Η μία προέρχεται από το θετικό γεγονός της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και η δεύτερη από την πραγματικότητα της σύγχρονης ζωής σε μια ευρωπαϊκή οικογένεια, τη μείωση των γεννήσεων.

Το προσδόκιμο ζωής

Σήμερα κατά μέσο όρο οι άνδρες ζουν 75 χρόνια και οι γυναίκες 82. Κατά τη διάρκεια του τρέχοντος αιώνα, εξαιτίας της επιστήμης και των συνθηκών ζωής, οι ευρωπαίοι πολίτες θα ζουν έως και 15 χρόνια περισσότερο.

Η υπογεννητικότητα

Οι γυναίκες στην Ευρώπη γεννούν κατά μέσο όρο 1,5 παιδιά και ολοένα και περισσότερες σκέφτονται να έχουν ένα ή καθόλου παιδιά.

Οι συνέπειες αυτών των παραμέτρων για την εξέλιξη του ευρωπαϊκού πληθυσμού δημιουργούν πληθώρα νέων δεδομένων και σοβαρότατων συνεπειών.

Ο πληθυσμός γερνά και το ανθρώπινο δυναμικό πάνω στο οποίο στηρίζεται η ανανεωμένη προσπάθεια για ανάπτυξη φθίνει! Αλλαγή μπορεί να υπάρξει μόνο αν τα ζητήματα αυτά ενταχθούν σε ένα δραστικό δημογραφικό πρόγραμμα και αφεθούν κατά μέρος ορισμένες συνήθεις απλουστευτικές ερμηνείες που ακούονται δημοσίως, όπως η επιδότηση πολύτεκνων οικογενειών.

Οι δημογραφικές εκτιμήσεις και ο αντίκτυπός τους

Η αναλογία του ενεργού πληθυσμού προς τον μη ενεργό (συνταξιούχοι) θα ανατραπεί ολοκληρωτικά τα επόμενα 40 χρόνια, και σε κάθε 4 εργαζόμενους θα αντιστοιχούν 3 συνταξιούχοι. Το χάσμα ανάμεσα σε αυτούς που καταβάλλουν εισφορές και αυτούς που εισπράττουν συντάξεις θα αυξηθεί και θα πρέπει να βρεθεί τρόπος να χρηματοδοτηθεί.

Η ΕΕ βρίσκεται κάτω από αφόρητη πίεση και επιχειρεί στο πλαίσιο του συντονισμού με τα κράτη μέλη να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη πολιτική για αντιμετώπιση της δημογραφικής γήρανσης.

Είναι προφανές ότι οι συνθήκες που δημιουργούνται θα απαιτήσουν επιπρόσθετους πόρους που μπορούν να προέλθουν μόνο μέσα από μια αναπτυξιακή πολιτική και την καλύτερη οργάνωση του συστήματος πρόνοιας και υγείας.

Στους μακροπρόθεσμους οικονομικούς σχεδιασμούς, τα κράτη μέλη που με βάση τη Συνθήκη ΕΕ είναι αποκλειστικά υπεύθυνα να χρηματοδοτήσουν τις πολιτικές υγείας και κοινωνικής φροντίδας των πολιτών τους, έχουν συνεχώς από πάνω τους τη δαμόκλειο σπάθη της εκτροπής των δημοσιονομικών δεικτών. Πρέπει να προβλέψουν ότι θα χρειαστούν επιπρόσθετους πόρους για τον πληθυσμό τους που θα προέλθουν μόνο αν επιτύχουν την ανάπτυξη. Ειδικότερα θα πρέπει:

- Να χρηματοδοτήσουν αξιοπρεπείς και επαρκείς συντάξεις για τους πολίτες τους
- Να εξασφαλίσουν τη μακροχρόνια ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και φροντίδα της τρίτης ηλικίας.

Παράλληλα η ΕΕ προωθεί στα κράτη μέλη πολιτικές και εισηγήσεις για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να ενθαρρύνουν τη δημογραφική ανανέωση με έμφαση:

- στον καλύτερο συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και
- στη φροντίδα και την υγιή απασχόληση των παιδιών (ευέλικτα ωράρια, τηλεργασία, γονική άδεια)

Εργασία και δημογραφική γήρανση στην Κύπρο

Στην Κύπρο, η επίδραση των πολιτικών της ΕΕ άρχισε από τα πρώτα χρόνια της ένταξης και γίνεται ολοένα και πιο έκδηλη, κάτω από το πλέγμα της οικονομικής κρίσης. Τα μέτρα που εφαρμόζονται εστιάζουν πλέον σε:

- Τρόπους ενίσχυσης του παραγωγικού εργασιακού βίου του ανθρώπινου δυναμικού και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας
- Καταπολέμηση των διακρίσεων σε βάρος γυναικών και μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων
- Περισσότερη ευελιξία και κινητικότητα στην εργασία σε συνδυασμό με προγράμματα διά βίου μάθησης
- Προώθηση ολοκληρωμένης πολιτικής δη-

Μια ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο υποθετικό σενάριο που κλείνει τα εξωτερικά σύνορά της έως το 2050 στην εισροή μεταναστών, κάτι που είναι απίθανο, θα παρουσιάσει μείωση στον πληθυσμό της που αντιστοιχεί σε περίπου 68 εκατομμύρια ανθρώπους στον εργασιακά ενεργό πληθυσμό της.

Η ανάγκη για μια ολοκληρωμένη μεταναστευτική πολιτική είναι αδιαμφισβήτητη, αλλά τα κράτη μέλη της ΕΕ επιτρέπουν μόνο σε ένα βαθμό να αναπτυχθεί. Με βάση τις υφιστάμενες πολιτικές αντιλήψεις και κοινωνικές συναινέσεις στα κράτη μέλη, ρεαλιστικά δεν είναι εφικτό, ούτε και είναι επιθυμητό, να οργανωθεί μια τόσο μεγάλη καθαρή εισροή μεταναστών για αναπλήρωση του πληθυσμού. Το κενό στον πληθυσμό θα πρέπει να συμπληρωθεί και με άλλους τρόπους που αφορούν την καλύτερη οργάνωση της Εσωτερικής Αγοράς. Όμως, το ζήτημα είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και τέτοια κουλτούρα δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί.

Η μετανάστευση είναι ανάγκη και γεγονός που το βιώνουν τα κράτη μέλη για δεκαετίες, έστω κι αν προσλαμβάνει κάθε φορά διαφορετικές μορφές εξαιτίας διαφορετικών συνθηκών. Στο μυαλό πολλών κρατών μελών της ΕΕ και των πολιτών τους, η μετανάστευση σήμερα συσχετίζεται όχι με υπηκόους από τρίτες χώρες αλλά με εργαζόμενους άλλων φτωχότερων κρατών μελών μετά τη μεγάλη διεύρυνση της Ένωσης. Η αλήθεια είναι ότι η διεύρυνση του 2004

Άρθρο 3, Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης

[...] Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.

Κοινωνίες με Χρώματα

Νέοι δρόμοι για την ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών

Λεμεσός: Μια πόλη, ο κόσμος όλος

αντιμετωπίστηκε με ωφελιμιστική προσέγγιση από τα «παλαιά» κράτη μέλη και αυτό με δύο τρόπους: πρώτον, κατά τη συνομολόγηση της Συνθήκης Προσχώρησης έθεσαν περιορισμούς στην ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων από τα νέα κράτη μέλη που μόλις το 2013 έχουν αρθεί και δεύτερον, αποποιήθηκαν την ευθύνη να διαχειριστούν τα μεταναστευτικά και προσφυγικά ρεύματα από την Αφρική και την Ασία, μεταθέτοντας το βάρος όπου μπορούν στα νέα κράτη μέλη και τα μεσογειακά που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα.

Έτσι, το παράδοξο της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ είναι ότι δεν είναι πραγματικά ολοκληρωμένη. Εμπίπτει στη διακυβερνητική συνεργασία και το Συμβούλιο νομοθετεί μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Όμως, οι αποφάσεις που λαμβάνονται στο Συμβούλιο προσαρμόζονται στα επιμέρους συμφέροντα των κρατών μελών, ιδίως όσων είναι μακριά από τα εξωτερικά σύνορα. Έτσι, ενώ η ΕΕ είναι μια μεγάλη εσωτερική αγορά χωρίς σύνορα, η μεταναστευτική πολιτική δεν είναι τόσο συνεκτική και αποτελεσματική.

Αυτό δεν σημαίνει ότι απουσιάζει ένα βασικό πλαίσιο συναίνεσης που ορίζεται από την παραδοχή ότι η ΕΕ χρειάζεται μια δίκαιη, προνοητική πολιτική που να διαχειρίζεται με ελεγχόμενο και οργανωμένο τρόπο την είσοδο μεταναστών, αναλόγως των αναγκών στην αγορά εργασίας και την ικανότητα υποδοχής του κάθε κράτους. Η ΕΕ χρειάζεται επίσης να προστατεύει τα εξωτερικά σύνορά της και να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει τη λαθραία και ανεπιθύμητη διακίνηση των μεταναστών. Τέλος η ΕΕ χρειάζεται να έχει δίκαιες και αποτελεσματικές πολιτικές ασύλου. Η ΕΕ απέναντι στους πρόσφυγες, τους αιτητές ασύλου και τους μετανάστες υιοθετεί εναρμονισμένους νόμους και πρακτικές που διασφαλίζουν τα ελάχιστα δικαιώματα και τους κανόνες υποδοχής.

Η ευθύνη της χώρας πρώτης εισόδου

Η υλοποίηση του πλαισίου συναίνεσης της μεταναστευτικής πολιτικής προσλαμβάνει όμως τις εξής διαστάσεις. Ο μεγαλύτερος αριθμός λαθραίας διακίνησης μεταναστών προς την ΕΕ εκδηλώνεται από τις θαλάσσιες οδούς της Μεσογείου και τα χερσαία σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας. Πολλοί μετανάστες χωρίς χαρτιά υποβάλλουν αίτηση για άσυλο με στόχο να κερδίσουν χρόνο παραμονής σε χώρα μέλος της ΕΕ. Είναι σημαντικό για την ΕΕ να διατηρεί την ικανότητα να προσφέρει άσυλο και αποτελεσματική προστασία σε αυτούς που εκδιώκονται από την πατρίδα τους. Όμως η μαζική υποβολή αιτήσεων ασύλου και η αδυναμία ορισμένων χωρών να εκπληρώσουν συντεταγμένα τον ρόλο τους, αντιμετωπίζεται χωρίς το απαραίτητο πνεύμα αλληλεγγύης. Στο Συμβούλιο εξακολουθεί να ισχύει η ευρωπαϊκή νομοθεσία που καθορίζει την ευθύνη της χώρας πρώτης εισόδου στη διαχείριση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ρευμάτων. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι το βάρος της εφαρμογής της πολιτικής το φέρουν οι χώρες στα εξωτερικά σύνορα. Παρά την υιοθέτηση του Κοινού Συστήματος Ασύλου, ο κανόνας αυτός που φέρει την ονομασία «Δουβλίνο ΙΙ» εμποδίζει ακόμα και την κατανομή αναγνωρισμένων προσφύγων, όχι μόνο των αιτητών ασύλου, σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα από εκείνη όπου πρώτα υπέβαλαν το αίτημά τους.

Κύπρος και πολυπολιτισμικές κοινωνίες

Μια καίρια διάσταση της μετανάστευσης στην ΕΕ είναι η επιτυχής οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, καταπολεμώντας τις διακρίσεις και εμπεδώνοντας μια ανοιχτή κοινωνία πολυμορφίας και σεβασμού στη διαφορετικότητα. Η ΕΕ έχει πλούσια εμπειρία σε πολιτικές κοινωνικής ένταξης μεταναστών με πολύ ξεχωριστή την περίπτωση της Δανίας και των εκεί αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης. Ωστόσο, την τελευταία δεκαετία τα ξενοφοβικά αισθήματα, η συστηματική ρητορική ακραίων πολιτικών δυνάμεων και οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης έχουν μειώσει την ικανότητα υποδοχής μεταναστών σε αρκετά από τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Η Κύπρος βιώνει το μεταναστευτικό φαινόμενο ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του ’90. Μετά το 2004, με την τεχνική υποστήριξη και χρηματοδοτική ενίσχυση της ΕΕ, η Κύπρος αναπτύσσει ορισμένες σημαντικές παρεμβάσεις για την ομαλή κοινωνική ένταξη των μεταναστών.

Με τη νόμιμη εγκατάστασή τους στην Κύπρο, οι μετανάστες, αλλά και οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, θα πρέπει να αποκτούν τα δικαιώματά τους και να έχουν ίσα δικαιώματα με τους υπόλοιπους πολίτες, καθώς και τη δυνατότητα να συμμετέχουν πλήρως στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

Με βάση την τελευταία απογραφή πληθυσμού, τον Νοέμβριο του 2011, η δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού της Κύπρου παρουσιάζει σημαντικές αλ-

Πολιτικοί πρόσφυγες στην Κύπρο: Αναζητώντας μια νέα αρχή

Οι νέοι γνωρίζουν τους πρόσφυγες

Στοιχεία απογραφής πληθυσμού στην Κύπρο

λαγές σε σύγκριση με την προηγούμενη 20ετία. Σε αυτή τη σύνθεση αποτυπώθηκε και η σημαντική παρουσία άλλων ευρωπαίων πολιτών που αξιοποίησαν τη δυνατότητα ελεύθερης διακίνησης για σκοπούς εργασίας.

Ορισμένες αξιοσημείωτες πρωτοβουλίες για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών και των δικαιούχων ασύλου στην Κύπρο εφαρμόζονται από τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης. Τις χρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλληλεγγύης, από το οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία άντλησε ευρωπαϊκά κονδύλια άνω των 60 εκατομμυρίων ευρώ για τη διαχείριση της μετανάστευσης και των πολιτικών ασύλου. Η εμπειρία από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ότι οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, οι δήμοι και οι κοινότητες, μπορούν να εφαρμόζουν πιο αποτελεσματικά επιτυχείς πρωτοβουλίες για την κοινωνική ένταξη επειδή εντοπίζουν και ικανοποιούν καλύτερα σε τοπικό επίπεδο τις ανάγκες των μεταναστών αλλά και των αυτοχθόνων πληθυσμών.

8

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συμπλήρωσε περισσότερες από δύο δεκαετίες αφότου δημιούργησε το 1992 την Ενιαία Αγορά. Σήμερα καθιερώθηκε με την ονομασία Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά. Είναι η μεγαλύτερη αγορά στον κόσμο με 28 κράτη μέλη, πάνω από 500 εκατομμύρια πληθυσμό και οικονομικές συναλλαγές 12 τρισεκατομμυρίων ευρώ τον χρόνο.

Η Εσωτερική Αγορά υλοποιεί τις τέσσερις κοινοτικές ελευθερίες: την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, την ελεύθερη προσφορά υπηρεσιών, την ελεύθερη διακίνηση ανθρώπων και την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων.

Έχετε απορίες για την Ευρώπη;

http://europa.eu/europedirect/call_us/index_en.htm

Καλέστε δωρεάν
στον πανευρωπαϊκό αριθμό

0080067891011

Μπορείτε επίσης να στείλετε ηλεκτρονικό μήνυμα (email)

ή ακόμα να έχετε μια διαδικτυακή συνομιλία (chat)

Η Αγορά είναι μια εδραιωμένη κατάκτηση για το σύνολο των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς εξαιρέσεις. Θεωρείται ότι αποτελεί το ελάχιστο κοινό πλαίσιο ενοποίησης από το οποίο κανένα κράτος δεν νοείται να αποσυνδεθεί και να παραμένει μέλος της Ένωσης.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι κοινοτικές ελευθερίες εφαρμόζονται αυτόματα και χωρίς προβλήματα. Περισσότερο από δύο δεκαετίες τώρα, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να αφαιρέσει διαφόρων ειδών περιορισμούς που συναντούν οι πολίτες και οι επιχειρήσεις εξαιτίας κανονιστικών ρυθμίσεων που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη και τους εμποδίζουν να αξιοποιήσουν το σύνολο των ευεργετημάτων της Εσωτερικής Αγοράς.

Η Συνθήκη Σένγκεν και η Κύπρος
Η Συνθήκη Σένγκεν καταργεί μεταξύ των κρατών μελών της τους ελέγχους σε συνοριακές διαβάσεις. Αυτό σημαίνει ότι όσα άτομα, ευρωπαίοι ή άλλοι πολίτες εισέλθουν νόμιμα στην περιοχή Σένγκεν δεν υπόκεινται σε κανενός είδους έλεγχο όταν διακινούνται μεταξύ των κρατών μελών της συνθήκης. Τη σημαντική αυτή διάσταση της ενοποίησης συναντά κανείς σχεδόν σε όλη την ηπειρωτική Ευρώπη. Ένας άνθρωπος ταξιδεύει από την Ουγγαρία, μετά στη Σλοβακία, την Αυστρία ή τη Γερμανία και μετά στη Γαλλία, το Βέλγιο και την Ολλανδία. Θα δει στον δρόμο του τις παλιές συνοριακές διαβάσεις χωρίς υπαλλήλους πια, θα τις περάσει χωρίς στάση και θα διαπιστώσει απλώς ότι τη μια στιγμή είναι στη μία χώρα και την επομένη στη διπλανή. Κάποτε οι Ευρωπαίοι είχαν εκατομμύρια νεκρούς στην προσπάθειά τους να χαράξουν τα σύνορά τους...
Ένα κράτος της Συνθήκης Σένγκεν μπορεί κατ' εξαίρεση να επαναφέρει συνοριακούς ελέγχους σε περίπτωση σοβαρής απειλής ή για λόγους εσωτερικής ασφάλειας. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί για κάποιο χρονικό διάστημα έως 30 ημερών και προκειμένου να συνεχιστεί θα πρέπει να ενημερωθεί προηγουμένως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Επιτροπή.
Μέλη της Συνθήκης είναι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ με εξαίρεση τη Βρετανία και την Ιρλανδία που επέλεξαν να μείνουν εκτός και ορισμένες χώρες που εξακολουθούν να είναι υποψήφιες για προσχώρηση: η Κύπρος, η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Κροατία.
Η Κύπρος είναι η μόνη που παραμένει υποψήφια από τις χώρες που εντάχθηκαν το 2004. Αιτία της μη συμμετοχής στη Συνθήκη Σένγκεν είναι η πράσινη γραμμή που διχοτομεί την Κύπρο για την οποία η κυβέρνηση της Δημοκρατίας δεν επιθυμεί να δημιουργήσει συνθήκες ελέγχου όπως εφαρμόζονται στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης η Κύπρος δεν μπορεί να επωφελείται από τη Συνθήκη Σένγκεν.

Τα πλεονεκτήματα της Εσωτερικής Αγοράς είναι σημαντικά. Η άρση των εθνικών συνοριακών φραγμών σε συνδυασμό με την κυκλοφορία του κοινού νομίσματος, του ευρώ, προσφέρει πολλαπλάσια οφέλη στους πολίτες, σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη μορφή συνεργασίας, όπως είναι μια ελεύθερη εμπορική ζώνη ή μια τελωνειακή ένωση μεταξύ των κρατών.

Για τους ευρωπαίους πολίτες, η Εσωτερική Αγορά συνδέεται άμεσα με τη θεμελιώδη κοινοτική ελευθερία της διακίνησης, της εγκατάστασης και της εργασίας, χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες διαδικασίες. Όπου κι αν βρίσκεται ο πολίτης ενός κράτους μέλους –ως τουρίστας, εργαζόμενος ή επιχειρηματίας– σε κάποιο άλλο σημείο της Ευρώπης από τη χώρα καταγωγής του, δεν μπορεί να θεωρείται ξένος. Είναι πολίτης της Ένωσης και καμία διάκριση δεν μπορεί να γίνει εις βάρος του. Οι ευρωπαίοι πολίτες μπορούν να ζουν, να εργάζονται, να σπουδάζουν ή να ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα ελεύθερα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για τη νέα γενιά ιδίως, μια Ευρώπη χωρίς σύνορα είναι ένας τεράστιος χώρος που απλώνεται μπροστά τους γεμάτος δυνατότητες και ευκαιρίες. Δεν μπορεί να γίνει καμία σύγκριση με το παρελθόν που απέχει μόλις μερικές δεκαετίες από τη σημερινή ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Ένα ταξίδι κάποτε είχε σωρεία περιορισμών για τους πολίτες. Σήμερα οι ευρωπαίοι πολίτες ταξιδεύουν διασχίζοντας τα σύνορα των κρατών μελών και βλέπουν ως να είναι μουσειακό είδος τα εγκαταλελειμμένα σημεία συνοριακού ή τελωνειακού ελέγχου. Τις συνθήκες απρόσκοπτης διέλευσης αισθάνονται οι πολίτες ιδίως όταν βρίσκονται σε χώρες που ανήκουν στη Συνθήκη Σένγκεν.

Τα πιο πρόδηλα οφέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς σύνορα είναι επίσης πολύ κατανοητά στον επιχειρηματικό κόσμο, που έχει χειροπιαστά αποτελέσματα στη δραστηριότητά του εντός της Εσωτερικής Αγοράς, η οποία:

- Μειώνει το κόστος παραγωγής και διακίνησης των αγαθών, συνεπώς βελτιώνει την αγοραστική δύναμη και στηρίζει το βιοτικό επίπεδο των ευρωπαίων εργαζομένων
- Περιορίζει τις χρηματοοικονομικές δαπάνες στις εξαγωγές
- Διευκολύνει την επίτευξη οικονομιών και επιχειρήσεων κλίμακας
- Δίνει πιο ισχυρή βάση και νέο δυναμισμό και δημιουργικότητα στους επιχειρηματίες της Ευρώπης για την αντιμετώπιση του διεθνούς ανταγωνισμού.

Σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία ιδίως μεταξύ πολυεθνικών εταιρειών, οι οικονομίες και οι εταιρείες των μικρών και μεσαίων ευρωπαϊκών κρατών, εγκλωβισμένες σε εθνικά σύνορα, δύσκολα θα μπορούσαν να αντεπεξέλθουν στον οξύ διεθνή ανταγωνισμό. Η ευρεία εσωτερική αγορά τους δίνει εφαλτήριο για την κατάκτηση ξένων αγορών.

Η Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά δημιουργεί όμως και επιπρόσθετες προκλήσεις, δυσκολίες και την ανάγκη προσαρμογής σε πολλούς τομείς του επιχειρείν που απαιτούν δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και καινοτόμα νέα προϊόντα. Ο ανταγωνισμός είναι πιο ανοιχτός, οι καταναλωτές επιζητούν το καλύτερο προϊόν στην πιο προσιτή τιμή. Η Αγορά ευνοεί τους τολμηρούς, τους δημιουργούς και εξωστρεφείς, ενώ δυσκολεύει όσους καθηλώνονται στη συνήθεια και στηρίζονται σε πρόσκαιρα προστατευτικά τείχη.

Τα δικαιώματα της Εσωτερικής Αγοράς
Υπάρχουν πολλά δικαιώματα για τους ευρωπαίους πολίτες που έρχονται ως φυσιολογική συνέπεια της εφαρμογής της Εσωτερικής Αγοράς. Αυτά σχετίζονται άμεσα με την καθημερινότητα των πολιτών. Οι πολίτες προσδοκούν να συνοδεύονται από τα κοινωνικά, αστικά, οικογενειακά και εργασιακά δικαιώματά τους, όπου κι αν ταξιδεύουν στο εσωτερικό της Ένωσης. Έτσι αποκτά περισσότερο νόημα η Ευρώπη για τους πολίτες.
Οι πολίτες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να ταξιδεύουν, να ζουν και να εργάζονται σε οποιαδήποτε χώρα της ΕΕ.

Δείτε ορισμένα παραδείγματα:

Δικαίωμα εργασίας
Ως υπήκοος της ΕΕ έχετε δικαίωμα να ταξιδέψετε και να αναζητήσετε δουλειά σε οποιαδήποτε χώρα μέλος της Ένωσης.
Με την πάροδο 6 μηνών, αν δεν βρείτε δουλειά πρέπει να αποδείξετε ότι αναζητείτε εντατικά εργασία και έχετε βάσιμη πιθανότητα να βρείτε. Για το διάστημα αυτό το νέο κράτος διαμονής οφείλει να σας προσφέρει στήριξη στη βάση της ίσης μεταχείρισης μέσω ενός οργανισμού εξεύρεσης εργασίας.
Η νέα χώρα διαμονής μπορεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να αποφασίσει να σας απελάσει για λόγους δημόσιας τάξης, ασφάλειας ή υγείας, αλλά μόνον εφόσον μπορεί να αποδειχθεί ότι αποτελείτε σοβαρή απειλή.
Μπορεί επίσης να σας ζητήσει να εγκαταλείψετε τη χώρα, αν δεν μπορείτε να αποδείξετε ότι έχετε βάσιμες ελπίδες να βρείτε δουλειά εκεί.

Εργασιακά δικαιώματα
Ως πολίτης της ΕΕ εργαζόμενος σε άλλη χώρα της ΕΕ, δικαιούστε τόσο εσείς όσο και η οικογένειά σας ίση μεταχείριση με τους υπηκόους της νέας σας χώρας. Αυτό σημαίνει ότι δικαιούστε τις ίδιες παροχές με τους εργαζόμενους της χώρας αυτής από την ημερομηνία που θα αρχίσετε να εργάζεστε σ' αυτήν.

Διαμονή
Αν εργάζεστε σε άλλη χώρα της ΕΕ, τόσο εσείς όσο και η οικογένειά σας έχετε αυτόματα το δικαίωμα να ζείτε σ' αυτήν.

Ταξίδια
Αν είστε υπήκοος της ΕΕ δεν χρειάζεται να επιδείξετε την εθνική σας ταυτότητα ή διαβατήριο όταν ταξιδεύετε μεταξύ κρατών της ΕΕ που ανήκουν στον χώρο χωρίς σύνορα Σένγκεν.
Δυστυχώς η Κύπρος, μαζί με τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Κροατία δεν είναι ακόμα μέλη του χώρου Σένγκεν. Για την Κύπρο βασική αιτία είναι η εκτενής πράσινη γραμμή για την οποία δεν επιθυμεί να εφαρμόζει επιτήρηση, ως να είναι σύνορο.
Όμως και πάλι το ταξίδι για όλους τους υπηκόους της ΕΕ, κι αυτούς που δεν είναι στο Σένγκεν, είναι ασφαλές. Με απλές διατυπώσεις. Συνήθως η επίδειξη ταυτότητας είναι αρκετή.

Τα οικονομικά οφέλη

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προβεί σε απολογισμό για τα οφέλη της Αγοράς κατά την πενταετία 2008–2012, ποσοτικοποιώντας μια σειρά από δείκτες. Τα στατιστικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η Εσωτερική Αγορά απέφερε τα εξής:

- Αύξηση του ΑΕΠ των κρατών μελών κατά 2,14%
- Η αύξηση αυτή αντιστοιχεί σε 500 ευρώ επιπλέον εισόδημα σε κάθε πολίτη
- Οι εμπορικές συναλλαγές εντός Ενιαίας Αγοράς από 800 δις ευρώ το 1992 έφθασαν τα 2800 δις ευρώ το 2012
- Οι εξαγωγές της ΕΕ προς τρίτες χώρες αυξήθηκαν από 500 δις ευρώ το 1992 σε 1500 δις ευρώ το 2012
- Η ροή άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ενιαία Αγορά αυξήθηκε από 64 δις ευρώ το 1992 σε 260 δις ευρώ το 2012.

Η Εσωτερική Αγορά έχει ευεργετήσει ιδιαίτερα τον καταναλωτή ενισχύοντας τη θέση του και την αγοραστική του δύναμη. Η Αγορά του προσφέρει:

- Εύκολες εμπορικές συναλλαγές
- Κατάργηση ελέγχων και συνοριακών φραγμών
- Μείωση κόστους προϊόντων, πολλαπλάσιες επιλογές
- Ταχύτερη διακίνηση των εμπορευμάτων
- Υψηλά επίπεδα ποιότητας και ελέγχου των προϊόντων

Το αθροιστικό αποτέλεσμα της Εσωτερικής Αγοράς είναι η ανάπτυξη και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Οι καταναλωτές έχουν πολύ περισσότερες επιλογές σε προσιτές τιμές και οι επιχειρήσεις πολύ περισσότερους πελάτες.

Στις συνθήκες της παγκόσμιας κρίσης που ξέσπασε το 2008, οι προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς γίνονται πολύ μεγάλες προκειμένου να επιτύχει τόνωση της ανάπτυξης και ενίσχυση της εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Στο μεγάλο οπτικό πεδίο της ανάπτυξης της Ευρώπης, η Εσωτερική Αγορά θα χρειαστεί να επεκταθεί στους ζωτικής σημασίας τομείς της ενέργειας και των μεταφορών που απαιτούν τεράστιες επενδύσεις σε έργα υποδομής.

Στο πεδίο της καθημερινότητας, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να σπάσει τη γραφειοκρατία και να βρει τρό-

Όλοι οι υπήκοοι της ΕΕ όταν ταξιδεύουν με αεροπλάνο, τρένο, πλοίο, λεωφορείο έχουν τα δικαιώματα των επιβατών και αποζημιώσεις σε περιπτώσεις καθυστερήσεων.
Απόλυτη προσοχή και επιπρόσθετα δικαιώματα πρόσβασης και μεταφοράς έχουν τα άτομα με μειωμένη κινητικότητα.

Αναψυχή ή δουλειά;
Αν επιλέξεις ταξιδιωτικό πακέτο τότε πρέπει να είναι προκαθορισμένο (π.χ. μεταφορά, διανυκτέρευση) και το συνολικό κόστος τιμολογημένο.
Αν κάνεις ηλεκτρονική πληρωμή τότε η χρέωση προμήθειας είναι η ίδια με αυτήν που ισχύει στη χώρα διαμονής σου.
Αν κάνεις τηλέφωνο με κινητό ή χρησιμοποιείς την ταμπλέτα σου, τα τέλη περιαγωγής είναι σαφώς φθηνότερα τώρα και πολύ σύντομα θα καταργηθούν.
Αν είσαι σε χώρα μέλος της Ευρωζώνης ξέρεις! Κάνεις τα πάντα με ένα νόμισμα, το ευρώ.

Υγεία
Εάν είσαι υπήκοος κράτους μέλους της ΕΕ και αρρωστήσεις ξαφνικά ενόσω διαμένεις προσωρινά στο εξωτερικό –για διακοπές, επιχειρηματικό ταξίδι ή σπουδές– δικαιούσαι αμέσως και χωρίς προσκόμματα κάθε είδος υγειονομικής περίθαλψης που πρέπει να σου παρασχεθεί, προτού επιστρέψεις στην πατρίδα σου. Έχεις τα ίδια δικαιώματα υγειονομικής περίθαλψης με τους πολίτες που είναι ασφαλισμένοι στο σύστημα υγείας της χώρας όπου βρίσκεσαι.
Αν πάσχεις από ασθένεια και είσαι σε λίστα αναμονής ή πρόκειται για σπάνια ασθένεια, έχεις το δικαίωμα να λάβεις ιατρική περίθαλψη σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ με τους ίδιους όρους και το ίδιο κόστος όπως και οι κάτοικοι της χώρας αυτής. Μπορεί επίσης να δικαιούσαι κατ' αρχήν επιστροφή του συνόλου ή μέρους του κόστους από τη χώρα σου αν είσαι ασφαλισμένος.

Σχολείο, πανεπιστήμιο...
Ως πολίτης της ΕΕ, τα παιδιά σου μπορούν να πάνε σχολείο σε οποιαδήποτε χώρα της ΕΕ υπό τους ίδιους όρους όπως και οι υπήκοοι της χώρας αυτής.
Έχουν το δικαίωμα να εγγραφούν σε τάξη μαθητών της ίδιας ηλικιακής ομάδας και αντίστοιχου επιπέδου με την τάξη τους στη χώρα καταγωγής σου, ανεξάρτητα από το γλωσσικό τους επίπεδο.
Αν είσαι υπήκοος της ΕΕ και μεταβαίνεις για λόγους εργασίας σε άλλη χώρα της ΕΕ, τα παιδιά σου δικαιούνται, βάσει της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, να λάβουν δωρεάν μαθήματα γλώσσας στη νέα χώρα διαμονής σας, έτσι ώστε να προσαρμοστούν στο νέο σχολικό σύστημα.
Αν είσαι δάσκαλος ή μαθητής και ενδιαφέρεσαι για την ανάπτυξη σχέσεων με άλλα σχολεία της Ευρώπης, μπορείς να βρεις βοήθεια μέσω του προγράμματος Ερασμους+.
Επίσης είναι δυνατή η διαδικτυακή επικοινωνία σχολείων απ' όλη την Ευρώπη, μέσω της πύλης e-Twinning.

πους να διευκολύνει τη διακίνηση των ανθρώπων που επιθυμούν την εξεύρεση εργασίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κάνει συχνά λόγο για την επανεκκίνηση της ευρωπαϊκής οικονομίας και την απελευθέρωση των αναπτυξιακών παραγωγικών της δυνάμεων. Αυτό σχετίζεται με τους ανθρώπους της, τις επιχειρήσεις της, τα πανεπιστήμιά της.

Το μέλλον της Εσωτερικής Αγοράς

Οι βασικές προκλήσεις της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς που απαιτούν αλλαγές και νέες προσεγγίσεις, είναι:

- Η απάλειψη των τελευταίων φραγμών στις κοινοτικές ελευθερίες και η αφαίρεση σκοπιμοτήτων από μέρους των κρατών μελών
- Η δημιουργία νέων συνθηκών για την απασχόληση των εργαζομένων, ιδίως της νέας γενιάς, ώστε να εδραιώνονται τα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματά τους και να μπορούν να μεταφέρονται από το ένα κράτος στο άλλο
- Ο δραστικός περιορισμός γραφειοκρατικών εμποδίων, του χαρτοπόλεμου, των διατυπώσεων και του διοικητικού βάρους στην πραγμάτωση των κοινοτικών ελευθεριών
- Η περαιτέρω πρόοδος και εναρμόνιση των κρατών μελών με τις συνθήκες που απαιτούνται για να λειτουργήσει η Εσωτερική Ψηφιακή Αγορά, ώστε να προσφέρει και θέσεις εργασίας και ευκολότερες, γρηγορότερες και ασφαλείς συναλλαγές στο διασυνοριακό εμπόριο (ηλεκτρονικό εμπόριο, αγορές μέσω διαδικτύου (on line shopping), ηλεκτρονική υπογραφή)
- Εναρμόνιση των ωφελημάτων των ευρωπαίων εργαζομένων σε όλη την Εσωτερική Αγορά (εργασιακή άδεια, κοινωνική ασφάλιση, φορολογία, συνταξιοδοτικά δικαιώματα)
- Καθιέρωση ελάχιστου ευρωπαϊκού μέσου μισθού και ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για τους φτωχούς
- Απελευθέρωση της κινητικότητας των επαγγελματιών ώστε να βρίσκουν ποιοτικές θέσεις εργασίας σε όλη την Ευρώπη
- Εναρμόνιση των επαγγελματικών προτύπων και προσόντων, στήριξη της κινητικότητας ερευνητών, ανάδειξη της καινοτομίας μέσα από το ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (πατέντα).

Πανεπιστήμιο
Ως πολίτης της ΕΕ, έχεις το δικαίωμα να σπουδάσεις σε πανεπιστήμιο οποιασδήποτε χώρας της ΕΕ υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για τους υπηκόους της χώρας αυτής. Ωστόσο, οι όροι εισαγωγής διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με τη χώρα και το πανεπιστήμιο. Ανεξαρτήτως των όρων εισαγωγής, δεν μπορούν να σου αρνηθούν την πρόσβαση σε κατάρτιση ή εκπαίδευση σε άλλη χώρα της ΕΕ λόγω διαφορετικής εθνικότητας.
Τα δίδακτρα των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων διαφέρουν πολύ μεταξύ τους: σε κάποιες χώρες η τριτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται δωρεάν, ενώ σε άλλες τα δίδακτρα είναι τσουχτερά. Τα κριτήρια για τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας με τη μορφή υποτροφιών και δανείων διαφέρουν επίσης σημαντικά.
Παρ' όλα αυτά, αν είσαι πολίτης της ΕΕ και σπουδάζεις σε πανεπιστήμιο άλλης χώρας της ΕΕ:
- δεν μπορούν να σου ζητήσουν να καταβάλεις υψηλότερα δίδακτρα,
- έχεις ίσα δικαιώματα με τους υπηκόους της εν λόγω χώρας όσον αφορά τις υποτροφίες για την κάλυψη των διδάκτρων.

Αναγνώριση τίτλων σπουδών
Δεν υπάρχει αυτόματη αναγνώριση των τίτλων σπουδών σε όλη την ΕΕ.
Εάν λοιπόν επιθυμείς να συνεχίσεις τις σπουδές σου σε άλλη χώρα της ΕΕ, μπορεί να χρειαστεί να ακολουθήσεις την προβλεπόμενη εθνική διαδικασία αναγνώρισης τίτλων σπουδών.
Εάν γνωρίζεις ήδη ότι πρόκειται ενδεχομένως να συνεχίσεις τις σπουδές σε άλλη χώρα, έλεγξε κατά πόσο αναγνωρίζεται το πτυχίο σου στη χώρα αυτή.
Τα εκπαιδευτικά συστήματα εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΕΕ. Μπορεί να εφαρμόζουν τους δικούς τους κανόνες όσον αφορά την αναγνώριση ή μη των τίτλων σπουδών που έχουν αποκτηθεί σε άλλη χώρα.

Σπουδές με το πρόγραμμα Εράσμους+
Αν είσαι φοιτητής, έχεις τη δυνατότητα να κάνεις στο εξωτερικό ένα μέρος των σπουδών σου ή πρακτική άσκηση σε επιχείρηση μέσω του προγράμματος Εράσμους+.
Αν ενδιαφέρεσαι να κάνεις μέρος των σπουδών σου στο εξωτερικό, θα πρέπει πρώτα να επικοινωνήσεις με το δικό σου πανεπιστήμιο.
Όταν πηγαίνεις για σπουδές στο εξωτερικό μέσω του Εράσμους+:
- δεν χρειάζεται να πληρώσεις εγγραφή ή δίδακτρα στο πανεπιστήμιο υποδοχής
- οι σπουδές σου στο εξωτερικό συνυπολογίζονται στο πτυχίο σου
- λαμβάνεις υποτροφία της ΕΕ για τα έξοδα διαβίωσης και ταξιδιού.

Εάν σχεδιάζεις να πας σε μια άλλη χώρα της ΕΕ για σπουδές, πρέπει το εισόδημά σου να είναι αρκετό για να ζεις εκεί χωρίς να χρειάζεσαι οικονομική βοήθεια. Το εισόδημά σου μπορεί να προέρχεται από διάφορες πηγές, όπως οι γονείς σου, ο/η σύζυγος, ή, φυσικά, η εργασία σου.
Ως πολίτης της ΕΕ, έχεις το δικαίωμα να εργάζεσαι παράλληλα με τις σπουδές σου, όπως οι υπήκοοι της χώρας σπουδών σου. Δεν χρειάζεσαι άδεια εργασίας, ακόμη και για να εργαστείς με πλήρη απασχόληση.

Μέσα από την παράθεση των πιο πάνω σημαντικών κενών στη λειτουργία της Εσωτερικής Αγοράς προκύπτει αβίαστα η ανάγκη να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητά της. Η Ευρωπαϊκή Ένωση νομοθετεί και εφαρμόζει κοινές πολιτικές αλλά είναι τα κράτη μέλη στο σύνολό τους που πρέπει να εφαρμόσουν πλήρως τις διατάξεις της εσωτερικής αγοράς. Χρειάζεται να ανοίξουν πραγματικά τις δημόσιες αγορές τους, να αναπτύξουν την αμοιβαία αναγνώριση των προτύπων και να απλοποιήσουν τις διοικητικές και φορολογικές διατυπώσεις.

Οι απαιτήσεις αυτές δεν πληρούνται ομοιόμορφα και ικανοποιητικά, γι' αυτό σε πολυάριθμες περιπτώσεις η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κινεί τη διαδικασία επιβολής κυρώσεων όταν δεν τηρούνται οι υποχρεώσεις της Εσωτερικής Αγοράς. Ο ανοιχτός ή ανομολόγητος προστατευτισμός που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη είναι το πιο μεγάλο εμπόδιο, γιατί θεωρούν ότι η έκθεση σε έναν ανόθευτο ανταγωνισμό θα τα φέρει σε μειονεκτική θέση. Στην πραγματικότητα αυτή η προσέγγιση καθηλώνει τις παραγωγικές δυνάμεις της κάθε χώρας σε ξεπερασμένες πρακτικές, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό και αφαιρεί δικαιώματα από τους καταναλωτές.

Ένα επιπρόσθετο πρόβλημα που ανέδειξε η οικονομική κρίση είναι το γεγονός ότι ορισμένα κράτη μέλη, εξαιτίας δομικών προβλημάτων, αδυνατούν να ανταγωνιστούν τα πιο εκσυγχρονισμένα και ευέλικτα, ή όσα τόλμησαν εγκαίρως να κάνουν προσαρμογές στη δημόσια διοίκηση και την παραγωγική τους βάση.

Η Ευρώπη δεν μπορεί να επιβάλει λύση των διαρθρωτικών προβλημάτων που ταλανίζουν τις οικονομίες των κρατών μελών. Μπορεί όμως να προσφέρει μια μετρήσιμη στήριξη των μεταρρυθμιστικών προγραμμάτων των κρατών μελών και εφόδια για να ενισχυθεί τόσο η ανταγωνιστικότητα όσο και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Πρόκειται για καίρια ζητήματα που αναπόφευκτα προκύπτουν στη σκέψη πολλών, γιατί ο ευρωπαίος πολίτης είναι ταυτόχρονα και καταναλωτής και εργαζόμενος.

Η Ενιαία Αγορά

Εράσμους+
http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_el.htm

e-Twinning
http://www.etwinning.net/el/pub/index.htm

9

Η ΕΥΡΩΠΗ ΖΩΝΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Διανύουμε τη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα. Είναι ο αιώνας της ειρήνης; Τα σύγχρονα προβλήματα που έχουν αναδυθεί δείχνουν ότι ο νέος αιώνας δεν θα είναι πολύ πιο ασφαλής και ήρεμος από αυτόν που ο κόσμος άφησε πίσω του. Αντίθετα τα γεγονότα επιβεβαιώνουν αφενός τη διαιώνιση των παλαιών εστιών πολέμων και κινδύνων και αφετέρου την εμφάνιση νέων απειλών.

Το παγκόσμιο σύστημα χαρακτηρίζεται από πολλούς και διαφορετικούς πόλους ισχύος που παράγουν πολύ περισσότερες και ασύμμετρες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας και της σταθερότητας.

Η ανάγκη μιας σθεναρής κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας είναι πρόδηλη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι νέες απειλές είναι πιο σύνθετες, ορισμένες φορές μη προβλέψιμες και δεν γνωρίζουν σύνορα. Ορισμένες τέτοιες είναι:

- Η διεθνής τρομοκρατία και το διεθνές οικονομικό έγκλημα
- Η διαφθορά και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες
- Η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής
- Η εμπορία ανθρώπων, η εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών
- Η κυκλοφορία παράνομων ουσιών και το λαθρεμπόριο όπλων
- Οι βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών (πόλεμος, θεομηνίες)
- Το έγκλημα στον κυβερνοχώρο
- Η απειλή των κλιματολογικών αλλαγών

Απέναντι σε αυτό το φάσμα των απειλών, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει λογικά κάθε συμφέρον να ισχυροποιήσει τη θέση της διεθνώς για να είναι ικανή να προσφέρει εξωτερική αλλά και εσωτερική ασφάλεια στους πολίτες της.

Η παγκοσμιοποίηση επέβαλε τη στενή διασύνδεση ανάμεσα στις δύο έννοιες της ασφάλειας για την Ευρώπη, την εσωτερική και την εξωτερική. Στην ουσία τα όρια ανάμεσα στις δύο προκλήσεις έχουν καταλυθεί. Η ζωή εντός Ευρώπης επηρεάζεται από όσα συμβαίνουν στην περιφέρειά της και στον κόσμο με ολοένα και πιο αμφίδρομο τρόπο.

Κάτω από το βάρος τόσο πελώριων προβλημάτων, η ορθολογιστική επιλογή μπορεί να είναι η πιο συνεκτική και ισχυρή Ευρώπη στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι η ΕΕ χρειάζεται να ενεργεί ως διεθνής παράγοντας με κοινή εξωτερική πολιτική και ικανότητα να την

Η Κύπρος στο νοτιοανατολικότερο άκρο

Η Κύπρος ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση και για αυτό τον λόγο θεωρείται μια χώρα σταθερή κυρίως γιατί η συμμετοχή στην Ένωση από το 2004 δημιουργεί ενδυναμωμένο περιβάλλον ασφάλειας σε μια ζώνη σταθερότητας και συνεργασίας που συγκροτούν οι θεσμοί της ΕΕ. Η σταθερότητα ενισχύεται από το γεγονός ότι η Κύπρος διατηρεί παραδοσιακούς φιλικούς δεσμούς με τα κράτη της περιοχής της Μέσης Ανατολής. Όμως το γεωστρατηγικό περιβάλλον της Κύπρου στην περιφέρειά της και τα ειδικά ζητήματα ασφάλειας και εγγυήσεων που παραμένουν λόγω της παράτασης του πολιτικού προβλήματος της τουρκικής κατοχής, δημιουργούν σοβαρές αβεβαιότητες και επίμονες εστίες απειλών. Μια εικόνα της σημερινής διεθνούς επικαιρότητας δείχνει ότι η ΕΕ και η Κύπρος στο νοτιοανατολικότερο άκρο της, περιβάλλονται από έναν κόσμο βυθισμένο σε αλληλένδετα προβλήματα. Κυριαρχούν η εύφλεκτη κατάσταση στη Λιβύη, η αστάθεια στην Αίγυπτο, η μόνιμη διένεξη μεταξύ Ισραήλ - Παλαιστινίων, ο εμφύλιος στη Συρία, η επικίνδυνη τροπή στο Ιράκ.

εφαρμόζει σύμφωνα με τους όρους του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ. Την ίδια στιγμή εντός της, η ΕΕ δεν είναι μόνο μια αγορά αλλά ένας ενιαίος χώρος ασφάλειας, δικαιοσύνης και προστασίας των πολιτών.

Η Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ

Η κοινοτική Ευρώπη έκανε τα πρώτα βήματά της στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής τη δεκαετία του ’70 με τη μορφή της πολιτικής συνεργασίας. Ήταν μια πολιτική συνεργασία που διευκολύνθηκε από την ύφεση στην ψυχροπολεμική αντιπαράθεση που παρατηρήθηκε εκείνη την περίοδο στην Ευρώπη.

Πιο συνεκτικό χαρακτήρα στην εξωτερική πολιτική απέκτησε η Ευρωπαϊκή Ένωση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993, ως αποτέλεσμα των γεωστρατηγικών ανακατατάξεων μετά την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ. Τότε καθιερώνεται ο πυλώνας διακυβερνητικής συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ που περιλαμβάνει την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Η ΚΕΠΠΑ είναι η κοινή θέση που διαμορφώνουν τα κράτη μέλη της ΕΕ στο θεσμικό όργανό της, το Συμβούλιο, σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με ομοφωνία γιατί εμπίπτουν στον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών. Από το 1999 τα κράτη μέλη της ΕΕ διαμόρφωσαν επίσης και αμυντική ταυτότητα στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΕΠΑΑ) για να αποκτήσουν τη δυνατότητα όχι μόνο να υιοθετούν κοινή διεθνή στάση, αλλά και να παρεμβαίνουν για να εφαρμόζουν την πολιτική τους, με βάση κοινούς στόχους που περιλαμβάνονται στις συνθήκες.

Από την περίοδο καθιέρωσης της ΚΕΠΠΑ, η Ευρώπη βίωσε τις μεταβατικές συνθήκες της μεταψυχροπολεμικής εποχής που στην περίπτωση της περιοχής των Βαλκανίων ήταν ιδιαίτερα οδυνηρές λόγω των πολέμων μετά τη διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας. Όμως συνολικά η μετάβαση από το παλιό στο νέο πολιτικό και γεωστρατηγικό περιβάλλον υπήρξε ομαλή εξαιτίας της επιτυχίας του εγχειρήματος της μεγάλης διεύρυνσης της ΕΕ. Ποτέ στο παρελθόν στην Ευρώπη δεν έγινε μια τόσο μεγάλη ανατροπή, με σχετικά αναίμακτο τρόπο.

Η διεύρυνση προσέφερε ένα ανανεωμένο και ισχυρό πλαίσιο ασφάλειας και σταθερότητας για όλα τα κράτη μέλη της, περιλαμβανομένης και της Κύπρου, παρά την παράταση του Κυπριακού προβλήματος μέχρι σήμερα. Στην ταραχώδη περιοχή των δυτικών Βαλκανίων υπήρξαν σημαντικές ανακατατάξεις λόγω του γιουγκοσλαβικού πολέμου. Οι πληγές των εθνικιστικών αντιπαραθέσεων άνοιξαν αντί να κλείσουν και

Η ΚΕΠΠΑ στη Συνθήκη της Λισαβόνας

Η ΚΕΠΠΑ συμπληρώνει ένα τέταρτο του αιώνα που μπορεί να χαρακτηριστεί ως περίοδος σημαντικών ανακατατάξεων. Στη Συνθήκη της Λισαβόνας η ΚΕΠΠΑ διαλαμβάνει στόχους που συνδυάζουν παραδοσιακές πτυχές της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, αλλά και άλλους που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση και άλλες σύγχρονες προκλήσεις.
Η ΚΕΠΠΑ έχει τους πιο κάτω θεμελιώδεις στόχους:

- τη διαφύλαξη των αξιών της ΕΕ, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ασφάλειας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της
- την εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αρχών του διεθνούς δικαίου
- τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της τελικής πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη του Παρισιού, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα
- την προώθηση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας
- την προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων και μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου
- τη συμβολή στην ανάπτυξη διεθνών μέτρων για τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων, με στόχο τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης
- την παροχή συνδρομής σε πληθυσμούς, χώρες και περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, και
- την προώθηση διεθνούς συστήματος που θεμελιώνεται στην ενισχυμένη πολυμερή συνεργασία και τη χρηστή παγκόσμια διακυβέρνηση.

κράτησαν την περιοχή για μία δεκαετία βυθισμένη σε αιματηρές συγκρούσεις. Και πάλι όμως, η βία και η αστάθεια υποχώρησαν χάρη στην ΕΕ με τις δυνατότητες της πολιτικής διεύρυνσης.

Η ΕΕ προσφέρει τόσο στην Κύπρο, που παραμένει διαιρεμένη, όσο και στα υποψήφια για ένταξη κράτη των δυτικών Βαλκανίων το πλαίσιο ασφάλειας και σταθερότητας που βοηθά για να τερματιστούν οι διαχωρισμοί και οι αναχρονισμοί και να βγουν οριστικά οι λαοί και οι εθνικές ή άλλες κοινότητες από το επώδυνο παρελθόν τους.

Η ΕΕ ως σύνολο εξακολουθεί, όμως, να περιβάλλεται από σωρεία ανοιχτών διεθνών προβλημάτων που οδηγούν σε πολέμους και αποσταθεροποίηση.

Μπροστά στο μέγεθος τέτοιων προβλημάτων η Ευρωπαϊκή Ένωση υφίσταται συχνά την κριτική ότι πολιτικά αδυνατεί να λειτουργήσει στον διεθνή στίβο γιατί δεν έχει πραγματικά ενιαία φωνή. Ο πιο σκληρός πυρήνας όπου δοκιμάζεται η ΚΕΠΠΑ είναι εκεί όπου απαιτείται κοινή προσέγγιση στα μεγάλα διεθνή προβλήματα και συλλογική δράση για σταθερότητα και ειρήνη. Συχνά τα συμφέροντα των κρατών μελών της ΕΕ, ιδιαίτερα των ισχυρών, αποκλίνουν. Η τελευταία 20ετία δίνει μια σειρά από παραδείγματα:

Στην έκρηξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης (1990-1995) η ΕΕ ήταν εντελώς απροετοίμαστη να ενεργήσει συντεταγμένα για να αποτρέψει την κλιμάκωση του πολέμου. Οι μονομερείς ενέργειες των κρατών μελών της

στη διένεξη επιδείνωσαν την κατάσταση. Όταν η γιουγκοσλαβική κρίση κορυφώθηκε το 1999 η ΕΕ μέσω της ΚΕΠΠΑ έπαιξε ξανά δεύτερο βιολί. Δεν κατάφερε να διαμορφώσει πολιτική πρόληψης και να δώσει έγκαιρα την ευκαιρία για ειρηνική επίλυση. Ούτε φυσικά οι αντίπαλοι, Σέρβοι και Κοσοβάροι, την αναζήτησαν. Το ΝΑΤΟ, με πρωταγωνιστή τις ΗΠΑ, επέβαλε τη σκληρή στρατιωτική επιλογή λύσης του προβλήματος. Μόνο με την πρόοδο των διαδικασιών διεύρυνσης η ΕΕ αποκατέστησε τον ρόλο της στα Βαλκάνια. Από το 2003 και μετά η ΕΕ, έχοντας αναπτύξει ορισμένες δυνατότητες διεθνών αποστολών, αντικατέστησε τη στρατιωτική δύναμη του ΝΑΤΟ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Τώρα διαθέτει στα Βαλκάνια πολιτικές αποστολές στη Βοσνία και στην πΓΔΜ (Σκόπια) και από το 2007 αστυνομική αποστολή στο Κοσσυφοπέδιο.

Στη συλλογική αντίδραση της διεθνούς κοινότητας μετά το κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 η ΕΕ διαμόρφωσε μέσω της ΚΕΠΠΑ ισχυρή κοινή στάση.

Αντίθετα το 2003 η ΕΕ διασπάστηκε και μόνο ορισμένα κράτη μέλη ακολούθησαν τις ΗΠΑ και τη Βρετανία στη στρατιωτική επέμβαση εναντίον του καθεστώτος Χουσεΐν στο Ιράκ.

Το 2006 η ΕΕ μέσω της ΚΕΠΠΑ ακολούθησε ουδέτερη στάση έναντι της Ρωσίας στη στρατιωτική διένεξη με τη Γεωργία στον Καύκασο.

Το 2008 στο ζήτημα της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου τα περισσότερα κράτη μέλη το αναγνώρισαν, άλλα, ανάμεσά τους και η Κύπρος, τήρησαν επιφύλαξη. Παρά τη διαφωνία στο ζήτημα της διπλωματικής αναγνώρισης, η ΕΕ τηρεί κοινή στάση και ανέπτυξε αστυνομική δύναμη.

Στο Παλαιστινιακό που παραμένει σε εκκρεμότητα για δεκαετίες η ΕΕ μέσω της ΚΕΠΠΑ δεν έχει ουσιαστική ισχυρή επιρροή.

Στη ρευστή κατάσταση που έχει δημιουργηθεί στη Συρία, την Αίγυπτο, τη Λιβύη και την Τυνησία η ΕΕ προσπαθεί να διαμορφώσει μια νέα προσέγγιση μέσω της ΚΕΠΠΑ που να εισαγάγει και τα ζητήματα αξιολόγησης της πορείας εκδημοκρατισμού, χωρίς να διευκολύνει τη διολίσθηση των χωρών αυτών είτε σε νέες δικτατορίες, είτε σε ενίσχυση του θρησκευτικού φανατισμού.

Στην κρίση της Ουκρανίας η ΕΕ μέσω της ΚΕΠΠΑ έχει διαμορφώσει κοινή θέση κυρώσεων εναντίον της Ρωσίας, συμπορευόμενη με τις ΗΠΑ, αλλά πολλά κράτη μέλη, εξαιτίας και της ενεργειακής εξάρτησης, δεν επιθυμούν αναβίωση ψυχροπολεμικών καταστάσεων.

Μέσα από αυτή την αναδρομή σε ορισμένα σημαντικά διεθνή προβλήματα της τελευταίας 20ετίας, φάνηκε ότι η ΕΕ διαθέτει δυνατότητες αλλά η διαμόρφωση της

ΚΕΠΠΑ είναι δύσκολη. Επιπρόσθετα η διάσταση που ήδη αναδεικνύεται, σχετίζεται με την ικανότητα της ΕΕ να εφαρμόζει την πολιτική της, έχοντας αναπτύξει δομές παρέμβασης στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας.

Η αμυντική ταυτότητα της ΕΕ

Η γιουγκοσλαβική κρίση της δεκαετίας του '90 αποτέλεσε για τα κράτη μέλη της ΕΕ το έναυσμα για να επιδιώξουν να δημιουργήσουν μια ουσιαστική κοινή ταυτότητα ασφάλειας και άμυνας. Ως προέκταση της ΚΕΠΠΑ η αμυντική ταυτότητα της ΕΕ δημιουργήθηκε το 1999, με τις αποφάσεις που έλαβε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στην Κολωνία και στο Ελσίνκι.

Η ΕΕ βρέθηκε μπροστά από μια σειρά από σκληρά διλήμματα. Τα πιο σημαντικά αφορούν την πολιτική βούληση και την ικανότητα της ΕΕ να λαμβάνει κοινές αποφάσεις και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας, σε συνάρτηση με το ΝΑΤΟ.

Κάτω από εκείνες τις συνθήκες διαμορφώθηκε σταδιακά η αμυντική ταυτότητα της ΕΕ που ονομάστηκε Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΕΠΑΑ) ως προέκταση της ΚΕΠΠΑ.

Η ΚΕΠΑΑ επηρεάζεται από το ΝΑΤΟ γιατί τα πλείστα κράτη μέλη της είναι ταυτόχρονα μέλη του ΝΑΤΟ. Αυτό αποτυπώθηκε και στις Συνθήκες της ΕΕ. Ειδικότερα στη Συνθήκη της Λισαβόνας αναφέρεται ότι η ΚΕΠΑΑ:

[...] «δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη τα οποία θεωρούν ότι η κοινή τους άμυνα υλοποιείται στο πλαίσιο της οργάνωσης της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (ΝΑΤΟ), δυνάμει της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό».

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το κάθε κράτος μέλος της ΕΕ διατηρεί την κυριαρχία του σε θέματα άμυνας.

Ιστορικά από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι σήμερα, πολλά δυτικοευρωπαϊκά κράτη συμμετέχουν στο ΝΑΤΟ. Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου θεωρούσαν ότι το ΝΑΤΟ εγγυάται την άμυνα και την ασφάλειά τους απέναντι στην τότε σοβιετική απειλή. Με την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού και τη διάλυση της ΕΣΣΔ, ορισμένες προσεγγίσεις άλλαξαν γιατί ο συγκροτημένος αντίπαλος συνασπισμός έπαψε να υπάρχει. Για τα κράτη μέλη

Τα σκληρά διλήμματα

Ο επίτροπος Διεύρυνσης Χανς βαν ντεν Μπρουκ (Hans van den Broek), Ολλανδός, μια κορυφαία προσωπικότητα της δεκαετίας του '90 στην ευρωπαϊκή σκηνή, επιχείρησε να δώσει τη δική του θέση απαντώντας στο ειρωνικό σχόλιο του πρώην υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ και «γκουρού» της αμερικανικής διπλωματίας Χένρι Κίσινγκερ ότι η Ουάσιγκτον στη διάρκεια της γιουγκοσλαβικής κρίσης έψαχνε να βρει έναν Ευρωπαίο στην τηλεφωνική γραμμή και δεν έβρισκε με ποιον να μιλήσει! Σε ομιλία του ο βαν ντεν Μπρουκ στο Foreign Policy Association της Νέας Υόρκης το 1995 έθεσε το μέγεθος των προκλήσεων για την ΕΕ:

- Την ικανότητα να ενεργήσει εγκαίρως για να προλάβει μια κρίση προτού εκτροχιαστεί
- Τη χρήση λελογισμένης δυνατότητας στρατιωτικής απειλής απέναντι στην επιθετικότητα κάποιου μέρους, όχι όμως την μπλόφα
- Την αποφασιστική πολιτική θέληση για άμεση δράση πάνω σε κοινά διαμορφωμένες θέσεις κι όχι την επιτηδειότητα του ουδέτερου
- Την υπερίσχυση των αξιών της ΕΕ απέναντι στις εθνικιστικές επιδιώξεις των εμπλεκόμενων μερών στη διένεξη
- Τη διαμόρφωση σχεδίων οικονομικής ανασυγκρότησης των περιοχών και των πληθυσμών που υποφέρουν
- Την αλληλοκάλυψη ανάμεσα στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ
- Την ανάληψη της πρωτοβουλίας ειδικά για την Ευρώπη από την ΕΕ κι όχι από το ΝΑΤΟ ή άλλους τρίτους.

του ΝΑΤΟ δεν αναιρέθηκαν, όμως, οι στρατηγικές απειλές και οι πηγές της ανασφάλειας. Ο βασικός προσανατολισμός παραμένει μέχρι και σήμερα με ορισμένες ιδιαιτερότητες.

Τα περισσότερα νέα κράτη μέλη της ΕΕ από το 2004, προσχώρησαν στο ΝΑΤΟ. Με τη συμμετοχή τους ενδυνάμωσαν την «ατλαντιστική» διάσταση εντός ΕΕ γιατί θεωρούν μέχρι σήμερα ότι το ΝΑΤΟ κυρίως, και όχι η ΕΕ, τους προσφέρει τη συλλογική άμυνα απέναντι στην αναβίωση της επιρροής της Ρωσίας.

Από το σύνολο των 28 κρατών μελών της ΕΕ, τα 22 είναι μέλη του ΝΑΤΟ. Μέσα από μια γενική συναίνεση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ καθιερώθηκε ένας αναβαθμισμένος στρατηγικός διάλογος με το ΝΑΤΟ.

Εντός ΕΕ έχει σε αρκετό βαθμό αμβλυνθεί μια διάσταση στη στρατηγική προσέγγιση ανάμεσα στις δύο πιο σημαντικές στρατιωτικά δυνάμεις της ΕΕ, τη Γαλλία και τη Βρετανία, που τώρα συγκλίνουν στα ζητήματα των σχέσεων ΝΑΤΟ - ΕΕ. Η Γαλλία κάποτε προσέβλεπε στην κάποια αυτονόμηση της ευρωπαϊκής αμυντικής ικανότητας, αλλά τα τελευταία χρόνια έχει επιστρέψει και στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ. Η Βρετανία από τη δική της πλευρά, αναγνώρισε τη δυνατότητα ανάπτυξης της αμυντικής ταυτότητας της Ευρώπης, αλλά ως συμπληρωματικής του ΝΑΤΟ. Η Γερμανία είναι πιο ισχυρή οικονομικά χώρα. Στρατηγικά παραμένει ενταγμένη και προσηλωμένη στο ΝΑΤΟ, αλλά για λόγους ιστορικούς είναι

Η γαλλοβρετανική σύγκλιση

Οι πιο σημαντικοί συμβιβασμοί στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης είχαν ως προϋπόθεση τη συνεννόηση Γαλλίας - Γερμανίας. Στον τομέα της αμυντικής πολιτικής όμως, ο πιο απαραίτητος συμβιβασμός είναι αυτός που αφορά τη Γαλλία με τη Βρετανία. Στα ζητήματα της ανάπτυξης της ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας και ανάπτυξης των στρατιωτικών δυνατοτήτων, η γαλλοβρετανική προσέγγιση έγινε εφικτή σε συνάντηση κορυφής στη γαλλική πόλη Σεντ-Μαλό (Saint-Malo) το 1998. Την πρωτοβουλία είχε ο βρετανός πρωθυπουργός Τόνι Μπλερ (Tony Blair) που θέλησε να δώσει «ευρωπαϊκό αέρα» στη χώρα του για να μην περιθωριοποιηθεί επειδή δεν συμμετείχε στη ζώνη του ευρώ. Χωρίς να αμφισβητεί την κυρίαρχη θέση του ΝΑΤΟ στην ευρωπαϊκή ασφάλεια, ο Μπλερ πρότεινε στον Πρόεδρο της Γαλλίας Ζακ Σιράκ (Jacques Chirac) τη συγκρότηση νέων σχημάτων αμυντικής συνεργασίας. Οι Μπλερ και Σιράκ διακήρυξαν από κοινού ότι: «η Ευρωπαϊκή Ένωση για να διαδραματίσει τον πλήρη ρόλο της στη διεθνή σκηνή πρέπει να έχει την ικανότητα αυτόνομης δράσης, υποστηριζόμενης από αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, τα μέσα για να αποφασίζει για τη χρησιμοποίησή τους και την ετοιμότητα να το πράττει για να αντιμετωπίσει διεθνείς κρίσεις. Είναι ανάγκη για την ΕΕ να παίρνει αποφάσεις και να εγκρίνει στρατιωτική δράση στις περιπτώσεις που το ΝΑΤΟ στο σύνολό του δεν παρεμβαίνει»

συγκρατημένη και δεν επιθυμεί να δίνει την εντύπωση ότι σπεύδει σε στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Αξιοσημείωτη είναι η διαφοροποίηση της στάσης απέναντι στο ΝΑΤΟ κρατών μελών της ΕΕ με παραδοσιακή ουδετερότητα, όπως η Σουηδία, η Φινλανδία, η Ιρλανδία και η Αυστρία. Οι τέσσερις χώρες συμφώνησαν στην ανάπτυξη θεσμικών σχέσεων με το ΝΑΤΟ, μέσω του προγράμματος «Συνεταιρισμός για την Ειρήνη», χωρίς να γίνουν μέλη του. Η Μάλτα το έπραξε επίσης πρόσφατα, το 2008. Η Κύπρος είναι η μόνη χώρα που δεν διαθέτει θεσμική σχέση με το ΝΑΤΟ. Η κυβέρνηση του Προέδρου Νίκου Αναστασιάδη που ανέλαβε το 2013 έχει πρόθεση να υποβάλει αίτηση ένταξης στον «Συνεταιρισμό για την Ειρήνη».

Η σημασία της συμμετοχής στο ατλαντικό πρόγραμμα «Συνεταιρισμός για την Ειρήνη» σχετίζεται με την ανάπτυξη των στρατιωτικών αποστολών στην περίπτωση που ΝΑΤΟ και ΕΕ ενεργούν συντονισμένα, ή η ΕΕ χρειάζεται ατλαντικά μέσα, δυνάμεις και εξοπλισμό.

Αφότου έπεσε το ψυχροπολεμικό τείχος, οι δύο όχθες του Ατλαντικού, οι ΗΠΑ και η ΕΕ, έχουν ένα υψηλό επίπεδο συνεννόησης στα ζητήματα της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής που περνά, όμως, διάφορες δοκιμασίες αναλόγως και των προθέσεων των αμερικανικών κυβερνήσεων. Στα χρόνια αυτά, οι ευρωπαίοι ηγέτες είχαν πολύ μεγαλύτερο εύρος σύγκλισης με τους Προέδρους των ΗΠΑ που προέρχονταν από τους δημοκρατικούς, παρά τους ρεπουμπλικάνους που διακρίνονται από περισσότερο επιθετική εξωτερική πολιτική. Η αναμόρφωση των ευρωατλαντικών σχέσεων στον τομέα της άμυνας καθορίστηκε την περίοδο της προεδρίας του Μπιλ Κλίντον τη δεκαετία του '90.

Το ΝΑΤΟ και η ΕΕ

Στις περιπτώσεις των αποστολών που η ΕΕ χρειάζεται να ενεργεί συντονισμένα με το ΝΑΤΟ, οι ευρωπαϊκές μονάδες στηρίζουν τις αμυντικές δυνατότητές τους στη χρήση μέσων και εξοπλισμού του ΝΑΤΟ. Το ΝΑΤΟ έχει κύριο συνεισφορέα τις ΗΠΑ.
Στον κρίσιμο τομέα των δορυφορικών επικοινωνιών, των αερομεταφερόμενων μονάδων και της ανταλλαγής απόρρητων πληροφοριών, η εξάρτηση των ευρωπαϊκών κρατών από το ΝΑΤΟ είναι σχεδόν απόλυτη.
Στις αποστολές που συμμετέχουν τόσο το ΝΑΤΟ όσο και η ΕΕ, το ΝΑΤΟ επωμίζεται περισσότερο το καθαρά στρατιωτικό σκέλος, όπου υπάγονται όλες οι συμμαχικές μονάδες. Αυτό αναλαμβάνει την αντιμετώπιση συγκρούσεων που απαιτεί οργάνωση του στρατεύματος και συντονισμό των σύγχρονων μέσων στρατού, αεροπορίας και ναυτικού.
Η ευρωπαϊκή συμβολή εστιάζει σε συμπληρωματικούς τομείς αστυνόμευσης και αναβάθμισης της διοικητικής ικανότητας των περιοχών υπό ανασυγκρότηση (αστυνομικοί, δικαστικοί, τελωνειακοί, εμπειρογνώμονες).
Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα στην Ευρώπη είναι η αποστολή σήμερα στο Κοσσυφοπέδιο, γνωστή με την ονομασία EULEX.

Αποστολή στο Κοσσυφοπέδιο, EULEX KOSOVO

Το ΝΑΤΟ, σε σύνοδο κορυφής στην Ουάσιγκτον το 1999, στην πεντηκοστή επέτειο από την ίδρυσή του, αναγνώρισε τη δυνατότητα της ΕΕ να αναπτύξει τη δική της ταυτότητα ασφάλειας και άμυνας. Αυτό έλυσε τα χέρια της ΕΕ και διευκόλυνε τις συνεννοήσεις ανάμεσα στη Γαλλία και τη Βρετανία.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προχώρησε στη συνέχεια στην απορρόφηση του αμυντικού βραχίονα του ΝΑΤΟ στην Ευρώπη, της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) στην ΕΕ. Έτσι η Ένωση ανέλαβε τις αρμοδιότητες για τη διενέργεια των ονομαζόμενων αποστολών τύπου «Πέτερσμπεργκ»: ανθρωπιστικές αποστολές, αποστολές διάσωσης, αποστολές διατήρησης της ειρήνης και διαχείρισης της κρίσης, περιλαμβανομένης και της αποκατάστασης της ειρήνης.

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ήταν να καταστεί η ΕΕ ικανή, έως το 2003, εντός 60 ημερών να κινητοποιεί δυνάμεις έως και 60 χιλιάδων στρατιωτών. Η ενεργοποίηση στρατιωτικών ή μη στρατιωτικών αποστολών έχει ως προϋπόθεση τη λήψη απόφασης με ομοφωνία στο Συμβούλιο, η δε συμμετοχή σε αποστολές είναι εθελούσια. Όμως όλα τα κράτη μέλη καλούνται να προβούν σε δεσμεύσεις και να διαθέσουν δυνάμεις για να επιτευχθούν οι στόχοι ετοιμότητας της ΕΕ.

Η πρόοδος της ΚΕΠΑΑ συνδέθηκε στενά με τη διαμόρφωση του μηχανισμού διαβούλευσης ανάμεσα στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ που θα επέτρεπε και τη συμμετοχή τρίτων χωρών, μελών της Συμμαχίας, όπως λ.χ. η Τουρκία. Το ζήτημα δημιούργησε περιπλοκές σε κρίσιμα ζητήματα ασφάλειας όπως η πρόσβαση σε απόρρητες πληροφορίες και η χρήση συστημάτων υψηλής τεχνολογίας και αερομεταφορών του ΝΑΤΟ. Προκάλεσε επίσης σοβαρές και έντονες συζητήσεις και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού. Προς στιγμή η ευρωπαϊκή αυτονόμηση εκλήφθηκε από τους κόλπους του ΝΑΤΟ ως υπονόμευση του πρωταγωνιστικού ρόλου των ΗΠΑ στην ασφάλεια της Ευρώπης. Έθεσε επίσης κρίσιμα ζητήματα αλληλοεπικάλυψης των στρατιωτικών δυνατοτήτων και επιβάρυνσης των ευρωπαϊκών αμυντικών δαπανών. Πυροδότησε ακόμα συζητήσεις σε χώρες μέλη της ΕΕ ότι παραβίαζε το καθεστώς ουδετερότητας ορισμένων μελών.

Η βασική κατευθυντήρια γραμμή που επικράτησε στις συζητήσεις μεταξύ ΝΑΤΟ - ΕΕ και εντός της ίδιας της ΕΕ είναι η «συμπληρωματικότητα» της ευρωπαϊκής αμυντικής ταυτότητας με το ΝΑΤΟ. Σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην προοδευτική επανασύνδεση της Γαλ-

λίας με το στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας. Η έννοια της συμπληρωματικότητας προέκυψε και για οικονομικούς λόγους. Κάποιες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αρνούνταν να επωμιστούν το βάρος μιας ραγδαίας αύξησης των αμυντικών δαπανών, μειώνοντας τις αντίστοιχες δαπάνες τους για κοινωνικές παροχές. Αυτή η συζήτηση είχε μάλιστα προηγηθεί της οικονομικής κρίσης που έπληξε σοβαρά τους Ευρωπαίους.

Παρά τις περιπλοκές το 2003 η ΕΕ προέβη στην πρώτη συμβολή της στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, αναλαμβάνοντας από το ΝΑΤΟ την επιχείρηση διατήρησης της ειρήνης στην πΓΔ Μακεδονία (Σκόπια). Στη συνέχεια η ΕΕ αντικατέστησε τις στρατιωτικές δυνάμεις του ΝΑΤΟ στη Βοσνία και άρχισε να αναπτύσσει ειρηνευτικές αποστολές στην Αφρική, σε χώρες και περιοχές με τις οποίες διατηρεί ιστορικές σχέσεις. Οι παρεμβάσεις της ΕΕ είναι σημαντικά επωφελείς για τους πληθυσμούς στον Τρίτο Κόσμο, που μαστίζονται από εμφύλιες διαμάχες, την πείνα και την υπανάπτυξη.

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η ΕΕ απέκτησε για πρώτη φορά από το 2009 μια πιο αισθητή έκφραση στο ηγετικό της επίπεδο. Διαθέτει τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και ύπατο εκπρόσωπο για την ΚΕΠΠΑ, αλλά και για την ΚΕΠΑΑ.

Η πιο προωθημένη έκφραση συνεργασίας στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας αποτυπώνεται στο άρθρο 42 της Συνθήκης που περιλαμβάνει ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής, σε περίπτωση που ένα κράτος δεχθεί ένοπλη επίθεση. Έτσι η ΚΕΠΑΑ αποκτά μια δυναμική διάσταση που σχετίζεται με την προστασία του εδάφους της ΕΕ και των κρατών μελών στην προοπτική κοινής άμυνας, χωρίς να θίγει τις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις που έχουν τα κράτη μέλη, είτε είναι μέλη του ΝΑΤΟ είτε είναι ουδέτερα. Για τον λόγο αυτό αποσαφηνίζεται στη Συνθήκη ότι η διάσταση άμυνας της ΕΕ δεν συγκρούεται με τις δεσμεύσεις των κρατών που είναι μέλη του ΝΑΤΟ καθώς το ΝΑΤΟ παραμένει το θεμέλιο της δικής τους συλλογικής άμυνας.

Ο χαρακτήρας των αποστολών της ΕΕ είναι ευρύς. Μπορεί να αποκτήσει τη μορφή άμεσης στρατιωτικής επέμβασης ή απλώς ανθρωπιστικής προστασίας. Μπορεί να συνδυαστεί με την ειρήνευση ή την πρόληψη συγκρούσεων και διαχείριση κρίσεων. Μπορεί ακόμα να είναι συμβολή στη δημιουργία πολυεθνικών δυνάμεων.

Συνθήκη της Λισαβόνας, Άρθρο 42

1. Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Εξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της Ένωσης προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η εκτέλεση των καθηκόντων αυτών βασίζεται στα μέσα που παρέχουν τα κράτη μέλη.

2. Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας περιλαμβάνει τον προοδευτικό προσδιορισμό κοινής αμυντικής πολιτικής της Ένωσης. Η κοινή αμυντική πολιτική θα οδηγήσει στην κοινή άμυνα όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λάβει σχετική απόφαση με ομοφωνία. Στην περίπτωση αυτή, συνιστά στα κράτη μέλη την έκδοση της απόφασης αυτής σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες [...]

[...] 3. Τα κράτη μέλη θέτουν στη διάθεση της Ένωσης, για την εφαρμογή της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, στρατιωτικές και μη στρατιωτικές δυνατότητες, προκειμένου να συμβάλουν στους στόχους που καθόρισε το Συμβούλιο. Τα κράτη μέλη που συγκροτούν μεταξύ τους πολυεθνικές δυνάμεις μπορούν επίσης να θέτουν τις δυνάμεις αυτές στη διάθεση της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.
Τα κράτη μέλη δεσμεύονται να βελτιώσουν προοδευτικά τις στρατιωτικές τους δυνατότητες. Ο Οργανισμός στον τομέα της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων, της έρευνας, των προμηθειών και των εξοπλισμών (εφεξής αποκαλούμενος «Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας») προσδιορίζει τις επιχειρησιακές ανάγκες, προωθεί μέτρα για την ικανοποίησή τους, συμβάλλει στον προσδιορισμό και, ενδεχομένως, στην υλοποίηση κάθε μέτρου πρόσφορου για την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα, συμμετέχει στον προσδιορισμό ευρωπαϊκής πολιτικής δυνατοτήτων και εξοπλισμών και επικουρεί το Συμβούλιο στην αξιολόγηση της βελτίωσης των στρατιωτικών δυνατοτήτων.

4. Οι αποφάσεις σχετικά με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, καθώς και οι αποφάσεις που αφορούν την πραγματοποίηση μιας αποστολής βάσει του παρόντος άρθρου, εκδίδονται από το Συμβούλιο ομόφωνα μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας ή πρωτοβουλία κράτους μέλους. Ο ύπατος εκπρόσωπος μπορεί να προτείνει την προσφυγή σε εθνικά μέσα καθώς και στα μέσα της Ένωσης, ενδεχομένως από κοινού με την Επιτροπή.

Οι διεθνείς αποστολές της Ευρώπης

Η ΕΕ έχει δρομολογήσει μέχρι σήμερα 23 αποστολές ειρήνευσης, σταθεροποίησης και παρακολούθησης σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αποστολές της Ευρώπης διεξάγονται με εντολή του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και ορισμένες φορές σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ. Οι ευρωπαϊκές αποστολές περιλαμβάνουν τη δέσμευση μέσων και ανθρώπινου δυναμικού για στρατιωτικές αλλά και μη στρατιωτικές αποστολές.

Η ΕΕ στηρίζεται στις εθελοντικές δεσμεύσεις των κρατών μελών σε στρατιωτικά μέσα. Η απόφαση για κάθε αποστολή λαμβάνεται με ομοφωνία και εφαρμόζεται από τα κράτη που ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στο πλαίσιο ενισχυμένων συνεργασιών.

Η ΕΕ μπορεί να κάνει χρήση στρατιωτικών και μη στρατιωτικών μέσων που περιλαμβάνουν:

- τις κοινές δράσεις αφοπλισμού,
- τις ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης,
- τις αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων,
- τις αποστολές πρόληψης των συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης,
- τις αποστολές μάχιμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων.

Όλες αυτές οι αποστολές μπορούν να συμβάλουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων με τη στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους. Η ΕΕ μπορεί να έχει μία φωνή;

5. Το Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει την εκτέλεση αποστολής, στο πλαίσιο της Ένωσης, σε ομάδα κρατών μελών προκειμένου να διατηρηθούν οι αξίες της Ένωσης και να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντά της. Η εκτέλεση μιας τέτοιας αποστολής διέπεται από το άρθρο 44.

6. Τα κράτη μέλη που πληρούν υψηλότερα κριτήρια στρατιωτικών δυνατοτήτων και έχουν αναλάβει δεσμευτικότερες υποχρεώσεις στον τομέα αυτό, ενόψει των πλέον απαιτητικών αποστολών, θεσμοθετούν μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία στο πλαίσιο της Ένωσης. Η συνεργασία αυτή διέπεται από το άρθρο 46. Δεν επηρεάζει τις διατάξεις του άρθρου 43.

7. Σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του, τα άλλα κράτη μέλη οφείλουν να του παράσχουν βοήθεια και συνδρομή με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό δεν επηρεάζει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών.
Οι δεσμεύσεις και η συνεργασία στον τομέα αυτόν εξακολουθούν να είναι σύμφωνες προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Βορείου Ατλαντικού Συμφώνου, η οποία παραμένει, όσον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της.

Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας

Σύγχρονοι στρατοί

Στον 21ο αιώνα η διατήρηση σύγχρονων στρατών είναι μέρος μιας πραγματικότητας που κανένας, ούτε η Ευρώπη ως σύνολο, ούτε τα κράτη μέλη της μπορούν να αγνοήσουν. Το ζήτημα εκσυγχρονισμού του στρατεύματος απασχολεί την Κύπρο ως κράτος μέλος της ΕΕ, υπό το πρίσμα τόσο της μη επίλυσης του Κυπριακού, όσο και της πραγματικότητας που θα δημιουργείται σε συνθήκες επίλυσης και αποστρατιωτικοποίησης.
Η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός ευέλικτου σώματος ασφαλείας ακόμα και στην περίπτωση επίλυσης του Κυπριακού (αποστρατιωτικοποίηση) θα εξακολουθήσει να υπάρχει ώστε να μπορεί να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις ασφάλειας και άμυνας ενός κράτους μέλους της ΕΕ.
Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο προβληματισμός για την αναγκαιότητα σύγχρο-

Η ΕΕ μπορεί να έχει μία φωνή;

Οι συχνές διαφοροποιήσεις συμφερόντων ανάμεσα στα ισχυρά κράτη μέλη της ΕΕ έχουν μετατρέψει την ΚΕΠΠΑ σε μια επίπονη άσκηση για να υπάρξει έστω και αργοπορημένα κοινή στάση στα όσα μπορούν να συμφωνηθούν. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η διεύρυνση της Ευρώπης σε 28 κράτη μέλη προκάλεσε περαιτέρω δυσκαμψία στην εξωτερική πολιτική, λόγω του δικαιώματος αρνησικυρίας (βέτο). Πολλές φορές μικρές και μεσαίες σε μέγεθος χώρες μέλη συνασπίζονται πίσω από τους ισχυρούς, που φιλονικούν μεταξύ τους για να αποφύγουν να εκτεθούν σε ανεπιθύμητες επιλογές στην εξωτερική πολιτική τους.

Η ΚΕΠΠΑ είναι εν τέλει η κοινή εξωτερική πολιτική όχι της ΕΕ αλλά των κρατών μελών της. Το γεγονός αυτό δείχνει και τη μεγάλη αδυναμία της ΕΕ ως σύνολο να κεφαλαιοποιήσει τη δύναμή της, όπως με αρκετή επιτυχία το κάνει όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση εκπροσωπεί από κοινού τα κράτη μέλη της στις μεγάλες παγκόσμιες διαπραγματεύσεις. Τέτοια παραδείγματα ισχύος της ΕΕ είναι οι εμπορικές διαπραγματεύσεις για τη φιλελευθεροποίηση των αγορών στο πλαίσιο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, η καθιέρωση κοινών κανόνων στο διεθνές εμπόριο, οι σύνοδοι G7, G8 και G20 και οι παγκόσμιες διαπραγματεύσεις για τις κλιματικές αλλαγές.

Όλοι το παραδέχονται! Το μέγεθος και μόνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 28 κρατών μελών, από οικονομική, εμπορική και χρηματοοικονομική άποψη, την καθιστά παράγοντα παγκόσμιας εμβέλειας. Είναι, όντως, η μεγαλύτερη εμπορική δύναμη παγκοσμίως, με το δεύτερο ισχυρότερο διεθνώς νόμισμα, το ευρώ.

Η ΕΕ διαδραματίζει αυξανόμενο ρόλο στις παγκόσμιες υποθέσεις, όχι αντίστοιχο της ισχύος της. Πιθανόν η διαρκής αναβάθμιση της επίδρασης των διεθνών σχέσεων λόγω της έντασης των παγκόσμιων οικονομικών και ενεργειακών ζητημάτων να ωθήσει την ΕΕ σε συνεκτικότερη εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Όμως αυτό απομένει να αποδειχθεί στην πράξη.

Η ιδιότητα της Ευρώπης ως «ήπιας δύναμης», ικανής να διαδίδει τις αρχές και τις αξίες της σε άλλα σημεία του κόσμου δεν έχει ακόμα πλήρως αξιοποιηθεί. Πρόκειται για διαστάσεις που πρέπει να αξιολογηθούν λαμβάνοντας υπόψη τη σύγχρονη δομή του πολυπολικού κόσμου και τις νέες προκλήσεις, ταυτόχρονα με τις ιστορικές καταβολές και θεμελιακές δεσμεύσεις των κρατών μελών της ΕΕ, ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Γεγονός είναι ότι όσο η ΕΕ λαμβάνει συλλογικά αποφάσεις, τόσο περισσότερο μεγιστοποιεί την επιρροή της στον κόσμο, διαδίδοντας τις αξίες και προασπίζοντας τα συμφέροντά

νων σωμάτων στρατού είναι έντονος. Οι αθροιστικές στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών μελών είναι σημαντικές αλλά δεν αντιστοιχούν στις σύγχρονες προκλήσεις. Πολλά από τα κράτη μέλη διαθέτουν στρατεύματα με ξεπερασμένες δομές και υπερπληθές στρατιωτικό προσωπικό. Το δόγμα του στρατού είναι προσαρμοσμένο σε σκοπούς εδαφικής άμυνας απέναντι σε χερσαία εισβολή, κατάλοιπο του Ψυχρού Πολέμου. Η συγκρότηση ενός σύγχρονου στρατού, όμως, στηρίζεται σε ευέλικτα και ολιγάριθμα σώματα που ανταποκρίνονται σε άμεσες αποστολές: ταχεία ανάπτυξη, αερομεταφορά, ελικόπτερα, επικοινωνίες, στρατιωτική αστυνομία.
Κι όμως, η ΕΕ ως σύνολο επενδύει σε αμυντικούς προϋπολογισμούς το 50% των δαπανών των ΗΠΑ. Στην πράξη δυσκολεύεται να συγκροτήσει μια δύναμη 60 χιλιάδων στρατιωτών, ενώ το 70% του προσωπικού της είναι ακατάλληλο για επιχειρήσεις στο εξωτερικό (άμεση ανάπτυξη και παραμονή σε μη φιλικό περιβάλλον).
Όσο οι δομές και το δόγμα του στρατού των κρατών μελών είναι ξεπερασμένες, δεν μπορεί παρά να έχει πολύ χαμηλότερη απόδοση.

της. Για να πετύχουν, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της, θα χρειαστεί να διανύσουν πολύ δρόμο ακόμα, τόσο σε πολιτικό και διπλωματικό, όσο και σε αμυντικό και στρατιωτικό επίπεδο.

Η εσωτερική ασφάλεια και δικαιοσύνη

Οι πολίτες στην Ευρώπη ζουν και απολαμβάνουν συνθήκες σχετικής ασφάλειας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δεσμευτεί απέναντι στους πολίτες για τη συγκρότηση της Εσωτερικής Αγοράς και ενός Ενιαίου Ευρωπαϊκού Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης.

Η νέα Συνθήκη της Λισαβόνας δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της εσωτερικής ασφάλειας. Οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες της Ευρώπης έχουν αναβαθμιστεί, παράγουν διαρκώς νέο κεκτημένο νομοθεσιών και κανόνων και περιλαμβάνουν τον συντονισμό των πολιτικών και των μέσων σε σειρά από ζητήματα που σχετίζονται με την αστυνομική και δικαστική συνεργασία.

Ξεχωρίζουν οι τομείς που αφορούν:

- την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας
- την έγκαιρη ανταλλαγή πληροφοριών
- τη διάθεση ουσιαστικών πόρων και μέσων στον τομέα της ασφάλειας
- τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών
- την εδραίωση υφιστάμενων κοινών θεσμών και τη δημιουργία νέων: η Ευρωπαϊκή Αστυνομία (Europol), η Ευρωπαϊκή Δικαστική Συνεργασία (Eurojust), ο έλεγχος και η επιτήρηση των εξωτερικών συνόρων (Frontex), ο συντονισμός της αντιτρομοκρατικής δράσης.

Η δύναμη της Europol

Η Europol είναι η αστυνομία της ΕΕ με την ευθύνη για εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας με στόχο να βοηθήσει στην οικοδόμηση μιας ασφαλούς Ευρώπης προς όφελος των πολιτών της. Βοηθά τα κράτη μέλη της ΕΕ στον αγώνα τους εναντίον του σοβαρού διεθνούς εγκλήματος και της τρομοκρατίας.
Το διεθνές οργανωμένο έγκλημα και τα τρομοκρατικά δίκτυα συνιστούν σοβαρή απειλή για την εσωτερική ασφάλεια στην ΕΕ και τη ζωή των πολιτών. Οι μεγαλύτερες πηγές απειλής είναι η τρομοκρατία, η διακίνηση ναρκωτικών και βρόμικου χρήματος, η οργανωμένη διαφθορά και η εμπορία προσώπων. Νέες απειλές προστίθενται ακόμα με τη μορφή του ηλεκτρονικού διαδικτυακού εγκλήματος.
Η Europol βρίσκεται σε στενή συνεργασία με τις εθνικές αρχές των κρατών μελών σε θέματα αστυνόμευσης, προσφέροντας ισχυρές βάσεις πληροφοριών, δεδομένων και δικτύωση για να εντοπίζει τα πιο επικίνδυνα εγκληματικά και τρομοκρατικά δίκτυα που δρουν στην Ευρώπη και τον κόσμο. Με βάση την επιχειρησιακή δράση της η Europol οδηγεί τα τελευταία χρόνια στη διερεύνηση πέραν των 13.000 υποθέσεων τον χρόνο και τη σύλληψη χιλιάδων επικίνδυνων εγκληματιών, την ανάκτηση εκατομμυρίων ευρώ από παράνομες πράξεις και τη διάσωση εκατοντάδων θυμάτων περιλαμβανομένων γυναικών και παιδιών που πέφτουν θύματα σωματεμπορίας.

Ο οργανισμός Frontex

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Frontex συστάθηκε από την ΕΕ για την επιχειρησιακή συνεργασία των κρατών μελών στη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων. Στην ουσία υποστηρίζει τον συνοριακό έλεγχο και την προστασία που εφαρμόζουν τα κράτη μέλη όταν αντιμετωπίζουν έκτακτες καταστάσεις και μεταναστευτικές πιέσεις.
Ο Frontex συντονίζει κοινές επιχειρήσεις στα θαλάσσια και χερσαία σύνορα. Αν του ζητηθεί από ένα κράτος μέλος, κινητοποιεί ομάδες ταχείας επέμβασης.
Με αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης, ο Frontex διαδραμάτισε πολύ σημαντικό ρόλο στη συγκράτηση της διακίνησης μεταναστών χωρίς χαρτιά στα σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας στον Έβρο. Τα χερσαία σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας είναι ένας από τους πιο συνήθεις διαδρόμους των κυκλωμάτων λαθραίας διακίνησης μεταναστών από την Ασία προς την Ευρώπη.
Σε πολλές περιπτώσεις ο Frontex και οι εθνικές συνοριακές αρχές των κρατών μελών διεξάγουν συντονισμένες επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης στα θαλάσσια εξωτερικά σύνορα.

Η ΕΕ δημιουργεί επίσης το πλαίσιο συντονισμού, πρόληψης και συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για αντιμετώπιση ανθρωπιστικών καταστροφών και θεομηνιών. Τα κράτη μέλη μπορούν να ζητήσουν επείγουσα βοήθεια σε προσωπικό, μέσα και χρήματα όταν βρεθούν μπροστά σε απειλές που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν μόνα τους, όπως πυρκαγιές, σεισμοί, πλημμύρες, βιομηχανικά ατυχήματα.

Ανάλογες πρωτοβουλίες αναπτύσσει η ΕΕ για την απομάκρυνση ευρωπαίων υπηκόων από εμπόλεμες ζώνες. Κάθε πολίτης της ΕΕ που βρίσκεται στο εξωτερικό μπορεί να ζητήσει προστασία και βοήθεια από οποιαδήποτε πρεσβεία κράτους μέλους.

Ο τομέας της εσωτερικής ασφάλειας και δικαιοσύνης εμπίπτει στην αρμοδιότητα της ΕΕ αλλά η λήψη των αποφάσεων γίνεται στο πλαίσιο της διακυβερνητικής συνεργασίας. Οι προσδοκίες των πολιτών σε σχέση με τα ζητήματα αυτά είναι πολύ αυξημένες. Ολοένα και περισσότεροι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι τα προβλήματα αυτά μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με στενή συνεργασία.

Η ΕΕ είναι σε θέση να αναλάβει τον μέγιστο ρόλο στην πολιτική προστασία και τη δικαιοσύνη, διασφαλίζοντας την ενότητα του ευρωπαϊκού χώρου. Η προσοχή ωστόσο είναι να διαφυλαχθεί ο χαρακτήρας της ζωής, της ανοιχτής κοινωνίας και των ελευθεριών των ανθρώπων που επηρεάζονται, είτε είναι πολίτες της ΕΕ είτε είναι υπήκοοι τρίτων χωρών.

Η προτεραιότητα χρειάζεται να εστιάζει στα συμφέροντα των πολιτών, στον σεβασμό στα προσωπικά δεδομένα και στα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. Η Ευρώπη για να είναι συλλογικά αποτελεσματική οφείλει να λειτουργεί προληπτικά με υψηλό επίπεδο συντονισμού στην πηγή των αιτιών ανασφάλειας και όχι να τρέχει πίσω από τις συνέπειες.

Χρηματοδότηση από την ΕΕ

Η ΕΕ παρέχει χρηματοδοτική βοήθεια για τη διαχείριση και προστασία των εξωτερικών συνόρων. Επωφελούνται ιδίως τα κράτη που αντιμετωπίζουν έντονες μεταναστευτικές πιέσεις. Η χρηματοδοτική βοήθεια αξιοποιείται για την αγορά συστημάτων επιτήρησης των συνόρων, όπως πλοία και ιπτάμενα μέσα για την έρευνα και διάσωση.
Η Κύπρος έχει επωφεληθεί ιδιαίτερα από τις χρηματοδοτήσεις αυτές γιατί διαθέτει τεράστια ακτογραμμή και θαλάσσια ζώνη επιτήρησης.
Η βοήθεια προσφέρεται επίσης για τη διευκόλυνση των νόμιμων ταξιδιών και την καταπολέμηση της παράνομης διέλευσης των συνόρων, καθώς και των περιπτώσεων απάτης όσον αφορά τις θεωρήσεις διαβατηρίων (βίζες).

10

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2004 ήταν το επιστέγασμα μιας μεγάλης προσπάθειας και συνεργασίας ανάμεσα στις κυβερνήσεις της Κύπρου και της Ελλάδας που άρχισε περί τα τέλη της δεκαετίας του ’80. Σε αυτή την πορεία υπήρξαν σημαντικά ορόσημα για τα οποία χρειάστηκε ισχυρή πολιτική ηγεσία και βούληση, πολύχρονος σχεδιασμός και σκληρή διαπραγματευτική προσπάθεια. Πολλοί εργάστηκαν στο προσκήνιο και το παρασκήνιο της πολιτικής και διπλωματικής προσπάθειας, έχοντας πίστη σε ένα μεγάλο σκοπό για την Κύπρο και τον λαό της που σήμερα καθορίζει το μέλλον μας στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Η προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004 δεν είναι το τέλος της διαδρομής γιατί το ευρωπαϊκό εγχείρημα ενοποίησης δεν είναι στατικό, ούτε τεχνοκρατικό. Κατ’ ακρίβεια είναι η αφετηρία μιας νέας εποχής για την Κύπρο για να συνεχίσει τη σύγχρονη πορεία της. Η κατάκτηση της ένταξης δεν δημιουργεί αυτόματα ευεργετήματα και τα γεγονότα της δεκαετίας που μεσολάβησαν το έχουν αποδείξει. Η ευρωπαϊκή συμμετοχή προσφέρει ευκαιρίες και δυνατότητες στην Κύπρο να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες προκλήσεις από ένα νέο επίπεδο πιο ελπιδοφόρο, πιο αναβαθμισμένο στον σύγχρονο κόσμο, έχοντας πιο ασφαλή και σταθερή κατεύθυνση και συμμεριζόμενη κοινές επιδιώξεις με τους υπόλοιπους εταίρους της στην ΕΕ.

Η παρούσα συνοπτική ιστορική και διπλωματική καταγραφή είναι μέρος της ζώσας ιστορίας της Κύπρου για τα γεγονότα των τελευταίων τριών δεκαετιών περίπου που μετέτρεψαν αυτό που ήταν αδιανόητο – την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ– σε εφικτό πολιτικό σχέδιο και στη συνέχεια πράξη. Η αξία της πολιτικής και διπλωματικής επιτυχίας αναλύεται κάτω από το πρίσμα γεγονότων που εξελίχθηκαν σε τρεις φάσεις:

Η πρώτη φάση αφορά τη δεκαετία 1980–1990, κατά την οποία η θέση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ήταν απόλυτη ότι η Κύπρος, ενόσω το Κυπριακό ήταν άλυτο, δεν μπορούσε να είναι καν υποψήφια για ένταξη και να καταθέσει αίτηση ένταξης.

Η δεύτερη φάση αφορά την περίοδο 1990-1995, κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση αποδέχθηκε ότι η Κύπρος θα μπορούσε να καταστεί κάποτε μέλος της, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να αρχίσει διαπραγματεύσεις ένταξης αν πρώτα δεν είχε λυθεί το Κυπριακό.

Η τρίτη φάση αφορά την περίοδο 1995-1999, κατά την οποία η Ένωση αποδέχθηκε ότι η Κύπρος θα μπορούσε να γίνει μέλος της, αλλά όχι προτού λυθεί το Κυπριακό.

Όλα αυτά τα χρόνια, οι κυβερνήσεις της Κύπρου και της Ελλάδας με αποκορύφωμα την περίοδο 1998-2003 κατάφεραν να έρθουν σε πρωτόγνωρο επίπεδο συντονισμού, αντίστοιχο της περιόδου των πρώτων χρόνων μετά το 1974, με κύρια χαρακτηριστικά την κοινή δράση και υψηλή πολιτική και κομματική συναίνεση.

Η στρατηγική της ένταξης σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε όχι ως αυτοσκοπός αλλά ως καταλύτης για την επίλυση του Κυπριακού. Γι' αυτό έλαβε υπόψη τα ζωτικά συμφέροντα και τους προσανατολισμούς και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, η οποία προοδευτικά και στη μεγάλη πλειοψηφία της συμμερίστηκε τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της Κύπρου, ως κοινής πατρίδας Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ενταγμένης στον σύγχρονο ευρωπαϊκό κόσμο. Η στρατηγική ένταξης της Κύπρου διευκόλυνε επίσης την περαιτέρω πρόσδεση της Τουρκίας στην ΕΕ, με όρους και προϋποθέσεις που σχετίζονται με τις ευρωπαϊκές αρχές και την επίλυση του Κυπριακού.

Η δυναμική της ένταξης την 1η Μαΐου 2004 αποτέλεσε μια νέα αφετηρία, η οποία εξακολουθεί να είναι στα χέρια των Κυπρίων με ποιο τρόπο θα την αξιοποιήσουν καλύτερα, για να ξεπεράσουν το βαθύ πρόβλημα της 40χρονης τουρκικής κατοχής και να αντιμετωπίσουν τις ποικίλες προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Η Συμφωνία Σύνδεσης

Η Κύπρος υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) στις 19 Δεκεμβρίου 1972. Η συμφωνία αυτή τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου 1973, συνέπεσε δηλαδή με την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου (δηλ. της Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας) στην ΕΟΚ. Η χρονική διασύνδεση δεν ήταν τυχαία. Η Κύπρος έκανε τα πρώτα διεθνή οικονομικά ανοίγματά της στηριζόμενη στις δυνατότητες που προσέφερε η Βρετανική Κοινοπολιτεία και το προτιμησιακό καθεστώς στην εμπορία προϊόντων που της προσέφερε. Η ένταξη της Βρετανίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα έθεσε την ανάγκη για να προσαρμοστεί και η Κύπρος σε μια αντίστοιχη οικονομική και εμπορική σχέση με την Κοινοτική Ευρώπη.

Η ίδια η Συμφωνία Σύνδεσης, όμως, αποδείχθηκε στη συνέχεια, μια βάση πάνω στην οποία οικοδομήθηκαν τα επόμενα βήματα ένταξης στην Κοινοτική Ευρώπη. Η Συμφωνία Σύνδεσης περιλάμβανε ειδικότερα τη σταδιακή εφαρμογή τελωνειακής ένωσης με διευθετήσεις για το εμπόριο, την οικονομική και τεχνική συνεργασία που έθεταν σε εδραιωμένη βάση τις οικονομικές σχέσεις της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Η Κύπρος στους Αδέσμευτους

Η Κύπρος ως ένα νέο κράτος από το 1960, είχε ισχυρές ιστορικές ρίζες ως τμήμα του ευρύτερου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Διέθετε επίσης την πολιτική, οικονομική και κοινωνική συγκρότηση που αντιστοιχούσε στις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες με στοιχεία πολυκομματισμού και λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς. Όμως, στον πολιτικό ορίζοντα της κυπριακής ηγεσίας την εποχή της Ανεξαρτησίας και της διακυβέρνησης Μακάριου δεν υπήρχε κάποια διαμορφωμένη αντίληψη για την ευρωπαϊκή ενοποίηση, ούτε σχέση με το ρεύμα ιδεών της εποχής Ζαν Μονέ. Η Κύπρος ήταν μέλος του Κινήματος των Αδεσμεύτων, επιλέγοντας μια ισορροπία σχέσεων ανάμεσα στους δύο αντίπαλους συνασπισμούς του Ψυχρού Πολέμου. Αυτά τα στοιχεία προσδιόριζαν τις αντιλήψεις της πολιτικής ελίτ της Κύπρου τη δεκαετία του '60 και του '70, ακόμα και μετά τα γεγονότα του 1974 έως το τέλος δεκαετίας του '80, που έθεσαν τη χώρα κάτω από τη μεγάλη δοκιμασία για τερματισμό της ντε φάκτο διχοτόμησης και επανένωση στο πλαίσιο ομοσπονδιακής διευθέτησης.

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Σύνδεση-Τ.Ε.-Αίτηση Ένταξης 1973-90

Η τελωνειακή ένωση

Μετά το 1974, η τουρκική κατοχή της Κύπρου προκάλεσε δυσκολίες στην ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης που προοδευτικά απέκτησαν πιο καθαρή πολιτική χροιά. Τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν ήθελαν να χρεωθούν τις επιπτώσεις ενός άλυτου πολιτικού προβλήματος και τη διασάλευση των σχέσεών τους με την Τουρκία. Επεδίωκαν επίσης την ανάπτυξη σχέσεων με την Κύπρο, τόσο με τη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνησή της την οποία δεν αμφισβητούσαν, όσο και με την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Όμως, η Κύπρος με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1981 απέκτησε έναν μόνιμο και σθεναρό συμπαραστάτη που γρήγορα εξοικειώθηκε με την πολιτική, τη λογική και τις διαδικασίες της Κοινοτικής Ευρώπης για να στηρίξει αιτήματα και επιδιώξεις της Κύπρου. Το έργο ανατέθηκε από την κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου στον τότε υφυπουργό Εξωτερικών Θεόδωρο Πάγκαλο και στον γενικό γραμματέα Ευρωπαϊκών Υποθέσεων στο υπουργείο Εξωτερικών Γιάννο Κρανιδιώτη.

Η ελληνική κυβέρνηση βρήκε πολύ καλό επίπεδο συνεννόησης στα τεχνοκρατικά ζητήματα με τη Λευκωσία. Για να αρθούν οι πολιτικές αντιρρήσεις στην Κοινότητα, όμως, χρειάστηκε να ληφθούν σημαντικές πολιτικές αποφάσεις από την πλευρά της ελληνικής κυβέρνησης. Συγκεκριμένα οι Πάγκαλος και Κρανιδιώτης αποφάσισαν να ασκήσουν πίεση, περιλαμβανομένης και της απειλής να μπλοκάρουν συναφείς

ευρωπαϊκές πολιτικές, αν η Κύπρος δεν εξασφάλιζε την τελωνειακή ένωση. Εκείνη την περίοδο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συζητούσε την εφαρμογή των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (ΜΟΠ) από τα οποία θα επωφελούνταν όλοι οι εταίροι στη Μεσόγειο. Η κίνηση εκείνη δημιούργησε την ανάγκη να υπάρξει ένας αμοιβαία επωφελής συμβιβασμός και έτσι εξασφαλίστηκε η συγκατάθεση των υπολοίπων Ευρωπαίων για να υπογραφεί η τελωνειακή ένωση. Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ στο τέλος της προεδρικής θητείας του Προέδρου Σπύρου Κυπριανού τον Ιανουάριο του 1988. Η τελωνειακή ένωση αποτέλεσε αντικείμενο προεκλογικής αντιπαράθεσης, καθώς την υποστήριξαν ο Δημοκρατικός Συναγερμός του Γλαύκου Κληρίδη και το Δημοκρατικό Κόμμα του Σπύρου Κυπριανού, ενώ εναντιώθηκαν το ΑΚΕΛ και το Σοσιαλιστικό Κόμμα ΕΔΕΚ. Τις εκλογές τον Φεβρουάριο του 1988 κέρδισε ο Γιώργος Βασιλείου, ο οποίος στηρίχθηκε από το ΑΚΕΛ, αλλά στην προεκλογική εκστρατεία τάχθηκε υπέρ της ευρωπαϊκής προοπτικής της Κύπρου.

Η επίτευξη της τελωνειακής ένωσης ώθησε τους Πάγκαλο και Κρανιδιώτη να εξετάσουν για πρώτη φορά μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη της Κύπρου, οικοδομώντας πάνω στη λογική της διασύνδεσης των κυπριακών αιτημάτων με ευρύτερα συμφέροντα και επιδιώξεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Την ετοίμασε ο Γιάννος Κρανιδιώτης σε μια περίοδο που εντός Κύπρου μόλις άρχιζαν οι πρώτες συζητήσεις για την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας. Η στρατηγική Κρανιδιώτη περιλήφθηκε σε πολυσέλιδο υπόμνημα που επιδόθηκε τον Σεπτέμβριο του 1988 στον υπουργό Εξωτερικών της Κύπρου Γιώργο Ιακώβου με αίτημα την άμεση υποβολή αίτησης ένταξης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Τότε η Ελλάδα ασκούσε την Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ένα από τα επιχειρήματα αφορούσε τη διαδικαστική ευχέρεια που είχε η ελληνική κυβέρνηση να προωθήσει την κυπριακή αίτηση ένταξης.

Ο Πρόεδρος Βασιλείου έκρινε όμως σκόπιμο να αναλάβει πρώτα επαφές με τις ισχυρές ευρωπαϊκές χώρες και να βολιδοσκοπήσει τις προθέσεις τους, έχοντας ταυτόχρονα κεντρική επιδίωξη την αναζωογόνηση των συνομιλιών για το Κυπριακό που βρίσκονταν σε παρατεταμένο αδιέξοδο. Ο Πρόεδρος Βασιλείου επιχείρησε να προωθήσει τη διαδικασία επίλυσης του Κυπριακού, αναλαμβάνοντας υψηλού επιπέδου επαφές με τις ΗΠΑ και την τότε Σοβιετική Ένωση (ΕΣΣΔ), εν μέσω των κοσμοϊστορικών εξελίξεων που οδήγησαν στην πτώση του τείχους του Βερολίνου. Όντως οι προσπάθειες του Προέδρου Βασιλείου για την αναθέρμανση του διεθνούς ενδια-

Η στρατηγική της ένταξης

«Η ενσωμάτωση της Κύπρου στο κοινοτικό οικοδόμημα προσφέρει μια πολιτική εγγύηση για την ανεξαρτησία, κυριαρχία και ενδυνάμωση του ρόλου της Κύπρου στο διεθνές σύστημα. Παράλληλα εξασφαλίζει την αποτελεσματική εφαρμογή των βασικών ελευθεριών που αποτελούν θεμελιώδεις αρχές του κοινοτικού πλέγματος δικαίου. Με την έννοια αυτή, η ένταξη της Κύπρου στην Κοινότητα μπορεί να αποτελέσει μέρος της συνολικής διευθέτησης του Κυπριακού προβλήματος...»

«Η ύπαρξη της αίτησης ένταξης στο κοινοτικό τραπέζι προσφέρει συγκεκριμένα διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα στην Κύπρο στο πλαίσιο του διακοινοτικού διάλογου, σε ό,τι αφορά τον συσχετισμό δυνάμεων με την Τουρκία. Η παρουσία της Ελλάδας στην Κοινότητα δίνει τη δυνατότητα να διασυνδεθεί η κυπριακή αίτηση με άλλες αιτήσεις, ή θέματα εάν κριθεί σκόπιμο. Βεβαίως θα πρέπει να επισημανθεί ότι η αίτηση της Κύπρου θα ακολουθήσει τη διαπραγματευτική της πορεία ανεξάρτητα από την έκβαση των προσπαθειών για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος...»

Επιστολή Θ. Πάγκαλου, Σεπτέμβριος 1988

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Στο Δρόμο της Ένταξης 1990-95

φέροντος για προώθηση της επίλυσης έτυχαν θετικής υποδοχής από τη διεθνή κοινότητα. Ωστόσο στο ζήτημα της υποβολής αίτησης ένταξης στην Κοινότητα, ο Πρόεδρος Βασιλείου συνάντησε τεράστιες επιφυλάξεις έως και την κατηγορηματική αντίθεση των συνομιλητών του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Οι προσπάθειες του Προέδρου Βασιλείου ενίσχυσαν σημαντικά την εικόνα της ελληνοκυπριακής κοινότητας ως της εποικοδομητικής πλευράς και βοήθησαν την ελληνική κυβέρνηση να διαμορφώσει κοινή θέση υποστήριξης των «12» στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε σχέση με το Κυπριακό. Η πιο σημαντική πτυχή της κοινής αυτής θέσης καταγράφηκε πρώτα στο Συμβούλιο της Κοινότητας το 1988 επί της διακυβέρνησης του πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου και αργότερα επί διακυβέρνησης του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου το καλοκαίρι του 1990. Δεν αφορούσε τόσο τη στήριξη προς τις βασικές παραμέτρους του ΟΗΕ για την επίλυση του Κυπριακού, αλλά τη διασύνδεση του προβλήματος για πρώτη φορά με την περαιτέρω πρόοδο των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την Τουρκία.

Η αίτηση ένταξης

Ο Πρόεδρος Βασιλείου θεώρησε ως θετικότερη χρονική συγκυρία για την υποβολή αίτησης ένταξης τον Ιούλιο του 1990 και ανέθεσε στον Γιάννο Κρανιδιώτη ως σύμβουλο της κυπριακής κυβέρνησης να την προετοιμάσει. Η κατάθεση της αίτησης ένταξης της Κύπρου προκάλεσε την έντονη αντίδραση της Τουρκίας και του τουρκοκύπριου ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς.

Από τότε άρχισε ένας διπλωματικός ανταγωνισμός με ποικίλες διαστάσεις και εντάσεις που κράτησε 14 χρόνια, έως τη στιγμή που η Κύπρος έγινε πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Τουρκία έθεσε ως βασική γραμμή της αρχικά την απόρριψη της αίτησης ένταξης με το επιχείρημα ότι ήταν άκυρη γιατί η Κύπρος δεν μπορούσε να συμμετάσχει σε οργανισμό στον οποίο δεν ήταν ήδη πλήρες μέλος η ίδια η Τουρκία. Έθετε επίσης ως προϋπόθεση την προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού και απαιτούσε η αίτηση της Κύπρου να παγώσει. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με γνωμοδότησή της σε αντίστοιχη αίτηση ένταξης της Τουρκίας επί Προέδρου Τουργκούτ Οζάλ, είχε απορρίψει την προοπτική ένταξης της Τουρκίας.

Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Ραούφ Ντενκτάς κατηγορούσε την κυπριακή κυβέρνηση ότι δεν ήταν νομιμοποιημένη να υποβάλει αίτηση ένταξης για το σύνολο του πληθυσμού της Κύπρου γιατί το Κυπριακό ήταν άλυτο και δεν εκπροσωπούσε την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Αξίωνε επίσης να δώσει πρώτα τη σύμφωνη γνώμη του για μια τέτοια αίτηση. Ο Ραούφ Ντενκτάς συχνά απειλούσε να αποχωρήσει από τις συνομιλίες που διεξάγονταν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αν οι διαδικασίες στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα προχωρήσουν.

Η Ελλάδα στήριξε την υποβολή αίτησης ένταξης ώστε να μην υπάρξουν οποιεσδήποτε διαδικαστικές ενστάσεις ή πολιτικές αντιρρήσεις από μέρους των ευρωπαίων εταίρων της. Το Συμβούλιο παρέπεμψε την κυπριακή αίτηση στην Επιτροπή για να ετοιμάσει τη γνωμοδότησή της, όπως προέβλεπε η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Το 1991 ο Πρόεδρος Βασιλείου ανέλαβε αποφασιστική διεθνή εκστρατεία για την προώθηση των διαπραγματεύσεων για την επίλυση του Κυπριακού, αξιοποιώντας τη θετική διεθνή συγκυρία που οδήγησε στην πτώση του τείχους του Βερολίνου. Ο κύπριος Πρόεδρος πέτυχε την ενεργοποίηση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Γκάλι και κορυφαίων διεθνών παραγόντων, βάζοντας στόχο είτε την αίσια κατάληξη σε ομοσπονδιακό συμβιβασμό, είτε την επίρριψη των ευθυνών για το αδιέξοδο στον Ραούφ Ντενκτάς που αξίωνε λύση διχοτόμησης και χωριστή κυριαρχία. Η μετριοπαθής και ευέλικτη στάση του Προέδρου Βασιλείου διεύρυνε την απήχηση που είχε εντός Ευρωπαϊκής Κοινότητας η κυπριακή αίτηση, ώστε να προχωρήσει η διαδικασία για την ετοιμασία μιας θετικής γνωμοδότησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ωστόσο το επιχείρημα της τουρκικής πλευράς να υπάρξει και η θετική γνώμη των Τουρκοκυπρίων, ενσωματώθηκε στη δέσμη προτάσεων για συνολική λύση που ετοίμασε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ (Δέσμη Ιδεών Γκάλι), με την πρόνοια για χωριστά δημοψηφίσματα για την ένταξη. Η πλήρης αδιαλλαξία του Ραούφ Ντενκτάς και η απόρριψη της Δέσμης Ιδεών και του Χάρτη Γκάλι το καλοκαίρι του 1992 αποδυνάμωσαν μερικώς την προσέγγιση της διεθνούς κοινότητας. Πάνω σε εκείνα τα γεγονότα ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ κατέληξε στην απόφαση να κάνει το επόμενο βήμα για την έκδοση θετικής γνωμοδότησης για την ένταξη της Κύπρου, η οποία παραδόθηκε τελικά στη νέα κυβέρνηση της Κύπρου υπό τον Πρόεδρο Γλαύκο Κληρίδη στις 30 Ιουνίου 1993.

Η γνωμοδότηση

Η γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι ιστορικό έγγραφο για την Κύπρο γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνώρισε την ευρωπαϊκή ταυτότητα και τον ευρωπαϊκό χαρακτήρα της νήσου, καθώς επίσης και τον προορισμό της να αποτελέσει μέρος της ΕΕ.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου

Στα μέσα της δεκαετίας του '80, ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Τουργκούτ Οζάλ επιδίωξε να αναθερμάνει τις σχέσεις της χώρας του με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα για να ενισχύσει τη διαδικασία εκδημοκρατισμού, αλλά το 1987 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε αρνητική γνωμοδότηση στην τουρκική αίτηση ένταξης. Στη διαπραγμάτευση στο Συμβούλιο για μια εναλλακτική πρόταση προς την Τουρκία, η ελληνική κυβέρνηση έθεσε την ανάγκη άσκησης πολιτικής πίεσης προς την Άγκυρα για επίλυση του Κυπριακού. Την ελληνική θέση συμμερίστηκε ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών Χανς Ντίτριχ Γκένσερ και τη μετέτρεψε τον Απρίλιο του 1988 σε κοινή θέση των «12» στο Συμβούλιο Υπουργών, κάτω από την φαινομενικά ανώδυνη διατύπωση ότι «το Κυπριακό επηρεάζει τις σχέσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την Τουρκία». Ακολούθως η κοινή θέση του Συμβουλίου υιοθετήθηκε και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Δουβλίνο και ισχύει μέχρι σήμερα. Στα ομόφωνα συμπεράσματα στο Δουβλίνο αναφέρεται ότι:
«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συζήτησε το Κυπριακό ζήτημα έχοντας προ οφθαλμών το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει ο διακοινοτικός διάλογος. Εκφράζοντας τη βαθιά του ανησυχία για την κατάσταση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επαναβεβαιώνει πλήρως τις προηγούμενες δηλώσεις του και την υποστήριξή του για την ενότητα, την ανεξαρτησία, την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου σύμφωνα με τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών. Επαναλαμβάνοντας ότι το Κυπριακό επηρεάζει τις σχέσεις ΕΟΚ-Τουρκίας, και έχοντας κατά νου τη σημασία αυτών των σχέσεων, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την ανάγκη να εξαλειφθούν σύντομα τα εμπόδια που παρεμβάλλονται στη συνέχιση ουσιαστικών διακοινοτικών συνομιλιών για την εξεύρεση δίκαιης και βιώσιμης λύσης του Κυπριακού προβλήματος...»

Η συζήτηση εντός Κύπρου

Στην Κύπρο περί τα τέλη της δεκαετίας του '80, η πολιτική και κομματική ελίτ άρχισε να ανιχνεύει την ευρωπαϊκή προοπτική, χωρίς όμως να αποκρυσταλλώσει μια συγκεκριμένη πολιτική στόχευση. Όμως το κλίμα διεθνώς άρχισε να αλλάζει και ευνοούσε μια τέτοια εξέλιξη καθώς υποχωρούσε η ψυχροπολεμική αντιπαράθεση με τα ανοίγματα του Προέδρου της ΕΣΣΔ Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Το ζήτημα που κυριαρχούσε ανάμεσα στην πολιτική και κομματική ηγεσία ήταν ένα και μοναδικό επισκιάζοντας τα υπόλοιπα: η επίλυση του Κυπριακού και το επί σειρά ετών αδιέξοδο στις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ. Μέσα σε εκείνες τις συνθήκες κατά την περίοδο 1987-1988, οι Πάγκαλος και Κρανιδιώτης οργάνωσαν σειρά από επισκέψεις και ομιλίες στην Κύπρο για να επηρεάσουν θετικά την κοινή γνώμη και τους διαμορφωτές πολιτικής γύρω από την προοπτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την Κύπρο. Στην κυπριακή κοινωνία δημιουργήθηκαν τα πρώτα μικρά ρεύματα φιλοευρωπαϊκών ιδεών και κινήσεων. Ορισμένοι είχαν επηρεαστεί από την εμπειρία της Ελλάδας και ειδικότερα από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ, άλλοι κινούνταν στον χώρο των επιχειρηματιών, άλλοι ήταν τεχνοκράτες και ορισμένοι διπλωμάτες. Όμως δεν μπορούσαν να επηρεάσουν την κομματική ηγεσία που είχε μονοθεματική προσέγγιση στις παραδοσιακές πτυχές του Κυπριακού.
Στο Εθνικό Συμβούλιο δεν τέθηκε την περίοδο εκείνη θέμα προώθησης κάποιας πολιτικής στόχευσης προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η βασική επιδίωξη του Προέδρου Βασιλείου ήταν να διαμορφώσει ένα κοινά αποδεκτό πλαίσιο διεκδίκησης με όλα τα κόμματα για να μπει ταχέως σε διεθνή εκστρατεία για το Κυπριακό. Το πέτυχε με τις ομόφωνες προτάσεις του Ιανουαρίου του 1989, στις οποίες το Εθνικό Συμβούλιο περιέλαβε στο κεφάλαιο «Οικονομικά Θέματα» μια αναφορά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα: «Η Κύπρος έχει συνάψει Συμφωνία Σύνδεσης και έχει εισέλθει στην τελωνειακή ένωση και θα αναπτύσσει συνεχώς στενότερους δεσμούς με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αυτό θα μπορούσε να έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην ευημερία όλων των Κυπρίων και να βοηθήσει την προώθηση ισορροπημένης περιφερειακής ανάπτυξης. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία (της Κύπρου) πρέπει να έχει την ευθύνη για το κοινό εξωτερικό δασμολόγιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά οι πόροι πρέπει να κατανέμονται δίκαια...»"
Ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Χαβιέ Πέρεζ ντε Κουεγιάρ τον Ιούνιο του 1989, κατέθεσε τις πρώτες μεσολαβητικές του προτάσεις, στις οποίες περιέλαβε για πρώτη φορά αναφορά ότι «η προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα έπρεπε να μελετηθεί...»

Η «βροχή» αιτήσεων ένταξης

Την εποχή εκείνη η Ευρωπαϊκή Κοινότητα άρχισε να δέχεται «βροχή» αιτήσεων για ένταξη από τη Δυτική Ευρώπη, όπως προέβλεψαν οι Πάγκαλος και Κρανιδιώτης. Πρώτη υπέβαλε αίτηση η Αυστρία το 1989, ακολούθως η Κύπρος και η Μάλτα το 1990 και στη συνέχεια η Σουηδία, το 1991, η Φινλανδία, η Νορβηγία και η Ελβετία το 1992. Όμως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραλαμβάνοντας τις αιτήσεις ένταξης, άρχισε να τις αξιολογεί με πολιτικά κριτήρια προτεραιότητας. Οι υποψηφιότητες που προσέδιδαν πλούτο και ισχύ στην Κοινότητα πήραν προβάδισμα για την έκδοση γνωμοδότησης. Η υποψηφιότητα της Κύπρου δεν μπορούσε να τις ανταγωνιστεί, εξαιτίας του πολιτικού προβλήματός της, ενώ η υποψηφιότητα της Μάλτας συναντούσε πολλά προβλήματα λόγω διαφωνιών στο εσωτερικό της μικρής μεσογειακής αυτής χώρας.

Η γνωμοδότηση ήταν θετική, αλλά το επόμενο στάδιό της, η οποιαδήποτε απόφαση για έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης, τέθηκε υπό επανεξέταση στην κρίση του Συμβουλίου Υπουργών. Η Επιτροπή έθεσε σε ευθεία συνάρτηση τη λήψη τέτοιας απόφασης με τη συνέχιση των προσπαθειών επίλυσης του Κυπριακού για να καταλήξουν σε συμφωνία. Βέβαια, τότε δεν γινόταν καν λόγος για την καθεαυτήν ένταξη, χωρίς προηγούμενη επίλυση του προβλήματος γιατί η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν επιθυμούσε με κανένα τρόπο να αναλάβει την ευθύνη για ένα άλυτο πρόβλημα.

Από την υποβολή της αίτησης ένταξης της Κύπρου έως την έκδοση της γνωμοδότησης πέρασαν τρία χρόνια. Η καθυστέρηση εξυπηρετούσε μια καθαρή σκοπιμότητα από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής γιατί αποσυνέδεσε χρονικά την υποψηφιότητα της Κύπρου –και της Μάλτας– από τη διεύρυνση της ΕΕ που βρισκόταν ήδη σε προχωρημένο στάδιο και αφορούσε τις σκανδιναβικές χώρες και την Αυστρία. Πλούσιες χώρες, καθαροί συνεισφορείς, οργανωμένοι χωρίς πολιτικά προβλήματα... Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει πόσο βαρύ ήταν το φορτίο της κατοχής και του άλυτου Κυπριακού για την υποψηφιότητα της Κύπρου.

Τον Φεβρουάριο του 1993 αναδείχθηκε ο Γλαύκος Κληρίδης στην προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η νέα κυβέρνηση με υπουργό Εξωτερικών τον Αλέκο Μιχαηλίδη έθεσε στην κορυφαία προτεραιότητά της την προώθηση των σχέσεων της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Νοέμβριο του 1993 επανήλθε στην εξουσία στην Ελλάδα το ΠΑΣΟΚ και ο πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου έθεσε εκ νέου στην πρώτη γραμμή των προσπαθειών για την κυπριακή ένταξη τους Θεόδωρο Πάγκαλο, ως αναπληρωτή υπουργό Εξωτερικών, και Γιάννο Κρανιδιώτη, ως γενικό γραμματέα Ευρωπαϊκών Υποθέσεων. Μετά την έκδοση της γνωμοδότησης ήταν σαφές για τους πρωταγωνιστές της προσπάθειας στα υπουργεία Εξωτερικών της Ελλάδας και της Κύπρου ότι έπρεπε να παλέψουν κάθε στάδιο και να κερδίσουν σε κάθε σημείο, στη μαραθώνια διαδικασία που άρχισε. Μέγα ζήτημα ήταν τότε να οριστεί η ημερομηνία για έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου της ΕΕ.

Το επόμενο βήμα έπρεπε να οικοδομηθεί με συντονισμένες διπλωματικές κινήσεις των κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Κύπρου στο ευρωπαϊκό επίπεδο προκειμένου ένας εκπρόσωπος της ΕΕ να αποφανθεί για τη στάση της τουρκικής πλευράς, ώστε να μην κρατείται η Κύπρος όμηρος της αδιαλλαξίας της. Πάνω σε αυτό το επιχείρημα, να μην βρίσκεται η Κύπρος κάτω από την ομηρία της τουρκικής πλευράς, εργάστηκε επίμονα ο κύπριος υπουργός Εξωτερικών Αλέκος Μιχαηλίδης.

Παράλληλα, το υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας αξιοποίησε την Ελληνική Προεδρία του Συμβουλίου το α' εξάμηνο του 1994, προωθώντας την προσθήκη γενικής παραγράφου στα ομόφωνα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κέρκυρας, ότι «η Κύπρος και η Μάλτα περιλαμβάνονται στο επόμενο κύμα διεύρυνσης», δηλαδή μετά την ολοκλήρωση της προσχώρησης της Σουηδίας, της Φινλανδίας και της Αυστρίας.

Οι μήνες που ακολούθησαν μετά τη σύνοδο κορυφής της Κέρκυρας αποδείχθηκαν από τους πιο κρίσιμους σε εκείνο το στάδιο της προώθησης της ένταξης της Κύπρου. Το χαρτοφυλάκιο της ένταξης της Κύπρου ανέλαβε αποκλειστικά εκ μέρους της Ελλάδας ο Γιάννος Κρανιδιώτης ως υφυπουργός Εξωτερικών και αρμόδιος για τις Ευρωπαϊκές Υποθέσεις, θέτοντας στόχο να διαβεί η Κύπρος το κρίσιμο κατώφλι: τον καθορισμό σαφούς χρονοδιαγράμματος έναρξης διαπραγματεύσεων ένταξης με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών. Είχε απέναντί του την έντονη άρνηση της Γερμανίας, της Γαλλίας και της Βρετανίας να δεχθούν τέτοια ρύθμιση. Τότε αποφάσισε την πρώτη στρατηγική διασύνδεση της ενταξιακής διαδικασίας της Κύπρου με τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ και έπεισε για την προσέγγιση αυτή τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου. Η κίνηση Κρανιδιώτη αφορούσε την απόσπαση της συγκατάθεσης των ευρωπαίων εταίρων να αρχίσουν διαπραγματεύσεις

Το ιστορικό έγγραφο

«Η γεωγραφική θέση της Κύπρου, οι στενοί δεσμοί που εδώ και περισσότερο από δύο χιλιετίες συνδέουν τη νήσο με τις ίδιες πηγές της ευρωπαϊκής παιδείας και πολιτισμού, η ένταση της ευρωπαϊκής επίδρασης τόσο όσον αφορά τις κοινές αξίες του κυπριακού λαού όσο και την οργάνωση της πολιτιστικής, πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής των πολιτών της, η σημασία πάσης φύσης συναλλαγών που έχει αναπτύξει με την Κοινότητα, προσδίδουν αναμφισβήτητα ευρωπαϊκό χαρακτήρα και ταυτότητα στην Κύπρο και επιβεβαιώνουν τον προορισμό της να αποτελέσει μέρος της Κοινότητας.
Η πολιτική διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος θα είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση αυτού του προορισμού και των δεσμών που ενώνουν την Κύπρο με την Ευρώπη.
Ταυτόχρονα η διευθέτηση αυτή θα άνοιγε τον δρόμο για την πλήρη αποκατάσταση των δικαιωμάτων των ανθρώπων και των θεμελιωδών ελευθεριών σε ολόκληρο το έδαφος της Κύπρου και θα επέτρεπε την εμβάθυνση της πολυφωνικής δημοκρατικής πρακτικής.
Η Επιτροπή έχει πειστεί ότι η προσχώρηση της Κύπρου στην Κοινότητα θα σήμαινε για την Κύπρο αύξηση της ασφάλειας και της ευημερίας και θα συνέβαλλε στην προσέγγιση και τη συμφιλίωση των δύο κυπριακών κοινοτήτων. Σε περίπτωση που θα υπάρξει πολιτική διευθέτηση, η προοπτική της αποκατάστασης των βασικών ελευθεριών θα επιτρέψει την εξουδετέρωση των αναπόφευκτων πρακτικών δυσκολιών που θα προκύψουν κατά τη μεταβατική περίοδο, όσον αφορά την υιοθέτηση της σχετικής κοινοτικής νομοθεσίας.
Η παρούσα γνώμη καταδεικνύει επίσης ότι η προσχώρηση της Κύπρου στην Κοινότητα προϋποθέτει ότι θα υπάρξει ειρηνική, ισόρροπη και βιώσιμη διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος, η οποία θα καταστήσει δυνατή τη συμφιλίωση και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τη συνεργασία μεταξύ των ηγεσιών τους. Οι θεσμικές διατάξεις μιας τέτοιας διευθέτησης, θα έπρεπε εξασφαλίζοντας τις αναγκαίες ισορροπίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων και το δικαίωμα της καθεμιάς από αυτές να προασπίζει τα θεμελιώδη συμφέροντά της, να συμβιβάζονται με την ομαλή συμμετοχή της Κύπρου στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και την ορθή εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου στο σύνολο του νησιού...»

Αλέκος Μιχαηλίδης και ευρωπαϊκή Κύπρος

Ο Αλέκος Μιχαηλίδης ανέλαβε το υπουργείο Εξωτερικών σε μια περίοδο αναζήτησης μιας εναλλακτικής πορείας για να βγει η Κύπρος από το αδιέξοδο δύο δεκαετιών ντε φάκτο διχοτόμησης. Στην κυβέρνηση Κληρίδη έθεσε με επιμονή και αποφασιστικότητα το πολιτικό και διπλωματικό εγχείρημα για προώθηση της ευρωπαϊκής πορείας, αρχίζοντας μια μεγάλη κινητοποίηση που έμελλε να κορυφωθεί σταδιακά όλη τη δεκαετία που ακολούθησε μέσα σε πρωτοφανές πνεύμα συναίνεσης για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Το πλαίσιο της μεγάλης διπλωματικής προσπάθειας το 1993 ανέπτυξε ο Αλέκος Μιχαηλίδης, βασιζόμενος στο περιεχόμενο της γνωμοδότησης:
[...] «Πρώτα απ' όλα είναι θετικό το γεγονός ότι το κυρίαρχο στοιχείο στις πρόνοιες της γνωμοδότησης είναι η θέση της Επιτροπής ότι η Κύπρος πληροί τα κριτήρια για ένταξη.
Ασφαλώς δεν μας ικανοποιεί η πρόνοια που θέτει ως προϋπόθεση για την ένταξη την επίλυση του Κυπριακού. Όμως είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η Κοινότητα έμμεσα αναγνωρίζει ότι η χωρίς χρονικό περιορισμό εξάρτηση της ένταξης από τη λύση του Κυπριακού προβλήματος, θα παρείχε κίνητρο στην Τουρκία για συνέχιση της αρνητικής στάσης της και, ανεξάρτητα από τις προθέσεις της Κοινότητας, ίσως θα έδινε στην Τουρκία τη δυνατότητα να εμποδίσει την ένταξη της Κύπρου. Γι' αυτό είναι πολύ θετικό το γεγονός ότι η Επιτροπή θέτει χρονικό όριο στο οποίο θα ισχύει η σύνδεση της ένταξης με τη λύση. Αν σε ενάμιση χρόνο δεν υπάρξει λύση, τότε η Κοινότητα θα επανεξετάσει το θέμα και εάν δεν λυθεί το πρόβλημα εξ υπαιτιότητας της τουρκικής πλευράς, τότε η σύνδεση λύσης - ένταξης, η σύνδεση της

ένταξης με την Κύπρο σε αντάλλαγμα με την άρση του ελληνικού βέτο στην τελωνειακή ένωση της Τουρκίας. Ακολούθως ο Κρανιδιώτης ανέπτυξε την προσέγγιση αυτή στον Πρόεδρο Κληρίδη και τον υπουργό Εξωτερικών Αλέκο Μιχαηλίδη το φθινόπωρο του 1994. Η Ελλάδα για πρώτη φορά θα έβαζε τους όρους για να προσδεθεί η Τουρκία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Την ίδια περίοδο η ΕΕ προχώρησε στον διορισμό του Γάλλου Σερζ Αμπού ως παρατηρητή για το Κυπριακό ο οποίος ενεργοποίησε την αναφορά στη γνωμοδότηση για την Κύπρο για επανεξέταση της κατάστασης στο νησί. Ο Αμπού έθεσε κάτω από τη δική του αξιολόγηση τις άτυπες συνομιλίες Κληρίδη-Ντενκτάς που διεξήγαγε τότε ο ΟΗΕ στην Κύπρο με σκοπό να αποφανθεί αν θα υπήρχε προοπτική επίλυσης.

Η συμφωνία της 6ης Μαρτίου

Ο Γιάννος Κρανιδιώτης διαπραγματεύτηκε με τη Γερμανική Προεδρία την άρση του ελληνικού βέτο στην τελωνειακή ένωση της Τουρκίας αλλά ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Κλάους Κίνκελ δεν αποδέχθηκε ρύθμιση ικανοποιητική υπέρ της Κύπρου. Ο Κρανιδιώτης μπλόκαρε τον Δεκέμβριο του 1994 την τελωνειακή ένωση της Τουρκίας. Με την ανάληψη της Γαλλικής Προεδρίας, τον Ιανουάριο του 1995, ο υπουργός Εξωτερικών Αλέν Ζιπέ προσκάλεσε τον υφυπουργό Εξωτερικών Γιάννο Κρανιδιώτη και τον υπουργό Εξωτερικών Αλέκο Μιχαηλίδη σε εντατικές συνομιλίες στο Παρίσι στο υπουργείο Εξωτερικών της Γαλλίας. Ο Ζιπέ αποδέχθηκε τους όρους Κρανιδιώτη και την επιχειρηματολογία Μιχαηλίδη και η Κύπρος εξασφάλισε, στις 6 Μαρτίου 1995, το δεσμευτικό ραντεβού: «Οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Κύπρου με την ΕΕ θα αρχίσουν έξι μήνες μετά την ολοκλήρωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996». Την επόμενη ημέρα συνεδρίασε το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΕ-Τουρκίας όπου η Ελλάδα απέσυρε το βέτο της και υπήρξε ομόφωνη απόφαση για τη συνομολόγηση της τελωνειακής ένωσης της Τουρκίας.

Στις πυκνές διαβουλεύσεις εκείνων των μηνών σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν επίσης οι ΗΠΑ μέσω του υφυπουργού Εξωτερικών Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ. Ο Χόλμπρουκ άσκησε δραστήρια διπλωματία, προάγοντας την ιδέα μιας συμφωνίας από την οποία όλοι θα έβγαιναν κερδισμένοι. Ο αμερικανός υφυπουργός προώθησε σε διστακτικές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις τη στρατηγική αξία της πρόσδεσης της Τουρκίας στην ΕΕ, ενώ την ίδια στιγμή είχε πειστεί από την ελληνική και την κυπριακή κυβέρνηση για τη συμφιλιωτική δυναμική που θα αποκτούσε μια ανοιχτή προοπτικής ένταξης της Κύπρου. Πολύ θετική υπήρξε και η συμβολή του Σερζ Αμπού ο οποίος στην έκθεση που συνέταξε αποδοκίμασε τη στάση της τουρκοκυπριακής ηγεσίας υπό τον Ραούφ Ντενκτάς, ο οποίος υπέσκαπτε την όποια ομοσπονδιακή διευθέτηση.

Η απόφαση της 6ης Μαρτίου 1995 έδωσε νέα ώθηση στις σχέσεις της Κύπρου με την Ευρωπαϊκή Ένωση και έφερε την προοπτική ένταξης πιο κοντά στην υλοποίηση, σε μια περίοδο που η ΕΕ προετοιμαζόταν εντατικά για την επόμενη διεύρυνση. Ήδη μία μετά την άλλη οι χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ άρχισαν να καταθέτουν αιτήσεις για ένταξη, επιβεβαιώνοντας την πρόβλεψη για ομαδοποίηση αιτήσεων και συγκέντρωση ισχυρών συμφερόντων για μια μεγάλη διεύρυνση, τόσο προς ανατολάς όσο και προς τη Μεσόγειο (Κύπρος και Μάλτα).

Η Τουρκία και ο Ραούφ Ντενκτάς αντέδρασαν με δριμύτητα στην εξέλιξη και υιοθέτησαν μια πολιτική προκλήσεων για προσάρτηση των κατεχομένων από την Τουρκία, αλλά και δημιουργίας εντάσεων που κράτησαν αρκετό διάστημα. Το κλίμα έντασης συνδυάστηκε με την απόφαση της κυπριακής κυβέρνησης να ενισχύσει την αντιαεροπορική της άμυνα με το ρωσικό αντιαεροπορικό πυραυλικό σύστημα μεγάλου βεληνεκούς S-300, αλλά και με την εσωτερική πολιτική αντιπαλότητα και αστάθεια στην Τουρκία. Αυτή η κατάσταση έδωσε λαβή σε μια έξαρση του εθνικισμού στην Τουρκία για το Κυπριακό, καλλιεργώντας πρόσφορο έδαφος στον Ντενκτάς για να βρίσκεται συνεχώς στο προσκήνιο και να επηρεάζει διαρκώς την τουρκική εξωτερική πολιτική με την παρέμβαση του στρατού.

> έναρξης των διαπραγματεύσεων με το Κυπριακό, θα παύσει να υπάρχει» [...]
> «Η πορεία της Κύπρου είναι η Ευρώπη. Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός είναι ο άξονας της πολιτικής μας και η ένταξη στην Κοινότητα ο καθαρός στόχος μας. Γι' αυτό θα αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες που η γνωμοδότηση μας παρέχει».

Ο «καταλύτης» της επίλυσης

Η βασική γραμμή του Γιάννου Κρανιδιώτη στο Συμβούλιο Υπουργών και στις επαφές με τις ΗΠΑ περιλήφθηκε σε επιστολή του στις 16.11.1994 προς όλους τους υπουργούς Εξωτερικών: «[...] Η εξέταση του αιτήματος ένταξης της Κύπρου προσφέρει στην ΕΕ μια μοναδική ευκαιρία να βοηθήσει τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στις προσπάθειές του να εξευρεθεί λύση. Ένα ξεκάθαρο και μη επιδεχόμενο παρερμηνείες μήνυμα που θα καθιστούσε στα εμπλεκόμενα μέρη τη θέληση της Ένωσης να αρχίσει σε συγκεκριμένη ημερομηνία τις συνομιλίες ένταξης με την Κύπρο, θα μπορούσε να μεταβάλει τη στάση της τουρκικής πλευράς και να ενεργήσει ως σημαντικός μοχλός πίεσης ώστε να επιτευχθεί λύση και να τεθεί τέρμα σε 20 μακρά χρόνια απογοητεύσεων...» Την επιχειρηματολογία προέβαλε και η κυπριακή κυβέρνηση με πειστικότητα μέσα από τους χειρισμούς του Προέδρου Κληρίδη στις διαπραγματεύσεις και μέσω του υπουργού Εξωτερικών Αλέκου Μιχαηλίδη που επίσης όργωνε τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

Η ατζέντα 2000

«Το χρονοδιάγραμμα που συμφωνήθηκε για την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο σημαίνει ότι αυτές μπορούν να αρχίσουν πριν από την εξεύρεση πολιτικής διευθέτησης. Αν δεν σημειωθεί πρόοδος προς την κατεύθυνση διευθέτησης πριν από την προγραμματιζόμενη έναρξη των διαπραγματεύσεων, θα πρέπει να αρχίσουν με την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως τη μόνη αρχή που αναγνωρίζεται από το διεθνές δίκαιο»

Η κλιμάκωση της τουρκικής επιθετικότητας φάνηκε στα γεγονότα στα Ίμια τον Ιανουάριο του 1996, αλλά και στην Κύπρο το καλοκαίρι του ιδίου έτους, όταν εθνικιστικά στοιχεία δολοφόνησαν με επαίσχυντο τρόπο δύο νεαρούς ελληνοκύπριους διαδηλωτές στη γραμμή αντιπαράταξης στη Δερύνεια.

Η τουρκική επιθετικότητα δεν στάθηκε ικανή να ανακόψει τη σταθερή πορεία που χάραξε η Κύπρος έως το επόμενο ραντεβού της, την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κυκλοφόρησε το καλοκαίρι του 1997 την έκθεσή της για την προοπτική διεύρυνσης της ΕΕ με τίτλο «Ατζέντα 2000» κάνοντας θετικές αναφορές για την Κύπρο και εισηγούμενη μια πρώτη ομάδα διεύρυνσης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Λουξεμβούργο τον Δεκέμβριο του 1997 αποφασίστηκε η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Τσεχία, την Εσθονία και τη Σλοβενία. Οι διαπραγματεύσεις άρχισαν στις 31 Μαρτίου 1998 στις Βρυξέλλες με την πρώτη Διακυβερνητική Διάσκεψη και τη συμμετοχή του υπουργού Εξωτερικών Ιωάννη Κασουλίδη, του υφυπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας Γιάννου Κρανιδιώτη και σημαντικών προσωπικοτήτων που στήριξαν πολύ δύσκολες αποφάσεις για την Κύπρο, όπως του υπουργού Εξωτερικών των Εργατικών της Βρετανίας Ρόμπιν Κουκ.

Η κυπριακή κυβέρνηση του Προέδρου Κληρίδη όρισε τον πρώην Πρόεδρο Γιώργο Βασιλείου επικεφαλής της Διαπραγματευτικής Ομάδας της Κύπρου, ο οποίος, με πολιτικό κύρος και τεχνοκρατική γνώση, έδωσε διεθνές κύρος και δυναμική στην προσπάθεια της Κύπρου.

Παράλληλα, ο Πρόεδρος Κληρίδης, ακόμα και την ύστατη στιγμή, ανταποκρίθηκε σε αίτημα της ΕΕ και κάλεσε τους Τουρκοκυπρίους να διορίσουν αντιπροσώπους «ως πλήρη μέλη της διαπραγματευτικής ομάδας» για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Η πρόσκληση αυτή, η οποία επικυρώθηκε από τα κράτη μέλη της ΕΕ, απορρίφθηκε από τον τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς.

Οι τεχνοκρατικές επιδόσεις της Κύπρου στις διαπραγματεύσεις για την εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο επιβεβαίωσαν την προσήλωση της πολιτείας στην προσπάθεια ένταξης και την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Όμως το κεντρικό ζήτημα που αφορούσε την κυπριακή ένταξη ήταν πολιτικό. Γρήγορα φάνηκε ότι μπορούσε να αποτελέσει μόνιμη τροχοπέδη στη διαδικασία ένταξης.

Στα τέλη του φθινοπώρου του 1998, τέσσερις ισχυρές χώρες της ΕΕ –η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ολλανδία– κυκλοφόρησαν στο πλαίσιο του Συμβουλίου κοινή θέση με βάση την οποία διακήρυσσαν ότι υπάρχουν κεφάλαια της διαπραγμάτευσης με την Κύπρο που δεν θα επιτρέψουν να κλείσουν αν προηγουμένως δεν επιλυθεί το Κυπριακό. Η επιχειρηματολογία τους εστίαζε στον κίνδυνο διασάλευσης της κοινής εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας της ΕΕ χωρίς να κάνουν ευθεία αναφορά στην Τουρκία και τις αντιδράσεις της.

Η ελληνική και η κυπριακή κυβέρνηση αντέδρασαν στη δήλωση των «4» εναντίον της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ που συνέπεσε με μια περίοδο πολύ λεπτών χειρισμών αναφορικά με το ζήτημα της προμήθειας του συστήματος S-300 που συνιστούσε επίσης μια εστία τριβής με πολλές ισχυρές ευρωπαϊκές χώρες, τις ΗΠΑ, ακόμα και με το Ισραήλ. Στο κοινοβουλευτικό επίπεδο, η Βουλή των Ελλήνων είχε ήδη προετοιμαστεί υιοθετώντας ψήφισμα με το οποίο διακήρυσσε ότι το εθνικό κοινοβούλιο της Ελλάδας ως αρμόδιο σώμα για την επικύρωση της συνθήκης προσχώρησης νέων κρατών μελών, θα εμπόδιζε οποιαδήποτε άλλη ένταξη, χωρίς την Κύπρο. Τον Νοέμβριο του 1998 ο πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Απόστολος Κακλαμάνης διακήρυξε τη θέση αυτή, τονίζοντας ότι θα κατέφευγε στην ύστατη αυτή επιλογή, που θα ήταν καταστροφική για όλους, μόνο ως αντίδραση σε πιθανή τιμωρητική συμπεριφορά σε βάρος της Κύπρου. Η επιβάρυνση της κυπριακής υποψηφιότητας ένταξης από τη δήλωση των «4» ήταν μία από τις αιτίες που οδήγησαν στην ακύρωση της απόφασης για εγκαστάσταση των S-300 στην Κύπρο τον Δεκέμβριο του 1998, με κοινή

Οι επιδόσεις της Κύπρου

Το πρώτο στάδιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο, οι οποίες άρχισαν στις 3 Απριλίου 1998, αφορούσαν τη διαδικασία αναλυτικής εξέτασης του κοινοτικού κεκτημένου, μια διαδικασία γνωστή ως «screening». Η διαδικασία σχεδιάστηκε για να καθοριστούν οι περιοχές όπου έπρεπε να γίνουν οι αναγκαίες αλλαγές στο κυπριακό δίκαιο, προκειμένου να εναρμονιστεί με τη νομοθεσία της ΕΕ. Η φάση των διαπραγματεύσεων για την αναλυτική εξέταση του κεκτημένου ολοκληρώθηκε το 2000 και κάλυπτε το νέο κεκτημένο μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2000. Από εκείνο το σημείο η διαδικασία της αναλυτικής εξέτασης γινόταν στο πλαίσιο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Οι ουσιαστικές συζητήσεις για το κάθε κεφάλαιο του κεκτημένου άρχισαν στις 10 Νοεμβρίου 1998.
Σε επανειλημμένες Εκθέσεις Προόδου η Επιτροπή διαπίστωνε ότι η Κύπρος είχε πετύχει ικανοποιητικό βαθμό σύγκλισης με το κεκτημένο στους πλείστους τομείς και προχωρούσε προς την εγκαθίδρυση των αναγκαίων διοικητικών μηχανισμών για την εφαρμογή του κεκτημένου σε σημαντικό αριθμό τομέων. Σημείωνε επίσης ότι η Κύπρος γενικά ανταποκρινόταν στις υποχρεώσεις που ανέλαβε στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις και κατέληγε ότι «ενόψει του επιπέδου σύγκλισης που πέτυχε η Κύπρος [...] και των προηγούμενων επιδόσεών της [...] στην εφαρμογή των υποχρεώσεων που ανέλαβε στις διαπραγματεύσεις, η Επιτροπή θεωρεί ότι η Κύπρος μπορεί να αναλάβει τις υποχρεώσεις του μέλους μέσα στο προβλεπόμενο χρονοδιάγραμμα».

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Διαπραγματεύσεις Ένταξης 1996-1998

Δήλωση των «4» εναντίον της κυπριακής ένταξης

Η Γαλλία, η Γερμανία και η Ολλανδία, με κοινή δήλωσή τους στο Συμβούλιο την οποία συνυπέγραψε στη συνέχεια και η Ιταλία, αμφισβήτησαν την προοπτική η Κύπρος να ενταχθεί χωρίς λύση προβάλλοντας το επιχείρημα ότι «η προσχώρηση της Κύπρου θα πρέπει να ωφελήσει όλες τις κοινότητες». Οι «4» διατύπωσαν επίσης την προειδοποίηση ότι «η διχοτόμηση της νήσου θέτει βασικά προβλήματα για τη λειτουργία και τη συνοχή της ΚΕΠΠΑ». Η ελληνική κυβέρνηση κατέθεσε μονομερή δήλωση, σύμφωνα με την οποία οι «άκαρπες προσπάθειες της Λευκωσίας, προκειμένου να συμμετάσχουν και οι Τουρκοκύπριοι στις διαδικασίες, οφείλονται στην "ομηρία της κυπριακής ένταξης" από την Τουρκία». Η ελληνική κυβέρνηση ζήτησε «σεβασμό των αποφάσεων», ενώ προειδοποίησε ότι «ενέργειες και δηλώσεις που δεν είναι συνεπείς με τις αποφάσεις για την Κύπρο απειλούν τη δυναμική της ενταξιακής διαδικασίας».

απόφαση του Προέδρου Κληρίδη και του πρωθυπουργού Σημίτη.

Το Κυπριακό στις αρχές του 1999 επανήλθε στο προσκήνιο ως «δαμόκλειος σπάθη» για την ένταξη και για μία ακόμα φορά φάνηκε ότι χρειαζόταν ξανά μια στρατηγική κίνηση για να απεμπλακεί οριστικά και τελεσίδικα από τις αντιρρήσεις των ευρωπαίων εταίρων.

Την άνοιξη του 1999, το ζήτημα της ένταξης της Κύπρου αποτέλεσε αντικείμενο σειράς εμπιστευτικών συσκέψεων του πρωθυπουργού της Ελλάδας Κώστα Σημίτη με τους πιο στενούς συνεργάτες του προκειμένου να διαμορφωθεί μια νέα συνολική στρατηγική της ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στην Τουρκία. Είχε μεσολαβήσει άλλη μία σοβαρή δοκιμασία για την Ελλάδα όταν η χώρα ενεπλάκη σε νέα ένταση με την Τουρκία εξαιτίας της μυστικής εισόδου και της προσπάθειας φυγάδευσης του Κούρδου αυτονομιστή ηγέτη Αμπντουλάχ Οτζαλάν.

Ο Γιάννος Κρανιδιώτης, έχοντας αναλάβει τη θέση του αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας με ευθύνη για το Κυπριακό και την ενταξιακή πορεία της Κύπρου, συνεργάστηκε στενά με τον καθηγητή Χρήστο Ροζάκη και τον Νίκο Θέμελη –τους δύο πιο στενούς συνεργάτες του πρωθυπουργού– και άλλα στελέχη της ελληνικής διπλωματίας για τη διαμόρφωση μιας νέας προσέγγισης απέναντι στην Τουρκία που θα έθετε το σύνολο των ανοιχτών προβλημάτων στο πλαίσιο της περαιτέρω πρόσδεσης της Τουρκίας στην ΕΕ.

Τα βασικά στοιχεία της οριστικοποιήθηκαν από τον πρωθυπουργό Σημίτη και αποκρυσταλλώθηκαν σε συσκέψεις με τον υπουργό Εξωτερικών Γιώργο Παπανδρέου και τον Γιάννο Κρανιδιώτη.

Η αναθεωρημένη ελληνική εξωτερική και ευρωπαϊκή πολιτική έθεσε τις εξής προτεραιότητες σε έναν ενιαίο κορμό διπλωματικών διεκδικήσεων:

- Την ανεμπόδιστη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, χωρίς το Κυπριακό και η επίλυσή του να είναι προϋπόθεση
- Την ενεργοποίηση του ευρωπαϊκού καταλύτη για μετακίνηση της Τουρκίας και του Ντενκτάς από τις αδιάλλακτες θέσεις τους με στόχο την επίλυση του Κυπριακού
- Την ενσωμάτωση των ελληνοτουρκικών διαφορών για το Αιγαίο στο πλαίσιο των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ με υποχρέωση της Τουρκίας να τις επιλύσει με ειρηνικό τρόπο και στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου
- Την υπό τους πιο πάνω όρους υποστήριξη των ευρωπαϊκών φιλοδοξιών της Τουρκίας για να κατασταθεί υποψήφια για ένταξη, την ενεργοποίηση ισχυρών διεθνών παραγόντων με συγκλίνοντα συμφέροντα (ΗΠΑ) και τη συνεχή βολιδοσκόπηση των ισχυρών ευρωπαϊκών πρωτευουσών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Βερολίνο, Λονδίνο, Παρίσι)
- Την υλοποίηση ανοιγμάτων απέναντι στην Τουρκία με στόχο την προσέγγιση των δύο λαών, αλλά και στην Κύπρο για την επαναπροσέγγιση των ελληνοκυπρίων με τους τουρκοκυπρίους

Η ουσία της νέας στρατηγικής ήταν να θωρακιστεί η κυπριακή ένταξη, να λειτουργήσει ως πίεση προς την Τουρκία να συνεργαστεί για λύση και να συρθούν η Άγκυρα και ο Ντενκτάς, από το πεδίο των προκλήσεων και της έντασης, στο πεδίο της διαπραγμάτευσης με τους κανόνες της ΕΕ για αναζήτηση αμοιβαία επωφελών λύσεων (win-win).

Ο υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Παπανδρέου, με αφορμή τον φοβερό σεισμό που έπληξε την περιοχή της Κωνσταντινούπολης τον Ιούνιο του '99, ώθησε την προσέγγιση με την Τουρκία, αλλάζοντας το κλίμα με τη «διπλωματία των σεισμών». Ο Κρανιδιώτης ανέλαβε όλο το καλοκαίρι τα ζητήματα που αφορούσαν την κυπριακή ένταξη, το Κυπριακό και τις ευρωτουρκικές σχέσεις. Έως τις αρχές Σεπτεμβρίου, με απανωτές εμπιστευτικές συναντήσεις και προσωπικά ραντεβού με τον υπουργό Εξωτερικών της Βρετανίας Ρόμπιν Κουκ στο Λονδίνο και τον υπουργό Εξωτερικών της Γερμανίας Γιόσκα Φίσερ στο Βερολίνο, ο Κρανιδιώτης διαμόρφωσε το πλαίσιο πολιτικής συμφωνίας, για να γραφεί σε ομόφωνα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και να δεσμεύσει την ΕΕ.

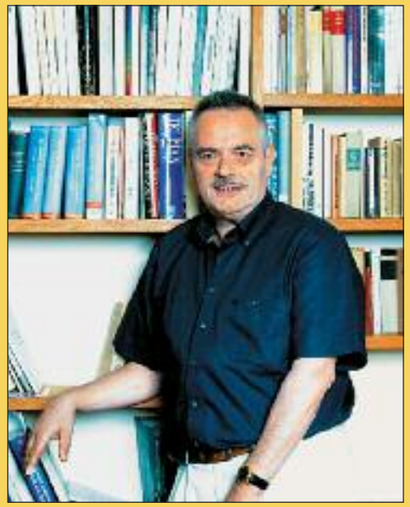

Ο Θέμελης για τον Κρανιδιώτη

«Για τελευταία φορά ήμασταν μαζί σε αποστολή το καλοκαίρι του '99, στην πρώτη κρούση στον Γιόσκα Φίσερ. Η συνάντηση κλείστηκε στο Βερολίνο. Κατά τη συνάντηση ο Γιάννος ξεδίπλωσε με σαφήνεια, χωρίς συναισθηματισμούς τα επιχειρήματά μας και μίλησε με μια νηφαλιότητα που τον χαρακτήριζε για το αυτονόητο. Για αυτό το αυτονόητο που ήξερε ο Γιάννος να πείθει. Ο Φίσερ δεν έδειχνε ενθουσιασμένος, είχε αιφνιδιαστεί. Δεν έβρισκε όμως και σοβαρά αντεπιχειρήματα για να αντικρούσει. Συνέχισε να αντιδρά ανοιχτά προκειμένου να μπει στη λογική που του ξεδίπλωνε ο Γιάννος. Εκείνος δεν αποθαρρύνθηκε, λες και δεν αντιλαμβανότανε τον πάγο που είχε μπροστά του. Ξανά επίθεση στα τείχη της Ιερουσαλήμ. Προς το τέλος της συνάντησης, ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών, άνθρωπος ευθύς κατά τα άλλα στη διατύπωση των απόψεών του και των σκέψεών του, προβληματιζόταν πια σοβαρά και εγκατέλειπε την αρχική θέση του που ήταν άκρα επιφυλακτικότητα. Φύγαμε με μια αίσθηση συγκρατημένης αισιοδοξίας, με μια δικαιολογημένη πεποίθηση ότι είχε γίνει η αρχή ενός εγχειρήματος που ήθελε τον χρόνο του να ωριμάσει και να φτάσει τον Δεκέμβριο στο Ελσίνκι...»
Ομιλία στη Λευκωσία του Νίκου Θέμελη, 25 Φεβρουαρίου 2009

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Ελσίνκι, Ο Ακρογωνιαίος Λίθος 1999

Ο Γιάννος Κρανιδιώτης έφυγε από τη ζωή σε αεροπορικό δυστύχημα που έγινε με το πρωθυπουργικό αεροσκάφος Φάλκον, καθώς ταξίδευε για να συμμετάσχει σε βαλκανική υπουργική διάσκεψη στο Βουκουρέστι στις 14 Σεπτεμβρίου 1999. Την προηγούμενη ημέρα σε ευρεία σύσκεψη παρουσία του πρωθυπουργού Σημίτη με τον Πρόεδρο Κληρίδη στο Μέγαρο Μάξιμου στην Αθήνα, έγινε αναλυτική ενημέρωση από τον Γιάννο Κρανιδιώτη για την πλήρη ανάπτυξη της διπλωματικής κινητοποίησης της Ελλάδας και τον συντονισμό με τη Λευκωσία έως τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που θα γινόταν στο Ελσίνκι στο τέλος εκείνου του χρόνου.

Αναφορά στον Γιάννο Κρανιδιώτη

Ο Γιάννος Κρανιδιώτης συνήθιζε να κοινοποιεί το πλαίσιο της νέας στρατηγικής της Ελλάδας για την Κύπρο και την Τουρκία με συνεντεύξεις σε διεθνή πρακτορεία, ξεφεύγοντας από την περιοριστική λογική των διπλωματικών παρασκηνίων.
Στις 12 Ιουλίου 1999 ο Κρανιδιώτης έδωσε συνέντευξη στο Ρόιτερ (Reuters) θέτοντας στα διεθνή ΜΜΕ την ουσία της στρατηγικής του. Το πιο έγκυρο διεθνές πρακτορείο μετέδωσε το ακόλουθο τηλεγράφημα:
«Η Ελλάδα ανακοίνωσε σήμερα ότι θα μπορούσε να αποσύρει τις αντιρρήσεις της να καταστεί η Τουρκία υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ, αν επιτραπεί στην Κύπρο να ενταχθεί στην Ένωση χωρίς να υπάρχει απαίτηση να λυθεί προηγουμένως το Κυπριακό.
Η Αθήνα θα ανέμενε επίσης ανοιχτή υποστήριξη από τους εταίρους της στην ΕΕ για τις ουσιώδεις διαφορές με την Άγκυρα για το Αιγαίο, δήλωσε σε συνέντευξή του στο Ρόιτερ ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Γιάννος Κρανιδιώτης.
Αναπτύσσοντας τον πολιτικό χάρτη για τους εταίρους της Ελλάδας στην ΕΕ αλλά και τις ΗΠΑ που θέλουν να διασφαλιστεί το μέλλον της Τουρκίας στη Δύση ο Γιάννος Κρανιδιώτης είπε ότι θα ήταν ευχής έργον αν η Τουρκία εκπληρούσε τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια ένταξης που θέτει η ΕΕ. Αυτά περιλαμβάνουν βελτίωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον εκδημοκρατισμό της Τουρκίας, σχέσεις καλής γειτονίας με την Ελλάδα και υποστήριξη της επίλυσης του προβλήματος στην Κύπρο που είναι διαιρεμένη από το 1974 όταν η Τουρκία εισέβαλε στο νησί σε αντίδραση προς το ελληνοκυπριακό πραξικόπημα με την υποστήριξη της χούντας που κυβερνούσε την Ελλάδα. Αν όμως η Τουρκία δεν εκπληρώσει αυτές τις υποχρεώσεις και τα κριτήρια και οι εταίροι της Ελλάδας στην ΕΕ θέλουν να της δώσουν επίσημη υποψηφιότητα ένταξης –πιθανόν τον Δεκέμβριο στη σύνοδο κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι– τότε η Ελλάδα θα το επιτρέψει κάτω από δύο όρους: Οι εγγυήσεις πρώτα, μια απόφαση ότι η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ θα προχωρήσει ανεμπόδιστα, χωρίς η πολιτική επίλυση του Κυπριακού να είναι προϋπόθεση και δεύτερον, μια δήλωση αλληλεγγύης της ΕΕ για τα θέματα του Αιγαίου [...]»

Βραβείο Πρωτοποριακής Δημιουργίας «Γιάννος Κρανιδιώτης»

http://www.opek.org.cy/el/yiannos-kranidiotis-awards/

Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Σκέψεις και Προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου αιώνα, Γιάννος Κρανιδιώτης, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη

http://www.isideris.gr/gr/virtuemart-main/χάρτινα-βιβλία/198-ελληνικη-εξωτερικη-πολιτικη-info

Ελσίνκι: το ορόσημο της ένταξης

Όλο το φθινόπωρο του 1999 έως και τη συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο, όταν συντάχθηκαν τα ομόφωνα συμπεράσματα, εξελίχθηκε ένα έντονο διπλωματικό σκηνικό με πυκνές διαβουλεύσεις στις πιο σημαντικές πρωτεύουσες της ΕΕ και τις ΗΠΑ. Η περίοδος εκείνη ήταν ίσως η πιο δραστήρια κοινή διπλωματική κινητοποίηση που διεξήγαγαν ποτέ το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών υπό τον Γιώργο Παπανδρέου και το κυπριακό υπουργείο Εξωτερικών υπό τον Ιωάννη Κασουλίδη.

Το ζήτημα του ακριβούς λεκτικού των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου έμεινε στα χέρια του πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη έως την τελευταία συνεδρίαση των «15» προκειμένου να εξασφαλιστεί η πληρότητα των ελληνικών διεκδικήσεων. Η Τουρκία μέσω του πρωθυπουργού Μπουλέντ Ετζεβίτ άσκησε αφόρητη πίεση για να εμποδίσει τις αναφορές για την ένταξη της Κύπρου, το Κυπριακό και το Αιγαίο χωρίς καμία επιτυχία. Στο τέλος ο Ετζεβίτ σύρθηκε στην τελετή για τη φωτογράφηση στο Ελσίνκι, έχοντας λάβει υποψηφιότητα ένταξης που συνεπαγόταν πολλά για την Τουρκία στο επίπεδο των ευρωπαϊκών υποχρεώσεων και των κανόνων δικαίου, αλλά καμία δυνατότητα να φράξει την ένταξη της Κύπρου.

Οι στόχοι της Ελλάδας και της Κύπρου επιτεύχθηκαν, γεγονός που ενεργοποίησε τη διεθνή κοινότητα για οργάνωση και εντατικοποίηση των προσπαθειών επίλυσης του Κυπριακού, πάνω σε ένα νέο πλαίσιο, το πλαίσιο του Ελσίνκι. Ο καταλύτης της προοπτικής ένταξης άρχισε να δουλεύει αφενός για την επίλυση του Κυπριακού σε χρόνο πριν από την προγραμματιζόμενη ένταξη, ώστε να αφορά μια επανενωμένη Κύπρο και αφετέρου για τη δρομολόγηση διμερών διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία για τις διαφορές στο Αιγαίο. Όμως το Κυπριακό δεν θα συνιστούσε προϋπόθεση και οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο, αν δεν επιλύονταν με τη διμερή διαπραγμάτευση, θα έπρεπε να παραπεμφθούν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Η πρωτοβουλία του ΟΗΕ

Το έδαφος για την ανάληψη μιας νέας προσπάθειας για την επίλυση του Κυπριακού προετοίμασε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν, διορίζοντας ως ειδικό σύμβουλό του τον Άλβαρο ντε Σότο. Η εξέλιξη αυτή έγινε ευπρόσδεκτη από την κυπριακή κυβέρνηση και ανάγκασε την Τουρκία και τον Ραούφ Ντενκτάς, παρά τις αντιδράσεις τους, να συρθούν στο τραπέζι των συνομιλιών ύστερα από μακρά περίοδο αδιαλλαξίας.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Ελσίνκι

Ομόφωνα συμπεράσματα

Παράγραφος 4

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαιώνει την περιεκτική φύση της διαδικασίας προσχώρησης, η οποία τώρα περιλαμβάνει 13 υποψήφια κράτη εντός ενιαίου πλαισίου. Τα υποψήφια κράτη συμμετέχουν στη διαδικασία προσχώρησης επί ίσοις όροις. Πρέπει να συμμερίζονται τις αξίες και τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ορίζονται στις Συνθήκες. Εν προκειμένω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παροτρύνει τα υποψήφια κράτη να καταβάλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμούς συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων. Άλλως, θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος. Το αργότερο στα τέλη του 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση ως προς κάθε εκκρεμή διαφορά, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις στην ενταξιακή διαδικασία με στόχο να προαγάγει την επίλυσή της μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθυμίζει ότι η συμμόρφωση προς τα πολιτικά κριτήρια που όρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη διαπραγματεύσεων προσχώρησης και ότι η συμμόρφωση προς όλα τα κριτήρια της Κοπεγχάγης αποτελεί τη βάση για την προσχώρηση στην Ένωση.

Παράγραφος 8

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σημειώνει με ικανοποίηση τις ουσιαστικές εργασίες και την σημειωθείσα πρόοδο κατά τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Κύπρο, την Ουγγαρία, την Πολωνία, την Εσθονία, την Τσεχική Δημοκρατία και τη Σλοβενία.

Παράγραφος 9

(α) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρετίζει την έναρξη, στις 3 Δεκεμβρίου στη Νέα Υόρκη, των συνομιλιών για τη συνολική επίλυση του Κυπριακού και εκφράζει τη σθεναρή υποστήριξη των προσπαθειών του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών να φέρει τη διαδικασία σε αίσιο πέρας.
(β) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει ότι η επίλυση του πολιτικού προβλήματος θα διευκολύνει την προσχώρηση της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εάν μέχρι την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων προσχώρησης δεν έχει επιτευχθεί λύση, η απόφαση του Συμβουλίου όσον αφορά την προσχώρηση θα ληφθεί χωρίς η ανωτέρω να αποτελέσει προϋπόθεση. Εν προκειμένω, το Συμβούλιο θα λάβει υπόψη όλα τα σχετικά στοιχεία.

Ο βασικός προσανατολισμός των κυβερνήσεων Σημίτη και Κληρίδη ήταν η επίλυση του Κυπριακού πολύ πριν από την ένταξη προκειμένου να γίνουν οι κατάλληλες προσαρμογές στη Συνθήκη Προσχώρησης για την τουρκοκυπριακή κοινότητα και το ευρωπαϊκό κεκτημένο να καλύψει όλη την επικράτεια της επανενωμένης Δημοκρατίας. Το εργαλείο πίεσης ήταν το πλαίσιο των υποχρεώσεων του Ελσίνκι και οι ετήσιες αξιολογήσεις που συνέτασσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Τουρκία, αλλά και για την Κύπρο, εστιάζοντας στη συμπεριφορά της τουρκικής και της τουρκοκυπριακής ηγεσίας στις συνομιλίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.

Η ρήτρα του Ελσίνκι για την ανεμπόδιστη ένταξη της Κύπρου επίσης ενεργοποιήθηκε και οι διαπραγματεύσεις ένταξης αναπτύχθηκαν ομαλά, χωρίς πολιτικές αντιρρήσεις. Με την πρόοδο των διαπραγματεύσεων ένταξης, η Κύπρος εξασφάλισε τη δυνατότητα να διαμορφώνει μαζί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το σενάριο της ένταξης χωρίς την επίλυση και το σενάριο της ένταξης με λυμένο το Κυπριακό σε συνάρτηση με τις πρόνοιες του ευρωπαϊκού κεκτημένου. Πάνω σε αυτά τα ζητήματα η κυπριακή κυβέρνηση διεξήγαγε εντατικές νομικοτεχνικές μελέτες με ομάδα ειδικών υπό τον γενικό εισαγγελέα Αλέκο Μαρκίδη. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέκτησε σταδιακά ενδυναμωμένο θεσμικό ρόλο στις συνομιλίες για το Κυπριακό κάτω από τη στενή εποπτεία του γερμανού επιτρόπου για τη Διεύρυνση Γκίντερ Φερχόιγκεν (Günter Verheugen). Το κεφάλαιο «συμμετοχή της Κύπρου στην ΕΕ» περιελήφθη στις βασικές πτυχές των συνομιλιών για το Κυπριακό, ως δεδομένο πλέον κι όχι υπό την αίρεση είτε της τουρκικής άρνησης για λύση, είτε της άρνησης του Ντενκτάς στην ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου.

Η Τουρκία την περίοδο μετά το Ελσίνκι πέρασε μία από τις χειρότερες περιόδους παρακμής εξαιτίας του κινδύνου οικονομικής χρεοκοπίας και της εντεινόμενης πολιτικής αστάθειας. Ανένδοτοι στο Κυπριακό ο πρωθυπουργός Ετζεβίτ και ο Ραούφ Ντενκτάς επιδίδονταν σε αβάσιμες αναλύσεις και αντιφατικές διακηρύξεις ότι μπορούσαν να ανακόψουν μια διαδικασία που εξελισσόταν στην ΕΕ και αφορούσε όχι μόνο την Κύπρο, θωρακισμένη με το Ελσίνκι, αλλά και την επικείμενη ιστορική διεύρυνση. Ήταν γεγονότα ανέκκλητα που δεν μπορούσαν να κατανοήσουν.

Ο Ντενκτάς διακήρυσσε ότι η Ευρώπη δεν θα θυσίαζε τα συμφέροντά της με την Τουρκία για χάρη της Κύπρου.

Παράγραφος 12

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για τις πρόσφατες θετικές εξελίξεις στην Τουρκία, όπως επισημαίνει η Επιτροπή στην έκθεση προόδου της, καθώς και για την πρόθεση της Τουρκίας να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις της προκειμένου να συμμορφωθεί προς τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Τουρκία είναι υποψήφιο κράτος που προορίζεται να προσχωρήσει στην Ένωση με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Με βάση την υφιστάμενη ευρωπαϊκή στρατηγική, για την Τουρκία, όπως και για άλλα υποψήφια κράτη, θα ισχύει μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεών της. Η στρατηγική αυτή θα περιλαμβάνει ενισχυμένο πολιτικό διάλογο, με έμφαση στην πρόοδο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης ιδίως όσον αφορά το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και στα θέματα που αναφέρονται στην παράγραφο 4 και στην παράγραφο 9 σημείο (α).

Ο Ντενκτάς για την ένταξη

«Εάν η Κύπρος ενταχθεί στην ΕΕ, ένας πόλεμος μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας θα είναι αναπόφευκτος. Οι Ελληνοκύπριοι προσπαθούν να επιτύχουν διά της ΕΕ ό,τι δεν πέτυχαν με τη βία. Εάν η Κυπριακή Δημοκρατία ενταχθεί στην ΕΕ, ο τουρκικός στρατός θα θεωρείται στρατός κατοχής. Η Κύπρος πρέπει να ενταχθεί στην ΕΕ μαζί με την Τουρκία, αφού διευθετηθεί το θέμα των ιδιοκτησιών και υπάρξει μια βιώσιμη λύση στο πολιτικό πρόβλημα.
Η Μεγάλη Βρετανία πολεμούσε με τους Ιρλανδούς, αλλά κανένας δεν της ζήτησε να λύσει τη διαμάχη για να ενταχθεί στην ΕΕ. Εάν οι Ελληνοκύπριοι και οι Έλληνες πάρουν τον έλεγχο του νησιού θα επαναληφθούν τα όσα συνέβησαν στην Κρήτη κατά την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας...»
Κωνσταντινούπολη, 6 Ιανουαρίου 2001
Την ίδια περίοδο (19/1/2001) ο Ντενκτάς έλεγε στο ραδιόφωνο του BBC: «Εάν η Ένωση δεχτεί στους κόλπους της τους Ελληνοκυπρίους, τότε το βόρειο τμήμα θα προχωρήσει σε οικονομική ενσωμάτωση με την Τουρκία, και η Άγκυρα πλέον θα διαπραγματευτεί την ώρα της δικής της ένταξης· την ταυτόχρονη ένταξη των εδαφών μας».

Στην ύστατη φάση η τουρκική κυβέρνηση διά στόματος του τούρκου υπουργού Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ κατέφυγε σε ρητορικές εξάρσεις περί «αντίδρασης άνευ ορίων», δηλαδή ακόμα και πρόκλησης θερμού επεισοδίου, σε περίπτωση που η ΕΕ αποδεχθεί στους κόλπους της την Κύπρο.

Ο ίδιος ο Ραούφ Ντενκτάς επιχείρησε να συντονίσει το βαθύ κράτος και τον τουρκικό στρατό με μια ακραία εθνικιστική στάση που έθετε σε κίνδυνο την υποψηφιότητα ένταξης της Τουρκίας. Το γεγονός αυτό τον έφερε για πρώτη φορά σε αντίθεση με τη φιλελεύθερη τουρκική ελίτ στην Τουρκία, αλλά και με μια ανανεωμένη προοδευτική τουρκοκυπριακή αντιπολίτευση στα κατεχόμενα που ήταν σαφώς προσανατολισμένη υπέρ της λύσης και της ένταξης στην ΕΕ.

Η μεγάλη ανατροπή για τον Ραούφ Ντενκτάς ήρθε με τον καταποντισμό των κεμαλικών πολιτικών κομμάτων στις τουρκικές εκλογές του Νοεμβρίου του 2002 και την άνοδο στην εξουσία του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ταγίπ Ερντογάν που, παρά τις ισλαμικές ρίζες του, τάχθηκε μαχητικά υπέρ της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας, μεταξύ άλλων με στόχο και τον περιορισμό του ρόλου του τουρκικού στρατού στα πολιτικά πράγματα της χώρας.

Σε όλη εκείνη την περίοδο από το 2000 έως το 2002, η διαδικασία της διεύρυνσης προχώρησε ραγδαία με όλα τα υποψήφια για ένταξη κράτη. Τα διάφορα κεφάλαια εναρμόνισης έκλειναν το ένα μετά το άλλο και σχηματίστηκε μια ομάδα ώριμη για προσχώρηση, την οποία αποτελούσαν η Κύπρος, η Μάλτα και άλλες οκτώ χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν τον Δεκέμβριο του 2001 η ΕΕ υπογράμμισε την αποφασιστικότητά της να οδηγήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Κύπρο, την Εσθονία, την Ουγγαρία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Μάλτα, την Πολωνία, τη Σλοβακία, την Τσεχία και τη Σλοβενία σε επιτυχή κατάληξη μέχρι το τέλος του 2002, προκειμένου οι χώρες αυτές να μπορέσουν να λάβουν μέρος στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2004 ως μέλη.

Η διεύρυνση αποτέλεσε σημαντικό μέρος των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών τον Οκτώβριο του 2002, κατά τη διάρκεια του οποίου οι ηγέτες των κρατών μελών ενέκριναν τα πορίσματα και τις συστάσεις της Επιτροπής σύμφωνα με τις οποίες οι δέκα υποψήφιες για ένταξη χώρες πληρούσαν τα πολιτικά κριτήρια και θα ήταν σε θέση να ικανοποιήσουν τα οικονομικά κριτήρια και να αναλάβουν τις υποχρεώσεις του μέλους από τις αρχές του 2004.

Η πολιτική της έντασης

Η Τουρκία, μετά τις αποφάσεις στο Ελσίνκι, πειραματίστηκε με διάφορους τρόπους να σύρει την Ελλάδα και την Κύπρο στο πεδίο των εντάσεων εφαρμόζοντας μια σειρά από πραγματικές και ρητορικές απειλές. Η γενική θέση του υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας ήταν ότι «η ΕΕ, έχοντας συμφωνήσει την ένταξη της Κύπρου χωρίς προηγούμενη επίλυση του Κυπριακού, θέτει σε κίνδυνο την ειρήνη στην ανατολική Μεσόγειο». Στην πράξη, η τουρκική κυβέρνηση εφάρμοσε μια πολιτική σκλήρυνσης των θέσεών της στις συνομιλίες για το Κυπριακό υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, ενώ παράλληλα η ηγεσία του τουρκικού στρατού κλιμάκωσε τις προκλήσεις στο Αιγαίο. Τον Ιούλιο του 2000 ο τουρκικός στρατός κατοχής προσπάθησε να δημιουργήσει θερμό επεισόδιο στη γραμμή αντιπαράταξης, προωθώντας 50 μέτρα τα τουρκικά φυλάκια στην περιοχή Στροβίλια, κοντά στην Αμμόχωστο. Τον Νοέμβριο του 2001 ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Ισμαήλ Τζεμ δήλωσε: «Το πρόβλημα που δημιουργήθηκε για μας από την Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκινά από την απόφασή της να αποδεχθεί ως μέλος την Ελληνοκυπριακή Διοίκηση της Νότιας Κύπρου, ως να αντιπροσωπεύει ολόκληρο το νησί. [Σε τέτοια περίπτωση] η Τουρκία θα είναι υποχρεωμένη να αναλάβει πολύ σοβαρές και δραστικές ενέργειες εναντίον αυτής της εξέλιξης. Το έχουμε πει αυτό πολύ καθαρά. Και σε μία περίπτωση, όταν τέθηκε το ερώτημα "τι θα κάνετε αν συμβεί αυτό", έχω δώσει την απάντηση ότι "δεν υπάρχει όριο" [στην αντίδραση]»

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: από το Ελσίνκι στην Κοπεγχάγη

Η ΕΕ ολοκλήρωσε τις διαπραγματεύσεις ένταξης με τις «10» στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης στις 12-13 Δεκεμβρίου 2002 και έδωσε την εντολή για ετοιμασία της Συνθήκης Προσχώρησης για να υπογραφεί στην Αθήνα τον Απρίλιο του 2003 επί Ελληνικής Προεδρίας. Μια μακρά και επίπονη διαδικασία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων έκλεισε στην Κοπεγχάγη, την ίδια πρωτεύουσα από όπου ξεκίνησε το 1993 όταν η ΕΕ διακήρυξε την ετοιμότητά της να δεχθεί στους κόλπους της όλα τα ευρωπαϊκά κράτη που θα πληρούν τα πολιτικά κριτήριά της, δημιουργώντας μια νέα πολιτική και γεωγραφική ενότητα στην Ευρώπη.

Η κατάθεση του Σχεδίου Ανάν

Τον Νοέμβριο του 2002, ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν, παρά τις αντιδράσεις της τουρκικής πλευράς επέδωσε στον Πρόεδρο Κληρίδη, τον Ραούφ Ντενκτάς, την τουρκική και την ελληνική κυβέρνηση το ολοκληρωμένο σχέδιό του για την επίλυση του Κυπριακού. Στη διαμόρφωση του Σχεδίου πήρε ενεργά μέρος, εκτός από τον ΟΗΕ που το διαπραγματευόταν συνεχώς με τις δύο πλευρές, και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με στελέχη του επιτελείου του επιτρόπου Φερχόιγκεν. Η Επιτροπή ενδιαφερόταν να διασφαλιστεί ότι η Κύπρος θα μπορούσε στο πλαίσιο της επίλυσης να λειτουργεί αποτελεσματικά ως ένα φυσιολογικό κράτος μέλος. Επεξεργαζόμενοι διάφορα μοντέλα ομοσπονδιακών συστημάτων, ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενσωμάτωσαν στο Σχέδιο το βελγικό μοντέλο συμμετοχής στην ΕΕ που προβλέπει «ένα κράτος - μία φωνή». Αυτή ήταν η κοινή αντίληψη στην ΕΕ για να μην παρακωλύεται η θεσμική διαδικασία στο Συμβούλιο και οι υποχρεώσεις της ένταξης να αναλαμβάνονται πλήρως από το κράτος μέλος, χωρίς να εξαρτώνται από τη βούληση του ενός ή του άλλου μέρους του στην περίπτωση μιας Ομοσπονδίας.

Η κυπριακή κυβέρνηση και το Εθνικό Συμβούλιο καθώς και η ελληνική κυβέρνηση αποδέχθηκαν το σχέδιο ως βάση για περαιτέρω διαπραγμάτευση (Σχέδιο Ανάν 1), ενώ η Άγκυρα και ο Ντενκτάς το απέρριψαν. Ο ίδιος ο Ντενκτάς αποχώρησε από τις συνομιλίες για να κάνει εγχείριση καρδιάς. Όμως στα τέλη Νοεμβρίου μεσολάβησε η ανατροπή του πολιτικού σκηνικού στην Τουρκία και την εξουσία ανέλαβε για πρώτη φορά το ισλαμικό Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ταγίπ Ερντογάν. Οι πλείστοι κομματικοί σύμμαχοι του Ντενκτάς στην Τουρκία, τα κεμαλικά και εθνικιστικά κόμματα, υπέστησαν εκλογική καθίζηση ή ορισμένα εξοβελίστηκαν από τον πολιτικό χάρτη της χώρας.

Ο ΟΗΕ αποφάσισε να επιχειρήσει την επίτευξη συμφωνίας στο περιθώριο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης και συγκάλεσε εκεί συνομιλίες για το Κυπριακό. Το σκεπτικό ήταν να πιέσουν για συμφωνημένη λύση ώστε η Συνθήκη Προσχώρησης να συνταχθεί με βάση μια επανενωμένη Κύπρο, με ομοσπονδιακή δομή. Οι συνομιλίες ναυάγησαν καθώς ο Ραούφ Ντενκτάς δεν παρευρέθηκε στην Κοπεγχάγη. Έστειλε κάποιον εκπρόσωπό του για να απορρίψει το Σχέδιο του ΟΗΕ (Σχέδιο Ανάν 2).

Η αδιαλλαξία της τουρκοκυπριακής πλευράς καταγράφηκε από τον ΟΗΕ και διαβιβάστηκε στην ΕΕ, γεγονός που ενεργοποίησε τη ρήτρα του Ελσίνκι και οι διαπραγματεύσεις ένταξης ολοκληρώθηκαν κανονικά. Η εξέλιξη αυτή επέτρεψε στην ελληνική και την κυπριακή κυβέρνηση να οριστικοποιήσουν μαζί με τους ευρωπαίους εταίρους και μια δεύτερη κρίσιμη συμφωνία με την ΕΕ που θα ενσωματωνόταν στη Συνθήκη Προσχώρησής της, το Πρωτόκολλο 10, ώστε η ένταξη να αφορά το σύνολο της επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας περιλαμβανομένης της κατεχόμενης περιοχής. Τα ζητήματα αυτά ρυθμίστηκαν πολιτικά με τα ομόφωνα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης, μαζί με μία ακόμα έκκληση για συνέχιση των διαπραγματεύσεων για την επίλυση.

Στην ετοιμασία της Συνθήκης Προσχώρησης ρυθμίστηκε τέλος και το ζήτημα του καθεστώτος των Βρετανικών Βάσεων που δεν είναι έδαφος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Συντάχθηκε το Πρωτόκολλο 3 που εξαιρεί το έδαφος των Βάσεων αλλά προσφέρει στους Κύπριους πολίτες που κατοικούν εκεί τα δικαιώματα που απολαμβάνουν οι πολίτες της ΕΕ.

Ένα κράτος - μία φωνή!

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Σεβίλλης, Ιούνιος 2002, συμπεράσματα

Παράγραφος 24

Όσον αφορά την προσχώρηση της Κύπρου, τα συμπεράσματα του Ελσίνκι αποτελούν τη βάση της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να προτιμά την προσχώρηση μιας επανενωμένης νήσου. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υποστηρίζει ανεπιφύλακτα τις προσπάθειες που καταβάλλει ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών και καλεί τους ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας να εντείνουν και να επιταχύνουν τον ρυθμό των συνομιλιών τους προκειμένου να αξιοποιήσουν τη μοναδική αυτή ευκαιρία που προσφέρεται για να καταλήξουν σε έναν συνολικό διακανονισμό, σε συμμόρφωση με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, με την ελπίδα ότι ο διακανονισμός αυτός θα επιτευχθεί πριν από το τέλος των διαπραγματεύσεων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ηδύνατο να λάβει υπόψη της τους όρους ενός συνολικού διακανονισμού στη Συνθήκη Προσχώρησης, σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης: υπό την ιδιότητα του κράτους μέλους, η Κύπρος θα πρέπει να εκφράζεται με μία και μόνον φωνή και να μεριμνά για την ορθή εφαρμογή της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ηδύνατο να παράσχει σημαντική χρηματοδοτική συνεισφορά για την υποστήριξη της ανάπτυξης του βορείου τμήματος της επανενωμένης νήσου.

Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Κληρίδη- Σχέδιο Ανάν

Ο Κληρίδης για την Κοπεγχάγη

«Είναι με μεγάλη ικανοποίηση που ανακοινώνω στον κυπριακό λαό ότι ο μεγάλος εθνικός στόχος της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ έχει σήμερα ολοκληρωθεί με την πρόσκληση της Κυπριακής Δημοκρατίας να καταστεί κράτος μέλος. Εδώ και πάρα πολύ καιρό περιμέναμε να έλθει αυτή η ιστορική ημέρα. Η σημερινή ημέρα αποτελεί ορόσημο στη διαδικασία ενοποίησης της ευρωπαϊκής ηπείρου και είναι εφαλτήριο για ένα πιο λαμπρό κοινό μέλλον. Η χαρά μας για το ιστορικό αυτό συμβάν θα ήταν ολοκληρωμένη αν το Κυπριακό πρόβλημα θα ήταν ήδη λυμένο. Λυπούμαστε βαθιά γιατί μια συμφωνία για συνολική λύση του Κυπριακού δεν έχει επιτευχθεί, παρ' όλες τις προσπάθειες όλα αυτά τα χρόνια, προσπάθειες που τις τελευταίες εβδομάδες έφτασαν σε μια δραματική αποκορύφωση.
Η δέσμευσή μας, όμως, για επίτευξη αυτού του στόχου το ταχύτερο δυνατό παραμένει, όπως πάντοτε, ισχυρή.
Απευθύνομαι ιδιαίτερα στους Τ/Κ συμπατριώτες μας και τους καλώ να μην χάσουν την πίστη τους στην ανάγκη να ζήσουμε μαζί σε μία επανενωμένη ευημερούσα Κύπρο, μέλος της ΕΕ.
Θα ήθελα να διαβεβαιώσω ότι μέχρι την επίτευξη λύσης στο Κυπριακό, η κυπριακή κυβέρνηση θα πράξει ό,τι είναι δυνατόν, έτσι ώστε όλοι οι Κύπριοι, Ε/Κ και Τ/Κ, να μπορούν να απολαμβάνουν τα ωφελήματα και δικαιώματα που απορρέουν από την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ.
Η ένταξη της χώρας μας στην ενωμένη Ευρώπη μας παρέχει την απαραίτητη σιγουριά για λήψη, τις προσεχείς εβδομάδες, τολμηρών μέτρων που θα υποβοηθήσουν τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την επίτευξη λύσης του πολιτικού μας προβλήματος.
Η Κύπρος είναι έτοιμη να αναλάβει τις υποχρεώσεις και ευθύνες της ως νέο μέλος της ΕΕ, και να συνεισφέρει στην εκπλήρωση των στόχων της Ένωσης και στην όλη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης...»

Δήλωση Προέδρου Κληρίδη, 13 Δεκεμβρίου 2002

Ο Σημίτης για την Κοπεγχάγη

«Σήμερα γύρισε η σελίδα της ιστορίας για την Κύπρο με την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρώπη άνοιξε τις πόρτες στην Κύπρο, η Κύπρος είναι μέλος της Ευρώπης. Πρόκειται για ένα στόχο που τέθηκε στη Σύνοδο της Κέρκυρας, τον Ιούνιο του 1994 και μια στρατηγική που ακολουθήθηκε χωρίς ταλαντεύσεις σε μια διαδρομή οκτώ ετών. Χρειάσθηκε αμείωτη προσπάθεια προκειμένου να ξεπεραστούν οι αντιρρήσεις και οι αμφιβολίες των εταίρων μας που μπορεί να μην ήταν δημόσιες αλλά ήταν συνεχείς.
Εργασθήκαμε σκληρά και αρμονικά και όλοι μαζί οικοδομήσαμε σχέσεις συνεργασίας και εμπιστοσύνης με τα κράτη μέλη της ΕΕ. Υπερβήκαμε τις αντιστάσεις που υπήρχαν και πετύχαμε ενδιάμεσους στόχους που είχαμε

Η προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού επαναλήφθηκε τους δύο επόμενους μήνες εν μέσω προεδρικών εκλογών από τις οποίες Πρόεδρος αναδείχθηκε με την υποστήριξη του ΑΚΕΛ ο Τάσσος Παπαδόπουλος. Αυτή τη φορά ο Ραούφ Ντενκτάς προσήλθε στις συνομιλίες που συγκάλεσε ο ΟΗΕ στη Χάγη αλλά, σύμφωνα με την αξιολόγηση του Γενικού Γραμματέα Κόφι Ανάν, απέρριψε τις ουσιώδεις πτυχές του Σχεδίου (Σχέδιο Ανάν 3), ενώ αντίθετα ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος το αποδέχθηκε με κάποιες επιφυλάξεις.

θέσει. Δεν χάσαμε ποτέ την πίστη μας γιατί ήμασταν πεπεισμένοι ότι έπρεπε να προωθήσουμε λύση στο αποτελματωμένο πρόβλημα και η ένταξη ήταν ο μόνος τρόπος να το φέρουμε στο προσκήνιο. Ελπίζουμε η Τουρκία μετά τις σημερινές εξελίξεις να συνειδητοποιήσει ότι δεν υπάρχει άλλος δρόμος από το να συμβάλει στη λύση του Κυπριακού.
Για την Κύπρο και τον λαό της η συμμετοχή στην ΕΕ σηματοδοτεί μια περίοδο προόδου, ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας και δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας για το τι θα συμβεί στο μέλλον. Η ΕΕ αποτελεί ένα πλαίσιο επίλυσης διαφορών, εξασφαλίζει ειρήνη, εξασφαλίζει ότι ο κυπριακός ελληνισμός θα μπορεί να συνεχίσει την πορεία του χωρίς να φοβάται άλλες επεμβάσεις. Σ' αυτούς που σκέπτονται ότι πήραμε την ένταξη ας αφήσουμε τη λύση, λέω ότι η επίλυση συμφέρει την Κύπρο, την Ελλάδα και τη σταθερότητα στην περιοχή. Συμφέρει την Κύπρο γιατί δεν μπορεί να υπάρξει πρόοδος όχι μόνο τους επόμενους μήνες αλλά και τα επόμενα χρόνια με ανοικτό το πρόβλημα και τριβές.»

Τα συμπεράσματα της Κοπεγχάγης

Παράγραφος 3
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 έθεσε σε κίνηση μια φιλόδοξη διαδικασία ώστε να εξαλειφθεί η κληρονομιά των συγκρούσεων και διαιρέσεων στην Ευρώπη. Η σημερινή ημέρα αποτελεί ιστορικό ορόσημο άνευ προηγουμένου για την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας με την περάτωση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Κύπρο, την Τσεχική Δημοκρατία, την Εσθονία, την Ουγγαρία, τη Λετονία, τη Λιθουανία, τη Μάλτα, την Πολωνία, τη Σλοβακική Δημοκρατία και τη Σλοβενία. Η Ένωση προσβλέπει σήμερα στην προοπτική να υποδεχθεί τα εν λόγω κράτη ως μέλη από 1ης Μαΐου 2004. Το επίτευγμα αυτό μαρτυρεί την κοινή αποφασιστικότητα των λαών της Ευρώπης να συμπράξουν σε μια Ένωση, η οποία έχει αναδειχθεί σε κινητήρια δύναμη για την ειρήνη, τη δημοκρατία, τη σταθερότητα και την ευημερία στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ως πλήρη μέλη μιας Ένωσης η οποία βασίζεται στην αλληλεγγύη, τα κράτη αυτά θα συμμετάσχουν πλήρως στον καθορισμό της περαιτέρω ανάπτυξης του ευρωπαϊκού εγχειρήματος.

Παράγραφος 10
Σύμφωνα με την προαναφερόμενη παράγραφο 3, δεδομένου ότι οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Κύπρο ολοκληρώθηκαν, η Κύπρος θα γίνει δεκτή ως νέο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαιώνει τη σαφή του προτίμηση για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση μιας ενωμένης Κύπρου. Σε αυτό το πλαίσιο, εκφράζει ικανοποίηση για τη δέσμευση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις, με στόχο την

Στη Στοά του Αττάλου

Στις 16 Απριλίου 2003 ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος υπέγραψε τη Συνθήκη Προσχώρησης της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η υπογραφή της ιστορικής αυτής συνθήκης, η οποία πραγματοποιήθηκε σε ειδική τελετή στη Στοά του Αττάλου κάτω από την Ακρόπολη, συνιστά έναν διπλωματικό θρίαμβο για την Κύπρο, ένα γεγονός ορόσημο στη σύγχρονη ιστορία της. Είναι το επιστέγασμα της μακράς προσπάθειας της Κύπρου να γίνει μέλος της ευρωπαϊκής οικογένειας.

Η υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης δεν ανέστειλε τις πολιτικές διεργασίες για την επίλυση του Κυπριακού. Το αντίθετο συνέβη καθώς η νέα τουρκική ηγεσία άρχισε να σταθεροποιείται στην Άγκυρα και ο ηγέτης του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης Ταγίπ Ερντογάν ανέλαβε πρωθυπουργός. Ο Ντενκτάς βρίσκονταν υπό συνεχή πίεση, όχι μόνο σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, χάριν των φιλοδοξιών της Τουρκίας, αλλά και από την ίδια την τουρκοκυπριακή κοινότητα. Η περίοδος των μαζικών κινητοποιήσεων για λύση - ένταξη οδήγησε στον κλονισμό της πολιτικής ηγεμονίας του Ντενκτάς και των δεξιών εθνικιστικών κομμάτων που τον στήριζαν (Κόμμα Εθνικής Ενότητας - Ντερβίς Έρογλου, Δημοκρατικό Κόμμα - Σερντάρ Ντενκτάς) για πρώτη φορά ύστερα από τρεις δεκαετίες.

Ο Ραούφ Ντενκτάς βρέθηκε επίσης σε μετωπική σύγκρουση με όλη την ΕΕ, αλλά το χειρότερο γι' αυτόν ήταν η ευθεία αμφισβήτησή του από τη νέα πολιτική ηγεσία της Τουρκίας, τον Ταγίπ Ερντογάν και τον Αμπντουλάχ Γκιούλ.

Μια εβδομάδα μετά την υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης, η νέα τουρκική ηγεσία εν μέσω εντεινόμενης διαπάλης ανάμεσα στον Ερντογάν και τους στρατηγούς, αποφάσισε να επιτρέψει για πρώτη φορά ύστερα από σχεδόν 30 χρόνια, μέσω ορισμένων οδοφραγμάτων τη διακίνηση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

επίτευξη συνολικής διευθέτησης του Κυπριακού προβλήματος, έως τις 28 Φεβρουαρίου 2003, με βάση τις προτάσεις του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πιστεύει ότι αυτές οι προτάσεις προσφέρουν μια μοναδική ευκαιρία στις επόμενες εβδομάδες για την επίτευξη διευθέτησης και απευθύνει έκκληση στους ηγέτες της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας να επωφεληθούν αυτής της ευκαιρίας.

Παράγραφος 11
Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι είναι πρόθυμη να προσαρμόσει τους όρους της διευθέτησης στη Συνθήκη Προσχώρησης, σύμφωνα με τις αρχές στις οποίες στηρίζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε περίπτωση διευθέτησης, το Συμβούλιο, ενεργώντας ομόφωνα, βάσει προτάσεων της Επιτροπής, θα αποφασίσει σχετικά με προσαρμογές των όρων προσχώρησης της Κύπρου στην ΕΕ, όσον αφορά την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Παράγραφος 12
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε ότι, εάν δεν υπάρξει διευθέτηση, η εφαρμογή του κεκτημένου στο βόρειο τμήμα της νήσου αναστέλλεται, έως ότου το Συμβούλιο λάβει ομόφωνα διαφορετική απόφαση, βάσει πρότασης της Επιτροπής. Στο μεταξύ το Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή, σε διαβούλευση με την κυβέρνηση της Κύπρου, να μελετήσει τρόπους για προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης του βορείου τμήματος της Κύπρου και για να έρθει πιο κοντά στην Ένωση.

Τάσσος Παπαδόπουλος

Υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης, Απρίλιος 2003
«Η υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης αποτελεί μεγάλη και ιστορική στιγμή που σφραγίζει ανεξίτηλα τη μελλοντική πορεία της Κύπρου. Αποτελεί ταυτόχρονα το επιστέγασμα τιτάνιας προσπάθειας της κυπριακής κοινωνίας και αποτελεί το ορόσημο της αποδοχής της από μια οικογένεια στην οποία ανήκει γεωγραφικά, ιστορικά, πολιτιστικά, οικονομικά και πολιτικά.
Το ιστορικό αυτό επίτευγμα αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία αν εξεταστεί μέσα από το πρίσμα των ειδικών συνθηκών της Κύπρου, την τραγωδία της εισβολής και τη συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή μέρους της χώρας μας και τις σοβαρές συνέπειές της.
Η Κύπρος όχι μόνο αντιμετώπισε τις κατακλυσμιαίες συνέπειες της κατοχής, αλλά σήμερα, παρά τις τεράστιες δυσκολίες και τα εμπόδια που μπήκαν στον δρόμο της, έχει καταφέρει, μέσα από τη σκληρή δουλειά, την εμμονή και την υπομονή της, να πετύχει τον στόχο της έν-

Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Συνθήκη Ένταξης και Προσχώρησης 2003-04

Τα διεθνή και τα κυπριακά ΜΜΕ κατέγραψαν για εβδομάδες τη μαζική ειρηνική διέλευση πολιτών από τη γραμμή που κρατά ντε φάκτο μοιρασμένη την Κύπρο, δημιουργώντας την προσδοκία ότι οι κοινότητες στην Κύπρο μπορούν ξανασμίξουν και να συμβιώσουν ύστερα από δεκαετίες διαχωρισμού παρά τις τραγικές επιπτώσεις του Κυπριακού.

Τους επόμενους μήνες, η τουρκοκυπριακή κοινότητα εισήλθε σε παρατεταμένη προεκλογική εκστρατεία έως την ψηφοφορία που έγινε τον Δεκέμβριο του 2003 και ανέδειξε ένα νέο πρόσωπο σε ηγετική θέση, τον κεντροαριστερό Μεχμέτ Αλί Ταλάτ. Η αλλαγή των συσχετισμών στην Τουρκία και την τουρκοκυπριακή κοινότητα έδωσαν έναυσμα για μια τελευταία πρωτοβουλία του ΟΗΕ για λύση πριν από την τελική προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ. Αυτή την εξέλιξη ευνοούσε και η Ευρωπαϊκή Ένωση, υιοθετώντας την πιο ισχυρή από ποτέ πίεση στην Τουρκία, με τα ομόφωνα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες τον Δεκέμβριο του 2003. Επίσης η ΕΕ προετοιμάστηκε για να ενεργοποιήσει σε περίπτωση λύσης την επέκταση του ευρωπαϊκού κεκτημένου στη βόρεια Κύπρο και να προσφέρει στο πλαίσιο μιας λύσης οικονομική ενίσχυση στην τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Η νέα τουρκική ηγεσία υπό τον Ταγίπ Ερντογάν βρέθηκε προ του διλήμματος να διαπραγματευτεί ξανά το Κυπριακό ή να δει την Κύπρο ενταγμένη στην ΕΕ χωρίς λύση και τις ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της να εξανεμίζονται. Από τον Ιανουάριο του 2004 ο Ταγίπ Ερντογάν άρχισε να αναπροσαρμόζει την πολιτική του, αναπτύσσοντας διαβουλεύσεις με τις κύριες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, αλλά και τις Ηνωμένες Πολιτείες για επανάληψη των συνομιλιών, μια εξέλιξη στην οποία η κυπριακή κυβέρνηση του Προέδρου Παπαδόπουλου και το Εθνικό Συμβούλιο εξέφρασε ετοιμότητα να συμμετάσχει.

Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν συγκάλεσε νέο γύρο συνομιλιών για το Κυπριακό, αφού πρώτα απέσπασε τη σύμφωνη γνώμη των ηγετών των δύο κοινοτήτων στην Κύπρο, του Προέδρου Παπαδόπουλου και του Ραούφ Ντενκτάς για επιδιαιτησία και διεξαγωγή χωριστών δημοψηφισμάτων.

Τα χωριστά δημοψηφίσματα οργανώθηκαν στις 24 Απριλίου του 2004, μόλις μία εβδομάδα πριν από την καθορισμένη ημερομηνία για την προσχώρηση της Κύπρου στην ΕΕ.

Μεσολάβησε μια σύντομη φορτισμένη περίοδος συζήτησης για το τελικό Σχέδιο Ανάν κατά την οποία ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος, με διάγγελμά του, το απέρριψε, κρίνοντας απαράδεκτες πολλές από τις πρόνοιές του, περιλαμβανομένων των ρυθμίσεων για τη θεσμική συμμετοχή της Κύπρου στην ΕΕ και τον τρόπο εφαρμογής του ευρωπαϊκού κεκτημένου. Τη θέση απόρριψης του Σχεδίου συμμερίστηκαν με διαφοροποιήσεις στις τοποθετήσεις τους τα βασικά κοινοβουλευτικά κόμματα ΑΚΕΛ, ΔΗΚΟ και ΕΔΕΚ. Ο ΔΗΣΥ, το μεγαλύτερο κόμμα της αντιπολίτευσης, έκρινε το Σχέδιο Ανάν ως βιώσιμο συμβιβασμό και το υποστήριξε.

Στο δημοψήφισμα η ελληνοκυπριακή κοινότητα απέρριψε το Σχέδιο Ανάν με ποσοστό 76%. Η νέα τουρκοκυπριακή ηγεσία υπό τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ και άλλες τουρκοκυπριακές δυνάμεις καθώς και ο πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν και η τουρκική κυβέρνηση, υποστήριξαν το Σχέδιο. Στο δημοψήφισμα στα κατεχόμενα το Σχέδιο Ανάν υπερψηφίστηκε από το 65% των ψηφοφόρων.

Η απόρριψη του Σχεδίου Ανάν από την ελληνοκυπριακή κοινότητα κατέστησε άνευ ισχύος το Σχέδιο, αλλά δεν διαφοροποίησε το πλαίσιο της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ.

Η Ένωση τήρησε κατά γράμμα τη Συνθήκη Προσχώρησης, παρά τη σφοδρή διαφωνία της με την επιλογή της ηγεσίας της Κύπρου και της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Όμως η ΕΕ άλλαξε σημαντικά τη στάση της απέναντι στην ελληνοκυπριακή πλευρά καθώς δύο ημέρες μετά το δημοψήφισμα, στις 26 Απριλίου του 2004, με ομόφωνη απόφαση του Συμβουλίου, επιδοκίμασε τη στάση της Τουρκίας και διαμόρφωσε μια πολιτική γραμμή για απευθείας στήριξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας που κράτησε πολλά χρόνια και απέδωσε, τον Φεβρουάριο του 2006, την υιοθέτηση του Χρηματοδοτικού Κανονισμού για την τουρκοκυπριακή κοινότητα με 256 εκατομμύρια ευρώ. Αντίστοιχος κανονισμός που εισηγήθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για απευθείας εμπόριο, ύστερα από τη λήξη. Τώρα φιλοδοξεί να δημιουργήσει τις συνθήκες, οι οποίες θα ανατρέψουν τα δεδομένα της εισβολής, ώστε να λειτουργήσει ως καταλύτης για την επίτευξη ειρηνικής, διαρκούς, βιώσιμης, λειτουργικής και δίκαιης λύσης του Κυπριακού προβλήματος προς όφελος όλων των Κυπρίων, καθώς και της ειρήνης, ασφάλειας και σταθερότητας στην ανατολική Μεσόγειο.

Οι διαδηλώσεις των Τ/Κ

Στα τέλη του 2002 και τις αρχές του 2003, η κατάσταση είχε γίνει εκρηκτική στα κατεχόμενα καθώς δεκάδες χιλιάδες Τουρκοκύπριοι βγήκαν στους δρόμους απαιτώντας λύση του Κυπριακού. Οι μεγαλύτερες διαδηλώσεις έγιναν στις 26 Δεκεμβρίου 2002, στις 14 Ιανουαρίου 2003 και στις 28 Φεβρουαρίου 2003. Οι διαδηλωτές πίεζαν για την απομάκρυνση του Ντενκτάς από την ηγεσία της κοινότητάς τους και τη θέση του διαπραγματευτή.
Οι Τουρκοκύπριοι διαδηλωτές είχαν συμπαραστάτη τον ηγέτη του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης Ταγίπ Ερντογάν που δεν ήταν ακόμα πρωθυπουργός, ο οποίος δήλωσε τον Ιανουάριο του 2003: «Δεν υποστηρίζω τη συνέχιση της πολιτικής που εφαρμόζεται εδώ και 30 με 40 χρόνια στην Κύπρο. Αυτό το θέμα δεν είναι ένα προσωπικό θέμα του κυρίου Ντενκτάς. Ο κύριος Ντενκτάς λέει ότι το Σχέδιο του ΟΗΕ είναι διαπραγματεύσιμο αλλά δεν εμπιστεύεται την άλλη πλευρά. Ας αφήσουμε κατά μέρος το θέμα εμπιστοσύνη. Αν πιστεύουμε ότι το Σχέδιο μπορεί να τύχει διαπραγμάτευσης τότε ας το διαπραγματευτούμε. Αν τριάντα χιλιάδες άνθρωποι οργανώνουν διαδηλώσεις στη βόρεια Κύπρο τότε αυτό σημαίνει ότι η βόρεια Κύπρος προχωρά προς αυτό τον στόχο. Πρέπει να το εξετάσουμε και δεν μπορούμε να αγνοούμε τη θέληση των ανθρώπων...»

Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Παπαδόπουλου

Συμπεράσματα Βρυξελλών, Δεκέμβριος 2003

Παράγραφος 40
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει τη σημασία της έκφρασης πολιτικής βούλησης της Τουρκίας για τη διευθέτηση του προβλήματος της Κύπρου. Εν προκειμένω, η διευθέτηση του προβλήματος αυτού βάσει των αρχών που εκτίθενται στο κεφάλαιο V κατωτέρω, θα διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τις προσδοκίες προσχώρησης της Τουρκίας.

Κεφάλαιο V - ΚΥΠΡΟΣ
Παράγραφος 42
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σύμφωνα με τα σχετικά συμπεράσματά του, επαναλαμβάνει την προτίμησή του για την ένταξη στην Ένωση την 1η Μαΐου 2004 μιας επανενωθείσας Κύπρου, προκειμένου να μπορέσουν όλοι οι Κύπριοι να απολαύσουν ένα μέλλον με ασφάλεια και ευημερία, καθώς και τα οφέλη από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θεωρεί ότι υπάρχει καλή προοπτική για την επίτευξη δίκαιης, βιώσιμης και λειτουργικής διευθέτησης μέχρι την 1η Μαΐου 2004, σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, συνεπώς, παροτρύνει και πάλι όλα τα ενεχόμενα μέρη, και ιδιαίτερα την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή ηγεσία, να υποστηρίξουν σθεναρά τις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, και, εν προκειμένω, απευθύνει έκκληση για άμεση επανέναρξη των συνομιλιών με βάση τις προτάσεις του. Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι είναι διατεθειμένη να λάβει υπόψη της τους όρους ενός διακανονισμού, σύμφωνα με τις αρχές που αποτελούν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει την ικανοποίησή του για την προθυμία της Επιτροπής να βοηθήσει για την ταχεία εξεύρεση λύσης στα πλαίσια του κεκτημένου. Μετά τον διακανονισμό, η Ένωση είναι διατεθειμένη να παράσχει χρηματοδοτική συνδρομή στο βόρειο τμήμα της Κύπρου και σκοπεύει να καλέσει την Επιτροπή να προετοιμάσει όλα τα αναγκαία μέτρα για την άρση της αναστολής του κεκτημένου, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο 10 της Πράξης Προσχώρησης.

έντονες και επίμονες αντιδράσεις της κυπριακής κυβέρνησης πάγωσε. Η κυπριακή κυβέρνηση επιχειρηματολόγησε στο Συμβούλιο και οι ευρωβουλευτές της Κύπρου στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ότι ο Κανονισμός για το απευθείας εμπόριο στηριζόταν σε λανθασμένη νομική βάση που υπέσκαπτε τη Συνθήκη Προσχώρησης και το Πρωτόκολλο 10. Αν εφαρμοζόταν, η κατεχόμενη περιοχή της Κύπρου θα αποκτούσε καθεστώς τρίτης χώρας, κι όχι τμήματος επικράτειας της Κυπριακής Δημοκρατίας όπου το κεκτημένο βρίσκεται σε αναστολή έως την επίλυση.

Επιδιαιτησία και δημοψηφίσματα

Ο Γενικός Γραμματέας Κόφι Ανάν χρησιμοποίησε μια ασυνήθιστη για τη διεθνή πρακτική μέθοδο, την υποχρεωτική επιδιαιτησία που προέβλεπε ολοκλήρωση ενός σχεδίου λύσης και παραπομπή του απευθείας σε χωριστά δημοψηφίσματα, χωρίς να είναι ανάγκη να συμφωνήσουν οι ηγέτες των δύο κοινοτήτων. Με επιστολή του προς Παπαδόπουλο και Ντενκτάς, ο Κόφι Ανάν τους κάλεσε στη Νέα Υόρκη και εξασφάλισε τη συγκατάθεσή τους σε αυτή τη διαδικασία. Η διαδικασία που ακολουθήθηκε προέβλεπε μια περίοδο διαπραγματεύσεων στη Λευκωσία έως το τέλος Μαρτίου, κατά την οποία διαμορφώθηκε σε μεγάλο βαθμό το Σχέδιο Ανάν 4. Ακολούθησε συνέχιση της διαπραγμάτευσης για συμφωνημένη λύση σε διάσκεψη που συγκάλεσε ο ΟΗΕ στο Μπούργκενστοκ της Ελβετίας, με τη συμμετοχή και της Ελλάδας και της Τουρκίας. Οι διαπραγματεύσεις δεν απέδωσαν συμφωνημένη λύση και ο Κόφι Ανάν ανέλαβε να συμπληρώσει τα κενά ασκώντας την επιδιαιτησία και διαμορφώνοντας το τελικό Σχέδιο, το Σχέδιο Ανάν 5 για να παραπεμφθεί σε χωριστά δημοψηφίσματα.

Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Το Δημοψήφισμα και μετά

Ο Τάσσος Παπαδόπουλος για τη λύση μετά την ένταξη

«Αν ο κυρίαρχος λαός με την ψήφο του απορρίψει το σχέδιο, σε μία εβδομάδα η Κυπριακή Δημοκρατία θα καταστεί πλήρες και ισότιμο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θα πετύχουμε έναν στρατηγικό στόχο που από κοινού θέσαμε για να αναβαθμίσουμε και να θωρακίσουμε πολιτικά την Κυπριακή Δημοκρατία. Αυτό τον στόχο θα τον έχουμε πετύχει. Είναι δογματισμός και υποδηλοί άγνοια των κανόνων της διεθνούς πολιτικής, η άποψη ότι αυτή θα 'ναι η τελευταία πρωτοβουλία για λύση του Κυπριακού. Οι βασικές παράμετροι που επέφεραν αυτή την πρωτοβουλία θα συνεχίσουν να υπάρχουν και μετά την 25η Απριλίου. Αντίθετα, εγώ λέω ότι οι πιέσεις για λύση θα είναι μεγαλύτερες και καθημερινές. Η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα 'ναι δεδομένη. Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας επίσης θα συνεχιστεί και έτσι η Άγκυρα θα βρίσκεται υπό συνεχή αξιολόγηση για την υιοθέτηση και εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου κι ένας από τους αξιολογητές θα είναι και η Κύπρος. Το διεθνές ενδιαφέρον για εξομάλυνση και ειρήνευση της περιοχής μας θα συνεχίσει να υπάρχει.
Δεν υπάρχουν προϋποθέσεις για αναγνώριση του ψευδοκράτους, από χώρες που έχουν ειδική σημασία για την Κυπριακή Δημοκρατία. Όπως είναι οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι σχέσεις Τουρκίας-ΕΕ και η Κύπρος

Μετά το δημοψήφισμα σημειώθηκε μια περίοδος στασιμότητας στο Κυπριακό. Υπήρξε όμως έντονη διπλωματική κινητικότητα στην προώθηση των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ ενόψει της επανεξέτασης του αιτήματος της Τουρκίας για έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης τον Δεκέμβριο του 2004. Η Κύπρος ήταν πλήρες μέλος της ΕΕ πια και κλήθηκε να χειριστεί στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τη λήψη ομόφωνης απόφασης. Μεσολάβησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών τον Ιούνιο του 2004, κατά το οποίο η Τουρκία σε επίπεδο κορυφής έλαβε τα εύσημα για τη στάση της στο Κυπριακό.

Ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος έκρινε σκόπιμο να εγκρίνει τη λήψη της απόφασης της ΕΕ προτάσσοντας ζητήματα που αφορούσαν την υπογραφή και εφαρμογή συμβατικής υποχρέωσης της Τουρκίας. Τα ζητήματα αυτά απέρρεαν από την τελωνειακή ένωσή της και εκκρεμούσαν από το 1995. Συγκεκριμένα αφορούσαν ένα επιπρόσθετο Πρωτόκολλο για να επιτρέπει την προσέγγιση αεροσκαφών και πλοίων κυπριακών συμφερόντων σε τουρκικά αεροδρόμια και λιμάνια. Ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος έθεσε επίσης το θέμα της αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας από την Τουρκία στο πλαίσιο μιας διαδικασίας εξομάλυνσης των διπλωματικών σχέσεων ανάμεσα στην Κυπριακή Δημοκρατία και την Τουρκία.

Τα ζητήματα αυτά απασχόλησαν την ΕΕ όλη την περίοδο έως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου του 2004 που ήταν το ραντεβού της Τουρκίας. Ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος είχε ενώπιόν του στρατηγικά ζητήματα να χειριστεί, όπως η τελική αναφορά στα συμπεράσματα, η διαμόρφωση του «Διαπραγματευτικού Πλαισίου» της ΕΕ με την Τουρκία – δηλαδή οι πολιτικοί και τεχνικοί όροι και υποχρεώσεις με βάση τις οποίες θα εξελίσσονταν οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας για τα επόμενα πολλά χρόνια που θα ακολουθούσαν και η ακριβής ημερομηνία έναρξης των διαπραγματεύσεων.

Στα ομόφωνα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ο Πρόεδρος Παπαδόπουλος κατάφερε να αποσπάσει τη δέσμευση για υπογραφή του Πρωτοκόλλου πριν αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας που καθορίστηκαν για τις 3 Οκτωβρίου του 2005. Όμως το ζήτημα δεν αντιμετωπίστηκε επαρκώς γιατί η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου προέβλεπε άλλα δύο στάδια, την επικύρωση από την Τουρκική Εθνοσυνέλευση και την ουσιαστική εφαρμογή του.

Η υπογραφή και εφαρμογή του Πρωτοκόλλου τέθηκε από την κυπριακή κυβέρνηση στη συνέχεια ως μια

Γιατί αυτές οι χώρες όλες και η κάθε μία, έχουν, ήδη, υπογράψει με την Κυπριακή Δημοκρατία στις 16 του Απρίλη του 2003 τη Συνθήκη Ένταξης που απαγορεύει τέτοια αναγνώριση. Όσα δε λέγονται για διεθνή απομόνωση αποτελούν εκβιασμό χωρίς περιεχόμενο. Η Κύπρος θα 'ναι η μόνη χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, με αναβαθμισμένο ρόλο αλλά και ευθύνες.
Δεν θα επαναπαυθούμε, όμως, με την ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Δεν θα πάψουμε να αγωνιζόμαστε για την επίλυση του Κυπριακού. Η ιστορία δεν τελειώνει την 1η του Μάη. Θα συνεχίσουμε να αναλαμβάνουμε πρωτοβουλίες για λύση και να προωθούμε μέτρα στήριξης των συμπατριωτών μας Τουρκοκυπρίων.»

Διάγγελμα Προέδρου Παπαδόπουλου,
7 Απριλίου 2004

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Ιούνιος 2004

Συμπεράσματα για την Τουρκία
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει ικανοποίηση για τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειώσει μέχρι σήμερα η Τουρκία στη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων, στις οποίες συγκαταλέγονται οι σοβαρές και εκτεταμένες συνταγματικές τροποποιήσεις που εγκρίθηκαν τον Μάιο. Επιδοκιμάζει τις συνεχείς και αποφασιστικές προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να ανταποκριθεί στα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης...
[...] Η Ένωση επαναλαμβάνει ότι, σύμφωνα με τη δέσμευσή της, εάν τον Δεκέμβριο του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίσει βάσει έκθεσης και σύστασης της Επιτροπής ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ΕΕ θα εγκαινιάσει δίχως καθυστέρηση διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία.
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Τουρκία να ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις με την Επιτροπή εξ ονόματος της Κοινότητας και των 25 κρατών μελών της για την προσαρμογή της συμφωνίας της Άγκυρας κατόπιν της προσχώρησης των νέων κρατών μελών.
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο χαιρετίζει τη θετική συμβολή της τουρκικής κυβέρνησης στις προσπάθειες του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών για την επίτευξη συνολικής διευθέτησης του Κυπριακού...

διαδικασία που θα οδηγούσε σε «λειτουργική» αναγνώριση και ένα βήμα προς την κατεύθυνση εξομάλυνσης των σχέσεων της Τουρκίας με την Κύπρο.

Η Τουρκία προχώρησε όπως ήταν η υποχρέωσή της τον Ιούλιο του 2005 στην υπογραφή του Πρωτοκόλλου της Άγκυρας, συνοδεύοντας την κίνησή της αυτή με δήλωση μη αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Τουρκία συνέδεσε την επικύρωση και ουσιαστική εφαρμογή του Πρωτοκόλλου με την ταυτόχρονη εφαρμογή του Κανονισμού για το απευθείας εμπόριο και τη διεξαγωγή απευθείας αεροπορικών πτήσεων από το αεροδρόμιο της κατεχόμενης Τύμπου. Στο ζήτημα της αναγνώρισης, η Τουρκία έθεσε ως προϋπόθεση να λυθεί το Κυπριακό, υπογραμμίζοντας ότι δεν αναγνωρίζει την Κυπριακή Δημοκρατία ως τη νόμιμη κυβέρνηση της Κύπρου.

Η στάση της Τουρκίας να μην εκπληρώσει τις ελάχιστες υποχρεώσεις της στο θέμα του Πρωτοκόλλου, δεν εμπόδισε την έναρξη των διαπραγματεύσεων ένταξης, αλλά οδήγησε την ΕΕ να υιοθετήσει κοινή δήλωση για «πλήρη και χωρίς διακρίσεις εφαρμογή του, σε όλα τα κράτη μέλη», δηλαδή και την Κυπριακή Δημοκρατία. Η στάση της Τουρκίας ειδικά σε αυτό το ζήτημα τέθηκε για επανεξέταση το 2006 με την προειδοποίηση ότι η μη συμμόρφωση θα έχει επιπτώσεις στο άνοιγμα κεφαλαίων και θα επηρεάσει τη συνολική πρόοδο των διαπραγματεύσεων ένταξης. Αναφορικά με το ζήτημα της αναγνώρισης, η ΕΕ στην κοινή δήλωσή της τόνισε στην Τουρκία ότι «η αναγνώριση όλων των κρατών μελών της είναι απαραίτητο συστατικό της διαδικασίας ένταξης και γι' αυτό η Ένωση υπογραμμίζει τη σημασία που δίνει στην ομαλοποίηση των σχέσεων της Τουρκίας με όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ το συντομότερο».

Η απόφαση για να αρχίσει η Τουρκία τις διαπραγματεύσεις ένταξης ελήφθη με τη σύμφωνη γνώμη και της κυβέρνησης του πρωθυπουργού Κώστα Καραμανλή που ανέλαβε την εξουσία από τον Μάρτιο του 2004. Τα ζητήματα των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο που ρυθμίστηκαν στο Ελσίνκι το 1999 και στην Κοπεγχάγη το 2002 για να υποχρεωθεί να προσφύγει η Τουρκία από κοινού με την Ελλάδα (υπογραφή συνυποσχετικού) στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ατόνησαν με γενικές αναφορές και την απάλειψη της προθεσμίας για συμμόρφωση.

Η δέσμευση για το Πρωτόκολλο

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την ικανοποίησή του για την απόφαση της Τουρκίας να υπογράψει το Πρωτόκολλο σχετικά με την προσαρμογή της Συμφωνίας της Άγκυρας, δεδομένης της προσχώρησης των δέκα νέων κρατών μελών.
Χαιρετίζει εν προκειμένω τη δήλωση της Τουρκίας ότι «η τουρκική κυβέρνηση επιβεβαιώνει ότι είναι έτοιμη να υπογράψει το Πρωτόκολλο προσαρμογής της Συμφωνίας της Άγκυρας πριν από την ουσιαστική έναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης και μετά την επίτευξη συμφωνίας και την οριστικοποίηση των τροποποιήσεων που είναι αναγκαίες δεδομένης της σημερινής σύνθεσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δεκέμβριος 2004

Οι ελληνοτουρκικές διαφορές
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι είναι απαραίτητη η σαφής δέσμευση της Τουρκίας για σχέσεις καλής γειτονίας και χαιρέτισε τη βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με τους γείτονές της καθώς και την προθυμία της να εξακολουθήσει να συνεργάζεται με τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη με σκοπό την επίλυση των εκκρεμών συνοριακών διαφορών, κατά την αρχή της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επανεξέτασε σύμφωνα με προηγούμενα συμπεράσματά του, του Ελσίνκι πιο συγκεκριμένα, την κατάσταση όσον αφορά τις εκκρεμείς διαφορές και χαιρέτισε τις διερευνητικές επαφές προς τον σκοπό αυτό. Επιβεβαίωσε εν προκειμένω την άποψή του ότι ανεπίλυτα θέματα που επηρεάζουν τη διαδικασία προσχώρησης θα πρέπει, εφόσον απαιτείται, να υποβάλλονται προς επίλυση στο Διεθνές Δικαστήριο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα τηρείται ενήμερο για τη σημειούμενη πρόοδο την οποία και θα παρακολουθεί, εφόσον απαιτείται.

Η θέση της κυπριακής κυβέρνησης

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005. Ως αποτέλεσμα της άρνησης της Τουρκίας να εφαρμόσει πλήρως το Πρόσθετο Πρωτόκολλο, το Συμβούλιο αποφάσισε τον Δεκέμβριο του 2006 ότι οκτώ Διαπραγματευτικά Κεφάλαια δεν θα ανοίξουν και κανένα Κεφάλαιο δεν θα κλείσει προσωρινά, μέχρι η Τουρκία να εφαρμόσει τις υποχρεώσεις της.

Η Κυπριακή Δημοκρατία υποστηρίζει την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας υπό την προϋπόθεση ότι, ως υποψήφια χώρα, σέβεται πλήρως και εκπληρώνει τις συμβατικές υποχρεώσεις που ανέλαβε έναντι της ΕΕ. Η Τουρκία δεν έχει ακόμη εφαρμόσει πλήρως το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συμφωνίας Σύνδεσης και δεν έχει επιδείξει πρόοδο στην εξομάλυνση των σχέσεών της με την Κυπριακή Δημοκρατία. Αν η Τουρκία εφαρμόσει τις υποχρεώσεις της ως υποψήφια χώρα και συνεργαστεί με την ΕΕ, σύμφωνα με το διαπραγματευτικό πλαίσιο και τα σχετικά συμπεράσματα του Συμβουλίου, τότε θα υπάρξει μια σημαντική ώθηση στη διαδικασία των διαπραγματεύσεών της.

Το ζήτημα του Πρωτοκόλλου εξελίχθηκε σε μια διπλωματική διελκυστίνδα ανάμεσα στην Κύπρο και την ΕΕ από τη μία και την Τουρκία από την άλλη, κάθε φορά που γίνεται συζήτηση για την πορεία ένταξης της Τουρκίας. Η ΕΕ με βάση την κοινή θέση της, επαναλαμβάνει κάθε χρόνο τις συμβατικές υποχρεώσεις της Τουρκίας.

Πρωτόκολλο και ΜΟΕ

Το ζήτημα της εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων της Τουρκίας για τα λιμάνια και τα αεροδρόμια συσχετίστηκε σε διάφορες φάσεις των συζητήσεων για το Κυπριακό με την υλοποίηση Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ). Από το 2006 και μετά η κυπριακή κυβέρνηση πρότεινε με διάφορες εκδοχές προτάσεων την εφαρμογή του πρωτοκόλλου από την Τουρκία, την επιστροφή των Βαρωσίων στον ΟΗΕ για μελέτες και προετοιμασία της ανοικοδόμησης και επιστροφής των κατοίκων τους και τη διεξαγωγή απευθείας εμπορίου από το λιμάνι της Αμμοχώστου υπό ευρωπαϊκή εποπτεία. Η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή ηγεσία επιμένουν να περιληφθεί στο πακέτο αυτό και το άνοιγμα του αεροδρομίου Τύμπου για απευθείας πτήσεις.

Περαιτέρω η κυπριακή κυβέρνηση προχώρησε μονομερώς στο Συμβούλιο και γνωστοποίησε τη θέση της ότι δεν επιτρέπει το άνοιγμα κι άλλων έξι Κεφαλαίων. Στη δεκαετία που μεσολάβησε οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Τουρκίας ατόνησαν και τα τελευταία χρόνια στην ουσία έχουν παραλύσει, αφού κανένα Διαπραγματευτικό Κεφάλαιο δεν είναι δυνατόν να ανοίξει. Αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες από τους οποίους ξεχωρίζουν οι «κυπρογενείς» υποχρεώσεις της Τουρκίας και η αλλαγή του κλίματος εντός ΕΕ σε βάρος της προοπτικής ένταξης της Τουρκίας ως πλήρους μέλους.

Ορισμένοι ισχυροί εταίροι, όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ολλανδία και η Αυστρία, από το 2005 και μετά, ήγειραν κατά καιρούς δικές τους ενστάσεις, για τη δυνατότητα της Τουρκίας να καταστεί πλήρες μέλος της ΕΕ. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε ιδιαίτερα μετά τις περιπλοκές στην επικύρωση της Συνταγματικής Συνθήκης της ΕΕ, αλλά και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης που έπληξε την Ευρωζώνη. Στον ευρωπαϊκό χώρο διεξάγεται τώρα μια ανοιχτή συζήτηση γύρω από τα όρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ποια άλλα κράτη μέλη μπορούν να ενταχθούν.

Η ίδια η κυβέρνηση Ερντογάν και η τουρκική κοινή γνώμη αντιμετωπίζουν επίσης με πολύ λιγότερο ενθουσιασμό την προοπτική συμμετοχής της Τουρκίας στην ΕΕ. Η Τουρκία έχει επιτύχει πολύ εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης και οικονομική μεγέθυνση τα τελευταία χρόνια, γεγονός που για μερικούς κύκλους της τουρκικής ελίτ ερμηνεύεται και ως ικανότητα να τραβήξει τον δικό της δρόμο, διατηρώντας ειδική σχέση με την ΕΕ. Η «ειδική προνομιακή σχέση» ήταν μια επιλογή για την ΕΕ από την αρχή της διαδικασίας, που περιελήφθη στο Διαπραγματευτικό Πλαίσιο για την Τουρκία όταν έλαβε την ομόφωνη απόφαση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Δεκέμβριο του 2004.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δεκέμβριος 2004

Το Διαπραγματευτικό Πλαίσιο για την Τουρκία
Ο κοινός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η προσχώρηση.
Οι εν λόγω διαπραγματεύσεις είναι μια ανοικτή διαδικασία, η έκβαση της οποίας δεν είναι δυνατόν να καθορισθεί εκ των προτέρων.
Λαμβανομένων υπόψη όλων των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, αν το υποψήφιο κράτος δεν είναι σε θέση να αναλάβει πλήρως όλες τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η ιδιότητα του μέλους, πρέπει να εξασφαλισθεί ότι το οικείο υποψήφιο κράτος θα είναι πλήρως ενταγμένο στις ευρωπαϊκές δομές με τους ισχυρότερους δυνατούς δεσμούς.

Το Κυπριακό στην ευρωπαϊκή ατζέντα

Μετά το 2004 κυριαρχεί η αντίληψη στην ΕΕ ότι δεν πρέπει να αναμιχθεί άμεσα και ενεργά στις διαδικασίες για την επίλυση του Κυπριακού, εκτός αν το ζητήσουν και οι δύο κοινότητες της Κύπρου. Η ΕΕ εξακολουθεί να θεωρεί επίσης ότι την πρωταρχική αρμοδιότητα για τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων έχουν τα Ηνωμένα Έθνη στο πλαίσιο της αποστολής καλών υπηρεσιών του Γενικού Γραμματέα.

Η μη επίλυση του Κυπριακού παραμένει πρόβλημα που έχει δυσχεράνει τις σχέσεις της ΕΕ με την Τουρκία και εμποδίζει την πληρέστερη και ομαλότερη ανάπτυξη του Ευρωατλαντικού Διάλογου, δηλαδή των σχέσεων της ΕΕ με το ΝΑΤΟ. Μέχρι στιγμής, όμως, δεν έχουν δημιουργηθεί συγκυρίες ή πιεστικές συνθήκες που να μετατρέπουν το Κυπριακό σε επείγουσα ευρωπαϊκή προτεραιότητα. Αυτή η εικόνα αντανακλάται στις ετήσιες εκθέσεις που συντάσσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόοδο των σχέσεων Τουρκίας-ΕΕ και στα συμπεράσματα των συνόδων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο τέλος κάθε έτους που καλούν την Τουρκία να συμβάλει με απτό τρόπο στις προσπάθειες για την επίλυση του Κυπριακού.

Αυτό δεν σημαίνει ότι μια κινητικότητα ή η πρόκληση νέων δεδομένων, είτε από τα ίδια τα ενδιαφερόμενα μέρη είτε από διεθνείς παράγοντες, δεν θα μπορούσε να επαναφέρει στο προσκήνιο το Κυπριακό και την ανάγκη επίλυσής του. Η ΕΕ αναγνωρίζει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η

Κύπρος εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης της στη σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Μια πιθανή αμοιβαία αποδεκτή λύση στην Κύπρο θα καθιστούσε πολλαπλάσια την αξία της χώρας ως παράγοντα σταθερότητας και συνεργασίας ιδίως τώρα που παρατηρείται σοβαρή ρευστότητα στη Μέση Ανατολή και τη βόρεια Αφρική. Μια λύση του Κυπριακού θα επιβεβαιώσει επίσης την ικανότητα της ΕΕ να λειτουργεί συμφιλιωτικά, όπως συνέβη τόσες δεκαετίες στις πλείστες ευρωπαϊκές χώρες.

Κάτω από όλα αυτά τα δεδομένα, η ΕΕ μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει διατηρήσει ένα βαθμό ανάμιξης, προσφέροντας τεχνική βοήθεια για τα ζητήματα που σχετίζονται με τη συμβατότητα μιας συμφωνίας επίλυσης με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Ειδικότερα, με την πλήρη επανάληψη των προσπαθειών του ΟΗΕ από το 2008 και μετά, στις ουσιώδεις πτυχές του Κυπριακού έχει περιληφθεί ξεχωριστό κεφάλαιο με τον τίτλο «Ευρωπαϊκή Ένωση». Στη διάρκεια της πενταετούς θητείας του ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Δημήτρης Χριστόφιας ζήτησε την υποστήριξη του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόσο στη διαδικασία των συνομιλιών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανταποκρίθηκε με την προσφορά τεχνικής βοήθειας στην ομάδα του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Μπαν Κι-μουν.

Από το 2013, η κυπριακή κυβέρνηση του Προέδρου Νίκου Αναστασιάδη επιδιώκει ενεργότερη ανάμιξη της ΕΕ στις διαδικασίες επίλυσης του Κυπριακού. Ο

Για το σύνολο των εξελίξεων στο Κυπριακό δείτε τη σειρά των βίντεο του ΡΙΚ για τα 50 χρόνια της Κυπριακής Δημοκρατίας (βίντεο 44-57

Πρόεδρος Μπαρόσο τον Φεβρουάριο του 2014 εξέφρασε την ετοιμότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «να εξετάσει λεπτομερώς τις παραμέτρους της λύσης, η οποία πρέπει να είναι σύμφωνη με τις αρχές της ΕΕ και συμβατή με το ευρωπαϊκό κεκτημένο», όμως, υπογράμμισε «το ευρωπαϊκό κεκτημένο δεν πρέπει να εκληφθεί ως εμπόδιο για τη λύση».

Η ευρωπαϊκή διάσταση στην επίλυση του Κυπριακού έχει ακόμα καταγραφεί στις εν εξελίξει διαπραγματεύσεις ανάμεσα στον Πρόεδρο Αναστασιάδη και τον τουρκοκύπριο ηγέτη Ντερβίς Έρογλου. Μεταξύ άλλων στο κοινό ανακοινωθέν στο οποίο κατέληξαν στις 11 Φεβρουαρίου 2014 αναφέρεται ότι οι δύο ηγέτες διαβεβαιώνουν ότι επιδιώκουν να διασφαλίσουν «ένα κοινό μέλλον σε μια ενωμένη Κύπρο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Υπογραμμίζουν επίσης από κοινού ότι η διζωνική, δικοινοτική φύση της ομοσπονδίας και οι αρχές πάνω στις οποίες εδράζεται η ΕΕ, θα διασφαλίζονται και θα γίνονται σεβαστές σε ολόκληρο το νησί.

Ο Αναστασιάδης για τα 10 χρόνια ένταξης

«Η Κύπρος με την ένταξή της στην ΕΕ απέκτησε πολλαπλάσια στρατηγική αξία, όχι μόνο διότι είναι μικρή χώρα, αλλά εξίσου σημαντική και για την ίδια την ΕΕ. Αξία απείρως μεγαλύτερη του μοναχικού και ανίσχυρου νησιού στη διασταύρωση αλληλοσυγκρουόμενων, διαχρονικών, διεθνών, πολιτικών, οικονομικών και άλλων συμφερόντων.
Η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε το πρώτο πολιτικό γεγονός που μετέβαλε τους συσχετισμούς δυνάμεων, γι' αυτό εξάλλου και οι τότε τουρκικές αντιδράσεις έφταναν στα όρια των απειλών για άνευ ορίων αντίδραση στην περίπτωση ένταξης της Κύπρου με άλυτο το Κυπριακό.
Θα ήταν, όμως, σφάλμα η ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην ΕΕ να αντιμετωπιζόταν ανταγωνιστικά ή ακόμα και αντιπαραθετικά με την Τουρκία. Δεν πρόκειται για μια κίνηση αντιπερισπασμού που στόχο είχε να πλήξει ή να τιμωρήσει την Τουρκία.
Ήταν μια κίνηση ανάπτυξης και ενίσχυσης κινήτρων λύσης για όλες τις πλευρές. Και για την ελληνοκυπριακή πλευρά και για την τουρκοκυπριακή και για την Τουρκία.
Δεν είναι τυχαίο που τόσο η Κυπριακή Δημοκρατία όσο και η Ελλάδα, με την οποία συνεργαστήκαμε στενά στη διαδικασία της ένταξης, ταυτιζόμαστε απόλυτα στην υποστήριξη της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας.
Η ιδιότητα του κράτους μέλους της ΕΕ, την ίδια ώρα δίνει απαντήσεις σε σημαντικές πτυχές του Κυπριακού προβλήματος, όπως η ασφάλεια, οι εγγυήσεις και η πολιτική σταθερότητα στη χώρα μας, και διασφαλίζει τις βασικές ελευθερίες και τον πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους ανεξαίρετα τους πολίτες της ιδιαίτερής μας πατρίδας.
Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση μας προσφέρει την ανεπανάληπτη, ίσως, ευκαιρία της κατάκτησης της ειρήνης και της ευημερίας στον τόπο που γεννηθήκαμε. Είναι η θέση μας πως έχουμε χρέος απέναντι στην ιστορία και απέναντι, όχι μόνο στους προγόνους μας, αλλά και στους απογόνους μας να παραδώσουμε μια ενωμένη Κύπρο, κοινή πατρίδα όλων των νομίμων κατοίκων αυτού του νησιού [...]
Είναι θέση μας και θέση του συνόλου των πολιτικών δυνάμεων, αλλά αυτό πιστεύω θα έπρεπε να ήταν και θέση της ΕΕ ότι το Κυπριακό πρόβλημα δεν είναι απλώς ένα μικρό περιφερειακό πρόβλημα. Είναι καθαυτό ευρωπαϊκό πρόβλημα, διότι η λύση του Κυπριακού θα φέρει τη σταθερότητα και την ειρήνη όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά θα συμβάλει και στην ευρύτερη σταθερότητα στην περιοχή. Την ίδια ώρα μια λύση που οπωσδήποτε θα είναι συμβατή με το ευρωπαϊκό κεκτημένο δεν θα επιτρέπει τον διαχωρισμό των πολιτών ή δεν θα επιτρέπει οπωσδήποτε την αμφισβήτηση του ενδιαφέροντος για υλοποίηση των αξιών και αρχών της ΕΕ σε ολόκληρη την έκταση της ΕΕ.

Η ένταξη στην Ευρωζώνη και η οικονομική κρίση

Η συμμετοχή της Κύπρου στην ΕΕ σηματοδοτείται από πολλά γεγονότα, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν η ένταξη στην Ευρωζώνη τον Ιανουάριο του 2008, η ανάληψη της Προεδρίας του Συμβουλίου το β΄ εξάμηνο του 2012 και η δοκιμασία της κυπριακής οικονομίας από τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Η Κύπρος ως νέο κράτος μέλος την 1η Μαΐου 2004 ανέλαβε την υποχρέωση να ενταχθεί στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και να υιοθετήσει το ευρώ μόλις πληρωθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις.

Από το 2002 και μετά η Κύπρος παρουσίασε πολύ θετικά οικονομικά στοιχεία που χαρακτηρίζονταν από υψηλό ρυθμό ανάπτυξης γύρω στο 4%, χαμηλό πληθωρισμό και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου που έφθασε στο 93% του μέσου όρου της ΕΕ. Η ανεργία δεν ξεπερνούσε το 4%.

Ο θετικός αυτός οικονομικός κύκλος στηριζόταν κυρίως στην αύξηση των εσόδων του κράτους εξαιτίας της εκτόξευσης του τομέα των ακινήτων και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών λόγω της ένταξης στην ΕΕ και της προσμονής για τη συμμετοχή στην Ευρωζώνη. Πράγματι η Κύπρος με μερικές μόνο δημοσιονομικές προσαρμογές, χωρίς ιδιαίτερες μεταρρυθμίσεις, πέτυχε υψηλούς στόχους σύγκλισης, έως και ένα αξιοσημείωτο πλεόνασμα (1,5%), περιορίζοντας το δημόσιο χρέος στο 60% (2007).

Η Κύπρος εισήλθε στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών τον Μάιο του 2005 και, δύο χρόνια αργότερα, «κλείδωσε» την ισοτιμία της κυπριακής λίρας με το ευρώ, λαμβάνοντας πράσινο φως από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2007 για την ένταξη στην Ευρωζώνη την 1η Ιανουαρίου 2008.

Από τότε η Κύπρος υιοθέτησε το ευρώ ως το εθνικό της νόμισμα και συμμετέχει στον «σκληρό πυρήνα» της ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Την 1η Ιουλίου 2012 η Κύπρος ανέλαβε την Προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έξι μήνες, συμβάλλοντας ενεργά στις πανευρωπαϊκές επιδιώξεις. Η Κυπριακή Προεδρία υπήρξε επιτυχής στη διεκπεραίωση των πολύπλοκων διαδικασιών της ΕΕ και απέδειξε την ικανότητα της Κύπρου να κινητοποιεί αποτελεσματικά και ευέλικτα το ανθρώπινο δυναμικό της σε θέσεις κλειδιά της δημόσιας διοίκησης. Η Κυπριακή Προεδρία συνέβαλε σημαντικά στην πρόοδο για συμφωνία στο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο που είναι ο 7ετής προϋπολογισμός της ΕΕ και κατέθεσε την Ανανεωμένη Θαλάσσια Πολιτική της Ένωσης με διακήρυξη που υπογράφηκε στη Λεμεσό.

Ο θετικός απολογισμός της Κυπριακής Προεδρίας επισκιάστηκε από τα σοβαρά προβλήματα που παρουσίασε ο χρηματοπιστωτικός τομέας της Κύπρου εξαιτίας της έκθεσής του σε ριψοκίνδυνες επενδύσεις στην Ελλάδα και αλλού, όπως και σε λανθασμένες πρακτικές ιδιωτικού δανεισμού και υπερκατανάλωσης. Η πίεση της οικονομικής κρίσης έφερε επίσης καθίζηση στον κλάδο των ακινήτων που ήταν επίσης υπερμεγέθης. Περαιτέρω βασικά στοιχεία ισορροπίας

Ταυτόχρονα με λυμένο το Κυπριακό, η Κυπριακή Δημοκρατία ως πλήρες μέλος μπορεί να διαδραματίσει σημαντικότατο ρόλο στην υλοποίηση των πολιτικών καλής γειτνίασης, αφού με τις άριστες σχέσεις που διαθέτει με τα υπόλοιπα κράτη μπορεί και να συμβάλει ακόμα ενεργότερα στην υλοποίηση τέτοιων πολιτικών. Από κανενός την προσοχή δεν μπορεί να διαφύγει το γεγονός πως οι ενεργειακές ανακαλύψεις στην περιοχή μπορεί να αποτελέσουν την εναλλακτική ενεργειακή πηγή της ΕΕ [...]»

Ομιλία σε εκδήλωση στο Σπίτι της ΕΕ,
Λευκωσία, 1 Μαΐου 2014

Κωδικός Ευρώπη: από την Πολωνική στην Κυπριακή Προεδρία – Αναμένοντας τη σκυτάλη, βίντεο 58-60 (Α, Β, Γ)

στον δημοσιονομικό τομέα διασαλεύτηκαν σοβαρά την περίοδο 2009-2011, αυξάνοντας το δημόσιο χρέος και τα ελλείμματα, ενώ άρχισε να καλπάζει η ανεργία σε πρωτοφανή επίπεδα, φθάνοντας τον Δεκέμβριο του 2012 στο 15%. Η Κύπρος αποτάθηκε τον Ιούλιο του 2012 στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Στήριξης για βοήθεια από την ΕΕ, αλλά η τελική συμφωνία επήλθε μόνο τον Απρίλιο του 2013.

Σήμερα, όπως συμβαίνει σε όλες τις χώρες μέλη της ΕΕ, κυριαρχούν στην πολιτική ατζέντα τα προβλήματα της οικονομικής κρίσης. Η Κύπρος βρίσκεται σε ένα κρίσιμο στάδιο της διαδικασίας δημοσιονομικής προσαρμογής, της προώθησης μεταρρυθμίσεων και αναδιοργάνωσης του τραπεζικού τομέα της. Έχει επιτύχει κάποια σταθεροποίηση αλλά η προσπάθεια για την ανάκαμψη είναι ιδιαίτερα επίπονη, θα πάρει αρκετό χρόνο και συνδέεται με την ευρύτερη προσπάθεια της χώρας να ξεπεράσει τα προβλήματά της για να επιτύχει μια πιο ελπιδοφόρα προοπτική για τον λαό της μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Ήμουν πάντοτε της γνώμης ότι η Ευρώπη θα παίρνει σάρκα και οστά στις κρίσεις και τελικά θα αποτελεί το άθροισμα των λύσεων που θα δίνονται μέσα από τις κρίσεις αυτές...

Ζαν Μονέ

Τον Μάιο του 2004 δεν υπήρχε οικονομική κρίση, η Συνταγματική Συνθήκη δεν είχε ακόμη απορριφθεί σε δημοψηφίσματα στη Γαλλία και την Ολλανδία και δεν υπήρχε ζήτημα μεταξύ βορρά και νότου εντός της ΕΕ. Η αίσθηση της κρίσης που σήμερα υφίσταται στην Ευρώπη συνυπάρχει σε ένα πλαίσιο όπου, εκτός από την οικονομική κρίση και την κρίση χρέους, έχουμε και άλλες κρίσεις με προοπτική πιο μακροπρόθεσμη.

Η μία είναι η κρίση της παγκοσμιοποίησης και του αυξημένου παγκόσμιου ανταγωνισμού που οδήγησε στη μεταμόρφωση και την τάση για αποβιομηχάνιση ορισμένων ευρωπαϊκών οικονομιών (αλλά όχι της γερμανικής). Στις Ηνωμένες Πολιτείες ένα μεγάλο μέρος των συνεπακόλουθων οικονομικών θεμάτων έχουν αντιμετωπισθεί μέσα από την επιτυχή επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη και την ηγετική θέση που απέκτησαν οι ΗΠΑ στον κόσμο της επιστήμης και της τεχνολογίας. Αντίθετα, στην Ευρώπη, η Στρατηγική της Λισαβόνας 2010 απέτυχε, και τώρα προσβλέπουμε στη Στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Η κρίση της σοσιαλδημοκρατίας και του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου συνδέεται με αυτήν την κρίση. Πρόσθετα οι δημογραφικές εξελίξεις της γήρανσης του πληθυσμού καθιστούν δύσκολη τη συνέχεια των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας, όπως και των συστημάτων υγείας και των συντάξεων γήρατος. Αυτά τα δημογραφικά στοιχεία αυξάνουν τα προβλήματα προς την ίδια κατεύθυνση, καθιστώντας την επιβίωση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου ακόμη δυσκολότερη. Υπάρχουν επίσης και άλλα οικονομικά ζητήματα που καθιστούν ορισμένες ευρωπαϊκές οικονομίες λιγότερο ανταγωνιστικές, από την οικονομία των ΗΠΑ παραδείγματος χάριν.

Η λύση γι' αυτά τα ζητήματα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι (α) Η τεχνολογική ανάπτυξη, (β) Ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς, (γ) Πιο ευέλικτα συστήματα αγοράς εργασίας και κοινωνικής πρόνοιας («σκανδιναβικό μοντέλο» κοινωνικής πρόνοιας.) Γνωρίζουμε ότι αυτές οι συνταγές λειτουργούν αφού οι χώρες που τις υιοθέτησαν δεν αντιμετωπίζουν τόσο μεγάλα προβλήματα σήμερα. Μία από αυτές, η πιο αξιοσημείωτη, είναι η Γερμανία.

Το 2004 είχαμε τη μεγάλη διεύρυνση της ΕΕ, και το 2005 την κρίση της απόρριψης της Συνταγματικής Συνθήκης στη Γαλλία και στις Κάτω Χώρες (Ολλανδία). Αυτό ήταν εν μέρει αποτέλεσμα του φόβου της διεύρυνσης και του συνδρόμου του «φόβου του πολωνού υδραυλικού», και γενικότερα του οικονομικού ανταγωνισμού. Ενισχυμένος ευρωσκεπτικισμός είχε αρχίσει να διαφαίνεται από το 1992, με την απόρριψη της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Μάαστριχτ), στη Δανία, και την έγκρισή της με μικρή πλειοψηφία στη Γαλλία.

Έχουμε επίσης το διαρθρωτικό πρόβλημα της συνύπαρξης εντός της ΕΕ υψηλά ανεπτυγμένων και λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, με κοινό νόμισμα. Οι χώρες του Νότου δεν είναι μόνο λιγότερο ανεπτυγμένες, αλλά πάσχουν και από την ύπαρξη πελατειακού κράτους. Τα προβλήματα αυτά επιδεινώνονται με την εισαγωγή του κοινού νομίσματος, που αποφασίστηκε το 1992, για πολιτικούς λόγους, όχι με οικονομικό σχεδιασμό: Ο κυρίαρχος στόχος ήταν η ενσωμάτωση της Γερμανίας στην Ευρώπη.

Πρόθεση ήταν επίσης να γίνει συνειδητά ένα μεγάλο βήμα προς την ολοκλήρωση. Εντούτοις η ομαλή συνύπαρξη των δύο τύπων των χωρών απαιτεί πολύ ισχυρότερη οικονομική, κοινωνική και πολιτική διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτά τα γεγονότα δεν είναι ευρέως κατανοητά στον ευρωπαϊκό νότο, όπου κυριαρχεί η άποψη ότι η Γερμανία βρίσκεται σε φάση ηγεμονικής προσπάθειας να κυριαρχήσει στην Ευρώπη.

Ωστόσο, ο βρετανός καθηγητής της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας Τίμοθι Γκάρτον Ας (Timothy Garton Ash) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «...η Γερμανία δεν εκδηλώνει καμία απολύτως νεοβιλχελμιανή φιλοδοξία να κυριαρχήσει επί των γειτόνων ή οποιουδήποτε άλλου», και προσάπτει στη Γερμανία την κατηγορία ότι είναι «απρόθυμη να ηγηθεί». Υπογραμμίζει ότι φορτώθηκε στη Γερμανία η υποχρέωση της ηγεσίας λόγω της οικονομικής της δύναμης και της ύπαρξης μιας «μισοψημένης νομισματικής ένωσης». Οι «νεφελώδεις συνθήκες της ίδρυσής της» εξηγούν την ανεπάρκεια των ρυθμίσεων της νομισματικής ένωσης.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η Γερμανία δεν επηρεάζει βαθύτατα τις άλλες χώρες της ΕΕ, λόγω της οικονομικής ισχύος της, καθώς και της επιθυμίας της για μια ανταγωνιστική σε παγκόσμιο επίπεδο ΕΕ, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε μέλος της ΕΕ και όλοι μαζί θα πρέπει να έχουν ανταγωνιστικές οικονομίες. Γι' αυτό και τα μέτρα λιτότητας. Αυτός είναι ο λόγος που η Γερμανία είναι τόσο επίμονη όσον αφορά τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις δανειζόμενες χώρες. Η καγκελάριος Μέρκελ λέει ότι η Ευρώπη έχει το 7% του παγκόσμιου πληθυσμού, το 25% της παγκόσμιας παραγωγής και το 50% των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας στον κόσμο.

Ωστόσο, υπάρχει επίσης στη Γερμανία μια τάση υιοθέτησης μιας ηθικολογικής αντί μιας οικονομικά ρεαλιστικής στάσης. Και ο Τίμοθι Γκάρτον Ας εκφράζει την άποψη ότι «Τα γερμανικά οικονομικά συχνά ακούγονται σαν κλάδος της ηθικής φιλοσοφίας, αν όχι της προτεσταντικής θεολογίας».

Επιπλέον, η Γερμανία, όπως και άλλοι, φαίνεται να παίρνει σημαντικές αποφάσεις για την Ευρώπη στη βάση της δικής της δημοκρατικής εκλογικής πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό έχει προβληθεί μια σημαντική κριτική από σοβαρούς αναλυτές, όπως ο Γιούργκεν Χάμπερμας (Jurgen Habermas), ότι το γερμανικό εκλογικό σώμα δεν έχει ενημερωθεί σωστά σχετικά με τα ζητήματα της Ευρωζώνης, και τον βαθμό στον οποίο η Γερμανία έχει επωφεληθεί από την εισαγωγή του ευρώ. Ο Τίμοθι Γκάρτον Ας παραθέτει μια εκτίμηση που ανεβάζει το συσσωρευμένο εμπορικό πλεόνασμα της Γερμανίας με την υπόλοιπη ΕΕ, από την εισαγωγή του ευρώ το 1999 έως το 2011, σε πέραν του ενός τρισεκατομμυρίου δολάρια, δηλαδή χίλια δισεκατομμύρια δολάρια.

Μερικοί στην Κύπρο υποστήριξαν ότι η χώρα πρέπει να απορρίψει το μνημόνιο και τα μέτρα της τρόικας, με κίνδυνο εξόδου από το ευρώ, και κατά συνέπεια τη διακινδύνευση της ιδιότητας του μέλους της ΕΕ. Στη θέση αυτή μερικοί από εμάς αντιτάχθηκαν σθεναρά, για πολιτικούς και για οικονομικούς λόγους.

Ένας εξαιρετικά σημαντικός λόγος για τη διασφάλιση της παραμονής της Κύπρου στην ΕΕ είναι ότι οι μικρές χώρες χρειάζονται την Ευρωπαϊκή Ένωση περισσότερο από τις μεγάλες. Και για την Κύπρο ιδιαίτερα, η είσοδος στην ΕΕ δεν ήταν ένα ζήτημα τακτικής, αλλά ένα στρατηγικό επίτευγμα, που συμφιλιώνει τελικά την ασυμφωνία μεταξύ του πολιτισμού και της ιστορίας της, αφενός, και της γεωγραφίας της αφετέρου, από την οποία ασυμφωνία υπέφερε σε όλη την ιστορία της. Υπάρχουν, επίσης, πολλές ενδείξεις ότι μικρές χώρες, όπως το Λουξεμβούργο, χρησιμοποιώντας έξυπνα τη θέση τους ως εποικοδομητικά μέλη της Ένωσης, μπορούν να συμβάλουν τόσο στην πρόοδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όσο και στη δική τους ασφάλεια και ευημερία.

Η Κύπρος θα πρέπει να συμβάλει, μαζί με τα άλλα κράτη μέλη, στην επίλυση του κακού σχεδιασμού του ευρώ, τόσο οικονομικά όσο και θεσμικά. Το ευρώ θα είναι στον δρόμο της μακροπρόθεσμης σταθερότητας, όταν τα εμπορικά ελλείμματα μεταξύ του πυρήνα και της περιφέρειας της Ευρώπης θα αρχίσουν να μειώνονται. Αυτή τη στιγμή αυτό γίνεται μέσω αυστηρής λιτότητας και της μείωσης της ζήτησης λόγω λιτότητας και ύφεσης στην περιφέρεια, αλλά μεσοπρόθεσμα η σταθερότητα θα πρέπει να επιτευχθεί μέσω μιας πιο ανταγωνιστικής περιφέρειας, πιο ικανής να κερδίσει τη θέση της στον κόσμο. Η δημιουργία πιο ανταγωνιστικών οικονομιών στην περιφέρεια, προϋποθέτει υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων του είδους που μας επιβάλλει τώρα η τρόικα.

Συνεισφορά προς την αναγκαία κατεύθυνση θα ήταν και οι χώρες του πυρήνα, και ιδίως η Γερμανία, να αυξήσουν τόσο την κατανάλωση όσο και τις επενδύσεις στις χώρες τους. Το πρόβλημα είναι ότι δεν υπάρχει τρόικα που να λέει στη Γερμανία τι να κάνει. Ωστόσο, υπάρχουν πολλοί ικανοί οικονομολόγοι στη Γερμανία. Γνωρίζουν ότι η διατήρηση της ευημερίας της Γερμανίας εξαρτάται από τη συνέχιση της ύπαρξης της Ευρωζώνης, στην οποία στηρίζεται η δημιουργία του γερμανικού εμπορικού πλεονάσματος. Είναι επίσης αλήθεια ότι οι γερμανικές τράπεζες είναι εκτεθειμένες με 400 δισεκατομμύρια ευρώ στο ελληνικό, ισπανικό, πορτογαλικό και ιρλανδικό χρέος. Γι' αυτό η επιβίωση της Ζώνης του ευρώ φαίνεται να είναι ο πιο πιθανός στόχος για τον οποίο θα εργαστούν όλοι.

Η Κύπρος θα πρέπει να συμβάλει στις προσπάθειες για λύση των θεσμικών ζητημάτων που αντιμετωπίζει η Ευρωζώνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Από τη διεύρυνση του 2004, έχει σημειωθεί επανεθνικοποίηση των πολιτικών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πιο σημαντική μεταρρύθμιση της Συνθήκης της Λισαβόνας που έχει πραγματικά τεθεί σε λειτουργία είναι η αναβάθμιση της ισχύος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Έχει πραγματικά πάρει την ηγεσία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Δικαστήριο αποκλείονται από κρίσιμες αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο του Eurogroup.

Το θέμα του Ενιαίου Συστήματος Εποπτείας Τραπεζών και του Μηχανισμού Εξυγίανσης έμεινε στάσιμο για πολλούς μήνες λόγω των διαφορετικών απόψεων του Ευρωκοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τον ρόλο των κοινοτικών και διακυβερνητικών θεσμών στη λειτουργία του. Υπάρχουν έντονες διαφωνίες σχετικά με το αν πρέπει να υπάρξει περαιτέρω κοινή διαχείριση της κρατικής κυριαρχίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μερικές φορές, η κάποια περαιτέρω κεντρική διαχείριση ζητημάτων, όπως στην περίπτωση του Ενιαίου Συστήματος, γίνεται με ένα σοβαρό κόστος, τη μεγάλη πολυπλοκότητα και τον συμβιβασμό σε ad hoc και δυσνόητους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, οι οποίοι δεν βασίζονται στην κοινοτική μέθοδο. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το Eurogroup είναι ακριβώς μια ένδειξη των προβλημάτων της κατεύθυνσης προς την οποία εξελίσσεται η ΕΕ. Για τις χώρες της Ζώνης του ευρώ και ιδίως για τις μικρές, η κατάργηση της κοινοτικής μεθόδου (συμπεριλαμβανομένου του αποκλεισμού του ρόλου της Επιτροπής, του Ευρωκοινοβουλίου και του Δικαστηρίου από κρίσιμες αποφάσεις), είναι καταστροφική και πρέπει να αντιστραφεί.

Η κοινοτική μέθοδος δεν είναι το πιο κομψό σύστημα διακυβέρνησης. Το Ομοσπονδιακό Κίνημα, ο Αλτιέρο Σπινέλι, ο Γιόσκα Φίσερ και ο Γκι Φερχόφσταντ έχουν δίκιο καταρχήν, αλλά τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη δεν είναι έτοιμα να αυτοκαταργηθούν, γι' αυτό η κοινοτική μέθοδος είναι το μόνο σύστημα διακυβέρνησης που αυτή τη στιγμή φαίνεται να προσφέρεται για να εξασφαλίσει τη συνύπαρξη των μεγάλων και των μικρών κρατών, μαζί με τη δημοκρατική νομιμοποίηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ένα εμπόδιο για την ορθολογιστική λήψη αποφάσεων στην Ευρώπη είναι ότι ο «φόβος του πολωνού υδραυλικού» έχει αδράξει την ΕΕ για τα καλά. Αυτός ο φόβος έχει δύο συνιστώσες των οποίων το βάρος αλλάζει από καιρό σε καιρό. Το 2004-2005, ένα πολύ βαρύ συστατικό ήταν η προσφορά των υπηρεσιών πέραν των συνόρων, και ο φόβος αυτού που ονομάστηκε τότε «κοινωνικό ντάμπινγκ». Το άλλο βαρύ συστατικό υπήρξε ο φόβος της μετανάστευσης. Έφτασε τώρα να θεωρείται σε μερικές περιπτώσεις απειλή για την εθνική ταυτότητα.

Επιπλέον, αυτός ο φόβος συνδυάζεται και με τη διάβρωση των συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας σε πολλές χώρες. Αυτό είναι πολύ σοβαρό. Σήμερα υπάρχει κάτι κοινό ανάμεσα σε ακροδεξιά, αντιευρωπαϊκά, αντιμεταναστευτικά κινήματα με τα ισλαμικά φονταμενταλιστικά κινήματα. Ένα πράγμα που έχουν κοινό είναι η θεμελίωσή τους πάνω στην ταυτότητα, εθνική ή θρησκευτική. Η εθνική μαζί με τη θρησκευτική ταυτότητα είχε υποβαθμιστεί μέχρι πρόσφατα στην Ευρώπη υπέρ της ιδιότητας του πολίτη και των αξιών της πολιτότητας.

Εξελίσσονται απειλητικά ο εθνοστρεφής λαϊκιστικός ευρωσκεπτικισμός που είναι μια εσωτερική απειλή, και η αναβίωση των πολιτικών στηριγμένων στην προβολή εθνικών και θρησκευτικών ταυτοτήτων που αποτελούν απειλή στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, αλλά και ο νεοφασισμός που βρίσκεται σε άνοδο ως αποτέλεσμα της κρίσης και των πολιτικών της συνεπειών σε ορισμένες περιπτώσεις.

Σε ορισμένες χώρες, η λαϊκιστική ακροδεξιά φαίνεται να είναι η μόνη πολιτική δύναμη που εκφράζει ενδιαφέρον για την κοινωνική πρόνοια και ευημερία (μαζί με ξενοφοβία, ρατσισμό, και σε ορισμένες περιπτώσεις απροκάλυπτο νεοναζισμό). Αυτές οι εξελίξεις μαζί οδήγησαν όχι μόνο στην επανεθνικοποίηση, αλλά και το Εθνικό Μέτωπο στη Γαλλία, το Γιόμπικ (Jobbik) στην Ουγγαρία και τη Χρυσή Αυγή στην Ελλάδα σε μεγάλη εκλογική άνοδο στις ευρωπαϊκές εκλογές.

Η ανάπτυξη της ακροδεξιάς σε ορισμένες χώρες πιέζει τη μετριοπαθή δεξιά σε αντιμεταναστευτικές και αντιευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Στις Κάτω Χώρες (Ολλανδία) και το Ηνωμένο Βασίλειο (Μεγάλη Βρετανία και Βόρεια Ιρλανδία), αιτήματα για επανεθνικοποίηση ακούγονται, ίσως εν μέρει, ως απάν-

τηση στα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα όπως αυτά των Γκερτ Βίλντερς (Geert Wilders) και Νάιτζελ Φάρατζ (Nigel Farrage).

Εδώ θα παραθέσω έναν σπουδαίο Γερμανό, τον Γιούργκεν Χάμπερμας. Σύμφωνα με τον Χάμπερμας οι στάσεις απέναντι στους μετανάστες και η πολυπολιτισμικότητα συνδέονται με τη στάση απέναντι στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση. Επιπλέον, από την αρχή της νεωτερικότητας, η αγορά και η πολιτεία έχουν χρειαστεί επανειλημμένα να αναδιατυπώσουν τα όριά τους, και σε μια τέτοια περίοδο βρισκόμαστε, όπου θα χρειαστεί κατά πάσα πιθανότητα να επαναπροσδιοριστούν τα όρια εάν θέλουμε να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή και να αποφευχθούν οι συγκρούσεις.

Ο ευρωσκεπτικισμός είναι εμφανής όχι μόνο στην άκρα δεξιά, αλλά και στην αριστερά, όπως η Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά (GUE).

Αυτές οι τάσεις και οι απειλές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και τη σταθερότητα, την ευημερία και την ειρήνη στην Ευρώπη, μπορεί να αντιστραφούν μόνο με την ανάπτυξη, την ευημερία και την καλή εθνική και ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Το πρώτο μέσο είναι η τεχνολογία και η εκπαίδευση, αυτό που ονομάστηκε οικονομία της γνώσης.

Το δεύτερο δεν μπορεί να σημαίνει μια Ομοσπονδιακή Ευρώπη, όπως υποστηρίχθηκε, μερικές φορές πολύ πειστικά, από τους Γιόσκα Φίσερ και Γκι Φερχόφσταντ. Ο λόγος γι' αυτό είναι ότι τα ευρωπαϊκά έθνη κράτη δεν είναι έτοιμα να αυτοκαταργηθούν, τουλάχιστον σε αυτή τη φάση της ιστορίας. Ο Γιούργκεν Χάμπερμας και άλλοι φιλοευρωπαίοι αναλυτές συμφωνούν σε αυτό. Όμως ωσότου γίνει εφικτή η ομοσπονδιοποίηση, θα πρέπει να γίνεται συνεπής χρήση της κοινοτικής μεθόδου.

Αυτό περιλαμβάνει τα θεσμικά όργανα για την Τραπεζική και Δημοσιονομική Ένωση, πράγμα που σημαίνει περαιτέρω οικονομική διακυβέρνηση, και ταυτόχρονα ολοκλήρωση προς την περαιτέρω δημοκρατική πολιτική διακυβέρνηση για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μήπως αυτό σημαίνει «όλο και στενότερη Ευρωπαϊκή Ένωση» και, τελικά, ομοσπονδιακή ένωση; Αυτή η ερώτηση δεν χρειάζεται και ούτως ή άλλως δεν μπορεί να απαντηθεί τώρα. Ο Μάριο Ντράγκι (Mario Draghi) παρείχε μερικές από τις απαντήσεις σε διεισδυτική ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Harvard, Kennedy School of Government, στις 9 Οκτωβρίου 2013. Πρώτον, προτείνει ότι θα πρέπει να αντικαταστήσουμε τη φράση «διαρκώς στενότερη ένωση» με την αμερικανική συνταγματική φράση «μια πιο τέλεια ένωση». Αυτό δεν είναι δύσκολο.

Με δεδομένη την απόλυτη ανάγκη του κοινού νομίσματος για την ενιαία αγορά, και με δεδομένη την απόλυτη αναγκαιότητα για τη ρύθμιση των τραπεζικών και δημοσιονομικών πολιτικών λόγω του κοινού νομίσματος, δεν υπάρχει εναλλακτική λύση άλλη από τη συγκέντρωση αρκετής κυριαρχίας που θα δημιουργήσει την απαραίτητη ενιαία Τραπεζική Εποπτεία και Μηχανισμό Εξυγίανσης και τη Δημοσιονομική Ένωση που θα ρυθμίζει το δημόσιο χρέος. Μπορούμε να πούμε ότι πρόσφατα σημειώθηκε κάποια καλή αλλά περίπλοκη πρόοδος και στα δύο.

Αλλά τίποτα δεν σταματά εδώ, διότι υπάρχει και το μεγάλο έργο στο οποίο αναφέρεται ο Χάμπερμας, «ο ανακαθορισμός των ορίων των αγορών και της κοινωνίας» που είναι επείγουσα. Το θέμα της συνοχής των ευρωπαϊκών κοινωνιών, της κοινωνικής πρόνοιας και του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου, ως αναπόσπαστο τμήμα του ευρωπαϊκού πολιτισμού, δεν μπορεί να αφεθεί στους δημαγωγούς της αριστεράς και στους λαϊκιστές και τους φασίστες της δεξιάς.

Μιχάλης Ατταλίδης

Αύγουστος 2014

ΣΧΕΔΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Εισαγωγή

Εξ αρχής, η φιλοσοφία του ανά χείρας Οδηγού εδραζόταν στη σύμπηξη δύο αλληλένδετων μερών, που θα συνέδεαν τη θεωρία με τη διδακτική πράξη. Απώτερος στόχος ήταν τα όσα αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση (ιδέες, δομές, πολιτικές, στρατηγικές, προκλήσεις κ.λπ.) να περάσουν στις σχολικές αίθουσες, όχι μέσω μιας από καθέδρας διδασκαλίας στο πλαίσιο ενδεχομένως των ανθρωπιστικών σπουδών αλλά μέσω όλων, αν είναι δυνατόν, των επιστημών και κυρίως των γνωστικών αντικειμένων που προσφέρονται στη δημόσια Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στη βάση διεπιστημονικών και διαθεματικών προσεγγίσεων και σύγχρονων παιδαγωγικών εργαλείων αλλά και μεθόδων.

Διευκρινίζεται ότι τα όσα αναπτύσσονται στο δεύτερο μέρος του βιβλίου δεν είναι παρά ενδεικτικά Σχέδια Μαθήματος και Συνθετικές Εργασίες (projects), που έχουν αναπτυχθεί στη βάση της πιο πάνω φιλοσοφίας, και προφανώς για το εύρος της αξιοποίησής τους θα αποφασίζει ο/η εκπαιδευτικός στη βάση του εκάστοτε Αναλυτικού Προγράμματος κάθε μαθήματος, των Προγραμματισμών διδακτέας ύλης εκεί όπου δεν υπάρχουν Αναλυτικά Προγράμματα, των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών/τριών και της γενικότερης πολιτικής και δράσης που φιλοδοξεί να αναπτύξει κάθε σχολική μονάδα. Συνεπώς, διασαφηνίζεται ότι ο Οδηγός αυτός δεν παραπέμπει σε ξεχωριστό μάθημα αλλά θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς, στους οποίους και απευθύνεται:

- Ως ερέθισμα για αυτομόρφωση αλλά και προβληματισμό για το πώς σημαντικά ευρωπαϊκά ζητήματα, που άπτονται της Τεχνολογίας, της Οικονομίας, της Πολιτικής, της Ιστορίας κ.λπ., και που αφορούν όλους μας και πρωτίστως τις νέες γενιές, διαχέονται στην Εκπαίδευση μέσα από τα υφιστάμενα γνωστικά αντικείμενα.

- Ως πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη διδακτική πράξη σε κάποια γνωστικά αντικείμενα περισσότερο (π.χ. Πολιτική Αγωγή) και σε άλλα λιγότερο.

- Ως πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για την προετοιμασία των μαθητών/τριών για διάφορες δράσεις/διαγωνισμούς, όπως ο παγκύπριος μαθητικός διαγωνισμός συγγραφής δοκιμίου της Ελληνικής Πρεσβείας, οι διαλογικές συζητήσεις κ.ά.

- Ως υλικό για την προετοιμασία των μαθητών/τριών που συμμετέχουν σε διάφορα Ευρωπαϊκά Προγράμματα.

Όπως προαναφέρθηκε τα συγκεκριμένα Σχέδια Μαθήματος καθώς και οι Συνθετικές Εργασίες (projects) έχουν σχεδιαστεί στη βάση διεπιστημονικών και διαθεματικών προσεγγίσεων. Σήμερα είναι κοινώς αποδεκτό ότι η διαθεματική προσέγγιση, ως μια άλλη μαθησιακή διαδικασία που διαφέρει από τα παραδοσιακά γνωστικά μοντέλα, συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμιση της Εκπαίδευσης. Με την προσέγγιση αυτή ουσιαστικά προωθείται η ενιαιοποίηση της σχολικής γνώσης στη βάση της αρχής της συμπληρωματικότητας στην εκπαίδευση.

Μεθοδολογικά η προσέγγιση αυτή εδράζεται σε βιωματικές και ενεργητικές μορφές μάθησης. Ειδικότερα, μέσω αυτής της συγκεκριμένης προσέγγισης ενθαρρύνεται η αυτενέργεια και η αυτομόρφωση των μαθητών/τριών, ώστε οι τελευταίοι/ες να καταστούν υπεύθυνα και δημιουργικά άτομα. Άτομα με γνώσεις και δεξιότητες τέτοιες που να μπορούν να λύνουν από μόνα τους προβλήματα, επιλέγοντας τις καλύτερες και καταλληλότερες, υπό τις περιστάσεις, διαδικασίες. Μέσω της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης ο/η μαθητής/τρια από «παθητικός δέκτης» του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας μετατρέπεται σε «ενεργό συμμέτοχο» της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ανακαλύπτει τη γνώση, καλλιεργεί δεξιότητες, διαμορφώνει στάσεις, αξίες και συμπεριφορές.

Σε αυτό το μέρος του Οδηγού έχουν σχεδιαστεί και προτείνονται προς αξιοποίηση, υπό την αίρεση των όσων έχουν προαναφερθεί, τα εξής Σχέδια Μαθήματος και Συνθετικές Εργασίες (projects):

1. Σχέδια Μαθήματος

- «Πόλεμος και Ειρήνη στην Ευρώπη»
- «Μετανάστευση και Δημογραφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση»

2. Συνθετικές Εργασίες (projects)

- «Η επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης 'Ευρώπη 2020' στην Κύπρο»
- «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην καθημερινή μας ζωή»
- «Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά, οι πολίτες και η νέα γενιά»

Τέλος, διευκρινίζεται ότι για διευκόλυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών έχει δημιουργηθεί Βιβλιοθήκη Οπτικοακουστικού Υλικού (videos), στην οποία εμπεριέχονται όλα τα υπό αναφορά στον Οδηγό videos.

Την εν λόγω τράπεζα υλικού θα τη βρείτε στο κανάλι «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σχολείο: Οδηγός για εκπαιδευτικούς», κάνοντας αναζήτηση με τις αντίστοιχες λέξεις ή κατευθείαν στον σύνδεσμο που ακολουθεί:

https://www.youtube.com/playlist?list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIRBLw

Γιάννος Σωκράτους

Φιλόλογος MEd

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Θεματική Ενότητα:
Πόλεμος και Ειρήνη στην Ευρώπη

Οι βασικές συνιστώσες της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας (Πόλεμος - Ειρήνη) διαχέονται σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα και τάξεις της Μέσης Γενικής αλλά και Τεχνικής Εκπαίδευσης. Η αντιστικτική παράθεση των δύο αυτών όρων μπορεί να βρει εφαρμογές σε μαθήματα όπως η Ιστορία (από την Αρχαιότητα μέχρι τη Νεότερη και Σύγχρονη Εποχή), τα Νέα Ελληνικά[1] (τόσο σε επίπεδο Νεοελληνικής Γλώσσας όσο και σε επίπεδο Λογοτεχνίας), η Πολιτική Αγωγή κ.ά.

Το εν λόγω διδακτικό σενάριο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτικούς της Μέσης αλλά και Τεχνικής Εκπαίδευσης ως πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό κατά τη διδασκαλία συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων που προνοούνται είτε από τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα είτε από τους υφιστάμενους Προγραμματισμούς διδακτέας ύλης, εκεί όπου δεν υπάρχουν Αναλυτικά Προγράμματα.

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:
Μετά το πέρας της διδασκαλίας της συγκεκριμένης ενότητας οι μαθητές/τριες πρέπει να είναι σε θέση:

1. Να κατανοούν και να χρησιμοποιούν όρους που σχετίζονται με την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), όπως Ψυχρός Πόλεμος, Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Συνθήκες ΕΕ, διεύρυνση και εμβάθυνση, υποψήφιοι για ένταξη, πλήρες μέλος, κοινοτικό συμφέρον, εθνική κυριαρχία.

2. Να γνωρίζουν την ιδέα και τον τρόπο/στάδια εξέλιξης της ΕΕ, τις δυσκολίες, τις αντιρρήσεις, τις επιφυλάξεις και να αντιληφθούν την πολιτική ως τέχνη του εφικτού.

3. Να αντιλαμβάνονται τα αίτια και τις συνέπειες του διαχωρισμού στην Ευρώπη κατά το πρόσφατο παρελθόν, την κατάργηση του διαχωριστικού τείχους στη Γερμανία και τον διαρκή μετασχηματισμό της ΕΕ.

4. Να συνειδητοποιούν τη διαχρονικότητα των φαινομένων του ανταγωνισμού των δυνάμεων, των συμφερόντων, των συρράξεων και των απειλών, καθώς και τη διαφοροποίηση των πεδίων ανταγωνισμού σε κάθε εποχή (στρατιωτικό, οικονομικό, τεχνολογικό, ενεργειακό πεδίο κ.λπ.)

5. Να γνωρίζουν και να συνειδητοποιούν τις σύγχρονες προκλήσεις και απειλές στον τομέα της ασφάλειας και το μέρισμα ειρήνης στις σύγχρονες κοινωνίες.

6. Να σέβονται τα ιστορικά βιώματα των άλλων ευρωπαϊκών λαών και να αντλούν διδάγματα για την επεξεργασία της δικής τους ιστορικής πορείας.

Προβλεπόμενος διδακτικός χρόνος: Τρεις (3) διδακτικές περίοδοι (135 λεπτά)

[1] Στη διδακτέα/εξεταστέα ύλη του μαθήματος των Νέων Ελληνικών στη Γ΄ Λυκείου υπάρχει ο θεματικός κύκλος «Ελλάδα, Ευρώπη, Κόσμος (Κύπρος)» στο πλαίσιο του οποίου οι έννοιες Ειρήνη και Πόλεμος είναι συνυφασμένες. Επίσης, στα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα τόσο της Νέας Ελληνικής Γλώσσας όσο και της Λογοτεχνίας υπάρχουν συναφείς θεματικές περιοχές/κύκλοι στους οποίους θα μπορούσε να αξιοποιηθεί μέρος του υλικού.

Δραστηριότητα 1η[2]:

α. Αφού παρακολουθήσεις με ιδιαίτερη προσοχή τα πιο κάτω βίντεο, να αναφερθείς σε μια σκηνή ή φράση που αποτυπώθηκε έντονα στο μυαλό σου. Ακολούθως, να προσπαθήσεις να εξηγήσεις στους/στις συμμαθητές/τριές σου γιατί αποτυπώθηκε η συγκεκριμένη σκηνή ή φράση στο μυαλό σου.

Η ιδέα που οδήγησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση 2:02

https://www.youtube.com/watch?v=KIyJ2aZv4eI&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdh-IRBLw&index=6

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου - Μαρτυρίες 28:50

https://www.youtube.com/watch?v=2GQeddTKN_g&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=7

Το τείχος του Βερολίνου 02:43

https://www.youtube.com/watch?v=LHksSs-z-PU&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=6

Η μεγάλη διεύρυνση 2004 03:21

https://www.youtube.com/watch?v=fQemLe0U0EQ&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=13

Περιγραφή: _____

Εξήγηση: _____

Ποια προσωπικότητα/πρωταγωνιστής που παρουσιάστηκε στα πιο πάνω βίντεο σε εκφράζει περισσότερο; Να αιτιολογήσεις την επιλογή σου.

Προσωπικότητα/πρωταγωνιστής:

[2] Θα μπορούσε η δραστηριότητα αυτή να θεωρηθεί και ως αφόρμηση.

Αιτιολόγηση της επιλογής: _____

Να συζητήσεις με τους/τις συμμαθητές/τριές σου τις επιλογές σας (κοινές ή διαφορετικές). Τι διαπιστώνεις από αυτή τη συζήτηση; _____

Δραστηριότητα 2η:

Το τραγούδι «Wind of Change» γράφτηκε και τραγουδήθηκε από ένα γερμανικό μουσικό συγκρότημα, τους Scorpions, το 1990. Αφού το ακούσεις προσεκτικά, να απαντήσεις στα πιο κάτω ερωτήματα[4]:

α. Ποια νομίζεις ότι είναι η πηγή έμπνευσής του; _____

β. Ποιο μήνυμα προσλαμβάνεις εσύ προσωπικά ακούγοντας αυτό το τραγούδι;

γ. Ποια συναισθήματα σου προκαλεί αυτό το τραγούδι συνδυάζοντάς το με το γεγονός ότι η Λευκωσία αποτελεί σήμερα την τελευταία μοιρασμένη πρωτεύουσα της Ευρώπης; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Δραστηριότητα 3η:

Να επιλέξεις από το τελευταίο ευρωβαρόμετρο (Standard Eurobarometer 82: στα αγγλικά)[5] τα ερωτήματα που σχετίζονται με τα προβλήματα και τις προσδοκίες που έχουν σήμερα οι ευρωπαίοι πολίτες.

[4] Δίνονται στους/στις μαθητές/τριες γραπτώς οι αγγλικοί στίχοι του τραγουδιού βλ. http://www.azlyrics.com/lyrics/scorpions/windofchange.html (ή η μετάφρασή τους στα ελληνικά βλ. http://lyricstranslate.com/en/wind-change-anemos-tis-allagis-anemos-tis-allagis.html) ώστε οι μαθητές/τριες να τους διαβάζουν καθώς θα το ακούνε.
[5] Standard Eurobarometer analysis: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb_arch_en.htm

α. Ποια προβλήματα είναι, κατά τη γνώμη σου, κοινά με το παρελθόν; Ποια έχουν πάρει νέα μορφή στον 21ο αιώνα; Ποια είναι εντελώς νέα προβλήματα;

β. Μπορεί η χώρα σου από μόνη της να αντιμετωπίσει τα πιο πάνω προβλήματα; Ποια από αυτά νομίζεις ότι πρέπει να χειριστεί η ΕΕ και ποια η κυβέρνηση της χώρας σου; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Δραστηριότητα 4η:

Με βάση τις γνώσεις σου, προσπάθησε να δώσεις έναν ορισμό για τους όρους/έννοιες κλειδιά που ακολουθούν:

Εμβάθυνση της ΕΕ[6]

Διεύρυνση της ΕΕ[7]

Να επισκεφθείς την ιστοσελίδα www.europa.eu και να αξιολογήσεις / αυτοδιορθώσεις όπου χρειάζεται, τους πιο πάνω ορισμούς.

Για τα διάφορα στάδια της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης ο εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει το Α΄ Μέρος του Οδηγού για την ίδρυση και την ιστορική εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

[6] Εμβάθυνση: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/deepening_european_integration_el.htm
[7] Διεύρυνση: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/enlargement_el.htm

Δραστηριότητα 4η:

Ο άνθρακας και ο χάλυβας

Οι οραματικοί στόχοι διαπνέουν το σχέδιο του Μονέ αλλά είναι ο πολιτικός ρεαλισμός και η αδήριτη ανάγκη που έβαλε μπρος το ευρωπαϊκό εγχείρημα. Η υπαγωγή του άνθρακα και του χάλυβα κάτω από μία ενιαία αρχή –την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα– εξυπηρετούσε συγκεκριμένες λειτουργικές ανάγκες της βαριάς βιομηχανίας χαλυβουργίας που αποτελούσε τον ακρογωνιαίο λίθο για την ανασυγκρότηση και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Οι επενδύσεις στον τομέα αυτό έπρεπε να συντονιστούν για να αξιοποιηθούν οι εγχώριες πρώτες ύλες, να προβλεφθούν οι ανάγκες ζήτησης και να μεγιστοποιηθεί το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις τιμές.

Ο άνθρακας και ο χάλυβας αποτελούσαν επίσης τη βασική ύλη της πολεμικής βιομηχανίας. Η υπαγωγή τους σε κοινό έλεγχο έκανε αδύνατη μια νέα σύγκρουση ανάμεσα στη Γαλλία και τη Γερμανία.

Ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα που απασχολούν σήμερα την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η εξασφάλιση πηγών ενέργειας και ασφαλούς ανεφοδιασμού σε προσιτές τιμές. Αφού μελετήσεις το παράδειγμα της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, να σκεφτείς ποια κοινή πολιτική πρέπει να διαμορφώσει σήμερα η ΕΕ στον τομέα της ενέργειας[8] και πώς αυτή μπορεί να λειτουργήσει ως συνενωτική δύναμη για τα κράτη μέλη.

Για βοήθεια να επισκεφθείς την επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ http://europa.eu («ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας») και την ιστοσελίδα http://europa.eu/pol/ener/flipbook/el/files/energy_el.pdf («Ενέργεια»).

Λάβε επίσης υπόψη σου ότι η συνθήκη της Λισαβόνας θέτει την ενέργεια στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής δραστηριότητας.

Άλλες δραστηριότητες:

1. Εκπόνηση project με θέμα: «Η Σύγχρονη Ενωμένη Ευρώπη ως μια ‘ήπια δύναμη’ στο παγκόσμιο στερέωμα».

Τα πιο κάτω ερωτήματα μπορούν να αποτελέσουν ενδεχόμενες παραμέτρους του θέματος:

α. Σε ποια μέρη του κόσμου η ΕΕ ασκεί σήμερα ειρηνοποιό πολιτική;

β. Πώς αντικρίζει η ΕΕ τα μεγάλα διεθνή προβλήματα των ημερών μας;

2. Να επενδύσεις το τραγούδι των Scorpions «Wind of Change» με εικόνες που σε εμπνέουν και είναι σχετικές με το μήνυμα που εκπέμπει. Θα μπορούσε αυτό να αφορά ακόμα και την περίπτωση της Κύπρου, καθώς η Λευκωσία αποτελεί σήμερα την τελευταία μοιρασμένη πρωτεύουσα της Ευρώπης. Το οπτικό αυτό θα μπορούσες στη συνέχεια να το ανεβάσεις στο youtube αλλά και στην ιστοσελίδα του σχολείου σου.

Καλό είναι οι μαθητές/τριες να λάβουν υπόψη τους και τα τελευταία δεδομένα στον τομέα της ενέργειας, σύμφωνα με τα οποία η Κύπρος προστέθηκε στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη.

3. Να αναζητήσεις πρωτογενές υλικό (π.χ. από το ηλεκτρονικό αρχείο του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών, από εφημερίδες της εποχής) που αναφέρεται στην υποβολή αίτησης ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ τον Ιούλιο του 1990. Ακολούθως, να ετοιμάσεις μια παρουσίαση αποτελούμενη από 5 έως 10 διαφάνειες, τις οποίες να παρουσιάσεις στους/στις μαθητές/τριες του τμήματός σου.

4. Να δημιουργήσεις ένα βίντεο με θέμα: «Η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση». Αναζήτησε, ως βοηθητικό υλικό, τα φιλμάκια που ετοίμασε το ΡΙΚ για την πορεία ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, με αφορμή τα 50χρονα της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Βιβλιοθήκη Οπτικοακουστικού Υλικού του Οδηγού και στο κανάλι «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο σχολείο: Οδηγός για εκπαιδευτικούς».

5. Να οργανώσεις μια συνέντευξη με έναν πρέσβη χώρας της ΕΕ από τα παλαιά κράτη μέλη και με ένα από τα νέα κράτη μέλη. Κατάρτισε με τη συνεργασία των συμμαθητών/τριών σου έναν κατάλογο με ερωτήματα που θα θέλατε να θέσετε στις δύο αυτές συνεντεύξεις, σχετικά με το πώς βλέπουν την ένταξή τους στην ΕΕ από τη σκοπιά της ασφάλειας. Οι συνεντεύξεις αυτές θα μπορούσαν να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου σας και να δημοσιευτούν στην εφημερίδα/περιοδικό του σχολείου σας.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Θεματική Ενότητα:
Μετανάστευση και Δημογραφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το συγκεκριμένο σχέδιο μαθήματος θα μπορούσε να αξιοποιηθεί αυτούσιο στο πλαίσιο του μαθήματος της **Πολιτικής Αγωγής** που διδάσκεται στη Γ΄ Γυμνασίου (μία ώρα εβδομαδιαίως στο ένα μόνο τετράμηνο) και στη Γ΄ Λυκείου (μία ώρα εβδομαδιαίως για ολόκληρη τη σχολική χρονιά).

Μέρος του διδακτικού σεναρίου, του εκπαιδευτικού υλικού ή και μεμονωμένες δραστηριότητες, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και στα πιο κάτω γνωστικά αντικείμενα:

1. Αρχαία Ιστορία, Α΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου, στις ενότητες που αναφέρονται στον Μυκηναϊκό Κόσμο και την Κύπρο, καθώς και στον Α΄ και Β΄ Ελληνικό Αποικισμό.

2. Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία, Β΄ Γυμνασίου και Β΄ Λυκείου, στις ενότητες για τις ανακατατάξεις στη μεταμεσαιωνική Ευρώπη (ανακαλύψεις - αποικίες).

3. Νεότερη και Σύγχρονη, Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου και Γ΄ Λυκείου, στην ενότητα για την ακμή της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας.

4. Νέα Ελληνικά, Γ΄ Λυκείου, στον θεματικό κύκλο ***«Ελλάδα, Ευρώπη, Κόσμος (Κύπρος)»***.

Σημειώνεται ότι στο πλαίσιο της Εκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης και ειδικότερα στο νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ιστορίας στο Γυμνάσιο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην επικαιροποίηση των διαφόρων ιστορικών γεγονότων/συμβάντων/φαινομένων, προκειμένου οι μαθητές/τριες να αντιληφθούν τα φαινόμενα αυτά ξεκινώντας από τα κοντινά και οικεία σε αυτούς (για παράδειγμα το φαινόμενο της μετανάστευσης σήμερα και στην αρχαιότητα).

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι:

Μετά το πέρας της διδασκαλίας οι μαθητές/τριες πρέπει να είναι σε θέση:

1. Να κατανοούν και να χρησιμοποιούν τους όρους: δημογραφία, μετανάστευση, μετανάστης, παράτυπη μετανάστευση, πολιτικός πρόσφυγας, αλλοδαπός, ημεδαπός, πολιτικό άσυλο.

2. Να γνωρίζουν τη διαχρονικότητα του κοινωνικού φαινομένου της μετανάστευσης.

3. Να κατανοούν τα αίτια και τις συνέπειες του κοινωνικού φαινομένου της μετανάστευσης για τα άτομα, τις κοινωνίες και τα κράτη των χωρών προέλευσης αλλά και υποδοχής τους.

4. Να κατανοούν τη δυσμενή θέση στην οποία περιέρχονται συχνά οι μετανάστες –ενσυναίσθηση (empathy)– εξαιτίας απαράδεκτων συμπεριφορών στις χώρες υποδοχής τους.

5. Να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και να αναπτύξουν θετικές στάσεις απέναντι στον εθνικά άλλο.

Προβλεπόμενος διδακτικός χρόνος: Δύο (2) διδακτικές περίοδοι (90 λεπτά)

Δραστηριότητα 1η:

1. Αφού παρατηρήσεις με ιδιαίτερη προσοχή τις πιο κάτω φωτογραφίες, να τις περιγράψεις και ακολούθως να γράψεις μια κατατοπιστική λεζάντα κάτω από κάθε φωτογραφία.

Περιγραφή: _____

_____

_____

_____

Λεζάντα: _____

_____

Περιγραφή: _____

_____

_____

_____

_____

Λεζάντα: _____

_____

Οι μαθητές/τριες ανακοινώνουν τις απαντήσεις τους και τις αιτιολογούν.

γ. Ποιος νομίζεις ότι είναι ο προορισμός των ανθρώπων της πιο πάνω φωτογραφίας; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

_____

_____

_____

_____

δ. Ποιες σκέψεις νομίζεις ότι κάνουν εκείνη τη στιγμή τα συγκεκριμένα πρόσωπα της πιο πάνω φωτογραφίας;

_____

_____

_____

_____

ε. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σου, τα κοινά συναισθήματα αυτών των ανθρώπων γι' αυτό που τους συμβαίνει; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.

_____

_____

_____

_____

στ. Ποιος νομίζεις ότι τράβηξε τη φωτογραφία και γιατί (ποια ήταν η πρόθεσή του);

_____

_____

_____

_____

Δραστηριότητα 2η

Προσπάθησε να δώσεις έναν ορισμό για τους εξής όρους/έννοιες κλειδιά:

Μετανάστης _____

_____

_____

Παράτυπος μετανάστης _____

_____

_____

Πρόσφυγας _____

_____

_____

Για να διορθώσεις, όπου χρειάζεται, τους ορισμούς **Μετανάστης, Παράτυπος μετανάστης και Πρόσφυγας**, μπορείς να συμβουλευτείς κάποιες από τις πηγές που ακολουθούν:

- Εγχειρίδιο εκστρατείας ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κυπριακού κοινού για θέματα που αφορούν τους Δικαιούχους Διεθνούς Προστασίας:

http://www.asylumaware.eu/wp-content/uploads/2013/03/e-booklet-asylum.pdf

- Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Κύπρου: http://www.unhcr.org.cy
- Future Worlds Center: http://www.futureworldscenter.org
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/index_en.htm

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary/index_t_en.htm#ThirdCountry

- Πτυχιακή μελέτη για τους οικονομικούς μετανάστες:

http://estia.hua.gr:8080/dspace/bitstream/123456789/1172/1/Patra_Pavlina.pdf

- Εγχειρίδιο Υπάτης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες Κύπρου: http://hosting01.vivodinet.gr/unhcr/IOM/IOM_tool_gr.pdf
- Εγχειρίδιο Υπάτης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες Ελλάδος:

http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/publications/protection/handbookcriteria.pdf

http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4ba87e572

Δραστηριότητα 3η

Προβολή βίντεο με συνεντεύξεις μεταναστών που εργοδοτούνται σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης[1]. Αφού παρακολουθήσεις προσεκτικά τις εν λόγω συνεντεύξεις, να καταγράψεις τις ανησυχίες, τους προβληματισμούς και τα αιτήματα των μεταναστών. Ακολούθως, συζήτησε το θέμα με τους συμμαθητές/τριές σου, προκειμένου να καταλήξετε σε συμπεράσματα.

_____

_____

_____

_____

Δραστηριότητα 4η

Τα αίτια του Β΄ Ελληνικού Αποικισμού
Ο Β΄ Ελληνικός Αποικισμός άρχισε στα μέσα του 8ου αιώνα π.Χ. και συνεχίστηκε ως το τέλος του 6ου αιώνα π.Χ. Τα αίτια ήταν οικονομικά και πολιτικά: η ανεπάρκεια καλλιεργήσιμης γης, η αύξηση του πληθυσμού των πόλεων, η κατοχή των μεγαλύτερων και γονιμότερων τμημάτων γης από τους ευγενείς γαιοκτήμονες, οι πολιτικοί ανταγωνισμοί ανάμεσα στις ελληνικές πόλεις και η ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας. Η κατοχή της γόνιμης γης από τους ευγενείς οδηγούσε μέρος του πληθυσμού στην αναζήτηση ελεύθερης γόνιμης γης σε άλλα μέρη. Το ίδιο συνέβαινε και με τους δυσαρεστημένους από την πολιτική κατάσταση της πατρίδας τους. Τέλος, με την ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας οι Έλληνες άρχισαν να αναζητούν νέες αγορές για προώθηση των προϊόντων.

Ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό εγκυκλοπαιδικό βοήθημα «Οδύσσεια»

Αφού μελετήσεις την πιο πάνω δευτερογενή ιστορική πηγή, να συζητήσεις με τους συμμαθητές/τριές σου τους λόγους για τους οποίους οι αρχαίοι Έλληνες μετανάστευσαν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και να αναφέρεις (με βάση τον χάρτη που ακολουθεί) τις σημερινές χώρες στις οποίες φαίνεται να αντιστοιχούν οι χώροι στους οποίους μετανάστευσαν τότε οι αρχαίοι Έλληνες.

Να συγκρίνεις τους λόγους για τους οποίους μετανάστευαν οι άνθρωποι στην αρχαιότητα και σήμερα.

[1] Κοινωνίες με Χρώματα
https://www.youtube.com/watch?v=P0lrgxc869I&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIRBLw&index=27

Νέοι δρόμοι για την ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών
https://www.youtube.com/watch?v=MgSK12ej4tA&index=28&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIRBLw

Λεμεσός: Μια πόλη, ο κόσμος όλος
https://www.youtube.com/watch?v=jNegVIcsje4&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIRBLw&index=29

Β΄ Ελληνικός Αποικισμός, 8ος-6ος αι. π.Χ.

Δραστηριότητα 5η

Αφού μελετήσεις το πιο κάτω πρωτογενές υλικό, να καταγράψεις τις πληροφορίες που αντλούμε για τους Έλληνες μετανάστες της δεκαετίας του 1920. Σε ποια συμπεράσματα καταλήγεις; Παρατηρείς κάποια παρόμοια φαινόμενα στη σύγχρονη εποχή;

> «Πόσα περιστατικά Ελλήνων λαθρομεταναστών δεν μας είναι γνωστά. Χιλιάδες άνθρωποι γυμνητεύουν, πεινούν περιφερόμενοι εις τον Καναδάν ή την Αργεντινήν όπου έχουν αποσταλή πλανηθέντες παρά των πρακτόρων αυτών οι οποίοι εφρόντισαν να πείσουν τούτους ότι η Γη της Επαγγελίας είναι εκεί και ότι τα δολάρια τους αναμένουν εις τας προκυμαίας. [...] Με ατμόπλοιον επέστρεψαν προ ημερών 17 λαθρομετανάσται. Ούτοι κατήγγειλαν ότι εξαπατήθησαν ενταύθα υπό διαφόρων πρακτόρων, ότι τους πήραν και την τελευταίαν πεντάραν και ότι εις τα αμερικανικά εδάφη αντί χρυσού εύρον την πείναν και την απόγνωσιν... “Φωνάχτε σε όλο τον κόσμο”, κατέθεσαν ούτοι. “Γράφτε στις εφημερίδες να μη φεύγη κανείς για εκεί! Τι τραβήξαμε δεν λέγεται. Φυλακή, πείνα, θάνατος, κακομοιριά”. Μόλις αποβιβασθούν εις τον Καναδάν ή την Αργεντινήν τους περικυκλώνουν διάφορα πρόσωπα και τους υπόσχονται ότι θα τους εισαγάγουν εις το έδαφος των Ηνωμένων Πολιτειών [αλλά] κατόπιν πολλών περιπετειών τους εγκαταλείπουν πειναλέους και ρακένδυτους».
>
> Ρεπορτάζ στο «Εμπρός» με τίτλο
> «Η λαθρομετανάστευσις εις τον λιμένα Πειραιώς», 26 Απριλίου 1929

> Κάτω από τον τίτλο «Τα μαρτύρια των Ελλήνων μεταναστών – Πού τους αποστέλλουν εξαπατώντες αυτούς» (Σκριπ, 16 Μαρτίου 1927), περιγράφεται η περιπέτεια 15 Ελλήνων που μετέβησαν στην Κούβα και από εκεί «παρελήφθησαν από κάποιον πράκτορα Αλεξιάδη» και επιβιβάστηκαν σε μικρό βενζινόπλοιο, «κρυφθέντες εντός μεγάλων δεμάτων χάρτου, διά να εισέλθουν εις την Β. Αμερικήν λαθραίως κατά την εκφόρτωσιν του εμπορεύματος». Κανένας δεν τα κατάφερε: «Κατά τον πλουν τέσσαρα δέματα χάρτου ανηρπάγησαν από τα κύματα και οι εν αυτοίς ατυχείς μετανάσται επνίγησαν. Είς άλλος μετανάστης εθανατώθη οικτρότατα κατά την εκφόρτωσιν του δέματος του χάρτου εντός του οποίου είχε κρυφθή, διότι το βαρούλκον του πλοίου του διετρύπησε την κοιλίαν».
>
> http://www.adslgr.com/forum/archive/index.php/t-473702-p-25.html

Δραστηριότητα 6η

Με αφορμή το πιο κάτω κείμενο να αναφέρεις τους λόγους για τους οποίους οι Κύπριοι μεταναστεύουν, κατά καιρούς, μέχρι και σήμερα στο εξωτερικό. Ακολούθως, να κατασκευάσεις έναν σχετικό πίνακα στον οποίο να καταγράφονται αριθμοί και χρονολογίες μετανάστευσης Κυπρίων στο εξωτερικό.

> Οι Ελληνοκύπριοι άρχισαν να εγκαθίστανται στη Βρετανία από τα πρώτα κιόλας χρόνια της αγγλοκρατίας στη μεγαλόνησο (1878). Στις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπολογίζονταν σε 8.000, για να πολλαπλασιαστούν στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, με τον εντυπωσιακό αριθμό των 110.000 το 1966 και πάνω από 200.000 στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στη μετανάστευση που προκάλεσε στην Κύπρο η τουρκική εισβολή του 1974 και η απώλεια των περιουσιών και των ιδιαίτερων πατρίδων χιλιάδων Κυπρίων που ζούσαν στο κατεχόμενο, σήμερα, από τους Τούρκους βόρειο τμήμα του νησιού. Η ελληνοκυπριακή κοινότητα του Ηνωμένου Βασιλείου αριθμεί σήμερα περίπου 230.000 άτομα, εγκατεστημένα, στη συντριπτική τους πλειονότητα, στην περιοχή του μείζονος Λονδίνου. Οι Ελληνοκύπριοι είναι εδώ και πολλά χρόνια άρτια οργανωμένοι, με σχολεία, εθνοτοπικούς συλλόγους κλπ. Σημαντικές, εξάλλου, είναι και οι επιδόσεις των μελών [...] της ελληνοκυπριακής κοινότητας στον επιχειρηματικό τομέα. Δεν είναι τυχαίο ότι οκτώ Ελληνοκύπριοι [...] συγκαταλέγονται σήμερα στην ομάδα των χιλίων πλουσιότερων πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου.
>
> Ομογένεια Αγγλίας – Ομογενειακά Νέα

Δραστηριότητα 7η

Α. Με βάση τον χάρτη και το κείμενο με θέμα «Η δημογραφία της Κύπρου σήμερα», να περιγράψεις τη δημογραφική κατάσταση της Κύπρου από τα χρόνια της ανακήρυξης της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960) μέχρι και σήμερα. Να καταγράψεις τις παρατηρήσεις/συμπεράσματά σου.

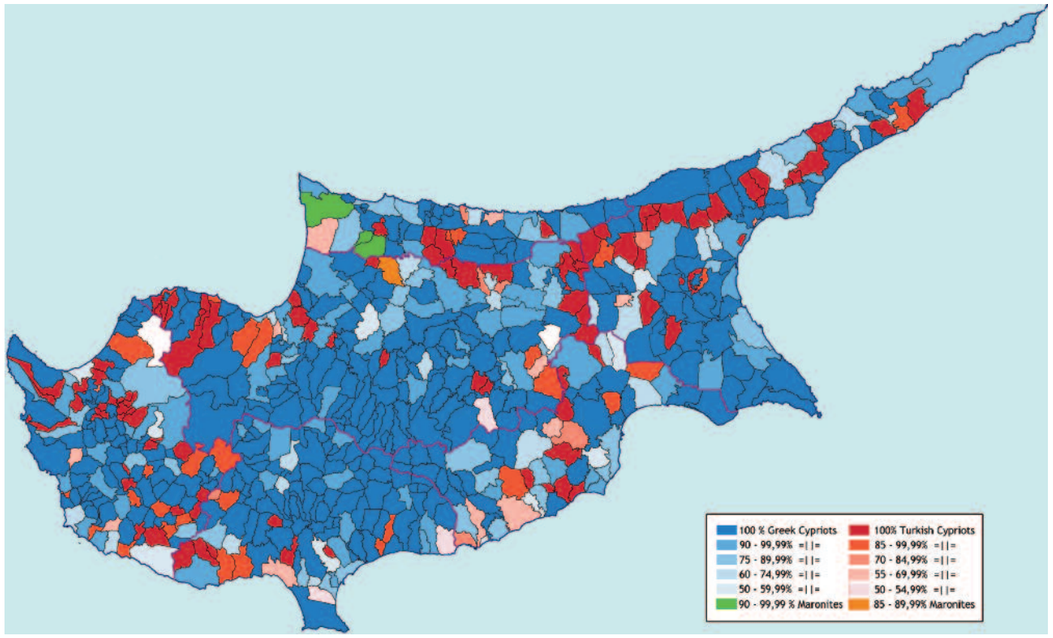

Κατανομή πληθυσμού της Κύπρου το 1960

Η δημογραφία της Κύπρου σήμερα

Τον Νοέμβριο του 2011 διεξήχθη στην Κύπρο η πιο πρόσφατη απογραφή πληθυσμού. Τα στοιχεία της, σε σχέση με τη δημογραφική σύνθεση, θεωρούνται τα πιο έγκυρα που διαθέτει η Κυπριακή Δημοκρατία. Όλες οι πληροφορίες περιλαμβάνονται στην ιστοσελίδα της Κυπριακής Στατιστικής Υπηρεσίας και ειδικότερα στον σύνδεσμο:

http://www.cystat.gov.cy/mof/cystat/statistics.nsf/populationcondition_22main_gr/populationcondition_22main_gr?OpenForm&sub=2&sel=2

Ο πληθυσμός της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι 840.407 κάτοικοι, από τους οποίους οι 667.398 είναι Κύπριοι που διαμένουν στις ελεύθερες περιοχές και αντιστοιχούν στο 79,4%. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι Κύπριοι που ανήκουν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα, καθώς και οι μικρές κοινότητες των Αρμενίων, των Μαρωνιτών και των Λατίνων της Κύπρου. Η απογραφή διεξήχθη μόνο στις ελεύθερες περιοχές. Για την τουρκοκυπριακή κοινότητα εκτιμάται ότι οι Τουρκοκύπριοι κάτοικοι στην Κύπρο ανέρχονται στις 90.100 που αντιστοιχούν στο 10,7% του πληθυσμού.

Με βάση την απογραφή του 2011, οι μη Κύπριοι κάτοικοι είναι 170.383 και αντιστοιχούν στο 20,3%. Οι πίνακες της απογραφής δίνουν αναλυτικά στοιχεία για το σύνολο των κατοίκων, περιλαμβανομένης της καταγωγής των μη Κυπρίων.

Άλλες πηγές: http://www.aboutcyprus.org.cy/gr/demography

Β. *«Ο πολιτικός και δημογραφικός ντε φάκτο διαχωρισμός που έχει επιβληθεί στην Κύπρο από το 1974 απειλεί όχι μόνο την ενότητα και την ακεραιότητα ενός σύγχρονου κράτους, αλλά και την ακεραιότητα και τη συνέχεια του πολιτισμού χιλιάδων ετών ενός νησιού το οποίο αποτελεί το σταυροδρόμι του πολιτισμού της ανατολικής Μεσογείου».*

Michael Jansen, «Cyprus: The Loss of a Cultural Heritage», Modern Greek Studies Yearbook, University of Minnesota, Minneapolis, 1986.

Συμφωνείς ή διαφωνείς με την πιο πάνω θέση; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.

Δραστηριότητα 8η

Σχολιάστε το πιο κάτω κείμενο σε σχέση με τη δημογραφική κατάσταση της Ευρώπης. Να καταγράψετε τα συμπεράσματά σας.

Με αφορμή τη δημοσίευση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της «2ης Έκθεσης για τη Δημογραφία: Κάλυψη κοινωνικών αναγκών σε μια γηράσκουσα κοινωνία», συγκλήθηκε το 2ο Φόρουμ για τη Δημογραφία, στις Βρυξέλλες, με συμμετοχή 440 και πλέον εκπροσώπων, φορέων και οργανώσεων. Οι ομιλητές αναφέρθηκαν στην πρόκληση των δημογραφικών εξελίξεων, οι οποίες θα οδηγήσουν στη μείωση του ενεργού πληθυσμού της Ευρώπης –με κατακόρυφη αύξηση έως το 2014 των ατόμων άνω των 60 ετών– και θα προκαλέσουν ποικίλες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες σε όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης. Ανέπτυξαν, επίσης, προτάσεις για παραμονή στην εργασία και στην εθελοντική προσφορά των υπό συνταξιοδότηση εργαζομένων, για βελτίωση της κατάρτισης και των όρων εργασίας, για ενσωμάτωση των μεταναστών αλλά κυρίως για στήριξη των οικογενειών και παροχή εγγυήσεων, ώστε οι Ευρωπαίοι να αποκτούν τον αριθμό των τέκνων που επιθυμούν. Η βελτίωση των όρων μητρικών και γονικών αδειών, η εξασφάλιση υψηλής ποιότητος εκπαίδευσης και κοινωνικών υπηρεσιών με πρώτες εκείνες της παροχής φροντίδας σε παιδιά και ηλικιωμένους θεωρήθηκαν απαραίτητες κοινές επιδιώξεις, για τις οποίες τα κράτη μέλη θα πρέπει να ανταλλάξουν καλές πρακτικές. Η βιωσιμότητα των οικονομικών συστημάτων, η ευελιξία των εργασιακών σχέσεων προς το συμφέρον των εργαζομένων και η αειφόρος ανάπτυξη εγ-

γυώνται την εξασφάλιση επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό και συνιστούν αποτελεσματική απάντηση στις μόνο κατά προσέγγιση προβλέψιμες δημογραφικές εξελίξεις.

Δημογραφικές προκλήσεις – Αλληλεγγύη των γενεών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Άλλες δραστηριότητες και θέματα για projects:

1. Ποια είναι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο θέμα της Μετανάστευσης;

Μεταναστευτική πολιτική

http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.12.3.html

Ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων, άσυλα και μετανάστευση

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0059_el.htm

2. Εκπόνηση project με θέμα: «Κύπρος: Ένα πολυπολιτισμικό νησί»

3. Ποια είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

http://www.indexmundi.com/european_union/demographics_profile.html

Χρήσιμες ιστοσελίδες για τα θέματα της μετανάστευσης:

- Τμήμα Αρχείου Πληθυσμού και Μετανάστευσης:

http://www.moi.gov.cy/moi/crmd/crmd.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument

- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/index_en.htm

- Migration Policy Centre, European University Institute:

http://www.migrationpolicycentre.eu

- European Commission Audiovisual Services: http://ec.europa.eu/avservices

- European Parliament Audiovisual: http://audiovisual.europarl.europa.eu

Χρήσιμες ιστοσελίδες για συνεντεύξεις προσφύγων/μεταναστών:

1. Λεμεσός: Μια πόλη, ο κόσμος όλος - Συνεντεύξεις μεταναστών - Διάρκεια: 13:14

https://www.youtube.com/watch?v=jNegVIcsje4&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=29

2. Νέοι δρόμοι για την ένταξη - Συνεντεύξεις μεταναστών - Διάρκεια: 16:37

https://www.youtube.com/watch?v=MgSK12ej4tA&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=28

3. Κοινωνίες με Χρώματα - Συνεντεύξεις μεταναστών - Διάρκεια: 10:53

https://www.youtube.com/watch?v=P0lrgxc869I&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=27

4. Ευρωπαϊκά Ταμεία Αλληλεγγύης: Εκστρατεία Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης του κυπριακού κοινού για θέματα που αφορούν τους Δικαιούχους Διεθνούς Προστασίας:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLb-Di8FQdGr0IeG2f0pxg_5TL1MzTUqFo

Σενάριο Διεπιστημονικής / Διαθεματικής εργασίας στα γνωστικά αντικείμενα Νέων Ελληνικών, Ιστορίας, Κοινωνιολογίας, Πολιτικής Οικονομίας, Αγωγής του Πολίτη, Φυσικής, Σχεδιασμού και Τεχνολογίας[1]

Θέμα: «Η επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης 'Ευρώπη 2020' στην Κύπρο»

1. Εισαγωγή: Ιδέα για αφόρμηση - προβληματισμό των μαθητών/τριών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με τα κράτη μέλη της, ως σύνολο, προσπαθούν να αναδιοργανώσουν την ευρωπαϊκή οικονομία για να ανταποκριθούν σε πλήθος προκλήσεων του 21ου αιώνα˙ προκλήσεων που οδηγούν τον κόσμο σε ένα διαρκή και πολυεπίπεδο μετασχηματισμό. Αν αυτή η προσπάθεια δεν περιέχει πρωτίστως το στοιχείο της συλλογικότητας, τότε κινδυνεύουν να ξεπεραστούν από τις εξελίξεις, όπως:

- Ο οικονομικός ανταγωνισμός: Οι ανταγωνιστές της Ευρώπης, όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βόρεια Αμερική και άλλες νέες αναδυόμενες οικονομίες, επιτυγχάνουν μεγαλύτερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Αναπόφευκτα το μερίδιο της Ευρώπης στον παγκόσμιο πλούτο μειώνεται.
- Η τεχνολογική ανάπτυξη: Οι ανταγωνιστές της Ευρώπης προπορεύονται γιατί έχουν υψηλότερες επενδύσεις στην έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία. Παράγουν αγαθά με υψηλή αξία που αλλάζουν τον τρόπο ζωής, τον τρόπο παραγωγής και επικοινωνίας και γεφυρώνουν το χάσμα βιοτικού επιπέδου που τους χωρίζει από την Ευρώπη.
- Οι ενεργειακές ανάγκες: Η Ευρώπη εισάγει σήμερα περισσότερο από το 50% των αναγκών της σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Είναι η πλέον εξαρτώμενη περιοχή του κόσμου. Την ίδια στιγμή η παγκόσμια κατανάλωση ενέργειας αυξάνεται κατακόρυφα, ενώ η κλιματική αλλαγή θα προκαλεί ελλείψεις σε ζωτικούς φυσικούς πόρους. Οι ανάγκες θα αυξηθούν τουλάχιστον κατά 50% έως το 2030 και θα υπάρξουν σοβαροί περιορισμοί σε ενεργειακούς πόρους. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αυξάνουν τη συμμετοχή τους στο ενεργειακό πεδίο, αλλά και πάλι θα αντιστοιχούν μόνο σε ένα μικρό ποσοστό του παγκόσμιου ενεργειακού ανεφοδιασμού.
- Η δημογραφική παρακμή: Η Ευρώπη αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη δημογραφική πρόκληση γιατί ο πληθυσμός της γηράσκει, λόγω της αύξησης του ορίου ζωής και της υπογεννητικότητας. Κάθε χρόνο αυξάνεται ο αριθμός των ανθρώπων άνω των εξήντα πέντε ετών και οι ανάγκες για συντάξεις και υγεία, σε σχέση με τους ανθρώπους που εργάζονται. Το κοινωνικό μοντέλο που στηρίζει την ευημερία της Ευρώπης δέχεται σοβαρές πιέσεις.

2. Κατάθεση προβληματισμών εκ μέρους των μαθητών/τριών

Οι μαθητές/τριες, ενδεχομένως, να καταλήξουν στους εξής προβληματισμούς:

- Μα είναι τόσο δύσκολα τα πράγματα; Ποιες επιλογές έχουμε για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα αυτά;

[1] Η συγκεκριμένη διαθεματική/διεπιστημονική εργασία, παρόλο που διαπερνά όλα τα γνωστικά αντικείμενα που αναφέρονται στο εν λόγω διδακτικό σενάριο, δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλο της το εύρος στις υφιστάμενες κυπριακές εκπαιδευτικές συνθήκες και τα δεδομένα (βλ. Ενιαίο Λύκειο). Συνεπώς, οι εκπαιδευτικοί μπορούν αναλόγως των δεδομένων των τμημάτων τους (π.χ. επιλογές μαθημάτων που έχουν κάνει οι μαθητές/τριές τους) να προχωρήσουν σε μικρότερης εμβέλειας εφαρμογές και συνεργασίες. Θα μπορούσε, για παράδειγμα, το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο να εφαρμοστεί πολύ εύκολα στη Γ΄ Λυκείου και στα γνωστικά αντικείμενα των Νέων Ελληνικών, της Αγωγής του Πολίτη, της Ιστορίας (που αποτελούν μαθήματα Κοινού Κορμού) και αναλόγως των επιλογών των μαθητών να προστεθούν γνωστικά αντικείμενα, όπως η Πληροφορική, η Πολιτική Οικονομία κ.ά.

- Μπορεί η Ευρώπη και εμείς, ως ένα κομμάτι της, να αποφύγουμε την περιθωριοποίηση και τον κίνδυνο να καταστούμε ουραγοί των εξελίξεων;
- Ως Κύπρος, μπροστά σε όλα αυτά τι κάνουμε; Μπορούμε να τα καταφέρουμε μόνοι μας; Χρειαζόμαστε τους εταίρους μας; Οι εταίροι μας χρειάζονται την Κύπρο;

Με την ανάπτυξη του πιο πάνω προβληματισμού αναζητούμε μια προκαταρκτική απάντηση από τους μαθητές/τριες στο διλημματικό ερώτημα:

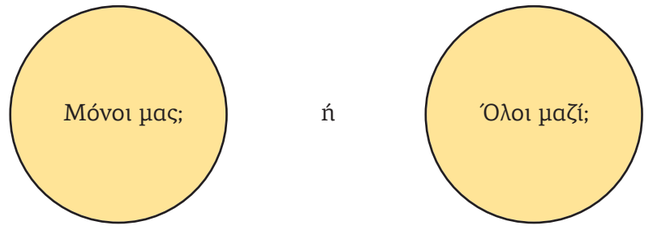

> Αν η απάντηση στο πιο πάνω ερώτημα είναι «Μόνοι μας», μπορούμε να πάμε για ξεκούραση στο σπίτι μας! Δεν αντιμετωπίζουμε κανένα φόβο μήπως τα σημερινά παιδιά περάσουν λιγότερο καλά από τη γενιά των γονιών τους! Προφανώς πρέπει να ανησυχήσουμε...

> Αν, όμως, η απάντηση είναι «Όλοι μαζί», τότε αρχίζουμε μια μεγάλη περιπέτεια...

3. Η επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς τον πιο πάνω προβληματισμό

Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως προς τον πιο πάνω προβληματισμό, είναι ξεκάθαρη. Η μόνη επιλογή που έχουμε ως Ευρωπαίοι για να αντιμετωπίσουμε με επιτυχία τις προκλήσεις, τα προβλήματα και τις προοπτικές της σύγχρονης εποχής, είναι να κινηθούμε με κοινή βούληση και συντονισμένη δράση. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως σύνολο, είναι πιο ικανή από κάθε κράτος ξεχωριστά για να αντιμετωπίσει τις μεγάλες δοκιμασίες του 21ου αιώνα. Αυτή η επιλογή ονομάζεται Στρατηγική «Ευρώπη 2020».

4. Διευκρίνιση ορολογίας: «Ευρώπη 2020»

Τι εννοούμε με τον όρο «Ευρώπη 2020»;

Καλούμε τους μαθητές/τριες να παρακολουθήσουν προσεκτικά το πιο κάτω video και ακολούθως να εξηγήσουν στους/στις συμμαθητές/τριές τους τι τελικά είναι η «Ευρώπη 2020».

Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

https://www.youtube.com/watch?v=dJbmLMUT2gQ (01:33)

Οι απαντήσεις των μαθητών/τριών θα κινούνται στο πιο κάτω πλαίσιο:

Η «Ευρώπη 2020» είναι η αναπτυξιακή στρατηγική της ΕΕ για την παρούσα δεκαετία. Σε έναν ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο, η ΕΕ φιλοδοξεί να καταστεί μια έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομία. Αυτές οι τρεις αλληλοσυμπληρούμενες προτεραιότητες θα βοηθήσουν την ΕΕ και τα κράτη μέλη να επιτύχουν υψηλά επίπεδα απασχόλησης, παραγωγικότητας και κοινωνικής συνοχής.

Πιο συγκεκριμένα, η ΕΕ έθεσε πέντε φιλόδοξους στόχους – για την απασχόληση, την καινοτομία, την εκπαίδευση, την κοινωνική ένταξη και το κλίμα - ενέργεια. Θέλει να τους πετύχει μέχρι το 2020, εξού και το «Ευρώπη 2020». Κάθε κράτος μέλος έχει υιοθετήσει τους δικούς του εθνικούς στόχους σε κάθε έναν από αυτούς τους τομείς. Συγκεκριμένες δράσεις τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο στηρίζουν τη στρατηγική αυτή.

Οι πέντε στόχοι σε επίπεδο ΕΕ για την «Ευρώπη 2020» είναι:

1. **Απασχόληση** του 75% της ηλικιακής κατηγορίας 20-64 ετών.
2. **Έρευνα και Ανάπτυξη**. Διάθεση του 3% του ΑΕΠ της ΕΕ για επενδύσεις στην Έρευνα και την Ανάπτυξη.
3. **Κλιματική αλλαγή και ενεργειακή βιωσιμότητα.**

Στόχο αποτελεί:

- η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% (ή και 30%, εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν) σε σχέση με το 1990
- η εξασφάλιση του 20% της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές
- η αύξηση κατά 20% της ενεργειακής απόδοσης.

4. **Εκπαίδευση**

Στόχο αποτελεί:

- η μείωση των ποσοστών πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου κάτω από 10%
- η ολοκλήρωση τριτοβάθμιων σπουδών τουλάχιστον για το 40% της ηλικιακής κατηγορίας 30-34 ετών.

5. **Καταπολέμηση της φτώχειας** και του κοινωνικού αποκλεισμού

Στόχο αποτελεί η μείωση τουλάχιστον κατά 20 εκατομμύρια των ατόμων που βρίσκονται ή κινδυνεύουν να διολισθήσουν σε κατάσταση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

5. Ανάλυση του θέματος: «Η επίτευξη των στόχων της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης 'Ευρώπη 2020' στην Κύπρο».

Κάθε ομάδα μαθητών/τριών, ανεξαρτήτως της πτυχής/τομέα που θα επιλέξει να διερευνήσει, μπορεί:

Α. Να παρουσιάσει τα πορίσματα του υπό διερεύνηση στόχου στις υπόλοιπες ομάδες και να ζητήσει τη γνώμη τους για το πώς θα μπορούσαν να βελτιωθούν οι επιδόσεις της Κύπρου στον στόχο αυτό, με θετικές συνέπειες και στους άλλους τέσσερις βασικούς στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».

Β. Να αναζητήσει πληροφορίες για τη χώρα μέλος της ΕΕ που έχει την καλύτερη επίδοση ανά στόχο και να παρουσιάσει παραδείγματα (καλές πρακτικές). Για παράδειγμα, η Δανία έχει τις καλύτερες επιδόσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η Γερμανία έχει το καλύτερο ποσοστό απασχόλησης, η Φινλανδία τη μεγαλύτερη επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη, η Κύπρος το πιο υψηλό ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κ.λπ.

Γ. Με βάση την παρουσίαση των καλών πρακτικών, οι ομάδες να εισηγηθούν, η καθεμιά για τον στόχο της, τι θα μπορούσε να κάνει η Κύπρος για να βελτιωθεί στους τομείς στους οποίους υστερεί.

Δ. Οι στόχοι της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» δεν είναι υποχρεωτικοί για τα κράτη μέλη. Στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, διατυπώνεται η θέση ότι θα πρέπει να ασκηθεί πίεση στις κυβερνήσεις των κρατών μελών να τους εφαρμόσουν. Ποια είναι η γνώμη σας;

Προσοχή:
Σημειώνουμε ότι το θέμα πρέπει να αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των διδασκόντων/ουσών και των μαθητών/τριών. Ο/Η εκπαιδευτικός επιβάλλεται αφενός να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και αφετέρου να εξυπηρετήσει τον γενικό σκοπό της Κυπριακής Εκπαίδευσης αλλά και τους επιμέρους διδακτικούς σκοπούς και στόχους κάθε γνωστικού αντικειμένου, στη βάση του Αναλυτικού Προγράμματος.

6. Ιδέες για την προσέγγιση των διαφόρων πυλώνων του θέματος

Για τον στόχο 1: Απασχόληση

Μελέτη ή/και επίσκεψη στην Κυπριακή Στατιστική Υπηρεσία. Ερωτήματα προς διερεύνηση:

- Ποια είναι η κατάσταση της απασχόλησης στην Κύπρο σήμερα;
- Ποια είναι η έκταση του προβλήματος της ανεργίας;
- Πόσο επιτυγχάνεται ο στόχος της απασχόλησης του 75%;

Μπορείτε να συμβουλευθείτε την ιστοσελίδα: http://www.cystat.gov.cy

Για τον στόχο 2: Έρευνα και Ανάπτυξη

Επίσκεψη στο Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας. Ερωτήματα προς διερεύνηση και δραστηριότητες:

- Πόσο επενδύει η Κύπρος στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης;
- Συνέντευξη με τον υπουργό Υγείας Φίλιππο Πατσαλή (είναι ο μόνος Κύπριος που καθιέρωσε προϊόν καινοτομίας – ευρωπαϊκή πατέντα).
- Επιτόπου μελέτη μιας καινοτόμου εφαρμογής στην Κύπρο π.χ. τηλεϊατρική στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας.

Για τον στόχο 3: Κλιματική αλλαγή και ενεργειακή βιωσιμότητα

Επίσκεψη σε Αιολικό Πάρκο και Φωτοβολταϊκό Πάρκο της επαρχίας σας.

Συνέντευξη με τον πρόεδρο της ΡΑΕΚ (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας) για όλα τα θέματα της ενέργειας.

Μελέτη παραδείγματος ευρωπαϊκού προγράμματος εξοικονόμησης ενέργειας σε σπίτια από το Ενεργειακό Γραφείο Κυπρίων Πολιτών και προβολή βίντεο: Εγκατάσταση συστημάτων εξοικονόμησης ενέργειας σε κατοικίες οικογενειών με χαμηλό εισόδημα.

Μελέτη εξάρτησης των Κυπρίων από τη χρήση ιδιωτικού οχήματος/ποσοστό χρήσης δημόσιων μέσων μεταφοράς (λεωφορείων).

Αξιολόγηση επιδόσεων της Κύπρου στη διαχείριση σκουπιδιών.

- Ποιους στόχους έχουμε επιτύχει για την κλιματική αλλαγή και την ενεργειακή βιωσιμότητα;
- Πού υστερεί η Κύπρος σε σχέση με άλλες χώρες μέλη της ΕΕ;
- Αν θέλατε να κάνετε κάτι δραστικό και εφικτό για να αλλάξουν πράγματα στην Κύπρο, τι θα επιλέγατε; Καταθέστε εισηγήσεις.

Για τον στόχο 4: Εκπαίδευση

Επίσκεψη σε κέντρο κατάρτισης τεχνικών επαγγελμάτων (Μεταλυκειακά Ινστιτούτα).

Συγκριτική μελέτη αριθμού αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη (βόρειες και νότιες ευρωπαϊκές χώρες).

Έρευνα για τη σχέση εκπαίδευσης και επαγγελματικής σταδιοδρομίας.

Συνέντευξη με τη Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης του υπουργείου Παιδείας. Ερωτήματα προς διερεύνηση:

- Γιατί ενδιαφέρει πολύ την Ευρώπη να έχουν τα κράτη μέλη υψηλό ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης;
- Ποια είναι η σημασία των τεχνικών επαγγελμάτων;
- Ποια είναι τα νέα επαγγέλματα (πράσινα και γαλάζια επαγγέλματα);
- Ποιους στόχους πληροί η Κύπρος;
- Είναι σήμερα σε αντιστοιχία η μόρφωση με την εξασφάλιση θέσης εργασίας;

Για τον στόχο 5: Καταπολέμηση φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

Έρευνα για την αύξηση της φτώχειας στην Ευρώπη μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης.

Μελέτη για τους τρόπους με τους οποίους αντιμετωπίζεται στην Ευρώπη ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Μελέτη για την καθιέρωση στην Κύπρο, από την 1.7.2014, του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος. Συνέντευξη με την υπουργό Εργασίας.

- Ποιες είναι οι ευάλωτες ομάδες (άποροι, νέοι άνεργοι, άνεργοι γενικά, τμήμα του γυναικείου πληθυσμού, μετανάστες);
- Τι πρέπει να κάνει γι' αυτούς ένα σύγχρονο κράτος πρόνοιας; (Η έννοια της κοινωνικής ένταξης ή επανένταξης)
- Πώς συνδέεται η εργασία με τον στόχο αυτό;

7. Ειδικοί διδακτικοί στόχοι[2]

Με το πέρας της όλης διαδικασίας οι μαθητές/τριες πρέπει να είναι σε θέση:

α. Να γνωρίζουν τους βασικούς στόχους για την «Ευρώπη 2020». Τα ποσοτικά στοιχεία των στόχων της ΕΕ και της Κύπρου περιλαμβάνονται σε ειδικούς πίνακες στο παράρτημα του Εκπαιδευτικού Οδηγού.

β. Να συνειδητοποιούν ότι οι σύγχρονες ανάγκες απαιτούν συνδυασμένες πολιτικές (κοινωνικές, περιβαλλοντικές, απασχόλησης), οι οποίες αποφέρουν πολλαπλά και αλληλοσυμπληρούμενα αποτελέσματα.

γ. Να διαμορφώσουν θετικές στάσεις απέναντι σε θέματα που αφορούν την καθημερινότητά τους και σχετίζονται για παράδειγμα με την εφαρμοσμένη πράσινη οικονομία, την εξοικονόμηση ενέργειας, την έξυπνη εξειδίκευση και τα αντίστοιχα επαγγέλματα, την ανάγκη για τεχνικά επαγγέλματα, τη χρήση νέων τεχνολογιών και τη στόχευση σε κοινωνικά στρώματα που χρειάζονται στήριξη.

δ. Να εκπονούν και να παρουσιάζουν ένα project (προγραμματισμός, οργάνωση, μεθοδολογία, παρουσίαση κ.λπ.).

ε. Να αξιοποιούν τις δυνατότητες που τους παρέχει η Πληροφορική στην παρουσίαση ενός project/μιας μικρής εργασίας, χρησιμοποιώντας επεξεργαστή κειμένου, προγράμματα παρουσιάσεων, μηχανές αναζήτησης, επεξεργαστή ήχου, video κ.λπ.

8. Μεθοδολογία

Οι μαθητές/τριες που συμμετέχουν στην όλη διαδικασία θα εκπονήσουν ένα συγκεκριμένο project ανά στόχο, αφού χωριστούν, με βάση παιδαγωγικά κριτήρια και αρχές, σε πέντε μικρές ομάδες των τεσσάρων μέχρι έξι ατόμων.

Κάθε ομάδα θα αναλάβει τη διερεύνηση του ενός από τους πέντε στόχους του γενικού θέματος. Θα οργανωθεί (κατανομή ρόλων, καταμερισμός εργασιών, συντονισμός, κ.λπ.) και θα καθοδηγείται από τους/τις εκπαιδευτικούς που θα λάβουν μέρος.

Τον χρόνο διάρκειας του project θα ορίσουν οι εκπαιδευτικοί σε συνεννόηση με τους μαθητές/τριες. Το project αυτό θα μπορούσε για παράδειγμα να διαρκέσει λίγους μήνες ή ακόμα και ολόκληρη τη σχολική χρονιά. Πέρα από τα ξεχωριστά project που θα εκπονηθούν, οι ομάδες θα μπορούσαν να συνεργαστούν εκ νέου προκειμένου, μέσα από αλληλόδραση, να συνθέσουν μια συνολική εργασία που να περιέχει ή να συνδυάζει όλες τις υπό διερεύνηση πτυχές του θέματος.

Η τελική εργασία, όπως και τα επιμέρους project, θα πρέπει να παρουσιαστούν από τις ομάδες ενώπιον του συνόλου του τμήματος και των διδασκόντων/ουσών. Ακόμα θα μπορούσαν να παρουσιαστούν και σε μεγαλύτερο ακροατήριο στο πλαίσιο άλλων σχολικών δραστηριοτήτων.

Κάθε μαθητής/τρια αξιολογείται ατομικά και ομαδικά από την αρχή της διαδικασίας μέχρι την παρουσίασή της. Γι' αυτό κάθε μαθητής/τρια διατηρεί ατομικό ημερολόγιο στο οποίο καταγράφει τις ενέργειες/δραστηριότητες που αναλαμβάνει στο πλαίσιο της ομάδας.

[2] Η στοχοθεσία είναι απλώς ενδεικτική στη βάση του συγκεκριμένου διδακτικού σεναρίου.

9. Δομή και μορφή του project
Η τελική εργασία/project θα πρέπει να παραδοθεί σε έντυπη αλλά και σε ηλεκτρονική μορφή. Η δομή της πρέπει να είναι η εξής:

α. Εξώφυλλο

β. Πίνακας περιεχομένων

γ. Εισαγωγή

δ. Ενότητες

ε. Επίλογος/Συμπεράσματα

στ. Βιβλιογραφία

Σημειώνεται ότι για τον τρόπο παρουσίασης της βιβλιογραφίας, των βιβλιογραφικών παραπομπών και ιστοσελίδων δίνεται στους/στις μαθητές/τριες σχετικό καθοδηγητικό υλικό.

10. Αξιοποίηση των εργασιών
Μετά την παρουσίαση των εργασιών, αυτές μπορούν να αναρτηθούν στην ιστοσελίδα του σχολείου ή να δημοσιευτούν στο σχολικό περιοδικό.

11. Υποστηρικτικό υλικό
Η στρατηγική «Ευρώπη 2020»:

1. Η πολιτική συνοχής και η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

http://ec.europa.eu/regional_policy/what/europe2020/index_el.cfm

2. «Ευρώπη 2020»

http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm

3. Ο Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο παρουσιάζει τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020»

https://www.youtube.com/watch?v=7ZE4EvoWtLE&list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIR-BLw&index=23

Σενάριο Διεπιστημονικής / Διαθεματικής εργασίας στα γνωστικά αντικείμενα των Νέων Ελληνικών, της Ιστορίας[1] και της Αγωγής του Πολίτη

Θέμα: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην καθημερινή μας ζωή»

1. Εισαγωγή
Το προτεινόμενο σενάριο έχει σχεδιαστεί και οργανωθεί στη βάση έξι (6) διδακτικών περιόδων με εργασία εντός και εκτός αιθουσών διδασκαλίας.

Διευκρινίζεται ότι οι έξι διδακτικές περίοδοι (εργασία μέσα στην τάξη) ορίζονται σε συνεννόηση με τους/τις μαθητές/τριες σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να εργάζονται και εκτός σχολείου.

2. Ιδέα για αφόρμηση
Αφόρμηση θα μπορούσε να γίνει στη βάση ενός καίριου προβληματισμού/ερωτήματος:

«Στην Ευρωπαϊκή Ένωση λαμβάνονται αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινότητά μας».

Αφού ανασκοπήσετε την καθημερινότητά σας, να προσπαθήσετε να τεκμηριώσετε την πιο πάνω θέση.

[1] Με βάση τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα (των Γυμνασίων) και τη γενικότερη φιλοσοφία που τα διέπει, η μάθηση συνδέεται άμεσα με τις εμπειρίες των μαθητών/τριών και την ενεργή εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία. Σε συγκεκριμένα μαθήματα, όπως για παράδειγμα στο μάθημα της Ιστορίας, διατίθεται και συγκεκριμένος αριθμός διδακτικών περιόδων (έξι στη συγκεκριμένη περίπτωση) για την εκπόνηση ενός τουλάχιστον project κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

3. Διαδικασία ανά διδακτική περίοδο

Όπως προαναφέρθηκε, για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας προτείνεται η διάθεση έξι διδακτικών περιόδων. Ο καταμερισμός των εργασιών στις έξι διδακτικές περιόδους θα μπορούσε να γίνει ως εξής:

1η διδακτική περίοδος

1. Αφόρμηση: Σύντομη συζήτηση και προβληματισμός των μαθητών/τριών.

2. Ανάκληση βασικών εννοιών που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση και την καθημερινότητά μας μέσα από ιδεοθύελλα (brainstorming) και τη συζήτηση που προηγήθηκε, όπως:

- Κοινό νόμισμα (ευρώ)
- Ευρωπαϊκή ταυτότητα
- Ευρωπαϊκά Προγράμματα Ερασμους+ και Κομένιους

3. Ανάλυση του θέματος ώστε να φανούν ξεκάθαρα οι πτυχές διερεύνησης.

4. Δίδονται γενική βιβλιογραφία και ιστοσελίδες.

Πηγές άντλησης υλικού

Βασικό βοήθημα μπορεί να αποτελέσει ο Εκπαιδευτικός Οδηγός για την ΕΕ

Μπορείτε, επίσης, να επισκεφθείτε τις πιο κάτω ιστοσελίδες:

- τον επίσημο διαδικτυακό τόπο της ΕΕ
  http://europa.eu/index_el.htm
- την επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ
  Γωνιά των εκπαιδευτικών
  http://europa.eu/teachers-corner/index_el.htm
  http://europa.eu/abc/euslides/index_el.htm
- την ιστοσελίδα της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο
  http://ec.europa.eu/cyprus/index_en.htm
- την ιστοσελίδα του Γραφείου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Κύπρο
  http://www.europarl.cy
- την ιστοσελίδα του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού
  http://www.moec.gov.cy
- την ιστοσελίδα του υπουργείου Εξωτερικών της Κυπριακής Δημοκρατίας
  http://www.mfa.gov.cy

Συμβουλευτείτε τις εκδόσεις της ΕΕ που βρίσκονται στον Ευρωπαϊκό Ανοιχτό Χώρο (European Public Space) στη Λευκωσία, στο Σπίτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στα κατά τόπους Κέντρα Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Europe Direct. Μπορείτε επίσης να παραγγείλετε μέσω διαδικτύου εκδόσεις της ΕΕ κατευθείαν από το Βιβλιοπωλείο της ΕΕ, στη διεύθυνση: https://bookshop.europa.eu/el/home/

Πηγή άντλησης πληροφοριών αποτελούν και σχολικά βιβλία όπως, μεταξύ άλλων, η Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία, Γ΄ Γυμνασίου, και η Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου κόσμου, Γ΄ Λυκείου.

Ανάλυση του Θέματος

Οι μαθητές/τριες:

- επιλέγουν θεματική που τους ενδιαφέρει και συγκροτούν τις ομάδες εργασίας ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, υπό τη διακριτική εποπτεία του/της διδάσκοντος/ουσας.
- δεσμεύονται να προσκομίσουν υλικό για την πτυχή που ανέλαβαν στην επόμενη συνάντηση που θα συναποφασιστεί από τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/τριες.

Τήρηση Ημερολογίου

- Κάθε μαθητής/τρια παραλαμβάνει ένα «Ημερολόγιο Εργασιών» του project το οποίο και έχει υποχρέωση να τηρεί. Αυτό αποτελεί ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης του/της μαθητή/τριας.

Ενδεικτικό Ημερολόγιο Εργασιών υπάρχει στο Παράρτημα Α.

2η διδακτική περίοδος

- Συζήτηση σε επίπεδο ομάδων των σχεδίων εργασίας υπό την καθοδήγηση του/της διδάσκοντος/ουσας.
- Επιμερισμός έργου σε κάθε μέλος των ομάδων.
- Συνεργασία με άλλες ειδικότητες, όπου αυτό είναι δυνατόν (Ιστορία, Νέα Ελληνικά, Πολιτική Αγωγή).

Υποθετικό Σενάριο

Γενικό θέμα: Η Ευρωπαϊκή Ένωση στη ζωή μας...

Μια ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή: «Ποιότητα ζωής»

Μια άλλη ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή: «Εργασία»

Ακολουθεί καταιγισμός ιδεών: Κάθε μέλος της ομάδας ρίχνει στη συζήτηση διάφορα ζητήματα που έρχονται στο μυαλό με αφορμή το πιο πάνω θέμα και την πτυχή που έχει επιλέξει η ομάδα του!

ΕΡΓΑΣΙΑ: Ανεργία, Εκπαίδευση και κατάρτιση, κορεσμένα επαγγέλματα, επαγγελματικός προσανατολισμός, δυνατότητες απασχόλησης (πού υπάρχουν δουλειές), μισθοί, δεξιότητες, προσαρμογή της νέας γενιάς στο δύσκολο περιβάλλον.

Η ομάδα «Εργασία» αποφασίζει ότι το ζήτημα είναι πολύ κρίσιμο και σχετίζεται και με την οικονομική κρίση.

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ: Περιβάλλον, ανακύκλωση, πάρκα, πόλεις, ύπαιθρος, φυσικοί πόροι, πηγές ενέργειας, εκπομπή ρύπων, αλλά και υγεία, προστασία παιδιών, αναπήρων, βλαβερές ουσίες.

Η ομάδα «Ποιότητα ζωής» αποφασίζει ότι το ζήτημα είναι πολύ κρίσιμο για την Κύπρο, αλλά και ευρύτερα για τον πλανήτη λόγω της κλιματικής αλλαγής.

Η κάθε ομάδα δυνατόν να αποφασίσει να συνδυάσει την έρευνά της με επιτόπου επισκέψεις σε χώρους που σχετίζονται με τις δύο πτυχές και να μιλήσει με κάποιους ανθρώπους.

Προβληματίζεται: Πού και με ποιους;

Πιθανοί χώροι επισκέψεων:

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ/ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

> Επίσκεψη σε ένα Γραφείο Εργασίας στην περιοχή
(Συζήτηση με λειτουργούς και με ανέργους)

> Επικοινωνία για συνέντευξη με ένα σημαντικό πρόσωπο π.χ.
υπουργό Εργασίας, τον νομπελίστα Χριστόφορο Πισσαρίδη

> Συνάντηση με υπεύθυνο επαγγελματικού προσανατολισμού του σχολείου ή του υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

> Επίσκεψη σε έναν Μη Κυβερνητικό Οργανισμό – ΜΚΟ (NGO)
(π.χ.: Ευρωπαϊκό Γραφείο Κύπρου) (Πώς να γίνει διασύνδεση των επιχειρήσεων - φοιτητών)

> Επίσκεψη σε μια επιχείρηση της περιοχής
(Τι δεξιότητες απαιτεί η δουλειά; Τι ζητά ο εργοδότης;)

> Επίσκεψη σε κέντρο τεχνικής κατάρτισης
(Πόσο σημαντικά είναι αυτά τα επαγγέλματα;)

> Δεξιότητες και γλώσσες: Αξίζει ένα Εράσμους;

> Επίσκεψη στη Στατιστική Υπηρεσία
(Ποιο είναι το προφίλ του ανέργου στην Κύπρο;)

Ενδεικτικές ειδικές ιστοσελίδες για την Εργασία στην Κύπρο και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Κύπρος:

1. Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης, Τμήμα Εργασίας, Κυπριακή Δημοκρατία
http://www.pescps.dl.mlsi.gov.cy
2. Επίσημη Εφημερίδα Κυπριακής Δημοκρατίας
http://www.mof.gov.cy/mof/gpo/gpo.nsf/dmlgaz_NEW_gr/dmlgaz_NEW_gr?OpenDocument
3. ONEK
http://www.youthboard.org.cy/
4. Ergodotisi.com
http://ergodotisi.com

ΕΕ:

1. EUROPA - Πρακτική άσκηση για πτυχιούχους, γλωσσομαθείς και φοιτητές
http://europa.eu/about-eu/working-eu-institutions/traineeships/index_el.htm
2. Eurodesk
http://www.eurodesk.eu/edesk/
3. EURES
https://ec.europa.eu/eures

Η έρευνα του/της κάθε μαθητή/τριας θα μπορούσε να περιστραφεί γύρω από τα εξής ζητήματα:

- Ποιες είναι οι πραγματικές συνθήκες στην αγορά εργασίας στην Κύπρο, ιδίως για τους νέους;
- Με ποιους τρόπους χειρίζεται το θέμα η Ευρωπαϊκή Ένωση;
- Πώς συντονίζονται οι ευρωπαϊκές πολιτικές με τις πολιτικές που ακολουθεί ένα κράτος μέλος;
- Ποια προγράμματα εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην Κύπρο;
- Ποιος είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης;
- Ποια είναι η σημασία της ανάπτυξης δεξιοτήτων;
- Άλλες πτυχές.

3η, 4η, 5η διδακτικές περίοδοι

Δημιουργία, οργάνωση και σύνθεση του υλικού (κείμενα, εποπτικό υλικό).

Κατάθεση της εργασίας σε έντυπη (εξώφυλλα, πίνακας περιεχομένων, εισαγωγή, υποενότητες, επίλογος - συμπεράσματα, βιβλιογραφία) ή άλλη μορφή και αξιολόγησή της.

6η διδακτική περίοδος

Ενδοτμηματική παρουσίαση των εργασιών από τους/τις μαθητές/τριες και τελική αξιολόγησή τους από τον/την εκπαιδευτικό.

Σενάριο Διεπιστημονικής / Διαθεματικής εργασίας στα γνωστικά αντικείμενα της Ιστορίας και της Αγωγής του Πολίτη

Θέμα: Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά, οι πολίτες και η νέα γενιά

1. Εισαγωγή

Το προτεινόμενο σενάριο έχει σχεδιαστεί και οργανωθεί στη βάση έξι (6) διδακτικών περιόδων με εργασία εντός και εκτός αιθουσών διδασκαλίας.

Διευκρινίζεται ότι οι έξι διδακτικές περίοδοι (εργασία μέσα στην τάξη) ορίζονται σε συνεννόηση με τους/τις μαθητές/τριες σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα ώστε να παρέχεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να εργάζονται και εκτός σχολείου.

2. Διαδικασία ανά διδακτική περίοδο

Όπως προαναφέρθηκε, για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας προτείνεται η διάθεση έξι διδακτικών περιόδων. Ο καταμερισμός των εργασιών στις έξι διδακτικές περιόδους θα μπορούσε να γίνει ως εξής:

1η διδακτική περίοδος

1. Αφόρμηση: Σύντομη συζήτηση και προβληματισμός των μαθητών/τριών

Τίθεται στους/στις μαθητές/τριες η θέση «Στην Ευρώπη λειτουργεί μια Ενιαία Εσωτερική Αγορά, ένας ανοιχτός χώρος χωρίς σύνορα για τους πολίτες». Ζητάμε από αυτούς/αυτές να τη συζητήσουν (να την εξηγήσουν, να την ερμηνεύσουν, να την σχολιάσουν κ.λπ.).

2. Ανάκληση βασικών γνώσεων και εννοιών σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από ιδεοθύελλα (brainstorming) και τη συζήτηση που προηγήθηκε. Θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ερωτήσεις, όπως:

- Τι νοείται ως Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά;
- Ποια δικαιώματα, ευκαιρίες προσφέρει;
- Ποιες προκλήσεις/δυσκολίες συνεπάγεται;

3. Ανάλυση του θέματος ώστε να φανούν ξεκάθαρα οι πτυχές διερεύνησής του.
4. Δίδονται γενική βιβλιογραφία και ιστοσελίδες.

Πηγές άντλησης υλικού
Βασικό βοήθημα μπορεί να αποτελέσει ο Εκπαιδευτικός Οδηγός για την ΕΕ

Μπορείτε, επίσης, να επισκεφθείτε τον επίσημο διαδικτυακό τόπο της ΕΕ

http://europa.eu/index_el.htm

Μπορείτε να αναζητήσετε πληροφορίες στην επίσημη ιστοσελίδα της ΕΕ

Γωνιά των εκπαιδευτικών

http://europa.eu/teachers-corner/index_el.htm

Όλα είναι άμεσα προσβάσιμα στους/στις μαθητές/τριες.

Συμβουλευτείτε τις εκδόσεις της ΕΕ που βρίσκονται στον Ευρωπαϊκό Ανοιχτό Χώρο (European Public Space) στη Λευκωσία, στο Σπίτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στα κατά τόπους Κέντρα Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης Europe Direct. Μπορείτε επίσης να παραγγείλετε μέσω διαδικτύου εκδόσεις της ΕΕ κατευθείαν από το Βιβλιοπωλείο της ΕΕ, στη διεύθυνση: https://bookshop.europa.eu/el/home/

Μπορείτε επίσης να αξιοποιήσετε την ιστοσελίδα http://europa.eu/abc/euslides/index_el.htm προκειμένου να δείτε μια παρουσίαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε διαφάνειες.

Πηγή άντλησης πληροφοριών αποτελούν και σχολικά βιβλία όπως, μεταξύ άλλων, η Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία, Γ΄ Γυμνασίου και η Ιστορία του Νεότερου και του Σύγχρονου κόσμου, Γ΄ Λυκείου.

Διευκρινίσεις:
- ΠΡΟΣΟΧΗ! Η Ευρώπη καθιέρωσε πολύπλοκες ορολογίες που συχνά μας προκαλούν σύγχυση. Για παράδειγμα, στο υπό διερεύνηση θέμα η Συνθήκη της Λισαβόνας αντικατέστησε την ορολογία «κοινή αγορά» με το τελικό αποτέλεσμα αυτού του σταδίου της διαδικασίας ολοκλήρωσης, την «εσωτερική αγορά».
- Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΓΟΡΑ σύμφωνα με το άρθρο 26 της Συνθήκης για τη λειτουργία της ΕΕ «περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις αυτής της Συνθήκης».

Μπορείτε, επίσης, να επισκεφθείτε τις πιο κάτω ιστοσελίδες:

- Αντιπροσωπεία Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Κύπρο
- Γραφείο Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Κύπρο
- υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου
- υπουργείο Εξωτερικών της Κύπρου

Ανάλυση του Θέματος

Οι μαθητές/τριες:
- επιλέγουν θεματική που τους ενδιαφέρει και συγκροτούν τις ομάδες εργασίας ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, υπό τη διακριτική εποπτεία του/της διδάσκοντος/ουσας.
- δεσμεύονται να προσκομίσουν υλικό για την πτυχή που ανέλαβαν στην επόμενη συνάντηση που θα συναποφασιστεί από τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/τριες.

Τήρηση Ημερολογίου

- Κάθε μαθητής/τρια παραλαμβάνει ένα «Ημερολόγιο Εργασιών» του project, το οποίο και έχει υποχρέωση να τηρεί. Αυτό αποτελεί ένα από τα κριτήρια αξιολόγησης του/της μαθητή/τριας.

Ενδεικτικό Ημερολόγιο Εργασιών υπάρχει στο Παράρτημα Α.

2η διδακτική περίοδος

- Συζήτηση σε επίπεδο ομάδων των σχεδίων εργασίας υπό την καθοδήγηση του/της διδάσκοντος/ουσας.
- Επιμερισμός έργου σε κάθε μέλος των ομάδων.
- Συνεργασία με άλλες ειδικότητες, όπου αυτό είναι δυνατόν (Τέχνη, Τεχνολογία, Πληροφορική, Γεωγραφία, Θρησκευτικά κ.ά.).

Υποθετικό Σενάριο

Γενικό θέμα: **«Η Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά, ένας χώρος χωρίς σύνορα...»**

Μια ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή: **«Καταναλωτής»**

Μια δεύτερη ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή: **«Νέα γενιά»**

Μια τρίτη ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή: **«Υπηρεσίες»**

Μια άλλη ομάδα μαθητών/τριών αναλαμβάνει την πτυχή **«Εργαζόμενοι»**

Ακολουθεί καταιγισμός ιδεών: Κάθε μέλος της ομάδας ρίχνει στη συζήτηση διάφορα ζητήματα που έρχονται στο μυαλό με αφορμή το πιο πάνω θέμα και την πτυχή που έχει επιλέξει η ομάδα του!

Ενδεικτικά αναφέρονται:

Α΄ ΟΜΑΔΑ - ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ: Προϊόντα, τιμές, ηλεκτρονικό εμπόριο, σήμανση, εισαγωγές, εξαγωγές, κυπριακά προϊόντα, βλαβερά προϊόντα, νόμοι.

Β΄ ΟΜΑΔΑ - ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ: Σπουδές, γλώσσες, πανεπιστήμια, υποτροφίες, εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση, φίλοι, γνωριμίες, ταξίδια.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: Επιχειρήσεις, εισαγωγές, εξαγωγές, συνεργασίες, τράπεζες, ευρώ, γραφειοκρατία, συγκεντρωτισμός.

Δ΄ ΟΜΑΔΑ - ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ: Ευκαιρίες εργοδότησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεργία, κοινοτικοί εργαζόμενοι, μετανάστευση, εργασιακά δικαιώματα.

Οι μαθητές/τριες μπορούν να συνδυάσουν την ερευνητική εργασία τους με επισκέψεις σε χώρους/υπηρεσίες που σχετίζονται με το υπό εξέταση θέμα.

Ερωτήματα προς διερεύνηση και προτεινόμενοι χώροι για επισκέψεις:

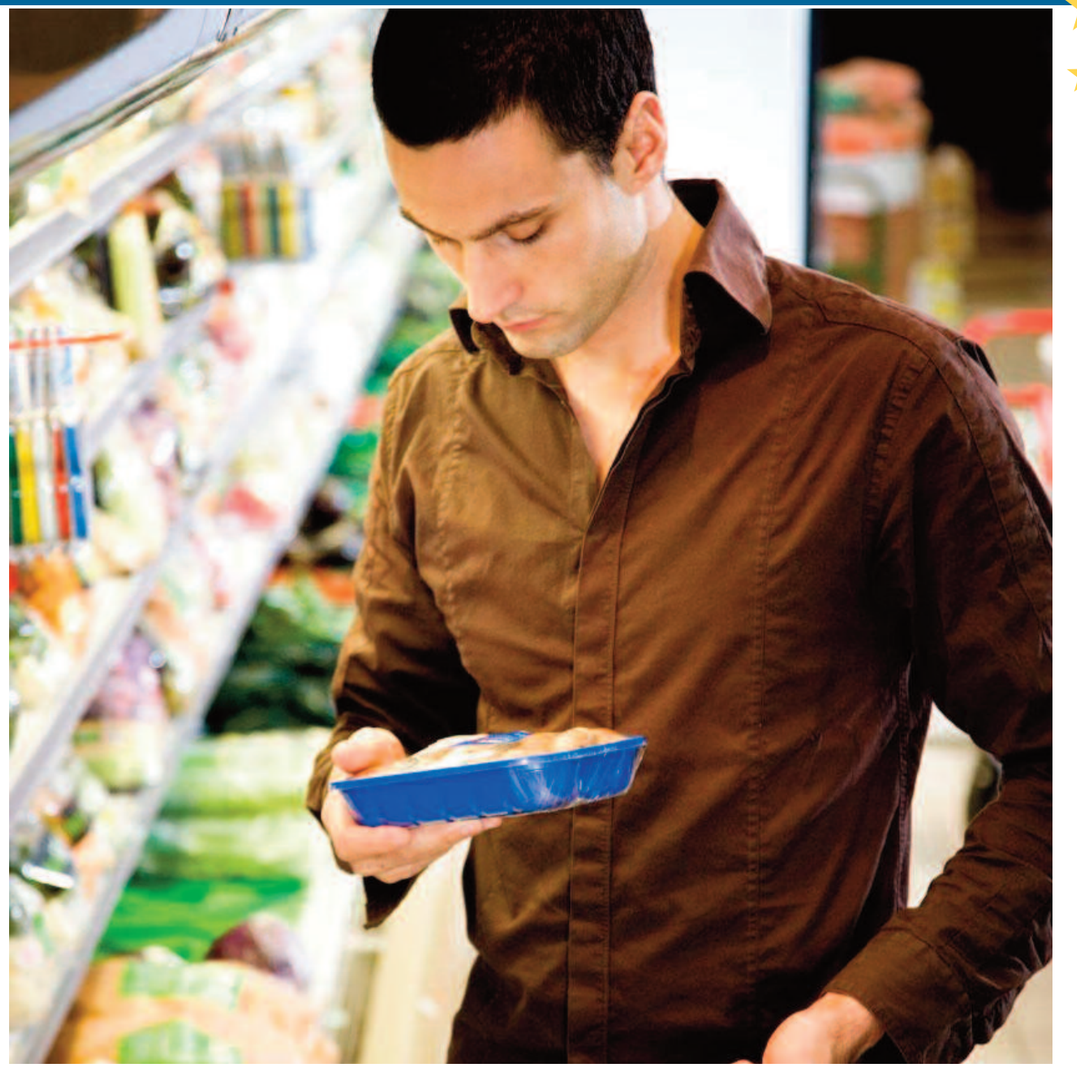

Α΄ ΟΜΑΔΑ - ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ:

Επίσκεψη σε υπεραγορά

(Έρευνα για τα ζητήματα της σήμανσης προϊόντων)

Έρευνα με τη βοήθεια του Συνδέσμου Καταναλωτών για το πώς δουλεύει η αγορά

(Καθορισμός των τιμών, έλεγχος από μέρους των υπηρεσιών του κράτους κ.λπ.)

Έρευνα για την ποιότητα των προϊόντων

(Μηχανισμοί για επικίνδυνα προϊόντα, παιχνίδια, τρόφιμα)

Επίσκεψη σε επιχείρηση ηλεκτρονικού εμπορίου

(Δικαιώματα καταναλωτή στο διαδίκτυο)

Β΄ ΟΜΑΔΑ - ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ:

Έρευνα για τις σπουδές σε άλλη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(Δίδακτρα, ποιότητα πανεπιστημίων, ζωή, καθημερινότητα εκεί)
Πολλές γλώσσες: Η σημασία της πολυγλωσσίας
(Ποια η στάση ενός νέου ανθρώπου στο ζήτημα της πολυγλωσσίας;)
Η δυνατότητα υποτροφιών στην Ευρώπη
(Το Πρόγραμμα Ερασμους+ και η ανάπτυξη οριζόντιων δεξιοτήτων)
Ταξιδεύω, γνωρίζω άλλες χώρες και κουλτούρες
(Διαφορετικότητα, πολυπολιτισμικότητα, γόνιμη αλληλεπίδραση)

Γ΄ ΟΜΑΔΑ - ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ:
Έρευνα στο ΚΕΒΕ για τα οφέλη της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς
(Κέρδη, εισαγωγές, εξαγωγές, συνεργασίες) http://www.ccci.org.cy

Ποιο είναι το μέλλον των κυπριακών μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ευρώπη;
(Χρηματοδοτήσεις, ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος, Ευρώπη των πολυεθνικών, προβλήματα των «οικογενειακών» επιχειρήσεων, καινοτόμες επιχειρήσεις, εξωστρεφείς επιχειρήσεις, δείκτης ανταγωνιστικότητας)

Ποιο ρόλο έπαιξε η εισαγωγή του ευρώ στις επιχειρήσεις;
(Συναλλαγές, διοικητικό κόστος/βάρος)

Ποια εμπόδια παραμένουν στην Εσωτερική Αγορά;
(Γραφειοκρατία, συγκεντρωτισμός)

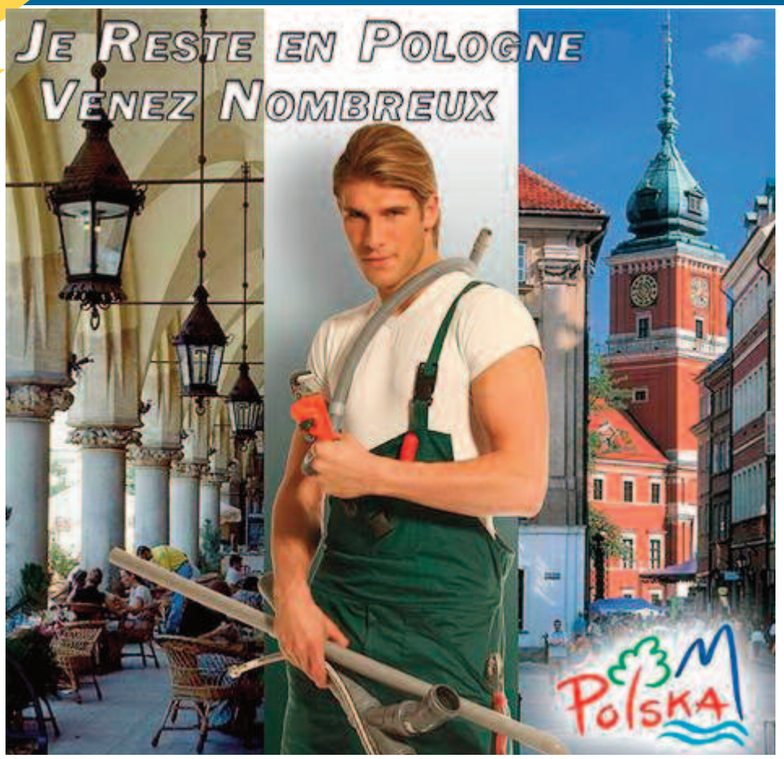

Δ΄ ΟΜΑΔΑ - ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ:

Έρευνα για τα εργασιακά δικαιώματα

(Μισθοί, συντάξεις, ωφελήματα, διακρίσεις σε εργατικό δυναμικό)

Ξέρετε την ιστορία του «πολωνού υδραυλικού»; [Θα μείνω στην Πολωνία. Καλώς να ορίσετε]

Εντοπισμός και συνέντευξη με κοινοτικούς εργαζόμενους στην Κύπρο

(Δικαιώματα, διακρίσεις, δυσκολίες, οικογενειακή κατάσταση)

Φανταστείτε τον εαυτό σας διακινούμενο εργαζόμενο στην Ευρώπη.

Εντοπισμός και συνέντευξη με Κύπριους που εργάζονται/εργάστηκαν στον δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ή σε ευρωπαϊκά θεσμικά και λοιπά όργανα ή άλλα διεθνή όργανα όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Διαστήματος, η Ευρωμεσογειακή Ένωση κοκ.

Ενδεικτικές ειδικές ιστοσελίδες για την Εργασία στην Κύπρο και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Κύπρος:

1. Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης, Τμήμα Εργασίας, Κυπριακή Δημοκρατία

http://www.pescps.dl.mlsi.gov.cy

2. Επίσημη Εφημερίδα Κυπριακής Δημοκρατίας

http://www.mof.gov.cy/mof/gpo/gpo.nsf/dmlgaz_NEW_gr/dmlgaz_NEW_gr?OpenDocument

3. ONEK http://www.youthboard.org.cy/
4. Ergodotisi.com http://ergodotisi.com

ΕΕ:

1. EUROPA - Πρακτική άσκηση για πτυχιούχους, γλωσσομαθείς και φοιτητές http://europa.eu/about-eu/working-eu-institutions/traineeships/index_el.htm
2. Eurodesk http://www.eurodesk.eu/edesk/
3. EURES https://ec.europa.eu/eures

Η έρευνα του/της κάθε μαθητή/τριας θα μπορούσε να περιστραφεί γύρω από τα εξής θέματα:

- Πώς λειτουργεί η Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά;
- Είναι μόνο αγορά ή σημαίνει και κάτι άλλο ο όρος αυτός; [Τι σημαίνει αγορά στην προκειμένη περίπτωση;]
- Ποια εμπόδια ελλοχεύουν;
- Ποια οφέλη μπορεί να αποκομίσει η Κύπρος;
- Ποιες οι δυνατότητες προσαρμογής της Κύπρου;
- Τι σημαίνει για τη νέα γενιά των Ευρωπαίων η Ευρωπαϊκή Εσωτερική Αγορά;
- Άλλες πτυχές.

3η, 4η, 5η διδακτικές περίοδοι

Δημιουργία, οργάνωση και σύνθεση του υλικού (κείμενα, εποπτικό υλικό).

Κατάθεση της εργασίας σε έντυπη (εξώφυλλα, πίνακας περιεχομένων, εισαγωγή, υποενότητες, επίλογος - συμπεράσματα, βιβλιογραφία) ή άλλη μορφή και αξιολόγησή της.

6η διδακτική περίοδος

Ενδοτμηματική παρουσίαση των εργασιών από τους/τις μαθητές/τριες και τελική αξιολόγησή τους από τον/την εκπαιδευτικό.

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α Α

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

	Ημερομνία:
1η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	**Ημερομνία 2ης Συνάντησης:**

	Ημερομνία:
2η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	**Ημερομνία 3ης Συνάντησης:**

	Ημερομνία:
3η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	**Ημερομνία 4ης Συνάντησης:**

	Ημερομνία:
4η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	**Ημερομνία 5ης Συνάντησης:**

	Ημερομνία:
5η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	**Ημερομνία 6ης Συνάντησης:**

	Ημερομηνία:
6η Συνάντηση	
Καταγραφή πρωτοβουλιών, ενεργειών, δράσεων, εισηγήσεων κ.λπ. μαθητή/τριας	
Υποχρεώσεις για την επόμενη συνάντηση	
Παρατηρήσεις/σχόλια εκπαιδευτικού	

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α Β

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΒΙΝΤΕΟ

Κανάλι YouTube:
Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο Σχολείο: Οδηγός για Εκπαιδευτικούς

https://www.youtube.com/playlist?list=PL1AUc6H57sSEBZPR8FGA89Bk1bdhIRBLw

Τίτλοι (όπως εμφανίζονται στο YouTube)

		ΔΙΑΡΚΕΙΑ
1.	Η ιδέα που οδήγησε στην Ευρωπαϊκή Ένωση	2:03
2.	Ψυχρός Πόλεμος	53:25
3.	Το σιδηρούν παραπέτασμα	3:47
4.	Το σιδηρούν παραπέτασμα - Ομιλία Ουίνστον Τσόρτσιλ	1:30
5.	Η πτώση του τείχους του Βερολίνου - Η ανατολική Γερμανία ανοίγει τα σύνορα (Ρεπορτάζ BBC News)	6:26
6.	Το τείχος του Βερολίνου	2:44
7.	Η πτώση του τείχους του Βερολίνου - μαρτυρίες	28:51
8.	Η διακήρυξη Σουμάν	0:19
9.	Οι πατέρες της Ευρώπης	2:56
10.	Η πρώτη διεύρυνση	4:22
11.	Κωνσταντίνος Καραμανλής Η Ελλάς ανήκει εις την Δύσιν 12 Ιουνίου 1976	18:41
12.	Μάργκαρετ Θάτσερ	3:05
13.	Η μεγάλη διεύρυνση 2004	3:21
14.	Η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας	3:07
15.	Η ιστορία της Ενιαίας Αγοράς	3:02
16.	Η Ενιαία Αγορά	4:18
17.	Η ιστορία του ευρώ	4:22
18.	Η ιστορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	4:31
19.	Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων	4:31
20.	Διασώζωντας το ευρώ	6:05
21.	Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Στήριξης	3:22
22.	Η Στρατηγική «Ευρώπη 2020»	1:34
23.	Ο Ζοζέ Μανουέλ Μπαρόζο παρουσιάζει τη Στρατηγική «Ευρώπη 2020»	2:47
24.	Συνέντευξη Χριστόφορου Πισσαρίδη	13:26
25.	Η μεταρρύθμιση της αγροτικής πολιτικής	2:04
26.	Κλιματική αλλαγή και η Ευρωπαϊκή Ένωση	6:42
27.	Κοινωνίες με Χρώματα	10:54
28.	Νέοι δρόμοι για την ένταξη των Υπηκόων Τρίτων Χωρών	16:38
29.	Λεμεσός: Μια πόλη, ο κόσμος όλος	13:15
30.	Πολιτικοί πρόσφυγες στην Κύπρο: Αναζητώντας μια νέα αρχή	17:44
31.	Οι νέοι γνωρίζουν τους πρόσφυγες	10:29
32.	Η Ενιαία Αγορά	17:15
33.	Εράσμους+	4:59
34.	Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας	2:16
35.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Σύνδεση - Τ.Ε.- Αίτηση Ένταξης 1973-90	2:48
36.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Στο Δρόμο της Ένταξης 1990-95	3:01
37.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Διαπραγματεύσεις Ένταξης 1996-1998	2:03
38.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Ελσίνκι, Ο Ακρογωνιαίος Λίθος 1999	2:34
39.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: από το Ελσίνκι στην Κοπεγχάγη	2:46
40.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Κληρίδη - Σχέδιο Ανάν	5:36
41.	Τα Ορόσημα προς την Ευρώπη: Συνθήκη Ένταξης και Προσχώρησης 2003-04	3:33
42.	Οι Μεγάλοι Σταθμοι του Κυπριακού: Προεδρία Παπαδόπουλου	3:40
43.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Το Δημοψήφισμα και μετά	4:23
44.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Ο Αγώνας 1955-59	2:11
45.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού:Εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας 1960	3:11
46.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Διακοινοτικές Ταραχές 1963	2:22
47.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Τουρκική Απειλή 1964	2:56
48.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Υπόσκαψη 1967-1973	3:29
49.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπρακού: Τουρκική Εισβολή 1974	3:29
50.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Πραξικόπημα 1974	3:51
51.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Η Κυπριακή Τραγωδία	3:27
52.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Αντικατοχικός αγώνας	2:46
53.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Συμφωνία Μακαρίου Ντενκτάς 1977	4:29
54.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Συμφωνία Κυπριανού - Ντενκτας 1979	2:39
55.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Κυπριανού -Δείκτες Κουέγιαρ	2:52
56.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Κληρίδη - Δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΑΧ)	4:05
57.	Οι Μεγάλοι Σταθμοί του Κυπριακού: Προεδρία Χριστόφια	5:05
58.	Κωδικός Ευρώπη: από την πολωνική στην κυπριακή προεδρία – Αναμένωντας τη σκυτάλη. Μέρος Α	21:16
59.	Κωδικός Ευρώπη: από την πολωνική στην κυπριακή προεδρία – Αναμένωντας τη σκυτάλη. Μέρος Β	20:51
60.	Κωδικός Ευρώπη: από την πολωνική στην κυπριακή προεδρία – Αναμένωντας τη σκυτάλη. Μέρος Γ	14:40

Ανάδοχος Φορέας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Αντιπροσωπεία στην Κύπρο

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ